

શ્રી ચારિત્ર વિજય

(શ્રી ચારિત્ર સ્મારક ગ્રંથમાલા - પુષ્પ ૨૬)

સત્યધર્મના ભેખધારી, શાસનના માયા સુખટ, સયમ અને
શૌર્યના પૂજારી વીરમી સદીના એક સાધુગજની જીવનરેખા આલેખતા
એક સ્મારક ગ્રંથ

સંપાદક
બાલાભાઈ વીરચંદ દેસાઈ
: ચિત્રકાર
શ્રી કનુ દેસાઈ

પ્રકાશક -- શ્રી ચારિત્ર

સ્મારક ગ્રંથમાલા

વીરમગામ

બીજા ભાગ ૨૪૬૩

ચારિત્રવિજય

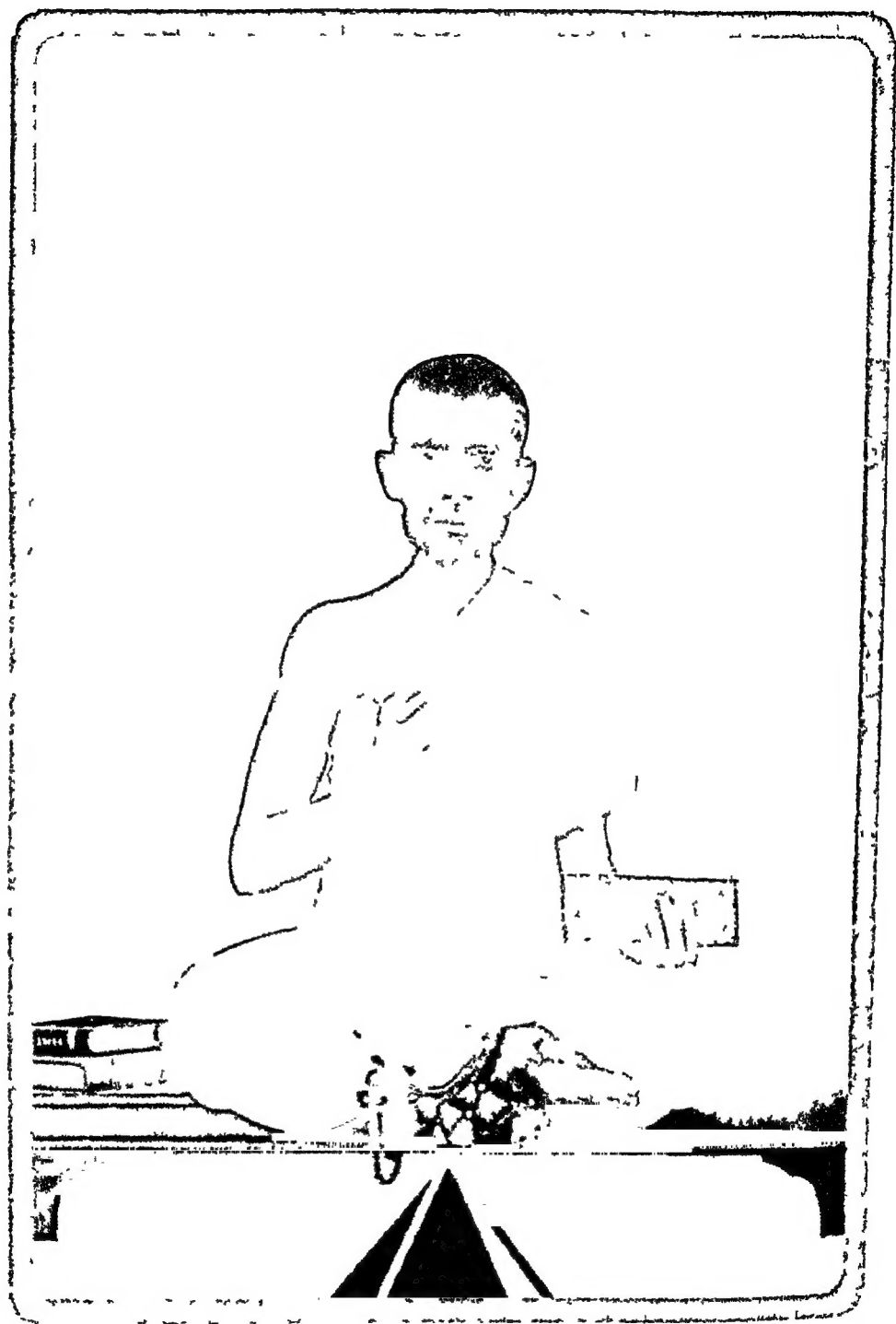
પ્રકાશક
શ્રી ચારિત્ર સમારક બંધમાલા
બોગડી બજાર, વીરમગામ

પહેલી વાર એક હજાર
વિ. સં. ૧૯૯૨, આસો વદ ૧૦
અઢારમી ચારિત્રજ્યોતી

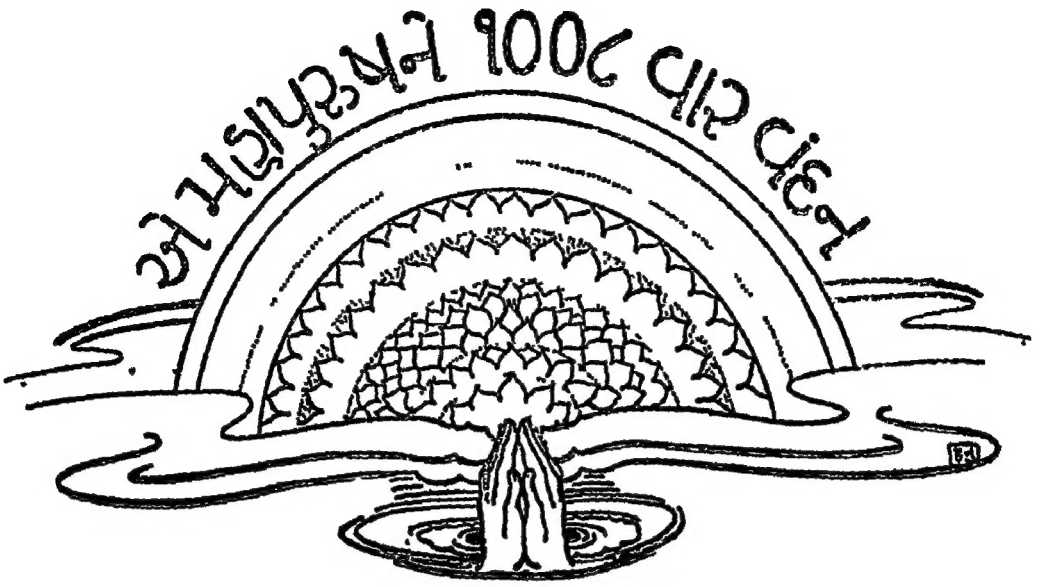
કિંમત સવા રૂપિયા

પ્રદેક પ્રથમ દ્વિતી જીવનયાત્રા વિભાગ
ભાણભાઈ મગનલાલ દેસાઈ
મણિ મુદ્દલાલય, કાશીપુર અમદાવાદ
પ્રદેક પાછળના બે વિભાગ તથા આદી રહેલો
ધીરજલાલ ટોકરશી શાહ
ન્યોતિ મુદ્દલાલય ગાધીરાઈ, અમદાવાદ
પ્રદેક નેકેટ, પૂઠ તેમજ પ્રથમ આદી રહેલો
શ્રી. જયુભાઈ રાવલ
કુમાર કાર્યાલય, રાયપુર, અમદાવાદ
ન્યોતિ બનાવનાર
શ્રી. રાકરરાવ દત્તાત્રેય,
ભારતગ્રોએસ રટ્ટડિયો, રાયપુર, અમદાવાદ
તથા કુમાર કાર્યાલય, રાયપુર, અમદાવાદ
પુરવઠા બાધનાર
શ્રી રામચિત્રજ્ય બાઈનિંડા વકસી,
નગરચોક માર્ગીદ, રતનગોળ, અમદાવાદ

પ્રાપ્તિસ્થાન -
૧. ગુજરાત સંપાદન કાર્યાલય,
આથી રોડ, અમદાવાદ
૨. ભાણભાઈ વીરચંદ દેસાઈ,
પરેલમે માઠ માલપુરા,
એલીસબ્રજ, અમદાવાદ

भूतिनाथ श्री गान्धिविनाय (२२५)

જ્યારે જ્યારે કોઈ પણ પ્રજાનું કે સમાજનું આંતર જીવન કાળના પ્રભાવથી કંઠો થા ગમે તે કારણે કંઠો, નિર્જાળ બને છે ત્યારે તેને પુનર્જીવન મેળવવા માટે આરંભમાં સુખ્યપણે આદર્શજીવી મહાન આત્માઓની જીવનકથા તરફ દૃષ્ટિ દોડાવવી પડે છે. અને એ જીવનકથાઓમાંથી જરૂર એવું કોઈ ને કોઈ વિશિષ્ટ પ્રેરણામળ મળી જ રહે છે કે-જે દ્વારા માનવનો અવનતિના ગત્તામાંથી પુનરુદ્ધાર થઈ શકે એ જ સુખ્ય કારણસર પ્રાચીન કાળથી ભારતીય પ્રજામાં વિધવિધ રીતે પવિત્ર જીવન ગાળનાર પુણ્યપુરુષોની જીવનકથા લખવાની પરિપાટી ચાલી આવે છે.

આખાય વિશ્વમાં અતિચિર કાળથી સ્વાભાવિક રીતે સર્વોપરિ પવિત્ર જીવન ગાળનાર પ્રજાના બાહ્ય અને આંતર જીવનનો સર્વોપરિ હાસ જોઈ આજે પ્રત્યેકે પ્રત્યેક વિજ્ઞ પુરુષનું હૃદય ઠપી ઊઠે છે અને તેથી એ દરેક, પોતાના અને પ્રજાના જીવનનું પુનરુત્થાન થાય એ માટે પોતપોતાથી જેટલો બને તેટલો ફાળો આપવા તૈયારી કરી રહેલ છે આ રીતે અત્યારે દરેકે દરેક ધર્મ, સમાજ, પ્રજા આદિમાં થઈ ગયેલ જુદા જુદા પ્રકારે શુદ્ધ જીવન જીવનાર મહાપુરુષની સ્મારક અથમાળા, લેખમાળા આદિ જે કોઈ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે એ ખરે જ ઈષ્ટમાં ઈષ્ટ છે.

એકાત્મરૂપ ભારતીય પ્રજાના અવયવભૂત ગણાતી આપણી જૈન પ્રજા, -જેણે એક કાળે આદર્શ જીવન ગાળવાનો માર્ગ રજૂ કરવામાં મોટો ફાળો આપ્યો છે, -અત્યારે બાહ્ય અને આંતર જીવનકલહથી એટલી ખરડાઈ ગઈ છે કે-જે તેના પુનરુત્થાન માટે જુદી જુદી રીતે સત્વર ધ્યાન આપવામાં ન આવે તો સાચે જ એ જૈનપ્રજાનું નાવ

ક્યારે, ક્યા અને ક્યા ખડક સાથે અથડાઈને નાશ પામશે એ કલ્પણ ધણું જ મુશ્કેલ છે. આ સ્થિતિમાથી જૈનસમાજને ઉગારી લેવા માટે જે મહાનુભાવોએ આ ‘ચારિત્ર-સ્મારક ગ્રંથ’ જૈનપ્રજના કરકમલમા અર્પણ કરવાનો સંકલ્પ કર્યો છે એને સૌ કોઈ વધાવી લે એમા સશય જ ન હોઈ શકે

પૂન્યપાદ સ્વર્ગસ્થ શ્રીમાન્ ચારિત્રવિજયજી મહારાજશ્રીને એ નાની વયમા આજથી લગભગ તેત્રીસ વર્ષ પહેલાં વિક્રમ સવત્ ૧૯૬૬મા વડોદરા મુકામે જોગેલ તેનું કોઈ આશુ આશુ સ્મરણ થાય છે તે વખતે મારી વય નાની અને દીક્ષા લીધે માત્ર દશ મહિના થયેલ હોઈ તેઓશ્રીનો અગત પરિચય મને થયો છે એમ હું કહી શકું નહિ ત્યારે આ “સ્મારક ગ્રંથ”માં હું તે મહાપુરુષની કઈ સ્મરકથા આલેખવાનો, એમ સૌ કોઈને સહેજે શંકા થયા વિના નહિ જ રહે. પણ તેનો ઉત્તર માત્ર એ જ હોઈ શકે કે-મહાપુરુષો સ્થૂલ દેહે મગ્વા છતાં શુભો દ્વાગ તેઓ જગતના સદાય જીવતા હોય છે. એ જ કારણ છે કે-શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરદેવ, જેઓને અતીત ધરે મંકાઓના મંકાઓ વડી ગયા તેમ છતાં આજે આપું જગત અને આપણે એ મહાપુરુષને જોળખીએ છીએ-જોળખવાનો દાર્વો કરીએ છીએ અને એના પુનીત નામને અશ્રાન્તપણે જપીએ છીએ આ જીતે હું શ્રીમાન્ ચારિત્રવિજયજી મહારાજશ્રીને સ્થૂલ દેહે અદ્ય હોવા છતાં શુભો દ્વાગ જોળખી શકું છું અને આ સ્મારક ગ્રંથમા તે પુરુષના અદ્યસ્વરૂપ શુભાનુવાદ કરી મારી ભારતીને પવિત્ર કરું છું-કરવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છું.

મહાપુરુષની કિંમત એના સ્થૂલ દેહના આકાર ઉપર, તેના માતા-પિતા ઉપર, નાનું ઉપર કે દેશ ઉપર એ કશાય ઉપર નથી. એની કિંમત કે મહત્તા એના આત્મ જીવન અને એની કારકીર્દિ ઉપર અવલંબેલી છે. એટલે હું આપણા સ્મારક-ગ્રંથનાયક “ચારિત્ર”ને સ્થૂલરૂપે જોળખતો ન હોઈ અથવા તેમની મુખાદૃતિનું મને સ્મરણ ન હોય એથી એ મહાપુરુષના શુભાનુવાદ કરવા માટે મને કોઈ પણ પ્રકારનો રોધ થાય તેમ નથી

પૂન્યવર શ્રીયુત ચારિત્રવિજયજી મહારાજશ્રી કોણુ હતા, ક્યાના હતા, ક્યાંથી કશુંય હું જાણતો નથી. માત્ર એટલું જ જાણું છું કે-તેઓશ્રી પ્રજાગ આત્મા મહારાજ શ્રીવિજયકુમળગુરિ મહારાજના પ્રશિષ્ય હતા તેમ છતાં એ પુરુષે પોતા પાછળ અવશેષરૂપે મૂકેલ જે વિશિષ્ટ મહારાજાથી હું તેમને મનિશેષ જોળખું છું.

એક તો અત્યારે જગત પોતાની આજે માથાત્ જોઈ શકે એવું પાણીનાણાના પાદગમા આવેલું “યશોવિજય જૈન ગુરુકૃત” જેમા અખ્યાતધર્મ જૈન જાગૃકો વિશિષ્ટ જ્ઞાનનો વાગ્મો એળી રહ્યા છે. એની શુભ સ્થાપના આપણા સ્મારક

અંધનાયક “ચારિત્ર”ને હાથે જ થયેલ છે. અને એને એઓશ્રીના જ વિદ્વાન શિષ્યો અથાગ પરિશ્રમથી જીવન પૂરી રહ્યા છે. ખરે જ પોતાના ગુરુદેવની શક્તિ અને ઉત્સાહનો અખંડ વારસો એ વિદ્વાન શિષ્યોમા ઉતરી આવ્યો છે. એથી એ મહાપુરુષમાં રહેલ યોગ્યતાનો આપણને સહેજે સાક્ષાત્કાર થઈ જાય છે.

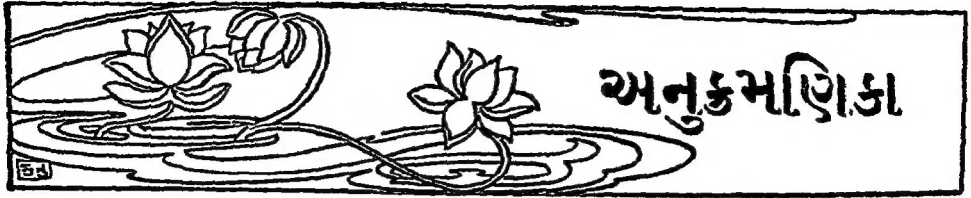
ખીન્ને પ્રસંગ પાટીતાણાના જલપ્રલયનો છે. એ જલપ્રલયમાં તણાતા સખ્યાબધ મનુષ્યોને તેઓશ્રીએ પોતાના જીવનની દરકાર કર્યા સિવાય દેવી સાહસ દ્વારા બચાવીને અભયદાન આપ્યું હતું તે પ્રસંગે તેઓશ્રીએ જે સમયસૂચકતા વાપરી હતી એ જેન મુનિજીવનની શૈલીને શોભાવે તેવી હતી “સાધુથી કાચા પાણીમાં ઉતરાય નહિ, ગૃહસ્થને બચાવવાથી પાપ લાગે” ઇત્યાદિ આપેક્ષિક જૈન શૈલીના વાક્યોને વિકલેન્દ્રિયની માફક પકડી ન રાખતાં વિચારપૂર્વક તેઓશ્રીએ જે કાઈ કંઈ એથી જૈનશાસ્ત્રની સ્વાદ્વાદ શેલીને ખચિત જ શોભાવી છે, અને જેન આગમનાં એ વાક્યો જડતાભર્યાં નથી પણ કોઈ ગભીર આશયથી તેમજ કોઈ દેશ, કાળ વ્યક્તિ વિશેષને લક્ષીને છે —સાર્વત્રિક નથી એમ સાબીત કરી આપ્યું છે.

જેનસમાજ એ મહાપુરુષને અને તેમના ગુણોને યાદ કરી તેમના પ્રત્યેના ઋણને અદા કરે તેમજ એ મહાત્માના ગુણોને જીવનમાં ઉતારવા યત્ન કરે એ જ અંતિમ શુભેચ્છા સાથે

એ મહાપુરુષને ૧૦૦૮ વાર વદન હો

મુનિ પુણ્યવિજય

ભાદ્રપદ શુક્લા પક્ષી, મગળ
સવત્ ૧૯૮૬, ૫૧૮જી

જીવનયાત્રા-પ્રથમ વિભાગ

૧ તે વાળે તે સમયે	૨
૨. વતન ને વશ	૭
૩ જન્મ ને બાલ્યાવસ્થા	૧૧
૪ મૃત્યુના મહોમા	૧૬
૫ ધર્મને શરણે	૨૦
૬. ગુરુની શોધમા	૨૩
૭ ધારશી-ધર્મનિહ સ્વામી	૨૬
૮ શાસ્ત્રાભ્યાસ	૩૦
૯. સત્યને પથે	૩૩
૧૦. શ્રી ચારિત્રવિજય	૪૦
૧૧ તીર્થયાત્રાઓ	૪૨
૧૨ સત્યની આણાઓ	૪૫
૧૩ તીર્થરક્ષાની તમનાઓ	૫૩
૧૪ વિદ્યાધામ કાશીમા	૫૬
૧૫ ગુરુકુલ સ્થાપના	૬૧
૧૬ વિપત્તિઓની વચ્ચેથી	૬૫
૧૭ જલપ્રલય	૬૯
૧૮ સસ્થા સ્થાયી રૂપ લે છે	૭૫
૧૯. મતભેદ	૮૦
૨૦ માનપત્ર	૮૩
૨૧ કચ્છમા	૮૭
૨૨ સસ્થાનો પુનરુદ્ધાર	૯૪
૨૩ મુનિશ્રીનું મનોરાજ્ય	૯૭
૨૪. કાળધર્મ	૧૦૦

૨૫ અક્ષરતાના ખોલ

૧૦૩

૨૬ મરણયાત્રા-બીજો વિભાગ ૧ થી ૪૮

૫૩૦ અને પ્રશસ્તિઓ-ત્રીજો વિભાગ ૧ થી ૩૨

ચિત્રસૂચિ

૧ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજય	
૨ આચાર્યવર્ચ્ શ્રી વિજયકમલસૂરિ	
૩ ગ્રંથિર મુનિરાજ શ્રી વિનયવિજય	
૪ નામદાર પાલીતાણાના કોર્પોરેશન	
૫ એડમીનીસ્ટ્રેટર મેજર નેટ્રાગ, તેમના ખાનગી મંત્રી માથે	
૬ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયનું ચિત્ર બિજ અવસ્થામા	
૭ પાલીતાણા રાજ્યના ત્રણ ધર્મપ્રેમી અધિકારીઓ	
૮ મુનિજી-મવેગી સાધુતા સ્વીકારી તે વેળા	
૯ શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંનૃત પાઠશાળા ખોડિંગ-જૂનો ફોટો	
૧૦ શિષ્યમુદાય	
૧૧ ગુરુકુળના ગુરુમંદિરમા સંસ્થાપિત મૂર્તિ	
૧૨ વડોદરા માધુમ મેલનની સમૃદ્ધિથી	
૧૩ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીની જન્મકુંડલી	
૧૪ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીના વિદાગનો નકશો	

પરમ સાધુતાની આદર્શ મૂર્તિ

તપગચ્છાધિપતિ

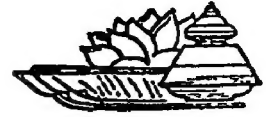
શ્રી મૂળચંદ્ર મહારાજ

(સુક્તિવિજયલ ગણી)

ને

સમ્પાદકીય

મતિ, કૃતિ, વાણી એ કલ્યાણી, તો પૂનર્દિ કલ્યાણ છે.
મતિ, કૃતિ, વાણી નહી કલ્યાણી, તો ખીજી દાલિક દુષણ છે.

— શ્રી ગોવર્ધનરામ

અઠાસ વર્ષ પૂર્વે રહ્યત થયેલા, ન આચાર્ય, ન પંચામ, ન ગણિ કે ન પ્રવર્તક, નાની એવી એકાદ ઉપાધિથી પણ મુક્ત એક ધર્મવીર સાધુપુરુષનું આ જીવન છે સત્યને પરમ ધર્મ માનનાર, માન્યા માટે મરી શીટનાર, અન્યાયની સામે સદા સતત્ત્વ ગહેનાર, શામનસેવાને સાધનાનો પગમત્ર લેખી મરદાનગી બહુ 'મરજીવું' જીવન જીવી જાણનાર સાધુરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) ની આ જીવનરેખા છે જીવનમા શિક્ષતાનો અચાગ સાગર નહિ, કરનમા શાસ્ત્રનું એક પણ પાત્ર રચનાર નહિ, મુનિમાતગેમા એક પણ પદને પામનાર નહિ, પણ કેવલ અતરાતમાના ધર્મને અગ્રમાર, સ્વાદ્વાદના સાચા મર્મને સમજનાર, પરિણામની શુદ્ધિને અપનાવનાર અને અપનાવી ગયા-માયાને નમગવનર એક પુરુષશ્રેષ્ઠની અસ્મિતાના આ અક્ષરો છે વેગે જૈન પણ વર્તને, મમારની કાઈ પણ સાધુતાને શોભાવે એવી, માનવતાની મહાસેવાની વિશ્વનોમુખી અને ઉદાર ભાવના પાળળ કડોર અને સાદુ જીવન જીવી જનાર એક વિશ્વમેશી મુનિગજને આ સ્મારક ગ્રંથ છે

કોઈક કવિતા જ એવી હોય છે, જે ઠક કે માત્રામેળ હોય કે ન હોય ગાવાનું જ મન થઈ જાય છે કોઈ ચિત્રો જ એવા હોય છે કે, તે સજીવ હોય કે નિર્જીવ, તેની માથે વાત કરવાનું મન થઈ આવે છે કોઈકોઈ તેજપ્રતિભાઓ પણ એવી હોય છે કે, એ તેજસ્વી વીણવાની શક્તિ હોય કે ન હોય, એને અક્ષરમા અમર કરવાની લાલચ રસ્તે જતાને પણ થઈ આવે છે

મારા સંપ્રદાયા પણ એમ જ ઢી શકાય

એકા પડતી રાતે અમદાવાદમા અદુર્ભામ રહેલ 'વિદ્વાન ત્રિપુટી' તરીકે ઓળખાતા ત્રણ મુનિવરો શ્રી દર્શનવિજયજી, શ્રી જ્ઞાનવિજયજી અને શ્રી ન્યાયવિજયજી મમક્ષ બેઠો હતો વાનો આવની હતી આજની સાધુતા વિષે ધણીખરી તેજહીન લાગતી, નૈતિક પ્રતિભા વિહોણી, મત, મપ્રદાય અને વારામા પૂગાયેલી માધુતા પ્રતિનો મારો તીવ્રતર અમતોય હું વ્યક્ત કરી રહ્યો હતો મુનિત્રિપુટી નિમત્ત બધાં ચહેરે મારા કટાક્ષોને માલગી રહી હતી એ વેળા વાનવાનમા-થોડા વખત પહેલાં સાબજેવી-પાર્શ્વતાણીની જલ્લડોનાગવના પ્રમગની એક માધુની વાગતાની યાદી આવી અને મે મારા કથનને સ્પષ્ટ કર્યું. 'સાહેબ ! સાધુતા એટલે અન્તઃકોષક પ્રગટાવવાની મધના ! એ અતઃકોષક પ્રગટ્યો એટલે મત, વાકા કે મપ્રદાય, અથવા ગીન ગીને આજના ગ્રેગના નિયમે એને ગાત્રી ન શકે ! એની વાણી, વર્તન કે વિચર આપ મેળે જ પ્રગટેલા, પોષેલા ને પ્રગ્વેલા રહ !'

'જળપ્રલય વખતે મેરા કગનાર માધુ કોણુ તે જાણો છે !' ત્રિપુટીએ દમન દમ્પતા કહ્યું એ માધુનું નામ મને સમજમા ન હોતું

'એ તો અમારા ગુરુજી-મુનિગજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી !'

આચાર્યવર્ય શ્રી વિજય કમલમરીચરજી
(યુગ્મતી)

સંયેગી ગણુતાના પાનક, રંગદરા મુનિસમેલનના આચાર્યેરદ અને પ્રમુખ શ્રી વિજય-
કમલમરીચરજી નૈન શ્રમણોઘાનના એક સુરહિત પુષ્પ હતા તેઓશ્રીનો જન્મ પાલીતાણા ખાતે
કોરડિયા કુંડગમા ગર્ભશ્રીમત માતપિતાને ઘેર સ ૧૯૧૩ મા થયો હતો વૈરાગ્ય રગથી
રગીત થઈ સ ૧૯૩૬ મા તેઓએ તપાગચ્છાધિપતિ મુલચંદજી મહારાજ પાસે દીક્ષા લીધી
તેઓશ્રીના તપ, સયમ અને વિદ્યા થોડાજ સમયમા ઝગકી ઉઠ્યા વિ. સ ૧૯૭૩ મા તેઓશ્રી
આચાર્ય અન્યા મુનિગજ શ્રી આરિત્રવિગ્રયજીના એ દાદાચુરુ હતા, અને તેમના વરદ હાતે જ વડી
દીક્ષા થઈ હતી મુનિરાજશ્રીના સમાજ સેવાના કાર્યો પાછળ તેમના આસિર્વાદ હતા.

ત્રિપુટીના આ ખુલાસાએ મારી જિંદગીમાં વધારી. કર્મવીર-ધર્મવીર એ શૌર્યભૂતિ સાધુરાજનું જીવન જાણવા મેં આગ્રહ કર્યો એ પછીની ત્રણથી ચાર રાતો આ જ સાધુપુરુષના જીવનની ચર્ચામાં વીતી. વિદ્વાન મુનિત્રિપુટીએ અંતરની એકેએક વાત મારી સમક્ષ મૂકી. ધનધોર આ 1942માં માર્ગ ભૂલ્યા કે રિમાનીને વીજના એકાદ ઝમઝમો પશુ હર્ષ આપે, એમ વર્તમાન માધુનાથી ટૂંક સમય માગ હૃદયને એ જીવનચર્યાએ આનંદ આપ્યો.

એ પછી થોડા દિવસની વાત !

વિદ્વાન ત્રિપુટીએ એક દલાડો વાત છેડી 'તમે ગુરુમહારાજનું જીવનચરિત્ર લખો તો' ?

એ જીવન માલખ્યા પછી મને એવું ખૂબ આકર્ષણ થયું હતું કેવી સાદી, સીધી, બહાના વગરની કર્મ ને ધર્મની વીરતા ! 'Do or die' ની જીવત પ્રતિમા સમા એ મુનિરાજના જીવનના ધણીખરા પ્રસંગો મારા મનમાં ઘેળાઈ રહ્યા હતા.

ખાલ્સજીવનની એ અજબ મરતી ! કોઈ ભય નહિ, કોઈ સંશય નહિ, પાણુ પગલું નહિ, લીધું તેને કરી જાણવું ! એ જૂતાવળોના પ્રસંગો, સૂકાપાટમાં વડલો વાગવાના પ્રયત્નો, બધુય આજના હડા જીવનધબકારને જરૂર હોય આપે તેવા છે. અને એ પછીનો મુબબનો પ્લેગનો પ્રસંગ ! ખીજો કોઈ હોત તો કદાચ ના ન જાણત, પણ બહાના શોધત, છટક બારીઓનો લાભ લેત, પણ એવું કશું નહિ ! એકથી સત્તરની સમાન ભાવે સેવા, સહિષ્ણુ હૃદયે તેમનો ઉત્તર સસ્કાર અને છેવટે પોતાને પણ પ્લેગની ગાંઠ નીકળે ત્યાં સુધીની કર્મવીરતા ચાલુ જ હોય ! સેવાના દોલ પીટાતા નથી એ તો અંતરાત્મામાં પ્રગટે છે ને ત્યાં જ પમરે છે !

એ પછી તેઓ રથાનકમાર્ગી સાધુ બને છે એક દલાડો એમને તેમાં અમતોષ પ્રગટે છે ને એ અમતોષ જાહેર થતા સપ્રદાયમાં જનરો ઊઠાપોહ મળે છે, હજારો ભયની જૂતાવળો, અપમાનો-હાહમારીઓ સામે આવી ખડી રહે છે. મુનિજી આ બધા સામે હસે છે કશાપનો ભય નથી ! એ તો સાપની કાચળી જેમ એને ઉતારી આઠવા જાય છે એવા ધણાય માનવીઓ નીરખ્યા છે, જેઓ માન્યતાફેર છતાં સપ્રદાયના ડરે એ જ ચાલતા ગાડે ચઢી સફર કરી રહ્યા હોય છે એ મહાત્માઓને ઇલેક્ટ્રિક આનાપમાનો ડરાવી રહ્યા હોય છે.

આ પછીના પણ પ્રમંગો આખી સંપૂર્ણ વિવેચના માગી લે ! બારોટો સામેની ભડવીરતા, જલપ્રલયની શરવીરતા, ચારિત્રધર્મની અડગતા અને ગુરુકુલ અગેની કાર્યક્ષમતા ઇતિહાસના અનેક પૃષ્ઠો રેંકે તેમ છે. સ્વાહ્યાદને સમજનાર, એના મર્મને પરખનાર આ મુનિજી મને આજની સાધુતા સામે એક ઉદાહરણરૂપ લાગ્યા અને એમનું જીવનચરિત્ર લખવાની વૃત્તિ મારામાં જાગૃત થઈ.

પણ મારી શક્તિ મારે બધું મિચગ્યા જેવું હતું છતાં મુનિજીની સતત પ્રેરણા, બધી પરિસ્થિતિ સમજાવી મારી કલમને આપેલી છૂટ અને સાબળેલા એ તેજસ્વી જીવન પ્રત્યેનું આકર્ષણ, આ ત્રણ વાતોએ મને લેખક અને સપાદક બનાવીને જ ઝોડ્યો.

આ એક જીવનચરિત્ર છે, અને હું ટૂંક જીવનચરિત્રોનો લેખક કે સપાદક નથી સામાન્ય લેખક કે સપાદક ડરતાં જીવનલેખક પાસે વધુ મહત્તા હોવી ઘટે છે એવી કોઈ મહત્તા મારી પાસે નથી. અતેવાસી દ્વાગ લખાયેલા જીવનચરિત્રો વધુ સંપૂર્ણ મનાય છે હું તો અંતેવાસી પણ નથી. અને જીવનના લેખન તથા સંપાદન કાર્ય વખતે તેમના અતેવાસીઓનો પરિચય પણ સાધી શક્યો નથી જીવનલેખકે ચરિત્રનાયકના સદ્ગુણોની અત્યુક્તિ કે દુર્ગુણોની અત્યુક્તિથી દૂર રહેવું જોઈએ.

આ વાતમાં પણ હું કંઈ તટસ્થ રહી શક્યો છું કે નહિ તે પણ અણી શક્યો નથી. યુરોપીય, દાનવીર કનેંગ્હામ મત મુજબ 'જીવનચરિત્રનો લેખક હૃદય અને મસ્તિષ્ક (મદ્દભાવ અને હુદ્દિ) થી નીરોગી હોવો જોઈએ' એવા નીરોગીપણાનું સર્ટીફિકેટ મારી પાસે નથી. હું તો માત્ર એક જ વાક્યને અનુમર્યો છું :

"On the lives of remarkable men ink and paper should least be spared."

'નામાકિત નરોના જીવનચરિત્ર પાછળ રાહી કે કાગળની રહેજ પણ કસર કરતી જોઈએ નહિ' ! મહાકવિ ગ્યોર્ગેના આ મત મુજબ હું વર્ત્યો છું. શાહી અને કાગળો પર કેવા અક્ષરો ઉઠ્યા છે તેની ચર્ચા વિવેચકોને સોંપુ છું.

વર્તમાન પદ્ધતિનાં જીવનચરિત્રની મૂળ કળા પશ્ચિમથી આયાત કરેલી છે પણ મુખની વસ્તુ તો એ છે કે આજે દિ'દે એ કળા અપનાવી છે જીવનચરિત્રો ભારી પ્રજાના ધડનગ્મમાં બહુ અમ્મભાગ ભજવે છે અને દેશની કે જાતિની મહત્તાના સદા દર્શન કરાવે છે જીવનચરિત્રો નોટસા વંચાય તેટલા લાભદાયક જ છે, પણ દિલ્લગીય થવા જેવું છે કે આપણે ત્યાં જૈનોમાં એ વાત પગ બહુ દુર્લભ કરવામાં આવ્યું છે એ કાગળે હજારો જૈનવીરોના જીવનચરિત્રો વિવાદાસ્પદ બનેલા છે મહામાતૃય વસ્તુપાળ કથારે જન્મ્યા, તેમની માતા કોણ ? વિમળશાહે કે શાન્નિદામ શેકે રાજકીય મહત્ત્વના શા કાર્યો કર્યા એના પૂરા ઉલ્લેખો પણ આપણી પાસે નથી અરે ! ગઈ કાલના મમર્થ સાધુઓ, મમર્થ કળાકારોને ને દારીગરો પણ જૂલાઈ જતા લાગે છે

મેવાડનાં જીર્ણ મંદિરોના મમાગકામ પાછળ જીવન સમર્પણ કરનાર લક્ષ્મીભાઈ જેવા વણિકશ્રેષ્ઠને, માત્ર સાગર પાર જઈને અનેક કળા કારીગરીઓ દેશમાં લાવી વસાવનાર ચલ્લોદાગરોને કે બીજા પ્રાન્તોમાં મહામહેનને રાટલો ગળી ખાના કો વિદ્યાવિશારદોને કોણે આજેખ્યા છે ? જૈનોમાં આજે પાગકાના દોષને પરંતમમ કરી જેવાનો ને પોતાના દોષને ગ્રાણ્ય જેવાનો જન્મ ગરમ છે અને એથી જ જૈનોનું જીવન સંધ્યાના રંગો પ્રમાણે જેવાય છે

જૂનકાળની ભખના એ માતાનું ધાવણ છે એ ધાવણ ત્રગર બાળકો બધી વાને રૂદ્ધપુષ્ટ કયાળી બનશે ? અત્યંત ! આજે ધણું નજમ્મ થયું છે છતાં હવે પણ જગવા જેવું છે મળે તેટલી સામગ્રીથી પણ એ નર-નીરોની અક્ષરતા મગજવાની છે અધુરું અધુરું તોય માતાનું ધાવણ બાળકને પુષ્ટ બનાવશે જ પણ આવાના ધાવણથી ઉઠેરેલું મતાન 'માનુષ્યો ભવ'ના મત્રો શી રીતે ઉચ્ચારશે ?

ઉપર્યુકત, મારા મનથી આવશ્યક લેખાતી, ફગળથી મેં આ કાર્ય કર્યું છે આમાં ધણી અપૂર્ણતા છે સાંભળ્યા માત્ર પગથી જ આનું આનેખા કર્યું છે લખીને વિચારી પણ શક્યો નથી કોઈને બનાવવાની કૌશલ્ય પણ નથી મેળવી છતાં એ જન ઈતિદામનું એક ઉત્તમન્ય પૃષ્ઠ છે તે આજના શ્રમજુ અને શ્રાવક મધુદાયમાં પ્રવર્તતી અકર્મલયતા માટે એક દિશા દેનાર તારક છે તેમ મમજી આ જીવનયાજ મેં પીગચો છે. મામઝી કે કાલમા ફેં દગે, છતાં તેથી જીવનની મહત્તામાં કશો ફેં નથી એ નિર્વિવાદ છે

આટલા રૂંકા નિવેદન પછી મારે મારા પૂન્યો, મિત્રો, મુજબીઓ અને એદિઓનો આભાર માનવાની ફરજ અદા કરતી જ રહી.

અન્યનાયકના સુશિષ્યવર્ગ-વિદ્વાન ત્રિપુગી મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી, મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી, મુનિ ૧૪ શ્રી ન્યાયવિજયજી આદિ-જેઓ આ ગ્રંથમાં મૂળ પ્રેરણાભૂત છે, તેમજ જેમણે અપૂર્વ વિશ્વાસ સાથે મને ચરિત્રનું ચિત્રણ કરના દર્ઢ, તેમજ બીજી બધી વાતોમાં મારા નિર્ણયને માન્ય રાખી મને આ ગ્રંથમાં પ્રેર્યો છે-તેમનો આભાર માનું તેટલો ઓછો છે. આ ચરિત્રનો ધણો સુચશ તેમને જ ધટે છે

આ પુસ્તકની પ્રગટાવના તરીકે અપાયેલ લેખ 'એ મહાપુરુષને એક હજાર આઠવાર વદન' ના લેખક પૂજ્ય પ્રવર્તક રી ડરિજિયરજી મહારાજના પ્રશિષ્ય, જૈન તેમજ જૈનેતર સમાજમાં પોતાની વિદ્વતા અને વિચારકનાથી પકાયેલા, સાક્ષરવર્ધ મુનિરાજ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ છે તેઓશ્રીના આ શ્રમ બધે મારે તેમનો આભાર માનવો જ રહ્યો

આ પછી અભિનંદનથી ભાઈ રતિભાઈ-કે જેમની સાથે આ ગ્રંથની મહેનત-મૂડીનો મજિધારો વહેચવા જઈ તો મારે ભાગ થી રહ્યો તેની મન શંકા છે, તેથી તેમનો આભાર માનવો બાજુએ નખા... ..

ગૂજરાતના સુપ્રસિદ્ધ કળાકાર-અને તેથીય વધુ એક વહાલસોયા બધું જેવા, સમય કે સ્વાર્થને અજાગી રાખી-વખત કવખતના આગમનને પણ પ્રેમથી વધાવનાર, શ્રીયુત કનુભાઈ દેસાઈનો આભાર જેટલો માનું તેટલો ઓછો છે. તેઓ જેટલા કુશળ કળાકાર છે તેટલા જ કુશળ માર્ગદર્શક ને પ્રેરક છે આ ગ્રંથના રૂપરંગ અને સૌદર્ય સુધારના વારે જે મારું હોય તે તેમનું જ કહેવાય!

મણિ મુદ્રણાલયના મેનેજર શ્રીયુત સોમાભાઈની સંજ્ઞાનતા પણ પાને પાને બોલે છે, એટલે તેમનો તેમજ જ્યોતિ મુદ્રણાલયના માલિક શ્રીયુત ધીરજલાલ ટાકરશી શાહનો, પ્રેસની તમામ સગવડ મારે હવાલે કરી આ પુસ્તકનો છેલ્લો ભાગ જલ્દી તૈયાર કરી આપવા માટે, મારે આભાર માનવો રહ્યો. કુમાર કાર્યાલય અને બચુભાઈ રાવતને પણ, સમયે સમયે દિશાદર્શન તથા કવર-જેકેટ છાપી શોભામાં વધારો કરવા માટે, મારે યાદ કરવા જોઈએ.

આ મિત્રાંય ધણાય મિત્રો છે, જેઓએ મને મિત્રભાવે મદદ કરી કે આ પુસ્તકમાં અનેકોનો પ્રેમ છે. મારું થી છે તે વાચક શોધી લેવાનું જ અને તેટલા પૂરતો મને ન્યાય આપવા વિનવું છું

ચાગ્રજયતી, તા ૮-૧૧-૬૬

માદલપુરા, પટેલો માઠ

એલીસાબીજ અરદારાદ

જાતામાય ગાદાંદ દેવાડ.

કુછ ચિરાગો કેા, ન શાદી સે, ન માતમ મે હૈ કામ,
હર અલ્લિલમે હમને દેખા, ઉનકેા જલ જતે હુએ

સંસારના દેટલાક દીપકોને જગતના વિનાદ કે વિપાદ
(રાગ-દ્વેષ) માથે કશો સંબંધ હોતો નથી એ (નિયતપ્રજ્ઞ)
દીપકો સંસારના દરેક ઉત્સવોમા પાને 'પ્રભવજ્ઞતા' જ રહે છે
(અને માર્ગદર્શન કરવા પાછળ જાતને ગાળી નાખે છે)

જીવન-યાત્રા

સત્ત્વસ્ત આળાપ ઉઘડિય મેહાવી મારં તરફ
સત્યની આજ્ઞાથી ઊભો થયેલો બુદ્ધિમાન પુરુષ શત્રુને તરી બાય છે.

તે કાળે-તે સમયે

ઈશુની ઓગણીસમી શતાબ્દિની છેલ્લી વીસી-એટલે પૂર્વ અને પશ્ચિમના બળોનો સંક્રાન્તિકાળ. સસારમુધારા અને રાષ્ટ્ર-ભગરણનો મહત્વનો કાળ ઓસરતી આધ્યાત્મિકતા ને જામતી વિજ્ઞાનકળાનો એ મહામહિમ યુગ ! ભારતના આખાય સમાજજીવન અને રાજકીય જીવનમા પ્રવૃત્તિનો એક નવ પ્રવાહ વહી રહ્યો હતો.

શુ ધર્મક્ષેત્રે કે શુ રાજક્ષેત્રે, વિવિધરંગી પડછાયાઓ પથરાઈ રહ્યા હતા. પશ્ચિમની સંસ્કૃતિના ગાઢાઘેરા રંગો આપોઆપ તરવરી આવતા હતા જ્યારે પૂર્વીય સંસ્કૃતિની અસ્મિતા સંકુચિતતાની પાંખો ખીડતી કેમ, વાડા કે ઘોળોના, પક્ષ, સમાજ કે સંઘના અધિકાર પાછળ ભરાતી જતી હતી.

‘પળના બળવા પછીનું હિંદ બરાબર થાળે પડ્યું’ હતું. અને લૉર્ડ રિપનના કાળ પછી લૉર્ડ હક્રિન હિંદી શહેનશાહનો પ્રતિનિધિ બનીને આવ્યો હતો અફઘાનિસ્તાનના અમીર સાથે સબધ વધારવા એ રાજસભાની ખટપટ આદરી ગ્યો હતો જ્યારે વાયવ્ય સબહ ઉપર રશિયન આક્રમણને અળગું રાખવા બ્રિટીશ રેજીમેન્ટો ગોઠવાતી હતી.

રાષ્ટ્રના પુનરુત્થાનની પ્રવૃત્તિના જન્મઘાતા ગાઝા રામમોહનરાયે જે બળોને વેગ આપ્યો હતો, તે અત્યારે ચાલૂ હતા. ગાંધીય પરત્રતાનું ભાન દીવા જેવું થયું હતું ને તેના અંગે સંસારમુધારાની અળવળને પણ વેગ મળ્યો હતો. શ્રી મુરેન્દ્રનાથ બેનગલ, તેલગ, તેયબજી, સર દિરોજશાહ તથા રાનડે જેવા અનેક આ અળવળના અધિષ્ઠાતા બન્યા હતા આ વેળા મીવીલ સર્વામિમાંથી નિવૃત્ત

તે કાળે—તે સમયે

થયેલ સર હેવિડલુમ આજની ઇન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસની પ્રથમ બેઠક ભરવાની વેતરણમાં હતા.

ધર્મક્ષેત્ર પણ ક્રાંતિના સખત આંચકાઓથી કચ્છી રહ્યું હતું. દક્ષિણમાં થિયોસોફીનું ભેર બમતું હતું, જ્યારે ઉત્તરમાં આર્યસમાજે પોતાનું આધિપત્ય જમાવ્યું હતું. બંગાળમાં પણ બ્રહ્મસમાજ, સાધારણ બ્રહ્મસમાજ જેવા અનેક પ્રવાહો ગતિમાં આવ્યા હતા. મહર્ષિ દયાનંદસરસ્વતીનું ક્રાંતિજીવન મધ્યાહ્ને હતું ને એમની હાકો ધર્મક્ષેત્રમાં પરિવર્તનના હોકારા ગજવી રહી હતી. ધર્મથી રૂઢિઓને ચળગી કરી સસારમુધારાની ચળવળ પગભર થઈ હતી અને આની સામે સનાતન ધર્મભાવનાના પછડાટ બહુ ભય કર હતા.

સાહિત્યક્ષેત્રમાં ગૂજરાતમાં નર્મદનો યુગ મધ્યાહ્ને હતો એના ‘હંરિયા’ ના ઘા ભલભલા ચમરધારીઓને કચ્ચાવી રહ્યા હતા. નવલરામ અને નદશંકરનું સ્થાન વિવેચકો તરીકે આગળ પડતું હતું. આ વેળા ૬૪ વર્ષના કવિ દલપતરામ અને એમનાથી તેર વર્ષ નાના નર્મદની કઠલી-મીઠી ચર્ચાઓ હોશથી વચાતી પાશ્વિમાત્ર્ય વિધાને સાહિત્ય સાથે ગાઢ સંપર્ક બધાયો હતો. ઇંગ્લીશ ઉપન્યાસોની પદ્ધતિએ ગૂજરાતનો પ્રથમ ઉપન્યાસ ‘કરણ્યુલેલો’ ગ્રા્યો હતો, જ્યારે અમર ઉપન્યાસ ‘સરસ્વતીચંદ્ર’નો કર્તા વકીલાત કરવી કે નોકરી, તેના લાભાલાભના આકંડા પાડતો હતો.

હિંદને એક તારે સાકળતી રેલ્વેટેનોના પાટા ધીરે ધીરે બધે પથરાતા જતા હતા. વઢવાણથી ભાવનગર અને અમદાવાદથી રાજપૂતાનાના પાટા નખાયે હજી પૂરા ચાર વર્ષ પણ વ્યતીત નહોતા થયા ‘ભદ્ર ભદ્રીય’ ભાવનાનો જમાનો ક્યારનો મધ્યાકાશ વટાવી ચૂક્યો હતો, ને મુધારાની લોભામણી લાલી ધીરે ધીરે બધે પ્રસરતી જતી હતી.

જૈનસમાજનો પણ આ કાળનો ઇતિહાસ અનેકરંગી હતો. વર્ષોથી સત્તા બળવી રહેલો ચતિવર્ગ યુગાતા દીપકની જેમ છેલ્લા ભડકા ચોમેર પ્રસરાવી રહ્યો હતો. વ્યાખ્યાનની પાટેથી એમનું મહત્ત્વ ઓસરી ગયું હતું. તેમના સત્કાર અને સન્માન

જાગવનાર એ દેશ ! ત્યાના ભોળા ભલા ચોઢાવીર પાછળ હોયલ
તેવી રૂપસુદરીઓ ઝૂરતી આવે, જે દેશમા દુત્તેમક્રમક જેવા
વીરમદ્ પાકે, ત્યા પ્રહલક્ષત્રિય આજમગેઠ મુદ્ગ શિવ
જેવા મુલતાનેમોદાગર નીપજે, ત્યાના દાનવીર જગદશા
દુષ્કાળથી પ્રજાના ગ્દ્ધણ માટે પેમાને પાણીના પૂરે રેલાવે,
ત્યાના લક્ષ્મીદાસ કામદાર મુમદીપણના ચોધપાક આપે
મદ્યેપમા જે ભૂમિનો એકેએક વિભાગ જવાંમદી, કનાગીરી ને
સમર્પણના મત્રોથી ગાળે છે, એવો. ભાષાની દશીય સમૃદ્ધિ
વગરનો, પાન્કાની ભાષાલિપિએ ભાષનારો કચ્છ, કચ્છો, કડપવાળો,
ખગ્ગચ્છો છવા અમુલ્ય જવામદોની ભોમકા છે

એવો એ કચ્છ ! એના કઠી પ્રદેશના પત્રી ગામમા વીમા
ઓમવાદનુ એક કુટુંબ વસતુ હતુ મિથિતિએ માધારણ અને
ધધે દુષિકાર વગ્મતે વરસાદે એતરોમા મહેનત કરનાર,
શિયાળો, ઉનાળો, ચોમાસુ બધુ એક ભાવે ભેગુ કરી મજૂરી
કરનાર એ કુટુંબ પૃથ્વીના પડને પરમેવે ભીજવી પેટપોષણ
કરતુ સગ્ગ ને માદુ બુદ્ધિજળ, દૂકી મિત્રકત, દૂકુ ખર્ચ, દૂકુ
જ્ઞાન ને દૂકી મહત્વાકાક્ષા ! સત્યની રૂઠ ઘયેલી મર્યાદાઓ ને
કોઈ સાધુ પુરાણીએ મળાણેલી ધર્મ - મીમાઓ વચ્ચે એ
કુટુંબો ઉવતા.

એ ગામના વીમા ઓમવાળોના ઘરોમા એક કુટુંબ
વેદાને નામે ઓળખાય વધુ અધ્યાત્મ તરફ ઝુકેલા એ કાગમા
દેશનો કે જાતિનો ઇતિહાસ ગખવામાય જાતપ્રગંભાતુ પાપ
મનાયુ હશે, એટલે વેદા કુટુંબના પૂર્વજોનો ઇતિહાસ તો કઈ
ઉપલબ્ધ નથી, છતા પગપગથી એ કુટુંબના કર્મભીષ્મજાની
એક કથા આજ ગુપ્તી કહેવાતી આવી છે. જેમાશીય વગગત
વીજ્ઞાના અમકાનનુ દર્શન અવગ્ય આપડે છે

ગુમગઓના ગજઅમલની એ વાત ! એ કાળે જાગ્યાની
જીભ એ મગને ને એમની ઇચ્છા એ જ ન્યાયાન્યાય ! લોકો
પર આજુધારી ને અધારી આજ્ઞા ઉતરી આવે. આની નાકન

કોઈ એક ગામના એક ઓસવાલને માથે ઉતરી. રાજ્યન સિપાઈઓ તેને બાદશાહસલામત પાસે ન્યાય કરાવવા મુશ્કેટા બાંધી લઈ ગયા.

‘કા તો હાથીના પગ તળે, કા તો કુતરાઓની રાક્ષસી દાંઢો વચ્ચે, મરજી થાય તો જીવતો તેલમા તળે ને દિલ ચાહે તો ગરદન પણ મારે!’ બાદશાહી જૂદમની અનેક ભૂતાવળો કેદી બનેલા ઓસવાળ તરની આખ સામે હાજર થઈ રોમાચ ઊભા કરનારી એ કદપનાઓ હતી પણ ઓસવાળ નરે ધૈર્ય રાખી બળ ને બુદ્ધિ અજમાવવાનો નિશ્ચય કર્યો.

સમીસાંજની છેલ્લી સધ્યા અધકારના પડદા પાછળ સરવા લાગી અને ક્ષિતિજ પર ક્ષણજીવી ઘેરો લાલ પ્રકાશ ચમકી રહ્યો. પેલા કેદી ઓસવાળે સિપાઈઓને વિનંતિ કરી

‘ભાઈ! શૌચ જવાની તાકીદ થઈ છે!’

‘સાલા બનિયા!’ સિપાઈઓ કેવળ વ્યાપારી વૃત્તિવાળી બનિયાની ઢીલી જાત પર હસ્યા હશે, પણ આ કામ તો ખરી તાકીદનું! એને કાઈ મુદત મરાય!

થોડો વિચાર કરી સિપાઈઓએ એને કાઢે મજબૂત રસ્સી બાંધી શૌચથી નિવૃત્ત થવાની રજા આપી જારના માથોડા ઊંચા ડુંડાંથી ભરચક્ર ખેતરમા પેલો ઓસવાલ ચાલ્યો ગયો. દોરડાનો એક છેડો સિપાઈઓના હાથમાં હતો.

રાત પડી ગઈ વખત પર વખત વીતતો ચાલ્યો, પણ શૌચ જવા ગયેલો બનિયો હજી ન આવ્યો!

‘બનિયા!’ દોગડુ ખેંચતા સિપાઈઓએ બનિયાની જાત પર કટાક્ષ કર્યા એમની રહેણીકરણીની ચર્ચા કરી પરસ્પર હસ્યા પણ પેલો બનિયો તો ન આવ્યો તે ન જ આવ્યો. થોડીવારમા એ હાસ્ય શકામા ફેરવાઈ ગયું તેઓ ખેતરમા ગયા, દોરડાને એક મોટો આચકો માર્યો, ને જારનો એક સાંઠો ખણખણ કરતો ડોલ્લી ઉઠ્યો. જાણે સિપાઈઓની મૂર્ખતા પર એ હાસ્ય કરતો ન હોય!

મિપાર્થજ્ઞો ઠેક નહક ગયા. જોયું તો દોરડું
ઝાડઝાખગના વેદા સાથે બાધેડું । બનિયો હાથતાળી આપી
પદ્માયન થઈ ગયો મિપાર્થજ્ઞો મુઝાઈ ગયા. તેજો બાળતા
હતા કે હાથમાં આવેલો શુન્દેગાર નામી જાય તો ચો મનદ
મળે । તેજો ચોદિશ કરી વળ્યા વાહન મળ્યું ત્યા તેનો
ઉપયોગ કરી કરી વળ્યા બળ ને બુદ્ધિ વપગય તેટલા વાપરી
જોયા પણ તેમના નશીબે નિષ્ફળતા લાખી હતી. પેલો નર તો
નહિમલામન ઠેકાણે બેસી ગયો હતો

✽

✽ ✽

આ બનાવે જોસવાલ કૃતૃજ્ઞના એ નરને 'વેદા'
ને નામે વિખ્યાત કર્યો જોઈ ને ચોટ્ટે એની વીરતાના,
હંસપત્નના વખાણ થવા માડ્યાં તેજે પત્રીમા આવી નિવામ
કર્યો. ત્યાંપછીના તેના વાગ્મો વેદાની ગાખશી જોળખાયા

વેદાના એ પુરોગામી નરના બુદ્ધિ ને બળનો વાગ્મો
વંશપરપગશી ચાલ્યો આવતો હતો આજે પત્રીમા એ વંશમાનુ
શ્રીપાત્ર વેદાનું ઘર વખણાતું ને તેનો પુત્ર ગેલાગા નામે ને
કર્મે મુજગી હતો મુભગાખાઈ નામની મુગીત નારી એના
ઘરમા હતી માથે કરજ નહોતું ને પામે હુઝતું હતું ઘેર
'બાપુકી' જેતર ને જર્મીન હતા જેડ જેડવાને બગદ ને વાવવાને
બી હતા પાંચ આગળીએ પગેથેર પૂજે જે માલખી મળે એ
માલખી ઘેલાશાને વેર હતી

મુભગાખાઈ કચ્છી નારી હતી પતિ, પુત્ર કે પરપાવન
મુયોગ્ય રીતે કરવું એમા કર્તવ્યની ઇનિશ્રી માનતી આરગ્યન
દાન એ કાળે નહોતા ઝડપાયા. ગેલાગા ગરીરે પૂગ ને બુદ્ધિએ
માલ હતો બાપી તો ઝમઝીના જીવન જીવનારને વગમા,
વાવણી ને મોગમ મિવાય બીજી જનુગની વાંતાની ફગદ
જ આપી દાય ।

જન્મ ને બાલ્યાવસ્થા

વિ. સ ૧૯૪૦ ની કાળી ચૌદશ (આસો વદ ૧૪) ની એ રાત હતી પત્રી ગામના છાણુમાટીવાળા ઘરના ગોખલાઓમાં પ્રગટાવેલા દીપકો પામરના તત્ત્વજ્ઞાનની જેમ લખૂઝખૂ થઈ રહ્યા હતા.

ચતુર્દશી, તેમાંય અંધારી ને વળી આસો મહિનાની ! ડોસિયુ પુરાણુ આને માટે બહુ ભારે માન્યતાઓ સંઘરી બેઠું હતું ઝાડવે ઝાડવે ભૂત ભેગા થાય ને ચકલે ચકલે ચૂડેલો રાસડા લે ! હાથમાં દીવો ને ડાગ લઈને નીકળનાર પણ મઠ્ઠ લેખાય માંદાઓ માટે આ કાળરાત્રી મનાય ને આ દિવસે જન્મ પામનાર તો પૂરેપૂરો કમનસીબ લેખાય.

છતાં જન્મ અને મૃત્યુને કોઈ રોકી શક્યું છે ? વેદા કુટુંબના વેદાશાહને ઘેર સુભગાબાર્ધ આજે પ્રસુતિની પીડા ભોગવી રહી હતી પ્રસવની છેલ્લી ઘડીઓ ગણાઈ રહી હતી થોડીવારમાં અદરથી થાળીનો રણુકાર સભળાયો ને આનંદસૂચક ધ્વનિ થયો.

પુત્રજન્મથી સહુના મુખ પર આનંદની રેખાઓ તરવરી બેઠી આકાશના તારા ભેગા ને સમયનુ અનુમાન થયું
ભેષીએ ભેશ લાખ્યા ધારશી નામ પાડ્યું

કુટુંબ શ્રીમંત નહોતું તે કાળ મોન્ટેમરી કે
ડીન્ડગાર્ટનનો નહોતો આયાઓ કે બાબાગાડીઓને કોઈ
ભણતું નહોતું. ગામડાનો માધાત્મ કુટુંબનો એક છોકરો ઉછરે
એમ ધાગી મોટો થવા લાગ્યો. કુદરતની નજીકમાની નજીક
મિત્રાચારીવાળા ગામડાની ધૂળ ને હવા એને પોપવા લાગ્યા

જન્મ થયો ને ઊવનની ગરગડી ચાલવા લાગી જોત
જોતામા ધારગી માત વર્ષનો થયો ને પાટી પર ધૂળ નાખી
મહેતાજીને ત્યા ભણવા બેઠો એ વખતે આવી નિશાળો નહોતી
કે આવા શિક્ષકો નહોતા એમા પણ ગામડાની તો સ્થિતિ
વિચિત્ર હતી મહેતાજીનું ઘર એ નિશાળ ને કોથળાનું પાથરણું
એ બેકક શિક્ષણ પણ અનેક તત્તનું એકડા ને વર્ણાશ્રમ પુટવાના
ને જરૂર પડે મહેતાજીના ખાટલાના માકડ પણ વીળવાના
કોઈવાર ઘઉં પણ વોળવા પડે ને જરૂર પડે બે કપડા પણ મીઠા
લાવવા પડે પ્રાચીનકાળના આશ્રમોનો ભાગ્યો તુટ્યો દેખાવ
અહીં મધનાઈ ગયો હતો શિક્ષણનો અર્થ દેવળ શાપડી ને કનમ
નહિ પણ કંઈક નિરાળો મનાતો.

ધાગી આ શિક્ષણ હેવા લાગ્યો, પણ સ્વભાવે પૂરો
તોફાની ! સ્વમાનની લાગણી પણ એટલી જ તીવ્ર અને આ
કાળે નિશાળિયાઓ માથે ઘની વાર દૈદ્યુદનો પ્રભંગ આવે
ધારગી મજબૂત હતો ને મનોવલિયામા કદી પાછો પડે તેવા
નહોતો પણ આવા ધાગીને એક દબાડો ખૂબ મહેતાજી માથે
કડવાગ ઊભી થઈ એનો સ્વમાનપ્રિય આત્મા ન દાબી શક્યો
એજો મહેતાજીને સ્વેચ્છ મારી ચાલતી પકડી

મહેતાજી ગાયેની અચડમજુનો આ એક જ પ્રસંગ એ
પકડી તો બધું ગગળત ગાત્રું લાગે છે છતાં બદાવના તેજનો
તો વધતા જ ગયેલા પિતાનો જોનીનો ધમો એવો તેમા મજ
કચ્વી પડે કદી ગતે જેતન્મા ગતવાને જરૂર પડે, દિવંગત બાત
આપતા જતુ પડે વાવળી ને કાપળીના દિવંગત તો ના જ
દિવંગત નેવાય જ નહિ આ બધી દિવંગત ને ધાગીને દેહ

જન્મ ને બાલ્યાવસ્થા

પર બહુ લાલ પહોંચાડ્યો. શરીર સુદૃઢ ને કસાયેલું થયું
સ્વાસ્થ્યની સુરખી દેહ પર લાલ ચટક રેખાઓમાં તરવરી ઊઠી
એનું ખડતલપણ, નિભર્યતા અને એથીય આગળ વધીને
સહિષ્ણતા ખૂબ વધ્યાં.

એની સહિષ્ણતાની કસોટી કરતો એક દાખલો એ જ
વખતે બનેલો એક વખત અધારી રાતે ભેરના છોકરા સાથે
ધારશી મગના ખેતરમાં ઘૂસ્યો મગની રૂપાળી શીંગોએ એનું
મન લોભાવેલું. થોડીવાર થઈ ત્યાં તો રખેવાળ જાગી ગયો
એને તરત જ ભાન થયું કે ખેતરમાં ચોર ઘૂસ્યા છે એ ડાંગ
લઈ પાછળ દોડ્યો ભેરનો છોકરો તો વખતસર છટકી
ગયો ધારશી માટે કાઈ માર્ગ નહોતો. સામે મોટી કાંટાની વાડ
હતી એણે કાંટાની વાડ પર છલગ મારી. વાડ તો
ઓળંગાઈ ગઈ પણ તેની બાજુમાં જ એક અવાવરું કુવો હતો
કાંટા ને ઝાંખરાથી ભરેલો. ધારશી તેમાં પટકાઈ પડ્યો
આખું શરીર લોહીલુહાણ થઈ ગયું પણ તેણે એકે ભીકારો ન કર્યો.
થોડીવારે મહામહેનતે બહાર નીકળી કાંટા વીણી કાઢી ઘેર જઈ
સુઈ રહ્યો ચોરી કરવા જતાં પકડાઈ જવાની નામદાઈ કરતા
આ કાંટાના ડખ સહેવામાં એને મદદિની મજા લાગી.
ધારશીના આ પરાક્રમની વડીલવર્ગને જાણ પછુ ન થઈ

દશબાર વર્ષની જાંમરમા તો એ જુવાન જેવો લાગવા
માડ્યો એના સ્નાયુ કસાયેલા ને છાતી ઢાલ જેવી પહોળી
થઈ એ જેમ વધતો ગયો તેમ એની હિંમત, સાહસ ને
નિભર્યતા પણ વધતા જ ગયાં કહો તો અડધી રાતે ચાર ગાઉ
જઈ પાછો આવે અને શરત માશે તો ભૂતના સ્થાનકે કલાકોના
કલાકો બેસી રહે ! લાય જેવી વસ્તુ જ જાણે નહિ !

પત્રી ગામની બહાર, કુદરોડિયાના રસ્તે એક બાવળ હતો
આ બાવળમાં હાજરાહજુર ભૂતનો વાસો છે, એવી લોકમાન્યતા
હતી. દિવસે પણ ત્યાંથી એકલા તો ન નીકળાય ! રાતની તો

વાત જ શી ? એ રસ્તેથી આવજા કંવામા આ બાવળ બહુ વિઘ્નરૂપ મનાતો.

ગામના પટેલને આ વિઘ્ન દૂર કરવાનો વિચાર થયો જડમૂળથી જ બાવળ ઉખેડી નાખવો એવો નિશ્ચય કર્યો ધાગ્શી એની નિર્ભયતા માટે જાણીતો હતો. પટેલે એને બોલાવી કહ્યું

‘ધારશી ! એક કામ છે’

‘કહોને ! તમને કે’દી ના પાડી છે !’

‘પણ કામ જરા મર્દાનગીનું છે ! પાછો તો નહિ પડે ને ?’

‘એની પ્રીકર નહિ, પણ ઇનામ શું ?’

‘મવા કોરી’

ધાગ્શીએ કામ સમજી લીધું ને સધ્યાનો છેલ્લો પ્રકાશ પૃથ્વી પરથી તદ્દન ભૂસાઈ ગયો. ત્યારે કુહાડી લઈ ધીરે ધીરે ઘરબહાર નીકળી ત્યાં પહોંચી ગયો. તારાઓના પ્રકાશમા ઉભો બાવળ તમરા ને વનવાગડાની ચીંચોથી અશાન્ત હતો. ધાગ્શીએ આંકુ અવળું જોયા વગર કુહાડાનો ફટકો માર્યો. નાના મોટા પીળા ફૂલ જમીન પર પથરાઈ ગયા. પછી તો ફટકા પગ ફટકા, ઘા પગ ઘા !

ફેટલીયવાર સુધી આ કામ પહોંચ્યું. આખરે મધ્યગતનો શીળો પવન છૂટ્યો ને બાવળ કડેકાટ સાથે જમીનદોસ્ત થયો. ધારશી કામ પુરું કરી કુહાડી ખભે મૂકી રવાના થયો. ઘેર પહોંચી કુહાડી ખાટલા નીચે નાખી એ ઘસઘસાટ ઊઘી ગયો. ભગ્લાખળે ઢાર છોડ્યાની વેળાએ ધારશી જાગ્યો. આખા પ્રકાશમા જોયું તો કપડા લાલચોળ થઈ ગયેલા તરત જ ગામ બહાર જળાશયે પહોંચી કપડા ધોઈ નાખ્યા. સવાર થતા પટેલને ત્યાં જઈ પોતાના કાર્યનું વિવરણ કરી સવાકોગીનું ભારે ઇનામ લઈ આવ્યો.

આ તો એકાદ પ્રસંગ આવા અનેક બનાવ ધાગ્શીના બાલ્યજીવન સાથે જોડાયેલા છે. કેઈ ચૂંટેલોના સમાગમના, તો કેઈ ભૂતભાઈના ભેટાના, ઉત્તર જીવનની નિર્ભયનાના અકુળ તેનામા બાળપણથી જ આવી રીતે પ્રકુલિત થયેલા નજરે પડતાં હતા.

જ ન મ ને બા દ્યા વ રે થા

મહત્વાકાંક્ષા, ધારેલા મનમુખાને પાર પાડવાની સહિષ્ણુતા ને પરિશ્રમથી જરા પણ કાયર ન થવાની વૃત્તિ આ કાળે પણ ધારશીમા આ રીતે પ્રકાશતા તો હતા જ.

પત્રી ગામને પાદર હવાડો હતો. ઢાર પાણી પી થોડીવાર ત્યાં આરામ કરતા પણ કોઈ ઝાડની છાયા ન હોવાથી ગરમીમા હેરાનગતિ થતી ગામલોકોએ બહુવાર પ્રયત્ન કરી જોયો પણ કોઈ ઝાડ ઉગી જ ન શક્યું. એક દિવસ આ અશક્યને શક્ય કરવાનો વિચાર ધારશીને થયો. એણે નિશ્ચય કર્યો, કે એક દ્રક્ષડ વડલો વાવવો જ

એણે પોતાના સાથીદારોને વાત કરી સહુએ હસી કાઢી. 'ગાંડો થયો છે.' આ વેરાનમાં તે વડલો કેવો?' પણ ધારશી આથી હિંમત ન હાર્યો. એણે ખાડો કરી ખાતર પૂર્યું. એક સુઠર ડાળ લાવી રોપી પાણીનું સિંચન શરુ કર્યું પણ ધખતી ધોમમાં, રેતીની વચ્ચે નાનો રોપ કેમ પલ્લવે? બીજે દિવસે તે બળીને ખાખ થઈ ગયો. છતાં ધારશી હિંમત ન હાર્યો એક નવો રોપ નાખ્યો ક્યારો કર્યો લૂના ઝપાટાથી રક્ષવા છાયડો કર્યો.

આખરે સહુના આશ્ચર્ય વચ્ચે એ રોપને ટીશીઓ ફૂટી. ધારશી વધુ દબંતાથી જતન કરવા લાગ્યો. વખત જતા એ રોપ ફાલ્યો ફૂલ્યો ને આજે પણ એ બાળમહાત્માની હિંમત, સાહસ ને કર્તવ્યપરાયણતાની યાદ આપતો એ પત્રીને પાદર ઉલો છે

આમ દરેક સમર્થ પુરુષો માટે બન્યું છે તેમ-જગતના એક અધારે ખૂણે સાહસ, શૂરવીરતા, નિર્ભયતા ને મનોરથોની મક્કમતા જીવનમા ભરતો ધારશી મોટો થવા લાગ્યો.

*
* *

વાત જ શી ? એ રસ્તેથી આવબ કરવામા આ બાવળ ખડું વિધનરૂપ મનાતો.

ગામના પટેલને આ વિધન દૂર કરવાનો વિચાર થયો. જડમૂળથી જ બાવળ ઉખેડી નાખવો એવો નિશ્ચય કર્યો. ધાગ્શી એની નિર્ભયતા માટે જાણીતો હતો. પટેલે એને બોલાવી કહ્યું

‘ધારશી ! એક કામ છે’

‘કહોને ! તમને કે’દી ના પાડી છે !’

‘પણ કામ જરા મર્દાનગીનું છે ! પાછો તો નહિ પડે ને ?’

‘એની પ્રીક નહિ, પણ ઇનામ શું ?’

‘સવા કેરી’

ધાગ્શીએ કામ સમજી લીધું ને સંધ્યાનો છેલ્લો પ્રકાશ પૃથ્વી પરથી તદ્દન ભૂસાઈ ગયો. ત્યારે કુહાડી લઈ ધીમેથી ઘરખહાર નીકળી ત્યાં પહોંચી ગયો. તારાઓના પ્રકાશમા ઉભો બાવળ તમગ ને વનવાગડાની ચીસોથી અશાન્ત હતો. ધાગ્શીએ આડું અવળું જોયા વગર કુહાડાનો ફટકો માર્યો. નાના મોટા પીળા ફૂલ જમીન પર પથરાઈ ગયા. પછી તો ફટકા પર ફટકા, ઘા પર ઘા !

કેટલીયવાર સુધી આ કામ પહોંચ્યું આખરે મધરાતનો શીજો પવન છૂટ્યો ને બાવળ કડેકાટ સાથે જમીનદોસ્ત થયો. ધારશી કામ પુરું કરી કુહાડી ખભે મૂકી ગ્વાના થયો. ઘેર પહોંચી કુહાડી ખાટલા નીચે નાખી એ ઘસઘસાટ ઊઘી ગયો. ભરભાખળે ઢાર છોડ્યાની વેળાએ ધારશી જાગ્યો. ઝાંખા પ્રકાશમા જોયું તો કપડા લાલચોળ થઈ ગયેલા. તરત જ ગામ ખહાર જળાશયે પહોંચી કપડા ઘોઈ નાખ્યા. સવાર થતા પટેલને ત્યાં જ પોતાના કાર્યનું વિવરણ કરી સવાકેરીનું ભારે ઇનામ લઈ આવ્યો !

આ તો એકાદ પ્રસંગ આવા અનેક બનાવ ધાગ્શીના બાલ્યુવન સાથે જોડાયેલા છે. કેઈ ચૂડેકોના સમાગમના, તો કેઈ ભૂતભાઈના ભેટાના ઉત્તરુ વનની નિર્ભયતાના અકુર તેનાનાં બાળપણથી જ આવી રીતે પ્રકુલિત થયેલા નજરે પડતાં હતા.

જન્મ ને બાલ્યાવસ્થા

મહત્વાકાંક્ષા, ધારેલા મનસુખાને પાર પાડવાની સહિષ્ણુતા ને પરિશ્રમથી જરા પણ કાયર ન થવાની વૃત્તિ આ કાળે પણ ધારશીમા આ રીતે પ્રકાશતા તો હતા જ.

પત્રી ગામને પાદર હવાડો હતો. ઠાર પાણી પી થોડીવાર ત્યા આરામ કરતા પણ કોઈ ઝાડની છાયા ન હોવાથી ગરમીમા હેરાનગતિ થતી ગામલોકોએ બહુવાર પ્રયત્ન કરી જોયો પણ કોઈ ઝાડ ઉગી જ ન શક્યું. એક દિવસ આ અશક્યને શક્ય કરવાનો વિચાર ધારશીને થયો એણે નિશ્ચય કર્યો, કે એક ફક્કડ વડલો વાવવો જ

એણે પોતાના સાથીઠારોને વાત કરી. સહુએ હસી કાઢી. ‘ગાંડો થયો છે ! આ વેરાનમાં તે વડલો કેવો ?’ પણ ધારશી આથી હિંમત ન હાર્યો. એણે ખાડો કરી ખાતર પૂર્યું. એક સુંદર ડાળ લાવી રોપી પાણીનું સિંચન શરુ કર્યું. પણ ધખતી ધોમમાં, રેતીની વચ્ચે નાનો રોપ કેમ પલ્લવે ? બીજો દિવસે તે બગીને ખાખ થઇ ગયો છતા ધારશી હિંમત ન હાર્યો. એક નવો રોપ નાખ્યો ક્યારે કર્યો લૂના ઝપાટાથી રક્ષવા છાંયડો કર્યો.

આખરે સહુના આશ્ચર્ય વચ્ચે એ રોપને ટીશીઓ ફૂટી. ધારશી વધુ દબંતાથી જતન કરવા લાગ્યો. વખત જતાં એ રોપ કાલ્યો ફૂલ્યો ને આજે પણ એ બાળમહાત્માની હિંમત, સાહસ ને કર્તવ્યપરાયણતાની યાદ આપતો એ પત્રીને પાદર ઉલો છે

આમ દરેક સમયે પુરુષો માટે બન્યું છે તેમ-જગતના એક અધારે ખૂણે સાહસ, શૂરવીરતા, નિર્ભયતા ને મનોરથોની મક્કમતા જીવનમા ભરતો ધારશી મોટો થવા લાગ્યો

*
* *

મૃત્યુના મ્હેંમાં

ધૂરગીની જિંમગ ચૌદ વર્ષની થઈ જોટલે તેના પિતાજીની કચ્છા તેને વ્યાપાર માટે મુંબઈ મોકલવાની થઈ કચ્છને પ્રાચીન વ્યાપાર પડી લાગ્યો હતો ને ડેટલાય ગાહસિકેએ પરદેશ ખેડવાની શરૂઆત કરી હતી વહાણવટામા હવે કંગ નહોતો રહ્યો આવક જવક ઘટતા હરેક ધધા પર મરી આવી ગઈ હતી આવી મરીની અસરમા મુંબઈજાહેરે ઘણા કચ્છીઓનું લલ જેમ્મુ હતું ડેટલાક તો કેવલ દોરી લોટો લઈને ગયેલા લક્ષાધીશ થયા હતા અને કોલક્ષાધીશ કચ્છીઓ પણ ચોતાના વતનશાઈઓ પર વહાલ વગમાવવું નહોતા. ભૂલ્યા વેપાર કચ્છા મુંબઈ આવનાર કચ્છીને રોટલા અને જોટલાથી મુંબાવાનું તો નહોતું જ આવી રીતે ડેટલાય કચ્છીઓ મુંબઈમાં આવીને જમ્યા હતા.

ધારગીએ લખવા વાચવા પૂરતું ભણી લીધું હતું પ્રથમ પિતાજી ગાજગ જાધીને મુંબઈ ગયેલા હવે ધારગીને ત્યાં જવાનું નહીં થયું. આખરે એક દિવસ વડાજી વતન, વડાજી માતા વગેરેની હુક છોડી મુંબઈ જવા એ સ્ટીમરમા ચડી જોડો.

૧૪ વર્ષે નુધી પત્રી જેવા ગામડામા ઉછરેલા ધારગીને મુંબઈ જેઈ એકદમ આશ્ચર્ય થયું હતું ! ધમાલ ધમાલ ને ધમાલ ! વાગે દોઈ નગરી જુદે ચડી ન હોય ! વેગ, વેગ, ને વેગ !

મૃત્યુના મહોંમાં

વાહનોય દોડે ને માનવી પણ દોડે ! ચંત્ર ને કારખાનાઓના શોરખકોર
જેમ માનવીઓ પણ શોરખકોર કરે ! ચાલવાનું પણ દોડવામાં.
ચાલવાનું પણ ઉતાવળમાં. નિરાંત તો ક્યાંય નહિ !

પ્રવૃત્તિના પરમ ધામ મુંબઈમા ધારશીને નવું જોવા
જાણવાનું ઘણું હોય. ધીરે ધીરે એ અધાથી પરિચિત થઈ ગયો.
કુતૂહલબુદ્ધિ શાન્ત થઈ ગઈ ને તે મુંબઈગરો બનવા લાગ્યો.

ધારશી મુંબઈ આવ્યો ત્યારે પિતાએ ઇચ્છા વ્યક્ત કરી
હતી કે, મુંબઈ જઈ વ્યાપારમાં પણ પળોટાવું ને સાથે સાથે
નિશાળે પણ જવું ધારશીની પણ ઇચ્છા જાણવાની હતી એ
અપોરના એક ગૂંજરાતી નિશાળમા જવા લાગ્યો ને બાકીનો
વખત પિતાજીના સ્નેહિની હુકાને જોસવા માડ્યો. અહીં
નિશાળમાં એ નામુઠામું લખતા, પત્રવ્યવહાર કરતાં શિખ્યો તથા
વેપારજોશુ જ્ઞાન મેળવી લીધું બુદ્ધિ કુશાગ્ર એટલે થોડા વખતમાં
તો હુકાનની બધી આપલે, લાવતાલવું પણ જ્ઞાન મેળવી લીધું

થોડા વખત પછી ઘેલાશાહને લાગ્યું કે હવે ધારશી
વ્યાપારને યોગ્ય થયો છે તેમણે તુવેરના કારખાનાવાળા એક
હુકાનદારને ત્યાં તેને નોકરીએ બેસાડ્યો ધારશીએ પોતાનું
તમામ લક્ષ તેમાં પરોવ્યું જોતજોતામાં તો એ પાવરધો થઈ
ગયો. હુકાનધણીને તેનાથી ખૂબ લાલ થવા લાગ્યો થોડા વખત
પછી તેને પોતાનો લાગીદાર બનાવ્યો ધધો ધીકતો ચાલવા
લાગ્યો ધારશીની ગ્રાહકો પતાવવાની શક્તિ, નામાઠામાની ચોક્કસાઈ,
મહેનતનો શોખ ને બજારની વધઘટ પરની દૃષ્ટિ અજબ હતા.

ધારશીની આવક ઠીક થઈ માતા સુલગાળાઈ પણ પોતાની
પુત્રી રતન અને પુત્ર મોણશીને લઈ મુંબઈ આવ્યા ત્યારપછી
ઘેલાશા ખેતર-જમીન જાળવવા મુખ્યત્વે પત્રી જઈ રહ્યા

કારખાનું ધમધોકાર ચાલતું હતું આ વેળા તુવેરદાળની
પ્રિત્રી ચઢે એવી બનાવટ જોઈ એનું હૃદય એટલું લાગણીપ્રધાન
બની ગયું કે ત્યારથી તેણે જીવનભર તુવેરદાળ ન ખાધી ઉત્તર
જીવનમા પણ એક વખત લાગણપુરમાં રેશમનું કારખાનું જોતાં

મૃત્યુના મ્હોંમાં

ધૂરશીની ભંમર ચૌદ વર્ષની થઈ ઝોટલે તેના પિતાજીની કચ્છા તેને વ્યાપાર માટે મુંબઈ મોકલવાની થઈ કચ્છનો પ્રાચીન વ્યાપાર પડી ભાગ્યો હતો ને કેટલાય સાહસિકોએ પરદેશ જેઠવાની શરૂઆત કરી હતી વહાણવટામાં હવે કસ નહોતો રહ્યો આવક જવક ઘટતા દરેક ધધા પર મંદી આવી ગઈ હતી આવી મંદીની અસરમા મુંબઈજદરે ઘણા કચ્છીઓનું લક્ષ જેચુ હતું કેટલાક તો કેવલ દોરી લોટો લઈને ગયેલા લક્ષાધીશ થયા હતા અને કો લક્ષાધીશ કચ્છીઓ પણ પોતાના વતનલાઇએ પર વહાલ વરસાવનું નહોતા. ભૂલ્યા વેપાર કરવા મુંબઈ આવનાર કચ્છીને રોટલા અને ઝોટલાથી મુંઝાવાનું તો નહોતું જ આવી રીતે કેટલાય કચ્છીઓ મુંબઈમા આવીને જામ્યા હતા

ધારશીએ લખવા વાચવા પૂરતું ભણી લીધું હતું. પ્રથમ પિતાજી ગાજર બાધીને મુંબઈ ગયેલા હવે ધારશીને ત્યા જવાનું નક્કી થયું. આખરે એક દિવસ વહાલું વતન, વહાલી માતા વગેરેની હુંફ છોડી મુંબઈ જવા એ સ્ટીમરમા ચઢી બેઠો

૧૪ વર્ષ મુઘી પત્રી જેવા ગામડામા ઉછરેલા ધાગીને મુંબઈજેઈ એકદમ આશ્ચર્ય થયું હશે ! ધમાલ, ધમાલ ને ધમાલ ! જાણે કોઈ નગરી જુદે ચડી ન હોય ! વેગ, વેગ, ને વેગ !

મૃત્યુના મહોંમાં

વાહનોય દોડે ને માનવી પણ દોડે ! યત્ર ને કારખાનાઓના શોરખંડોર જેમ માનવીઓ પણ શોરખંડોર કરે ! ચાલવાનું પણ દોડવામા બોલવાનું પણ ઉતાવળમાં. નિરાંત તો ક્યાંય નહિ !

પ્રવૃત્તિના પરમ ધામ મુંબઈમાં ધારશીને નવું જોવા બહુવાનું ઘણું હોય. ધીરે ધીરે એ બધાથી પરિચિત થઈ ગયો. કુતૂહલબુદ્ધિ શાન્ત થઈ ગઈ ને તે મુંબઈગરો બનવા લાગ્યો.

ધારશી મુંબઈ આવ્યો ત્યારે પિતાએ ઇચ્છા વ્યક્ત કરી હતી કે, મુંબઈ જઈ વ્યાપારમાં પણ પળોટાવું ને સાથે સાથે નિશાળે પણ જવું. ધારશીની પણ ઇચ્છા બહુવાની હતી એ બપોરના એક ગૂંજરાતી નિશાળમા જવા લાગ્યો ને ખાકીને વખત પિતાજીના સ્નેહિની હુકાને બેસવા માડ્યો. અહીં નિશાળમાં એ નામુઠામું લખતા, પત્રવ્યવહાર કરતાં શિખ્યો તથા વેપારજોશું જ્ઞાન મેળવી લીધું બુદ્ધિ કુશાગ્ર એટલે થોડા વખતમા તો હુકાનની બધી આપલે, લાવતાલનું પણ જ્ઞાન મેળવી લીધું.

થોડા વખત પછી વેલાશાહને લાગ્યું કે હવે ધારશી વ્યાપારને યોગ્ય થયો છે તેમણે તુવેરના કારખાનાવાળા એક હુકાનદારને ત્યાં તેને નોકરીએ બેસાડ્યો. ધારશીએ પોતાનું તમામ લક્ષ તેમાં પરોવ્યું. જોતજોતામાં તો એ પાવરધો થઈ ગયો. હુકાનઘણીને તેનાથી ખૂબ લાલ થવા લાગ્યો. થોડા વખત પછી તેને પોતાનો ભાગીદાર બનાવ્યો. ધધો ધીકતો ચાલવા લાગ્યો. ધારશીની ગ્રાહકો પતાવવાની શક્તિ, નામાઠામાની ચોકસાઈ, મહેનતનો શોખ ને બજારની વધઘટ પરની દષ્ટિ અજબ હતા.

ધારશીની આવક ઠીક થઈ માતા સુભાગાબાઈ પણ પોતાની પુત્રી રતન અને પુત્ર મોહણશીને લઈ મુંબઈ આવ્યા ત્યારપછી વેલાશા ખેતર-જમીન બળવવા મુખ્યત્વે પત્રી જઈ રહ્યા.

કારખાનું ધમધોકાર ચાલતું હતું આ વેળા તુવેરદાળની યિત્રી ચઢે એવી બનાવટ જોઈ એનું હૃદય એટલું લાગણીપ્રધાન બની ગયું કે ત્યારથી તેણે જીવનભર તુવેરદાળ ન ખાધી ઉત્તર જીવનમા પણ એક વખત ભાગલપુરમાં રેશમનું કારખાનું જોતાં

તેના પર આવી અસર થયેલી ને ત્યારથી રેશમનો શરીરે સ્પર્શ સુધ્ધા નહિ કરેલો. લાગણીપ્રધાનતા અને ધર્મપ્રિયતા જીવનના પ્રારંભથી જ કોઈના પણ શુરુપદ વિના, સહજસિદ્ધ દેખાતી હતી.

મુખર્ધમા ધારશીનું જીવન હવે દરેક રીતે શાન્તિથી પસાર થઈ રહ્યું હતું તેને કોઈ વાતની કમીના નહોતી પણ ભાવીના ઉદરમાં શુ ભરેલું છે, તેને કોણ જાણી શક્યું છે !

એક દિવસ દુર્દેવનો કાળપ્રવાહ ધારશી ભણી વહી નીકળ્યો

વિ સં ૧૯૫૬ મા ખલેગદેવે મુખર્ધને ઘેરી લીધું.

હવાના એકાદ વાવાઝોડાએ ઝાડ પરથી જેમ અનેક પાકા ફળો તૂટી પડે એમ માનવીએ જોતજોતામાં મરવા લાગ્યા મહોલ્લેમહોલ્લે, લતેલતે, ચાલીએચાલીએ મૃત્યુની કાળખજરી બજવા લાગી ભર્યા ઘર ઉજ્જડ થવા લાગ્યા જ્યાં ચોવીસે કલાક અટ્ટહાસ્ય ગૂંજ્યા કરતું ત્યાં પ્રાણુદેવતાની પોકો સભળાવા લાગી

ખલેગના પિશાચથી બચવા લોકો મુખર્ધ છોડીને નાસવા માંડ્યા. કેટલાય ઘરોમાં મડદાં એમને એમ સડતા રહ્યા ને લત્તાઓ વેરાન બની ગયા. સડેલા મડદાની દુર્ગંધ, ચોર ને બદમાશોનું જોર મુખર્ધમાથી ન જનારને પણ જવાની પ્રેરણા કરતા

ધારશી બધું સમેટવાની તૈયારીમાં હતો. ત્યાં તો માતા સુભગાબાઈને ખલેગની એક ગાઠ નીકળી ધધે વેપાર સમેટવાની વાત બાબુમા રહી ને માતૃભક્ત ધારશી સારવારમાં ગૂંથાઈ ગયો. દવા ચાલવા લાગી પણ હર્ષ વધતું જ ગયું બીજી ગાઠે દેખાવ દીધો માતા પોતાનું ભવિષ્ય પરખી ગઈ એણે સૌને શીખામણ આપી ત્યાં ત્રીજી ગાઠે દેખાવ દીધો ધારશી દિનરાત ભૂલીને સારવાર કરી રહ્યો હતો પણ બધું નિર્થક હતું માતાએ બચ્ચાઓ પર ખ્યારનો છેલ્લો હાથ ફેરવી નવકારમંત્ર સભળાવવા કહ્યું થોડી ક્ષણો બાદ એણે આખા મીંચી લીધી વાતાવરણ રુદનથી કમ્પી ઉઠ્યું શબને દેન દેવામાં આવ્યો માતાની ધગધગતી ચિતાઓ જેવી કેટલીય જ્વાળાઓ હૃદયમાં પેટાવી ધારશી સ્મશાનથી પાછો ફર્યો

મૃત્યુના મહોમાં

પણ 'Sorrow Does not come alone,' આપત્તિને એકલા આવવું ગમતું નથી. ઘેર આવતા નાના કેરકે ફૂલ શી યેન રતન પ્લેગની દાઢમાં સપડાઈ ચૂકી હતી કલેજને મહા-મહેનતે થામી ધારશી યેનની સેવામાં બેસી ગયો. પણ એની સેવા નિષ્ફળ જવા સરનાઈ હતી. રતન પણ માતાને પથે પળી. સોનાપુરની રાખમાં એ મળી ગઈ.

નિરાતે વસતા પક્ષીના માળામાં ફેાઈ શિકારીનો પંજો પડે એમ ધારશીના કુટુંબમાંથી એક પછી એક માણસો પ્લેગદેવના પંજામાં સપડાવા લાગ્યાં. માતા ને યેન પાછળ બીજા બે ગયા.

ધારશીની હૃદયવેદના અસીમ હતી. મમત્વના રુદન કલેજ ચીરનારાં હોય છે. મૂર્છાના મરશિયાં મહામનના માનવીઓને પણ ડોલાવે છે.

મૃત્યુ સખ્યા વધતી જ જતી હતી. ચાર ઉપરથી આઠ ઉપર ને ધીરેધીરે આકડો સોલથી સત્તર પર આવી થોડરો. એ બધાને ખલે નાખી મુળધની ઉજ્જડ શેરીઓ વચ્ચે પસાર થનાર ધારશીની સંસારી મનોભાવના તો અસારભાવનાની વલોવાતી અનેક ઉર્મિઓમાં લુપ્ત થઈ ગઈ હતી. આ અસારભાવના સ્વયંભૂ - અનુભવજન્ય હતી સમગ્ર શાસ્ત્રોના હજારો પૃષ્ઠોમાં વર્ણવાયેલું માનવદેહનું ક્ષણભગુરપણું એણે આખ સામે નિહાળી લીધું હતું સત્તર સત્તર સ્નેહિતા મૃત્યુ ભેનારાના દિલમાં મોહક સ્નેહસંબધ તો ક્યાથી હસતી ધરાવે !

ધારશીનું નાનું મુગ્ધ હૃદય આત્મમ થનની અવનવી ઉર્મિઓ વચ્ચે ઝોલા ખાઈ રહ્યું હતું ત્યાં પ્લેગદેવે પોતાના લક્ષને બચાવવા મથનાર પર કેરહી નજર નાખી એક-બે નહિ, પણ એકી સાથે ત્રણ ત્રણ ગાંઠોએ તેને ઘિછાના પર પટકી પાડ્યો. આ વખતે પોતાના ગણાવાય તેવા એક નાના ભાઈ સિવાય ને કદી કદી મળવા આવતા મિત્ર સિવાય તેનું કોઈ ન હતું.

સત્તર જે માર્ગે ગયા તે માર્ગે જવાના તેડાં આવ્યા સમગ્ર ધારશીએ વ્યથા સહન કરવા માંડી.

:૫:

ધર્મને શરણે

પિછાનામા તરફડતા ધારશી સામે એક નવી દૃષ્ટિ ધીરે ધીરે ઉઘડતી જતી હતી જેણે જીવનભર આત્મા, કર્મ કે આલોક પરલોકનો વિચાર નહોતો કર્યો, એને આજે રોગ વિચાર કરાવી રહ્યો હતો ! કેટલીકવાર ધુરાર્ધ પણ લલાઈની જન્મદાત્રી બને છે !

‘મારું કોણ ? માતા નહિ, પિતા નહિ, સ્નેહિ નહિ, મારું કોઈ નહિ’ ધારશીના હૃદયસાગરમા આ વિચારે એક વર્તુલ પેદા કર્યું ને પછી તો ઉપરા ઉપરી વર્તુલો જન્મવા લાગ્યાં આત્મા અને દેહની જુદાઈ, કર્મોની સારાસારતા, જીવન સફલ કેમ બને, સ સારમા બ્યાપી રહેલ આ મૃત્યુથી કેમ બચાય, વગેરે વિચારો સ્વયંભૂ ગ્રેરણાથી જાગ્રત થયા. આ દર્દમાંથી બચવાનો કોઈ ઉપાય નહિ હોય, એ વિચારે હૃદય પર કબજો કર્યો

એક વિચાર આવ્યો કે એનો અન્ત પામવો, એ પોતાના મૂળ સ્વભાવ પ્રમાણે ધારશી પિછાનામા તરફડતા પણ વિચાર કરવા લાગ્યો. થોડી જ વારમા એને એ વિચારમાં પણ દર્દને કંઈ સાન્ત્વન મળતું લાગ્યું એ વેપારી જેટલી ઝીણવટથી આગળ વધ્યો.

ઉજ્જડ થયેલા મુખમાં સ્નેહિજનોમા ધારશીનો વેલશી નામનો સ્થાનકમાર્ગી મિત્ર હતો. ગિમારીની ખળગ પડતાં એ જોવા આવ્યો ધારશીની વેદના અપાર હતી, ને એ વેદનાથી પણ વધુ વેદના જાગ્રત થયેલી દૃષ્ટિને સમજવાની હતી વેલશીએ આવી ધારશીને પાણી પાઈ કુશળ પૂછ્યા

‘વેલશી ! મને લાગે છે કે હું નહિ બચું ! દર્દ વધતું જ નાય છે’ ધારશીના શબ્દોમા હજારો વીંછીના કબજી વેદના હતી

ધર્મને શરણે

જીવન એને વહાલું હતું. મોતને જીતવાનો સુદર સ્વાર્થ એને અકળાવી રહ્યો હતો.

‘કંઈ દવા લીધી !’ મિત્રે કનેહથી પૂછ્યું.

‘લીધી, પણ નકારી નીવડી, હવે તૈયારી જ લાગે છે.’

વેલશી સાચો મિત્ર હતો. એણે હૃદય ગળગળું થઈ ગયું. મૃત્યુથી તો બચાવવાની તાકાત નહોતી. મૃત્યુ ઉબળવાનો સંકલ્પ કરી એણે મિત્રધર્મ બળવવો શરુ કર્યો.

‘ધારશી ! તને લાગે છે કે દુનિયામાં આપણુ કોઈ સર્જવહાલુ છે ? સંસારના આ ઉધામા કરીએ છીએ, એ આંખ મીચાતા કંઈ રહેવાના છે ? જે શરીર પર આપણે મગરુર છીએ એ પણ કાચની શીશીથીય નાબુક છે એ તેં જોયું ? ઘણુય દ્રવ્ય હોવા છતાં જે સત્તર સોનાપુરમાં ગયા, એ કંઈ સાથે લઈ ગયાં ?’

ધારશીને આ વાતો કંઈકે સુખ પહોંચાડતી હતી જેના વિચારોમાં પોતે મુંઝાતો હતો, એ વિચારોની કંઈકે સ્પષ્ટતા આમાં જોવાતી હતી એ એકચિત્તે સાંભળવા લાગ્યો.

‘મિત્ર ! સાચી દોલત ધર્મ છે જે અહીં પણ રહે છે ને સાથે પણ આવે છે શરીર તો સાધનમાત્ર છે દ્રવ્ય ને આ બધું તો નિમિત્ત માત્ર છે એનો સારો ઉપયોગ કરીએ તો સારું પરિણામ આવે ને ખરાબ કરીએ તો ખરાબ આવે. માટે ધર્મનું શરણુ એ જ સાચું શરણુ છે, જે મરવાના ને જન્મવાના બધાથી છોડાવે છે.’ વેલશી પોતાનો મિત્રધર્મ બળવી રહ્યો હતો.

‘પણ અત્યારે હવે શુ થાય ? હું તો જાઉં છું.’

‘ધારશી ! ધર્મનું શરણુ લે ! નિશ્ચય કર કે જો સાંજે થઈશ તો વિરક્ત બની સંસારની આ માયાબળનો ત્યાગ કરીશ !’

ધારશી સમજતો હતો કે, આમાથી બચવું અશક્ય છે. પણ જો બચી જવાય તો આટલા મૃત્યુ ને વિકાપ જોયા પછી એને સંસારમા મોહ નહોતો રહ્યો. તેમ કરવા તેણે પ્રતિજ્ઞા લીધી.

ધારશી બીજી બધી દવા છોડી મિત્રની ધર્મદવા લઈ ખિછાનામાં પડ્યો રહ્યો એ કંઈકે હવે નિશ્ચિત બન્યો હતો.

પણ મિત્રે આપેલી દવા તરત ફળી રાતે અપ્રીણના પોલના બધથી પ્લેગની ગાંઠો ફૂટી ગઈ અને તાવ હલકો પડ્યો.

સવારે નાનો ભાઈ મોણુશી દવાની શીશી લઈને આવ્યો, પણ અચાનક શીશી એના હાથમાંથી છટકી ગઈ. બધી દવા જમીન પર ઢાળાઈ ગઈ મોણુશી ફરીથી દવા લેવા જવા તૈયાર થયો ત્યારે ધારશીએ હસતાં હસતાં કહ્યું

‘ મોણુશી ! સારું થયું કે એ શીશી ફૂટી ગઈ. મેં દવા લઈ લીધી છે હવે વિશેષ દવાની જરૂર નથી ’ નાનો ભાઈ આમાં કંઈ સમજી ન શક્યો. પણ દઈના પાણી વળતા થયાં હતા. ગાંઠો તો સાવ ચાલી ગઈ તાવ પણ ગયો શક્તિ પણ ધીરે ધીરે આવવા લાગી થોડા દહાડામાં તો ધારશી સાવ સાને થઈ ફરવા લાગ્યો.

પણ હવે તેના હૃદયને એન નહોતું. કે’ક વખત શ્રીમતના બગલાઓ એને લોભાવતા કે’ક વખત સસારની રળિયામણી લાલચો એને લહેર કરવા નોતરતી અને એ કાળે ધારશીને વિચાર થતો કે આ ગ્રાહ્ય કે પેલું ? પણ તરત જ એને યાદ આવતું કે, એ મહેલાતો ને એ લોગવિલાસો કોઈને ન બચાવી શક્યા. એ એમને એમ રહ્યા ને એને પોતાનું ગણનારા તો ક્યાય ચાલ્યા ગયા કોઈ એમને ન રોકી શક્ય માટે જેણે મારું રક્ષણ કર્યું” તેનું જ શરણ લેવું

વિચાર નક્કી થયો. સસારત્યાગ જરૂર કરવો. જે કોઈ પણ સન્યાસી, સાધુ કે ફકીર મળે, જેના સત્સંગમાં મનને શાન્તિ મળે, જીવનનું કલ્યાણ થાય, તેની પાસે ધર્મનું શરણ સ્વીકારવું. બસ, મુળઈ છોડવાની બધી તૈયારીઓ થઈ ગઈ થોડું ઘરેણું ગાડું હતું તે વેચી મારી બધું દ્રવ્ય નાના ભાઈને સોંપી દીધું. એક નાનકડી ટ્રક ખરીદી તેમાં થોડા કપડા અને પોતાને માફક આવતી પાચસો છસો ખીડીઓનો ખજાનો ભરી લીધો અને મુળઈ બદરથી માડવી તરફ જતી સ્ટીમરમાં એક દિવસ કોઈને પોતે કયા ઉદ્દેશથી બંધ છે, તે કહ્યા વગર ધારશી ચઢી ગઈ.

ગુરુની શોધમાં

તુરગોની હારમાળા ચાલી રહી હતી, સાગરમાં અને ધારશીના શાન્તિશોધક હૃદયમાં. અનેકવિધ વતુર્ગો ક્ષણે ક્ષણે જન્મતાં ને નાશ પામતાં. પણ સંસારની ક્ષણગુરતાનો પટ એટલી મજબૂત રીતે બેસી ગયો હતો, કે બીજા બધા તરગો ત્યાં સુધી આવીને વિલીન થઈ જતા.

સ્ટીમર તીવ્ર ગતિથી માંડવી તરફ વહી જતી હતી. માર્ગમાં લોકપ્રસિદ્ધ સ્ટીમર 'વીજળી'નો ભેટો થયો. નવામાં નવી ઢબે બનાવેલી આ આગબોટે લોકો પર કામણ કર્યાં હતાં એ આજે પ્રથમ પ્રવાસે નીકળેલી. એના ઉપર કેટલીય જનો હતા. કેટલાય અણપૂર્યા કોડના કપડાં હતાં. કેટલાય શોખીન શ્રીમતો ને વેપારીઓ સહેલગાહે નીકળ્યા હતા. વીજળીના દીવાઓના તેજથી ઝળાંહળાં થઈ રહેલી સાગરની મહારાણીને ધારશી જોઈ રહ્યો. ભેટ ભેટામાં એ અદ્દશ્ય થઈ ગઈ.

માંડવીનું બારુ દેખાયું ને સ્ટીમરમાંથી સૌ હોડીમાં ઉતર્યા ધારશી દિશાશૂન્ય હતો. સંસારથી વિરક્ત તો થવું હતું. પણ કેવી રીતે અને કેની પાસે જવું ? એ બહર પર આમ તેમ ફરવા માણ્યો એટલામાં શૌચનિવૃત્તિથી પાછા ફરતા કાનજી સ્વામી નામના એક સ્થાનકમાર્ગી સાધુ દેખાયા. (જેઓ અત્યારે કચ્છમાં આડકોટી સ્થાનકમાર્ગી સપ્તાયના પૂજ છે, એ ધારશીના સસારી બનેલી હતા) એમણે ધારશીને બોલાવ્યો

‘ધારશી ! અહીં કયાથી ?’

‘મુખધથી’

‘ઘેર જાય છે ?’

‘ના, ના મારે તો હવે સસારથી વિરક્ત થવું છે’

મુનિરાજ આ છોકરાને સસારથી વિરક્ત થવાની વાતને આટલી સરળતાથી બોલતો બોધ હત્યા કાનજી સ્વામીના શુરુ વ્રજયાજણ સ્વામીનો સપ્રદાય એ કાળે કચ્છમાં વખણાતો હતો માડવીમાં જ તેમનું ચોમાસુ હતું મુનિરાજે ધારશીને શુરુજી પાસે ચાલવા કહ્યું બન્ને જવાની તૈયારી કરે છે એટલામાં સમાચાર આવ્યા કે ‘સ્ટીમર વીજળી ડૂબી ગઈ’ આ સમાચાર નહોતા પણ લોક સમુદાય પર વજ્રપાત હતો જ્યાં જુઓ ત્યાં રોકકળ મડાઈ ગઈ

કેટલીય માતાઓના એકના એક આધારભૂત નીકરણો વીજળી સાથે જળશરણ થયા હતા કેટલીય નવવધુઓના કકણો ભાગીને ભૂકો થયા હતા અણપૂર્યા કોડના અનેક કપતી સાગરના પેટાળમાં સ્વાહા થઈ ગયા હતાં. જગતની કેટલીય વ્યક્તિઓ સ્નેહિને ખોઈ ચૂકી હતી

ધારશીના વૈરાગ્યવાસિત દિલ પર આ વાતે વધુ અસર કરી. સત્તર સત્તર સ્નેહિઓની ભભૂકતી ચિતાઓ, ચોતાના દેહ પર મૃત્યુની નાગચૂડ, ને ‘વીજળી’ નો આ અકસ્માત ! સસારની ક્ષણભગુરતાને સમજવા હવે બીજા પ્રમાણ કે દયાન્તની જરૂર નહોતી માનવી નાચે છે ને રાચે છે, પણ ક્યાં જાણે છે કે કાળનો પંજો શિર પર તોળાઈ રહ્યો છે ? એને કાનજી સ્વામીએ મધુશિંદુવાળું દયાન્ત કહ્યું ધારશીએ પાકો નિશ્ચય કર્યો કે હવે તો આ જીવનનું કલ્યાણ કરવું, મૃત્યુને તરી જવું

ધારશી સ્થાનકે આવ્યો. વ્રજપાલ સ્વામીએ ક્ષણવાર ધારશીના ચહેરા સામે જોયા ક્યું. વિશાળ નેત્ર, રોગથી સહેજ ઘસાયેલો છતાં પડછદ દેહ, સગ્લ મુખાદૃત્તિ ને ઉન્નત લલાટ સ્વામીજીના હૃદયમાં ધારશી માટે પહેલી મુલાકાતે જ મારો

ગુરુની શોધમાં

અભિપ્રાય બધાઈ ગયો. એમણે આળદાર મોતીની પરીક્ષા કરી લીધી. છેડરાના ઉત્કલ્પન ભવિષ્યની આગાહી આપતી કેટલીક વાતો શિષ્યો સાથે કરવા માંડી.

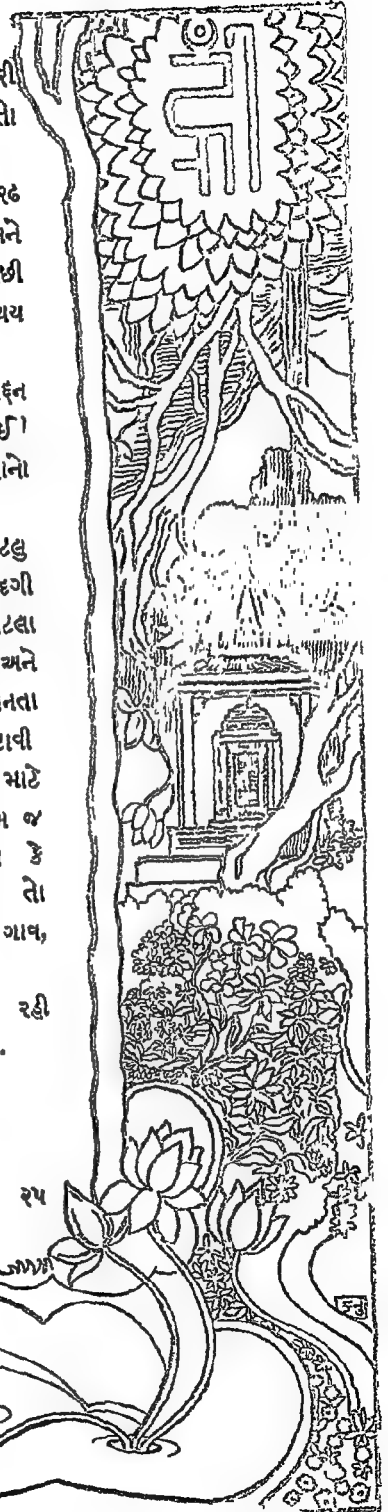
ધારશી આમાં કઈ ન સમજ્યો. એને તો એક રહ લાગી હતી કે સંસારથી વિરક્ત બનવું, મોતને જીતવું અને એની આ વાતો સૌને હસાવતી હતી. સ્ટીમર પરથી ઉતર્યા પછી ખીડી પીધાને લાગે સમય થયો હતો સાધુઓનો પહેલો પરિચય હતો. ધારશીએ લોળાલાવે ખીડી મંદીને સળગાવી.

વજ્રપાદલ સ્વામી સહેજ હસ્યા. સંસારના પાપથી તર્કન અનભિજ્ઞ આ જીવાનને તેમણે સ્નેહભર્યા અવાજે કહ્યું 'ભાઈ' સાધુ થનારને તો ખીડી ન પીવાય એણે તમામ વ્યસનોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.'

સાધુ થવા માટે નિર્વ્યસની બનવું જરૂરી છે, એટલું જ્ઞાન થતાં ધારશી ત્યાથી ઉઠ્યો. મુંબઈ બંદરથી ખાસ પસંદગી કરીને આણેલી પાવસો છસો ખીડીઓનો સ્થાનકની બહાર ચોટલા પર ઢગલો કર્યો. એકી સાથે પીવાય તેટલી પી લીધી, અને પછી ઢગલાને દીવાસળી ચાપી. આમાં વ્યસનોની હોળી માનતા ધારશીને લાગ્યું કે એણે સાધુતાભણીની પ્રાથમિક ભૂમિકા વટાવી.

વજ્રપાદલ સ્વામીને આ ઋણપરિણામી જીવાનને માટે આશા બધાણી. એમણે ધારશીને સાન્ત્વન આપ્યું. તેમ જ જણાવ્યું કે 'અમારા સ પ્રદાયતા કાનનં મુજબ માતાપિતા કે વાલીની રજા વગર દીક્ષા ન અપાય. હમણાં રહેવું હોય તો રહે, અભ્યાસ કર. તેટલા વખતમાં તારા પિતાની રજા મગાવ, પછી જોઈશું.'

ધારશીને ખૂબ આનંદ થયો. એ સાધુઓની વચ્ચે રહી અભ્યાસ કરવાની સાથે મુનિધર્મના આચારો શીખવા લાગ્યો.

ધારશી-ધર્મસિંહ સ્વામી

ધારશી જ્યારે સાધુતા ભણી પ્રયાણ કરી રહ્યા હતા, ત્યારે પત્નીમાં જૂદી જ રામકહાણી જાગી હતી. ધારશીએ જે દિવસે મુખઈ છોડ્ય તે દિવસે જ ત્યાથી ભાઈ મોણશીએ પિતા ઘેલાશા પર તાર કર્યો હતો.

‘ ધારશી સ્ટીમરથી આવે છે ’

ઘેલાશા ગાડુ જોડીને માડવી બદરે સામા આવ્યા, પણ જરા મોડા થયા સ્ટીમરના બધા ઉતારુ રવાના થઈ ગયા હતા. ઘેલાશા ધારશીની શોધ ચલાવવા લાગ્યા, પણ કોઈ ઠેકાણેથી તેનો પત્તો ન લાગ્યો. એમણે ફરીથી મુખઈ તાર કર્યો ‘ ધારશી આવ્યો નથી ’

ત્યાથી જવાબ પાછો ફર્યો કે, ‘ અહીંથી તો રવાના થઈ ગયો છે ’ આ બળરથી પિતાનું હૃદય અસહ્ય થયું. પુત્રી અને પત્નીના મૃત્યુ પછી આ બે પુત્રો પર જ એમની આગા હતી. તેમા પણ ધારશીને પ્લેગમાથી સારો થયેલો-જેવા એમનું હૃદય ઉત્ક્રિષ્ટ હતું ત્યારેનાજી તપાસ કરી, પણ તેનો પત્તો ન જ લાગ્યો. થાકીને ભારે નિરાશા માથે એ પત્ની પાછા ફર્યા સહુએ ભેગા મળી એકીમતે નિશ્ચય કર્યો કે, ‘ ધારશીને પ્લેગની ગાઠો તો નીકળી હતી સ્ટીમર પર તળિયત લથડી હોય અને સ્ટીમર વાળાઓએ એને મમુદ્રને હવાલે કર્યો હોય ! ’

ખંધે રોકકળ ચાલી રહી સૌએ ધારશીને મુએલો માની તેના નામથી સ્નાન કરી લીધું. બીજી તરફ સ્થાનકની દિવાલોમા ધારશી પણ જગતની આ માયાને મરેલી માની માનસિક સ્નાનથી શુદ્ધ થઈ રહ્યો હતો. દિવસો વીતવા લાગ્યા. કાળદેવ પણ આ કથની પર વિસ્મરણનો હાથ ફેરવી રહ્યા હતા, ત્યાં પત્રીના એક શ્રાવકે ઘેલાશાને ખબર આપ્યા 'માડવીમાં મેં ધારશીને જોયો છે'

કેટલીક વાતો દુ ખમાય હસાવે તેવી કઠંગી લાગે છે સૌ આ વાત પર હસ્યા. પણ પેલા શ્રાવકે વધુ ખાતરી આપતાં કહ્યું 'માડવીના સ્થાનકમા ધારશીને કંઈક ગોખતો મેં જોયો છે એ સાધુજેવા વેષમા હતો મેં એને ઘેર આવવા ઘણું કહ્યું પણ તેણે ના પાડી'

ઘેલાશાને આ વાત પર સાધારણ વિશ્વાસ ખેસતા તે તરત ગાડું ભેડી ધારશીના માસા સાથે માંડવી આવ્યા સ્થાનકમા જઈ જુએ છે તો ધારશી ત્યાં બેઠો હતો આ જોઈ માસાણનો કોષ ભયકર થયો તેમણે ધારશીને કુળકલંક કહી ખૂબ સંભળાવ્યું એ વખતે સામાન્ય રીતે પોતાના કુટુંબમાથી કેઈ દીક્ષા લે તો નાનપ લેખાતી ઘેલાશાનું પ્રેમાળ હૃદય પુત્રને આ દશામાં ન જોઈ શક્યું તેઓ સમજ્યા કે ધારશી સાધુ થઈ ગયો એ બેલાન થઈ પૃથ્વી પર પટકાઈ પડ્યા મોહ-માયાના પછાડાટ જ આવા હોય છે

પિતા સ્વસ્થ થયા ત્યારે ખબર પડી કે ધારશી સાધુ નથી થયો ધારશીને સામાયિકમા જોવાથી પેલા શ્રાવકે સાધુ થવાનું કહેવું એમણે પુત્રને ઘેર ચાલવા કહ્યું, પણ એણે તો સ્પષ્ટ સંભળાવી દીધું કે 'મારે સાધુ થવું છે' પિતાનું પ્રેમઘેલું હૃદય દીર્ઘ દૃષ્ટિથી જોવા તૈયાર નહોતું. તેઓ ધારશીને જળરહસીથી પત્રી લાવ્યા પિતા ધારશીને ત્યાંથી - સ્થાનકમાંથી ખસેડી શક્યા, પણ તેનું મન તેના લક્ષ્યબિંદુથી જરા પણ ખસ્યું નહોતું એ રાજ પિતાને સમજાવવા લાગ્યો પિતાને વહેમ આગ્યો કે, કદાચ સાધુએજ ભૂરૂકી નાખી હશે !

બંનેનો આગ્રહ ધીરે ધીરે દબ થતો જતો હતો. પિતા એને રાખવા માગતા હતા, ધારશી જવા માટે સત્યાગ્રહ કરીને બેઠો હતો. પોતાની વાતની અસર થતી ન દેખાવાથી પિતાએ ધારશીને ચૌદમુ રતન પણ અપાડવા માડ્યું એને ઘરમા પણ ગોધી રાખવા લાગ્યા. ધારશી બધું સહન કર્યું જતો હતો એને ખબર હતી કે જો એ માતાપિતાની રજા વગર જશે તો સ્થાનકમાર્ગી સપ્તદાયના ગિવાજ મુજબ એને સીક્ષા નહિ આપે એને માટે એક જ માર્ગ હતો, અને તે પિતાની રજા લેવાનો.

આમને આમ પદર દહાડો વીતી ગયા. ધારશીની ઉત્કંઠા ખૂબ વધી ગઈ હતી. પિતાના પ્રેમને એ સમજતો હતો, પણ આત્મવચના કે હૃદયદ્રોહનું મહાપાતક વહોરવા તે તયાર ન હતો. જે નિર્ણયથી પોતે બચ્યો એ નિર્ણયને કેમ ફેરવાય ? હું પોતે પ્લેગમા ગુજરી ગયો હોત તો પિતા શું કરત ? એણે પિતાને ખૂબ સમજાવ્યા અને કહ્યું ' મને પ્લેગમા મરી ગયેલો. માનીને પણ જવા દો. ' મને તે વિના જરા પણ ચેન નથી હું અહીં છું છતાં મારું મન ત્યાં જ છે '.

પણ પિતાજી એમ માને તેમ નહોતા એ કોઈ પણ રીતે મચક નહિ આપે એમ લાગ્યું ત્યારે એક દહાડો ધારશીએ ઘરના ઉબરામા જ ધરણું નાખ્યું રજા આપગો તો જ ખાઈશ, નહિ તો અહીં જ મરી જઈશ, એવો પોતાનો નિશ્ચય કહી સંભળાવ્યો. પિતાજીએ પણ રજા ન દેવાનો પોતાનો નિશ્ચય જણાવ્યો. બંનેનો સત્યાગ્રહ શરૂ થયો.

સવારના નવ થયા બંનેમાથી એકે દાતણ પણ ન ક્યું ખાત્ર થયા પણ કોઈ ખાવા જ ન બેઠું આખરે ત્રણ વાગ્યા હવે ઘેલાશાને ક્રોધ ચઢ્યો એમણે ફરી ધારશીને માની જવા કહ્યું પણ એ તો હવાના અનેક ઝંઝાવાતોમા હિમાચલ જેવો નિશ્ચલ હતો. પિતાજીથી ન ગહેવાયું તેમના ધીજના મે'ગમપુમા ઝડપભેગ ચોટ આવવા લાગી પાપે ધનધનના અજાગથી ભરેલી હોડાની ચલમ પડી હતી કોધમા ને કોધમા તેમણે તે

ધારશી-ધર્મસિંહ સ્વામી

ધારશીના શરીર પર ભારી. એ દાઝથો પણ કંઈ ન બોલ્યો.

થોડીવારે ફરીથી એ જ શાન્તિથી પિતાને વિનવવા લાગ્યો.

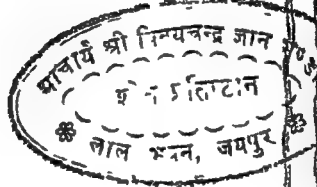
‘પિતાજી! મને મારી નાખો કા સાધુ થવા દો.’

મનને અલગાવી બેઠેલો ક્રોધ-ચાંડાલ ક્ષણવારમાં દૂર થઈ ગયો, એટલે ઘેલાશાને પોતાના કૃત્ય માટે પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો. આંખોમાંથી અકબૂની ધારા વહી નીકળી ધારશીનાં નેત્રો પણ રોતા હતા. સાચા પ્રેમની અશ્વધારાથી પવિત્ર થયેલ પિતાએ દીકરાની પીઠ પર હાથ ફેરવતા કહ્યું.

‘બેટા! તને મુખ ઉપજે તેમ કર! ચાલ પચ પાસેથી તને રબ અપાવરાધુ?’

બીજે દિવસે ગામપચ ભેશ કરી તેમણે ધારશીને દીક્ષાની રબચિઠી અપાવી અને મુદ્રાથી આઠ કોટી સપ્રદાયના પૂજ મજપાલજી સ્વામીને આમત્રી ઉત્સાહપૂર્વક દીક્ષાની તૈયારી કરી ચૌદ દિવસ આ ઉત્સવ ચાલ્યો. વિ સ ૧૯૫૭ ના શુભ સુદતે પૂજ મજપાલજી સ્વામીના હાથે દીક્ષા થઈ તેઓ મજપાલજી સ્વામીના શિષ્ય કાનજી સ્વમી ના શિષ્ય તરીકે બહાર થયા.

પૂજજીએ તેમનું નામ ‘ધર્મસિંહ સ્વામી’ રાખ્યું.

શાસ્ત્રાભ્યાસ

મુનિ ધર્મસિંહજીના સાધુપદનો પ્રવતારક આત્મકથાણનો હતો, અને આત્મકથાણની સાધના માટે જ્ઞાનસંપાદન કરવું અત્યંત આવશ્યક હતું સાધુ થયા પહેલા તેમણે સંપ્રદાયની સામાન્ય ક્રિયા પૂરતો અભ્યાસ તો કર્યો હતો જ. હવે તેમણે ચોકડા અને રાસા કંઠસ્થ કરવા શરૂ કર્યા આ કંઠસ્થ કરવાનું કામ પરિપૂર્ણ થતા તેમણે આગમ ળત્રીસીનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો

આ વખતે સ્થાનકમાર્ગી સંપ્રદાયની સ્થિતિ બહુ વિચિત્ર હતી. શાસ્ત્રનું સર્વસ્વ માત્ર ળત્રીસ આગમો મનાતા. આમાં પણ કેટલોક વર્ગ એવો હતો, જે અગિયાર આગમને માત્ર ગણી બાકીનાને યતિઓની સ્વચ્છદ કૃતિઓ કહ્યો. આમાં પણ વ્યાકરણ કે જે ભાષાના નિયત અર્થોને બરાબર મમજવા માટે ખાસ જરૂરી વસ્તુ છે, તેનો વિરોધ કરવામાં આવતો. તેમ જ ટોઈ વિચારક ન્યાયશાસ્ત્રના અભ્યાસની વાત કરતો તો એકદમ વજાપાત જેવું જ લેખાતું

જ્ઞાનની તદ્દન સકુચિત મીમામા કેટલીય જિનજવાળાફરી ભરી વર્તણૂક ચલાવાતી જિનમદિ કે જિનપૂજનો કયાય પણ પાઠ આજ્યો કે નિમ કેચલાવે એના પર હસ્તાલનો પંછો

(કુચકો) મારવામાં આવતો કોઈ એવો જ શબ્દ આવ્યો કે જેનો અર્થ ભેઈએ તેવો ન નીકળે તો જો ચાર મોટા મોટા સાધુઓ ભેગા થઈ પોતાની પસંદગીનો અર્થ ઉતારી લેતા. સંપ્રદાયની મૂઠી મનાતા ગ્રંથો પર પૂર્વાચાર્યની ટીકા, ભાષ્ય કે અવચૂષ્ટી ભેવાની મનાઈ હતી. આ માટે ગુજરાતીમાં તૈયાર કરવામાં આવેલ અર્થ 'ટગા' સૌને આપવામાં આવતા કોઈ આથી વધુ આગળ ભેવાની કે ભણવાની ઇચ્છા કરે તો તેની સામે અનેક બંધનો રજૂ કરવામાં આવતા.

આપણા ધર્મસિંહ ઋષિ જેમ જેમ અભ્યાસમાં આગળ વધતા ગયા, તેમ તેમ તેમની સામે આ બધી બાધાઓ ખડી થતી ગઈ. પણ જે અનેક બાધાઓને તોડી આત્માનું નિર્દોષ સામ્રાજ્ય મેળવવા સાધુ થયો હોય, એને આવી બાધાઓ પ્રગતિ કરતા કેમ અટકાવી શકે? તેમણે એક દહાડો આગળ વધી ગુરુને પૂછી લીધું

‘આ બધા ગ્રંથોમાં ચૈતરફ હરતાલ શા માટે લગાવવામાં આવે છે? બહુ બહુ વિચાર કર્યા છતાં, ગુરુ! આપણુ વર્તન કેમ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ લાગ્યા કરે છે?’

‘મુનિ! હજી તમે નાના છો.’ ગુરુની આખો જરા લાલ બની! આપણા વાડાના બધા વૃક્ષ ને પૂજ્ય પુરુષો જે કરતા આવ્યા છે અને કરે છે, તે શુ ખોટું હશે? તમારે ફરીથી આવી શંકા ન ઉઠાવવી!’

વાસના ઉપર વિજય મેળવવા નીકળેલાઓ પર વાડા જેવી મુગજળસ્રમી વાતો વિજય મેળવે એ ધર્મસિંહ ઋષિને કેમ ગમે? એમનો વિચારક ને સત્યશોધક આત્મા સત્ય ભણવા વધુ ઉત્સુક બન્યો. થીલે થીલે ચાલવા એમણે સાધુવેશ નહોતો પહેર્યો

સ ૧૯૫૮ નું-ખીબુ-ગોમાસુ ભૂજનગરમાં થયું. આ વખતે કાનજી સ્વામી સુચંગડાગ સૂત્ર વાચતા હતા. આ સૂત્રની પાંચના કરતાં અનુક્રમે આદ્યકુમારના પ્રતિજ્ઞાધનો પ્રસંગ આવ્યો મગધદેશના મહામંત્રી અભયકુમાર એક જિનપ્રતિમા અનાય

દેશમાં વસતા આર્દ્રકુમાર પર મોકલે છે અને એ જિનપ્રતિમાના દર્શન કરવાથી એ કુમારને પ્રતિપ્રોધ થાય છે આ કથામાં પ્રતિમાનો રૂપ ઉલ્લેખ હોવા છતાં કાનજી સ્વામીએ, “બુદ્ધપતિ-રજ્જેહરણુ મોકલ્યા” એમ અર્થ કરી શ્રોતાના મન રન્જિત કરી દીધા.

ધર્મસિંહ ઋષિ નિત્ય વ્યાખ્યાન પુરું થતા એ શાસ્ત્રનાં પાના લઈ કહેલા અર્થ સાથે તેનું મનન કરતા આજે પણ તેઓ પાના લઈ વિચારવા લાગ્યા ‘ટળા’માં કેવલ આર્દ્રકુમારનું નામ હતું આથી વધેલી જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવા એમણે કથામળધ તપાસ્યો પણ ત્યાં તો પ્રતિમાના ઉલ્લેખ ઉપર હરતાલ મારવામાં આવી હતી જે આતરંગ્યકથા રૂપ રીતે સમજતા તેમને મહિનાઓ લાગ્યા એ આજે એક ક્ષણમાં સમજાઈ ગયું મુનિજીને લાગ્યું કે જે સ્તંભ ઉપર સ્થાનકમાર્ગી સાધુઓ-પોતે-પોતાની ઈમાગત ચણવા માગતા હતા, તે સાવ ખોટો, મૂળ વગરનો ને ઠોક્રી બેસાડેલો છે એ જ્ઞાન થતા એમના હૃદયમાં મન્થનનું એક જળર આંદોલન ઉભું થયું લાગણીઓની એરણુ પર સત્યના હથોડા ટીપાવા લાગ્યા

મેં સાધુવેશ લીધો તે આ માટે? અરે! ઘરનો દાઝયો વનમાં ગયો તો ત્યાં પણ દવ લાગ્યો હવે સપ્રદાય જાણવું કે સત્ય? જીવાન મુનિના હૃદયમાં અવનવું મનોમન્થન જાગ્યું અનેક લાગણીઓના તોફાન થવા લાગ્યાં ધીરે ધીરે બધું થાળે પડતું ગયું, તેમ તેમ તેમને ખાતરી થવા લાગી કે,

- શાસ્ત્રોના અર્થ વિદ્યુત કરી દેવામાં કે છુપાવવામાં આવ્યા છે
- સત્યપ્રોધક માટે ન્યાય અને વ્યાકરણ લણવું આવશ્યક છે
- જિનમૂર્તિ અને જિનપ્રતિમાની નિદા કરવી એ પપ છે
- અમાગ સાધુઓની ક્રિયા ગાંધાનુકૂલ નથી

જેમ જેમ આ મત્ય વધુ મજબૂત થતું ગયું તેમ તેમ ધર્મસિંહ ઋષિની મનોભાવનાઓમાં પન્વિર્તન થવા લાગ્યું

૬:

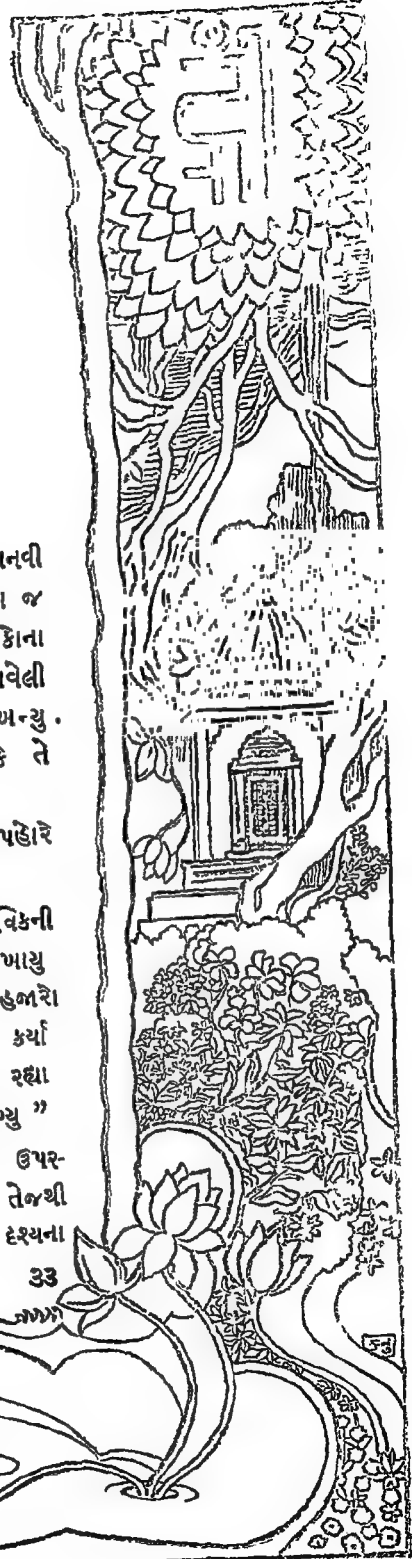
સત્યને પંથે

સાધ્યની સાચી તમસા ત્યારે જ પ્રગટે છે, જ્યારે માનવી એના પૂરા રંગે રંગાઈ જાય, જીવનની દરેક પળે એનો જ વિચાર કરે, એનું જ મનન અને મથન કરે સાચા સત્યશોધકોના ઇતિહાસમાં આવી મનોમનનની ઘણી ગભીર પળો આવેલી છે. એવાય છે મુનિ ધર્મસિંહજીની જાળતમાં પણ એમ જ બન્યું. તેમની પ્રત્યેક ક્ષણ આ સત્ય કે પેલું, આ વાસ્તવિક કે તે વાસ્તવિક, એના જ વિચારમાં વીતવા લાગી.

આવી તન્મયતામાં એક વખત રાત્રિના છેલ્લે પહોરે જીવનની સાધનાનું પ્રતિકે હોય એવું સ્વપ્ન આવ્યું.

“અદ્વૈતિક રાશનીથી અળહજતું અને હજારો ભાવિકની પ્રાર્થનાઓથી શુભતું મુખરતું ગોડીજી મહારાજનું દેરાસર દેખાયું. મુનિજીએ ખૂબ આનંદપૂર્વક એમાં પ્રવેશ કર્યો અને ભવના હજારો બંધનો ક્ષણમાં કાપી દે એવી મનોરમ પ્રભુમૂર્તિનાં દર્શન કર્યા હૃદય ગદ્ગદિત થઈ ગયું. નેત્રો પ્રભુની સામે જ જોઈ રહ્યાં. અપૂર્વ હર્ષને આનંદની લહેરોમાં ડુવાડે ડુવાડે ફરકવા લાગ્યું.”

સ્વપ્ન આગળ વધ્યું. “દેવદર્શન કરી મુનિજી ઉપર અગાશીમાં આવ્યા એટલામાં ગગનાગણથી રત્નમણિના તેજથી અળહજતું વિમાન આવતું દેખાયું. મુનિ ધર્મસિંહ એ દેશ્યના

આનંદમા ઘણુવાર પોતાની સ્થિતિનું ભાન ભૂલી ગયા. વિમાન પાસે ને પાસે આવતું ગયું છેક નજીક આવી પહોંચ્યું ને વિમાનમા બેઠેલ એક વ્યક્તિએ તેમને ઉદ્દેશીને કહ્યું

‘મુનિજી ! આવો ! તમો જિનભુવનમા પધાર્યા, દર્શન કર્યા ને પાવન થયા છે તેથી તમારું સ્થાન અહીં અમારી સાથે છે’

“આનંદનો પાગ ન રહ્યો મુનિ ધર્મસિંહ વિમાનમા બેસી ગગનવિહાર કરવા લાગ્યા થોડીવારમા તો સ્વર્ગની ઉત્કૃષ્ટ ભૂમિ પર જઈ ઊભા ચારેકોર કોઈ મધુરુ સંગીત બાજી રહ્યું હોય, કોઈ ઉત્તમ ઉજવાનો હોય એવું વાતાવરણ પથગર્ભ રહ્યું હતું આનંદ, હર્ષ, ઉદ્ધામની આ ભૂમિમા મુનિજીએ પ્રવેશ કર્યો ”

ને રાતના ગળતા પાછલા પહોરે ધર્મસિંહ સ્વામીના નેત્રો ઊઘડી ગયા સ્વપ્ન પુરું થયું. તેઓ જાગ્રત થઈ બેઠા થયા અને સ્વપ્ન વિષે વિચાર કરવા લાગ્યા ‘ખરેખર ! આચો માર્ગ તો આ છે પિતાને પૂજ્ય માનનાર, પિતાની પ્રતિમા આથે શા માટે વિરોધ રાખે ? શાસ્ત્રને માનનાર શાસ્ત્રના અડધા પાઠો ભૂમી નાખે ને અડધા શા માટે સ્વીકારે ? આ સ્વપ્ન મારા માર્ગને મત્ત જણાવવા ખાતર જ આવ્યું છે. આજે મવારે શુભ પાને તેનો અર્થ ને ક્ષણ જરૂર પૂછીશ ’

મુસ્વપ્ન લાઘ્યા પછી નિદ્રા કે કુવિચાર ન કર્યો, એ શાસ્ત્રઆજ્ઞાને સ્મરી મુનિ ધર્મસિંહજીએ ધર્મધ્યાનમા ગિત પઠેવ્યું સાધુની નિત્યક્રિયા કરી મૃયેદિય થતા શુભ કાનઠસ્વામી પાસે જઈ તેમણે સ્વપ્ન કહી સંભળાવ્યું, ને તેના કલ્પને કરેલા પ્રાર્થના કરી

‘સ્વપ્ન ઠીક છે’ કાનઠસ્વામીએ ખરક જેટલી ડાઘગથી જવાબ આપ્યો

સ્વપ્નની વધુ વિવેચના એમને ડગવી ગઈ હતી જિન-પ્રતિમાનું ન્યા નામ આવ્યું ત્યાં તેમનું મન એક ગજ પગ ઉચ્ચારવાનું માહમ ન કરતું ! મુનિ ધર્મસિંહજીને આ ઉત્તર બી-

આ ઠંડાશથી પોતાની વાત વધુ સત્ય લાગી એમની શ્રદ્ધા વિશેષ પરિપક્વ થઈ

આમ ને આમ થોડો કાળ વ્યતીત થયો !

ચતુર્માસ પૂર્ણ થતા ભૂમ્મથી સહુએ વિહાર કર્યો વિહારમા પૂર વજ્રપાળનો ભેટો થતા મુનિજીએ તેમને એકંતમા પોતાના સ્વમ્મની વાત કરી પૂજણ સત્યશોધક અને શાસ્ત્રપ્રેમી હતા. જિનપ્રતિમાનાં દર્શન અને પૂજનની ખાનગીમાં હિમાયત પણ કરતા, છતા વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે છડેચોક બહાર થઈ સત્યની બહેરાત કરતા સકોચ કરતા

એમણે આ જીવાન મુનિની આખો સામે એકીટશે ભેટાં કહ્યું

‘ભાઈ! તું ભાગ્યશાળી છે ! આવું સ્વમ્મ કોકને જ લાધે !’

જો મૂર્તિના દર્શન સ્વમ્મમા પણ થાય તો આટલો લાભ થાય, તો સાક્ષાત્ સભાન અવસ્થામા કરેલા દર્શન કેટલા પુણ્યાતુળ થી થાય ? આ સત્ય કે તે સત્યના વાવટોળમા ફસાયેલું મુનિ ધર્મસિંહજીનું ભાવના-જાદાજી ધીરે ધીરે સાચા માર્ગ તરફ ફરી રહ્યું હતું હૃદય પલટાઈ ગયું હતું વ્યવહાર પલટાવાની વાર હતી અને તે પણ થોડા વખતમા થઈ ગયું

વિ સ ૧૯૫૯ નું ચતુર્માસ અબરમા થયું શુરુજીનો આદેશ તો જન્મભૂમિ પત્રીમા ચતુર્માસ કરવાનો હતો પણ પોતાના વિચારની ભૂમિકા રચવા માટે પત્રી ફીક ન જણાતા શુરુજીને વિનતિ કરી કે ખીજે ચતુર્માસની આજ્ઞા આપો ! આખરે શુરુજીએ ત્રણ મુનિઓ માથે અબરમા ચતુર્માસ કરવાની આજ્ઞા કરી

કેટલીક વાર નાનું નિમિત્ત પણ મહાન પરિવર્તનનું કારણ બને છે સ્થાનક પાસે જ અચલગચ્છનું દેરાસર હતું વગર અડચણે ત્યા અવાય જવાય તેમ હતું મુનિજીએ આ સગવડનો લાભ લીધો અને વહેલા મોડા, બહુ બહેરાત ન થાય તે રીતે દર્શન કરવા જવા લાગ્યા

પણ ધીરે ધીરે આ વાન વાયે ચઢી એક જો કાન પામેથી
પ્રચાર પામતા ગામના સ્થાનકમાર્ગી શ્રીસઘને ખગર પડી આ ઘટના
એમને મન લય કર હતી એક મુનિ વેશ છોડી દે, ક્યાય નામી
જાય કે જો આ ગામ પર પાણીના પૂર ફરી વળે તેના કરતા
પણ આ વાત વધુ લય કર હતી । મુનિગજને અનિચ્છનીય માર્ગથી
પાછા હટવા ખાનગીમા કહેવામા આવ્યું પણ તેની કઈ ગમત ન
થઈ મુનિજીએ પોતાની પ્રવૃત્તિ દંઢ મને જારી રાખી

આ જાણત આખા સપ્તાયની સહિમલામતીની હતી
આવી વર્તણૂક ચલાવી લેવાય તો ખીન નાધુઓ પણ એ માર્ગ
તરફ જોયાય, કઈક વધુ જાણવાની ને વાગવાની ઇચ્છા કરે
અને ગામ થાય તો ચણેલી ને જાળવેલી આખી ઈમારત જમીન
દોસ્ત થાય મુનિ ધર્મમિહજીની આ 'સ્વચ્છ દત્તા' માટે ગરી
મધ્યમ પગલા લેવાનો વિચાર કર્યો આ માટે ધર્મમિહજીને સવાર
જવાણ કરવામા આવ્યા

મુનિ ધર્મમિહજીએ સ્પષ્ટ કહ્યું 'માગથી મલનો ડોઢ
નહિ થાય'

'પૂજ્યોએ જે કહ્યું ને લખ્યું તે જોડું ? એમનાથી
પણ હાથા તમે ?' મધ પામે કેવલ 'પર પગ'નું હવિષ્ય જનું
ચુક્તિ ને દલીલોને સ્થાન નહોતું

સઘનું જનન મુનિજીને ડરાવે તેમ નહોતું એમના
હૃદયમા મલના પૂજરીની આત્મસમર્પણની જ્ઞોત જલી ગડી
હતી એટલી જ શાન્તિથી તેમણે મધને ઉત્તર વાળ્યો

'શાસ્ત્રોની પ્રામાણિકતા મારી દૃષ્ટિએ વિશેષ છે અનં
તેથી જ શાસ્ત્રના માત્રા મારે' અનુમતિ છું. મન્યના માર્ગથી
મને કદી પાછો ફરવી શકશે નહિ મારી વાન અમલ્ય રાગ તો
મમજલવો । પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા તૈયાર છું '

અહીં ઇન્નાફની કચેરી નહોતી બેઠી કે માનવ્ફડને ન્યાય
તોળાય । ગમે તેમ પણ ગાંઠના ગીઠાને જાળવી રાખવાની
ભાવના એવનાર ટોળું એકદુ થયું હતું તેઓ જાણતા નિર્ણય

સત્યને પથે

કરવા નહોતા માગતા નિર્ણય કરવાની શક્તિ પણ નહોતી
સહુ સપ્રદાયની દિવાલમાં ગાળકું ન પડે તેની શ્રીકરમા હતા
આખરે સઘે ધમકી આપવા માડી

‘સુનિવેશ ખુચવી લઈ ફળેત કરશુ સંઘની સત્તા
બણો છો?’

સુનિલએ સહેજ હાસ્ય કરી એનો મૂક પ્રત્યુત્તર વાળ્યો.
એમની નજરમા સંઘ કંતા સત્યની સત્તા વિશાળ ને વિરાટ હતી.

સપૂર્ણ વિચાર કર્યા પછી જ નક્કીતોડાનો પૂરેપૂરો ખ્યાલ
લાવ્યા પછી જ કાર્યનો આરંભ કરવો એ શ્રેષ્ઠ યુદ્ધિશાળીનું
પ્રથમ લક્ષણ છે અને એવી વિચારણા પછી શરૂ કરેલા કાર્યને
પૂરું કરવું એ યુદ્ધિનું બીજું લક્ષણ છે, એમ શાસ્ત્રવચન છે.
“ભારત્વત્ય અન્તમન દ્વિતીય બુદ્ધિલક્ષણમ્.”

સુનિ ધર્મસિંહણ પ્રથમ યુદ્ધિલક્ષણમાથી પાર ઉતરી
ગયા હતા હવે તેનો પૂરેપૂરો અમલ કરવાનો હતો સમય
ખરાખર પરિપક્વ થઈ ગયો હતો કરોળિયાની બાળ જેવા
વાહના બધનો ચોમેર ગાઠ રીતે વીંટળાઈ બચ, તે પહેલા તેને
ભેરીને બહાર નીકળી જવાની જરૂર હતી સારા કાર્યમાં હમેશા
સહાય મળી રહે છે અભારના મૂર્તિપૂજક શ્રાવક સોમચંદ
ધારશીભાઈ તથા બીજાઓ મહારાજશ્રીની મનોભાવનાથી પરિચિત
થયા હતા તેઓ ગમે તે ભોગે પણ મદદ કરવા તૈયાર જ હતા

તપગચ્છીય ચતુર્માસ પુરુ થવાની તૈયારીમાં હતું સુનિરાજ
શ્રી એક વળાવિયા (ભોમિયા) સાથે અંબાર છોડી ભચ્યાઉના
માર્ગે ચાલી નીકળ્યા આ વિહાર બધાની બાજુ વગર કરવામા
આવ્યો હતો, પણ શ્રેણીવારમા તો બધે બાજુ થઈ ગઈ સ્થાનકમાર્ગે
સઘમા મોટો ફફડાટ બગ્યો કવેટાના ધરતીકપ જેવો આ કપ
હતો અને આ ફફડાટ બધે પ્રસરી વળે તે પહેલા સુનિલને
કળગે કરવા ચારે તરફ માણસો દોડાવવામા આવ્યા

સુનિરાજ ભચ્યાઉના માર્ગે એકદમ આગળ વધી રહ્યા
હતા એટલામાં પાછળથી હમરી ચઢતી દેખાઈ સવારથી ચાલતા

૬૭

આલતા માજ પડવા આવી હતી સધ્યાનો આછો ઘેગે પ્રકાશ આખા વનપ્રદેશ પર છવાઈ ગયો હતો થોડીવારમાં એક સાઢિયાસવાર આવતો દેખાયો એની ઝડપ એટલી હતી કે થોડીવારમાં ભેટભેટા થઈ જાય. અને ભેટભેટા થઈ જાય તો એક દુખદ પરિસ્થિતિનો પુનર્જન્મ થાય.

મુનિજીએ સમય પરખી લીધો માર્ગ પગના ઝાડની ઝોધ લઈ લીધી ઝડપથી આવતો પીટો પકડનાર સાઢિયાસવાર થોડીવારમાં સૂર્ય પગથી વાદળનો ખાલી ટુકડો પસાર થઈ જાય તેમ પસાર થઈ ગયો ! એનો માર્ગ ભર્યાઉનો હતો. મુનિરાજે રાત અંધી જ ગાળવામાં મલામતી મમલું હિંસક પશુઓથી ભરેલા જંગલમાં ઝાડ નીચે, જંગલી આખે તેઓ જેમી ગયા જે આત્માને વળજેલા હિંસક પશુઓને છતવા નીકળ્યો હોય એ આવા ન ગર્હી પશુઓથી કેમ ડરે ? આ તો આત્મિક યુદ્ધની પ્રાથમિક ભૂમિકા હતી

પ્રભાત થતા મુનિજી ‘ચીર્ઘ’ વટાવી ‘ભર્યાઉ’ આવી પહોંચ્યા આ પહેલા મપ્રદાયના વાડામાંથી નાસી દૂટેલને પાછા પકડી લાવવા માટે બધે મદેશા પ્રમરી ચૂંચ્યા હતા. મુનિ ધર્મભિહિત મૂર્તિપૂજક શ્રાવકો પામે પહોંચ્યા પોતાની વાત રજૂ કરી શ્રાવકોએ મુનિરાજના આ માહુગ અને નિર્ભયતાની ખૂબ પ્રશંસા કરી પોતાનાથી બનતી મદદ આપવા પણ કળૂલ થયા મુનિરાજને રોકાણ પાલવે તેમ નહોતું ટાઈ મદ્યુરુ ગોધી કાઢી તેમના શરણે જેમી જવાની ખૂબ ઉતાવળ હતી. તેમણે શ્રાવકો પામેથી મવેગી મતના સાધુઓની કેટલીક ક્રિયાઓ જાણી લીધી

અવાગના દગ વાગતા અજગથી રવાના થયેલા શ્રાવકોનું ડેપ્યુટેગન (પ્રતિનિધિ-મહા) ભર્યાઉ આવી પહોંચ્યું એમણે મુનિજીને પોતાની લુનવાળી દર્શીઓથી અને દરેક પ્રવચના કરી મમજાવવા માડયા તેમણે તો એક જ વાત કરી

સત્યને પ થે

‘મને સત્ય લાગ્યું તે કરું છું. એ અસત્ય છે એમ મને સમજાવો તો હું પાછો ફરવા તૈયાર છું.’

સત્ય-અસત્યની ચર્ચાનું અહીં સ્થાન નહોતું. પહેલા પાછા ફરો પછી ખીલ બધી વાત થશે આખરે મુનિરાજના દૃઢ નિશ્ચય આગળ શ્રાવકો હાર્યા છેલ્લું શસ્ત્ર અજમાવ્યું ‘ઠીક છે ત્યારે, બેઠાં લેશું’

મુનિજી અહીંથી આગળ વધ્યા કંઈનું રણ વટાવી માળીયા આવ્યા તેઓનો વિચાર પાલીતાણા જવાનો હતો. તેઓની ધારણા હતી કે ત્યાં ઘણા સવેગી સાધુઓનો પરિચય થશે અને દીર્ઘકાળથી દબાવી રાખેલી યાત્રાની મનોભાવના પણ વૃક્ષ થશે આ વખતે કુશલચક્ર નામના યતિવર્યનો તેમને ભેટો થયો એમણે સલાહ આપી

‘પાલીતાણા જવા કરતાં પ્રથમ જામનગર જાઓ’ સુદર જિનપ્રાસાદોના ત્યાં પણ દર્શન થશે, તેમ જ નામાકિત મુનિરાજને પણ ત્યાં મિરાજે છે.’

મુનિજીએ જામનગરનો માર્ગ લીધો

શ્રી ચારિત્રવિજય

ઉત્તુગતુગ જિનમદિરો, રળિયામણા રાજમાર્ગો અને નવીન ઢબની ખાંધણીથી મુશોભિત જામનગર કાઠિયાવાડની અલખેલી નગરી છે કીકેટ આલમના પ્રખ્યાત ખેલાડી રાજ જામ એના ગાદીપતિ હતા અહીંના વ્યાપાર અને બહરી આવક-જાવકે ઘણા જૈન વેપારીઓનું લક્ષ ખેચેલું છે અને પરિણામે ઘણા લક્ષ્મીવાન જૈનો આ શહેરમાં વસે છે

આ જૈનોએ બધાવેલા જિનમદિરોના શિખરોના સોનેરી કળશો વાદળ સાથે વાતો કરતા દેખાય છે ઘણા જૈનો તેમ જ મુનિશ્રાવે અહીં યાત્રા માટે આવે છે અને થોડો સમય સ્વિરતા પણ કરે છે

વિ સ ૧૫૫૯ મા શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી વિનય-વિજયજી અત્રે ચતુર્માસ રહ્યા હતા આ ઉપનત ધીજીત પણ ઘણા વિદ્વાન અને નામાકિત મુનિવરો આ વર્ષમાં અત્રે ચતુર્માસ ગયા હતા શ્રી વિનયવિજયજી પરમ પ્રતાપી મુનિવર્ય જુટેગયજી (બુદ્ધિવિજયજી) મહારાજના પ્રશિષ્ય શ્રી વિજયકમલસૂરિજી (તે વખતે પંચાસ કમલવિજયજી) ના શિષ્ય હતા શાન્તિમા, કિયારસિકતામા ને માધુધર્મા તેમનું નામ પકાતું હતું

સત્યની શોધમાં નીકળેલા ને ચતિહના ગ્રેયા જામનગર આવેલા સ્થાનકમાર્ગી ધર્મસિદ્ધ ઋષિએ મવેગી રીતે લેવાની મનોલાવનાથી અનેક મુનિશ્રાવેનો પગિત્રય સાધ્યો તેઓ પાતાની

શ્રી ચારિત્રવિજય

મનોભાવનાને તૃપ્ત કરે તેવા શુરની શોધમાં હતા. આખરે તેમનું મન શાન્તમૂર્તિ વિનયવિજયજી મહારાજ પર ઠર્યું. એમની ટૂંકી મુલાકાતે તેમના મનને આકર્ષિત કર્યું. ધર્મસિંહ ઋષિએ એ મુનિરાજ પાસે જઈ નમ્રભાવે પોતાની બધી હકીકત કહી સવેગી દીક્ષાની માગણી કરી. આમાં શ્રી તારાચંદ તથા પેલાશા નામના બે શ્રાવકોની ખાસ પ્રેરણા ને સહાય હતી.

શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ તથા બીજા વિક્રાન સાધુઓના દીર્ઘદર્શી નેત્રોએ આ યુવાન મુનિને એક વખત ધારીને નિહાળી લીધા તેજથી ચમકતું લલાટ, કચ્છી શૌર્યની પ્રતિમૂર્તિ હોય તેવો દેહ, વાત કરવામાં સહેજે બહેર થતી સરલતા અને સત્ય-પ્રિયતા આ બધી વાતોએ તેમના મનમાં જોડો અભિપ્રાય બધાએ. થોડાએક દિવસો પછી દીક્ષા આપવાનું કહી તેમને વધુ પરીક્ષાના ઉદ્દેશથી પોતાની પાસે રાખ્યા.

આ કટકીયુ ઝોતી નથી પણ સાચું આબદાર ઝોતી છે, એ વાત થોડા જ પરિચયમાં આવા વિક્રાન ને સ્વાચારસક્ત મુનિને સમજતા વાર ન લાગી એમણે સારા ઠાઠમાંથી વિ સ ૧૯૬૦ ના માગસર સુદ ૧૦ ને બુધવારે ધર્મસિંહ ઋષિને સવેગી દીક્ષા આપી, અને ચારિત્રના વિજય માટે દૃઢપ્રતિજ્ઞ થઈને નીકળેલ આ યુવાન મુનિનું તેમણે 'ચારિત્રવિજય' નામ રાખ્યું.

ગઈકાલના મુનિ ધર્મસિંહ આજે મુનિ ચારિત્રવિજયજી બન્યા. આપણે પણ હવે તેમને એ નામથી જાળખીશું.

આ પછી શુરમહારાજ પંચાસ શ્રી કમલવિજયજીનો પત્ર આવતા તેઓ વિહાર કરી તેમને મળ્યા. આ વેળા ધાગધા પાસે દેવચરાહી ગામમાં પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ ચાલતો હતો. પંચાસજી મહારાજે આ શુભ અવસરે વેશાખ સુદ ૧૦ ના રોજ તેમને પોતાને હાથે વહી દીક્ષા આપી, અને તેમને શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી વિનયવિજયજીના શિષ્ય સ્થાપ્યા.

તીર્થયાત્રાએ

વીસ વર્ષની તરુણ અવસ્થાવાળા મુનિ ચારિત્રવિજયજીની વિચારસૂક્ષ્મતા, અભરમા આવેલું સ્વપ્ન રમી રહ્યું હતું. એ દેવમંદિર અને દેવવિમાનના જ વિચારો એમના મનમાં ઘોળાતા હતા. જામનગરના સુદર અને રમણીય મંદિરોએ એમના મનને ખૂબ આનંદિત બનાવ્યું હતું, પણ એથી વધુ સુદર દેવધામોના દર્શનની તેમની તૃષ્ણા વધતી જ જતી હતી.

વડીલ સાધુઓને મુનિજીની આ ભાવના પરખી લેતા વાર ન લાગી. તેઓ સૌ શત્રુજયની યાત્રાએ પધાર્યા અમરધામ જેવા શત્રુજય સ્થળને નિરખી અને ગગનચુખી દહેરાસરોના દર્શન કરી આપણા મુનિરાજનો આનંદ કેટલો વિશાળ થયો એનું માપ કેાણ કાઢી શકે ? સૂકી ખાખ મરુભૂમિમાં પ્રવાસ કરતા, તૃષ્ણાથી અકળાયેલા પ્રવાસીને કલકલ નાદે વહેતું મિષ્ટ ઝરણુ મામે આવી મળે ત્યારે એનો આનંદ કેવો હોય ?

મુનિ ચારિત્રવિજયજીએ પ્રભુની લબ્ધ મૂર્તિ મામે આંસુઓનું પ્રક્ષાલન કરી અતરના પ્રેમપુષ્પોની ભેટ ધરી સંસારના કપાયક્રીચને ક્ષણવારમા વેગળો કરે તેવી ભવભીરુ ભાવામા પ્રાર્થના કરી. મહિનાઓ પહેલાનું સ્વપ્ન આજે કળ્યું તેમના આનંદને કોઈ સીમા નહોતી

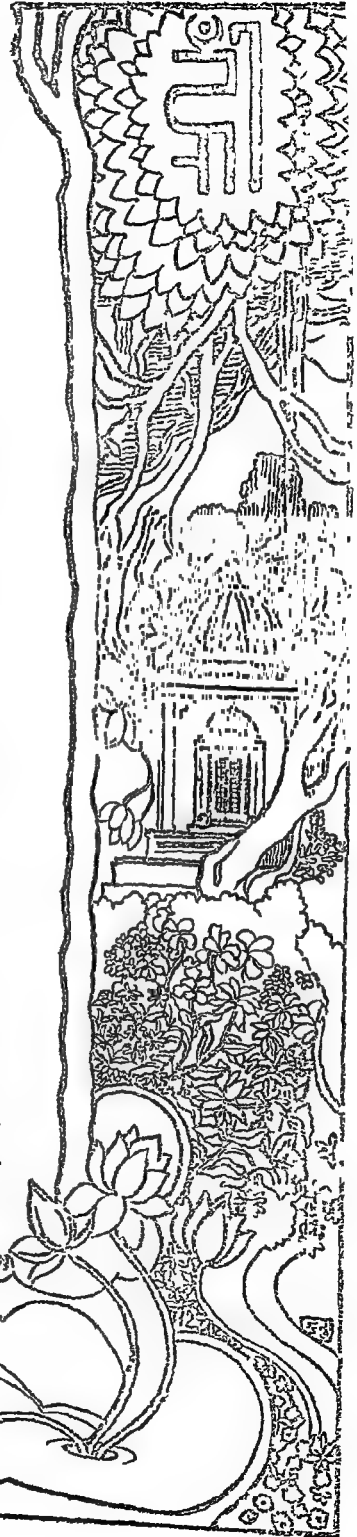
તીર્થયાત્રાઓ

નિત્ય નવનવા ભાવે વૃદ્ધિ પામતા આત્મોદ્ધાસ પૂર્વક મુનિજીએ ઘણી યાત્રાઓ કરી. આ પછી તેઓ વિહાર કરી ઘ્રોળ આવ્યા સવેગી દીક્ષાનુ પ્રથમ ચતુર્માસ વિ. સ ૧૯૬૦ માં અહીં જ કર્યું

પણ આ તીર્થયાત્રામાં મુનિજીના તીર્થપ્રેમી હૃદયમાં એક વાતે ઘર ઘાલ્યું, તેનો ઉદ્દેશ્ય અત્રે કરવો જરૂરી છે. પાલીતાણુનો ઇતિહાસ પાઠલિપાચાર્યના નામ અને ઝળથી શરૂ થાય છે શત્રુજય તીર્થ પ્રાચીન કાળથી જૈનોમાં શાસ્ત્રતા તીર્થ તરીકે પૂજાતું આવ્યું છે આ તીર્થનો ઉદ્ધાર દરેક કાળે સમર્થ રાખ્યો અને સમર્થ શ્રીમતોએ કરાવ્યો છે છેલ્લા ઉદ્ધારક તરીકે ઇતિહાસમાં કર્માશાહની નોંધ છે કેઈ કાળે ગારીયાધારના ગોહિલ ઠાકોરાએ શત્રુજયનું સરક્ષણ કરવાની ચોતાની ફરજ સમજી અને એ નિમિત્તે જૈનો સાથે સબંધનો તત્તુ જોડ્યો

જૈનોનો દયા-પ્રેમ અને તેનાથીય વધુ તીર્થપ્રેમ જગજહર છે તીર્થક્ષેત્ર માટેની જૈનોના મનની મૃદુતા ખૂબ વિશાળ છે, અને દરેક જૈન તેને માટે ગમે તેવો આકરો ભોગ આપવા તૈયાર રહે છે આ મનની મૃદુતાએ કેઈ કમનચીજ પણ ગોહિલ ઠાકોરાના મન પર જીતી જ અસર કરી જૈનોની શ્રીમતાઈએ એમા વધુ આકર્ષણ ઉમેર્યું આકરે મધ હોય એમ એમને લાગ્યું. અને જે શત્રુજયના જનો માલિક હતા, એના પર ગારીયાધાર નરેશની માલિકીની લાવના બેર કરવા લાગી એમને દબાવવા કનડગતો શત્રુ ધર્મ દયાપ્રેમી જનો વધુ દયા તરફ દોરવાતા ગયા ખીલ તરફ કનડગતો વધુ ઉઝા બનતી ગઈ

મુનિરાજ ચારિત્રવિજયજી જ્યારે યાત્રાએ આવ્યા ત્યારે તેમણે ઝીણી નજરે નિહાળી લીધું કે, તીર્થની અને તીર્થના યાત્રાળુઓની સ્થિતિ કદગી છે આ સમયે રાજ માનસિ હજી પાલીતાણુની ગાદી પર હતા કેઈ અકળ કારણે આ રાજવીનું મન પણ તીર્થ તરફ લાવણીનું નહોતું પડખિયાઓ પાસે પૂર્વજોના ઇતિહાસનું જ્ઞાન નહોતું દહેરાસરોની સેવા કરીને વૃત્તિ એળવનાર

ખારોટોનું વર્તન કેવું ઉચ્છૃંખલ છે એની પણ ચર્ચા થતી આ હું ખદ ચર્ચાઓ દિવસે દિવસે વધતી જ ગઈ યુવાન મુનિ ચારિત્ર-વિજયજીનું હૃદય આ ચર્ચાઓ સાણળી અત્યંત દર્દ અનુભવી રહ્યું હતું. 'ન ધર્મે ઘર્મિકૈર્વિના', ધ્યાતા વગરનો ધર્મ કેવો? જેને અનેકો ધર્મ માની પૂજનીય ગણી મસ્તક નમાવતા હોય એની સાથે માનવી હલકી ગમત રમે. ખારોટોની વર્તણૂક એમને અસહ્ય લાગવા માડી

ખારોટોના ઝગડાનો ઇતિહાસ જરા લાંબો છે વિ મ ૧૮૮૬ ના વેશાખ વરી ૧૦ ને સોમવારે ખારોટો સાથેના વ્યવસ્થાપત્રના લખત પછી લાખા કાળ મુધી શાન્તિ અને શ્રદ્ધાથી બધું ચાલતું રહ્યું. એકે શ્રદ્ધા સાથે, નમ્રભાવે સેવા આપી બીજાએ ઉદારતાપૂર્વક તેનો ખદલો આપ્યો પણ કાળ વહ્યો ને એ સેવા ને શ્રદ્ધામા ઓટ આવી હજીની મારામારી શરૂ થઈ વિ સ ૧૮૬૦ ના બીજા જેઠ વરી ૧૪ ના દિવસે એક માધારણ અથડામણ ઉભી થઈ

કેટલીક વાર મોટી ઘટનાઓના નિમિત્ત નાના હોય છે દહેરાસરોમા અર્પણ થયેલી ચીજો મેળવવા ખારોટોએ રંગમડપમાં બધે પાટલા બિછાવવા માડ્યા મુનિરાજોને અને યાત્રાજીઓને ચૈત્યવદન કે દર્શનમા આ પાટલાઓ બહુ અગવડ બિબી કરવા લાગ્યા. ખારોટોને તેમ ન કરવા સગન થયું પણ ઘણા વખતથી એકત સત્તા લોગવવાથી ને જનોની ઉપેક્ષા વૃત્તિથી જન્મ પામેલી ને વૃદ્ધિ પામેલી તેમની અભિમાનવૃત્તિ ઉછળી આવી તેઓએ પાટલા ખસેડવાની માફ ના ચુણવી સામેથી ખસેડવાનો આગ્રહ થયો વાત છદ પગ પડી અથડામણો ધીરે ધીરે વધવા લાગી

અમદાવાદની શેઠ આણુદણ કન્યાણુજીની પેટી માથે થયેલા કેટલોક પત્રવ્યવહાર આપણને ઝગડાના પ્રથમ પ્રા-લની દૃષ્ટી પણ ઠીક માહિતિ આપે છે

સત્યની આશુએ

સ ૧૯૬૦ મા બીજા જેઠ મહિનાની ચતુર્દશી
દેરાસરમા પાટલા મૂકાણા ઝગડાનો જન્મ

* * *

સ ૧૯૬૦ અષાઠ સુદી ત્રીજ
પાલીતાણાથી બારોટા શ્રી આણુદળ કલ્યાણીની પેઢીને લખે છે કે,
'અમોને બીજા જેઠ વદ ૧૪ થી આજ સુધી બધા અહીં હેરાન કરે છે
માટે તમો કે બંદોબસ્ત કરવા મહેરબાની કરો.'

* * *

સ ૧૯૬૦ અષાઠ સુદી ૩, તા. ૧૫-૭-૧૯૦૪
પાલીતાણાથી એકે યાત્રિકે સવ સહી કરીને શેઠ આ. કં. ની
પેઢીને ઉપરના બનાવથી વાકેફગાર કરે છે

* * *

આ જ દિવસે પાલીતાણાની શેઠ આણુદળ કલ્યાણીની પેઢી
અમદાવાદની શેઠ આ. કં. ની પેઢીને ખબર આપે છે

* * *

અષાઠ સુદ ૮ ને શુક્રવાર
જવક નંબર ૫૦૧ ના પત્રથી અમદાવાદની પેઢીએ પાલીતાણાની
પેઢીને પ્રસ્તુત ઝગડા માટે પૂછાવ્યું

* * *

અષાઠ સુદ ૯ ને ગુરુવાર
મુનિ દીપવિજયજી અમદાવાદની પેઢીને ઝગડાની જાણ કરાવે છે ને
૫ કમલવિજયજી તથા હસવિજયજી હાજર હતા તે જણાવે છે

* * *

અષાઠ સુદ ૧૦ ને શુક્રવાર, તા. ૨૨-૭-૧૯૦૪
પાલીતાણાની શેઠ આ. કં. ની પેઢીએ જા. નં. ૪૮૭ થી
અમદાવાદની પેઢીના જા. નં. ૫૦૧ ને ૫૦૨ ના ઉત્તરમાં જણાવે છે કે,
પાલીતાણા પહાડ પર પુરૂરિકે સ્વામીના દહેરાના ચોકમા પાટલા
પાયરી દીધા જે પાછળથી ઉઠાવવામાં આવ્યા

* * *

વિ ૨ ૧૯૬૧ ના બેસતા વર્ગે
એક હેન્ડબીલ ગહાગ પાડી જાહેર રૂગામા આવ્યુ કે,
બારોટોએ શ્રી કમલવિજયજીના (વિજયવલ્લભસુગિજીના) સિંચ
મોદનવિજયજીને નાગા દરી નાટામા નાખી દીધા છે આ રીતે બારોટો
તોફાન દરે છે

x   x   x

આમ લવિધ્યના કોઈ ગહીર બનાવની આગાહી આપતી
બીનાએ વૃદ્ધિ પામતી જતી હતી

જ્યારે વિવેકનો દીપક ખુલાય છે ત્યારે માનવી મારામારનો
વિચાર કરવા નથી થોભતો એક દિવસ પહેલી દૂક પામે કોઈએ
શૌચ નિવૃત્તિ કરી મદિરની પવિત્ર ભૂમિને અપવિત્ર કરેલી જોવામા
આવી વધુ તપાસ કરતા એ કૃત્ય જાણી-ખુઝીને બારોટવર્ગ તરફથી
કરવામાં આવેલું જણાયુ યુવાન મુનિજીએ હુ ખી હૃદયે નીચે આડી
પોતાના દાદાશુરુ પ કમલવિજયજી (શ્રી વિજયકમલસરિ)
સમક્ષ બધો વૃત્તાત કહી સંભળાવ્યો મહાગજે લાળા નિઃસ્વાસ
સાથે બારોટોના ઉચ્છૃંખલ વર્તનને અને રાજના ખીઠગળને સગોટ
શબ્દોમા કહી બતાવ્યા

વાત આગળ વધવા માટે જ વધતી હતી બારોટોએ
દહેરાસરમા ચોખા, ચોપારી ને પાઈ-પૈએ મૂકાવવા આખા રંગ-
મહપમા પાટલા પાથરવાની પ્રથા ન છોડી અત્યવશન
કરનારને કે જે ઘડી ધ્યાન ધરીને બેસનારને ખૂબ અગવડ
પડતી જોઈ, મુનિ ચારિત્રવિજયજી અને તેમની સાથેના એક
બીજા માધુ દીપવિજયજીએ આ પાટલાઓ ધ્રાવડા પામે
ઉપડાવી લઈ જગા કરી દીખી આ નિમિત્તે તા ૧૭ ૪-૧૯૭૫
સ ૧૯૬૧ ઈત્ર શુદ્ધિ ૭ બુધવારે સવા બે વાગે બારોટોએ
નાનકડુ છમકડુ કર્યું તવા એક માધુનુ ગળુ દળાવવાની
હદે પહોચ્યા

નિમિત્તની જરૂર હતી અને નિમિત્ત આવી મળ્યું.
વળી બારોટોએ નિશ્ચય કર્યો કે એ 'દીપવિજય' ને મને

પાલીતાણા ઇક્રાર સાહેબ
મહારાજ બહાદુરસિંહજી સાહેબ.

આપણો ખરેખરો પરચો બતાવી આપવો. મુનિ ચારિત્ર-
વિજયજીનું નામ ખારોટોમાં ચર્ચાસ્પદ ન થયું.

ખીજે દિવસે મુનિજી ચોતાના દાદાશુરમહારાજ શ્રી
કમલવિજયજી પંચાસ, દીપવિજયજી તથા અન્ય સાધુગણો
સાથે યાત્રા કરવા ઉપર ચાલ્યા આજના તોફાનની કોઈને
સહેજ પણ કલ્પના નહોતી યાત્રા કરી સૌ સગાળ કુડ પર
વિશ્રામ લેવા બેઠા હતા, એટલામાં ખબર આવી કે ૫૦
ખારોટો હાથમાં લાકડીઓ લઈ દારુના ઘેનમાં ડુંગર પર
આવી રહ્યા છે.

ડુંગર પર રક્ષા માટે રહેલા શ્રી આં ૬૦ ની પેઢીના
સિપાઈઓ એટલા ચોટા જૂથમાં નહોતા કે આ ખારોટોને રોકી
શકે એમણે દરવાજા બંધ કરી દીધા કોઈથી ધમધમતા, દારુના
નશામાં ભ્રમતા ખારોટો ઠેક આવી પહોંચ્યા ને તેઓએ ત્રાડ
પાડી 'ક્યા છે પેલો દીપવિજય! એને જોખરો કરવો છે.'

સિપાઈઓ સ્તબ્ધ બની બિભા હતા મુનિ ચારિત્ર-
વિજયજીએ ખારોટોના બહુ કોલાહલથી એક ખારી ઉઘડાવી.
તેમાં થઈ પ્રવેશદ્વાર વટાવી, નાનો ચોક ને ચોડા પગથિયા ચઢી
ખારોટો સગાળ કુડ પાંચેના પગથિયા પર આવીને એલફેલ બાધામાં
બંધવા લાગ્યા અને મુનિ દીપવિજયજીની શોધ કરવા લાગ્યા.

આપણા મુનિરાજ દાદાશુરમહારાજ અને અન્ય સાધુ
સમુદાય સાથે પાસે જ બેઠા હતા એમણે કટોકટીની પળ
પરખી અત્યારે આમનો સામનો કરે તેવો કોઈ દેખાતો નથી
અને વળતસર તેઓને સમજાવવામાં નહિ આવે તો જરૂર અનર્થ
થઈ પડશે. એમણે શુરુજી પાસે આ ખારોટોને સમજાવવા
જવાની આજ્ઞા માગી, અને પંચાસજીએ તે સમયની પરિસ્થિતિ
પારખી હા પાડી મુનિજી તરત જ પગથિયા પર આવી બિભા
રહ્યા ને ખારોટોના બે નાયકોને કહ્યું 'લાઈઓ! આ તીર્થ
ક્ષેત્રમાં આવી વર્તણૂક ન શોભે!'

પણ આ કેઈ ઉપદેશ સાંભળવા આવેલા શ્રોતાઓ નહોતા, કે સમજી ગૃહસ્થો પણ નહોતા, જેઓ કંઈ વિચારે કે સમજે ! તેઓએ સામે મુનિજીને ઉભેલા બેતા ખૂમ પાડી ‘અલ્યા આ રહ્યો દીપવિજય, મારે !’

મુ દીપવિજયજી ને આપણા મુનિજી દેખાવમા લગભગ ઘણા મળતા આવતા આથી ખારોટો તેમને દીપવિજયજી માની બેઠા.

‘આ રહ્યો, બોલ, ચાલ્યો આવ’ શો જવાબ બેઈએ છે ?’ મુનિજીની પ્રચંડ કચ્છી કાયા લાખી મોટા જેવી ટફાર ધઈ બે પગથિયા ઉતરી વધુ નજીક આવી ખારોટો તો તૈયાર જ હતા આગળના કઠાવર ખારોટે ધોકો ઉઠાવી મુનિજી ઉપર ઝીક્યો જરા પણ શરતચૂક થાય તો ખોપરી ખગખગ બે ભાગમા વહેંચાઈ જાય ! હવે કટોકટીની પગ હતી ઉપદેશ કે વાણીની કંઈ અસર નહોતી મુનિજીએ શાસનદેવને ક્ષમરી સામે પોતાનો ફાટો ધરી દીધો ધોકો ડાડા સાથે અથડાતા ખારોટના હાથમાથી છટકી નીચે પડ્યો પણ હુમલો શરૂ થયો બળ્ણી બીબા ખારોટો લાકડીઓ લઈ આગળ ધસી આવ્યા.

મુનિરાજ યુક્તિથી કામ ન લે તો મામે જીવસંતોષટનો મામલો બિલો હતો અથવા પોતે ખસી જાય તો અનને અટલાઓ આવે કંઈક અનિષ્ટ કરી મૂકે તેમ હતા તે પ્રસંગે એક વીર કેમરીની માફક અચલ બિલા બિલા તેઓ પોતાનું કામ ક્યેં જયા જગર તોફાન બગ્યું પેઢીના સિપાઈઓએ પણ મુનિજીની રક્ષા માટે યથાશક્તિ ચત્ત કરવા માડ્યો.

તોફાન લાખો સમય ન ટક્યું થોડીવારમા ખારોટોને ખાત્રી થઈ ગઈ કે આ વીરવર્ધનો સાધુ એકલો નથી, એની મામે કેઈ અદૃશ્ય દેવતા પણ લાગે છે વીર ખારોટો જર્મીન પર પડ્યા હતા તેમને રાણીમા નાખી પચાસ ખારોટોનું ધાડું ખૂમો માગતું પાછળ હંક્યું ને કેટલાક રાણીમા તો કેટલાક ગાંધના, હાથપીટ કગ્ગતા ગલદગ્ગાગમા જવા રવાના થઈ ગયા જતા જતા

સત્યની આજ્ઞાએ

મુનિજીના ખલા ઉપરથી ખસી ગયેલી કામળી પશુ પુરાવા તરીકે
લેતા ગયા આ એક પરાજય લાલે મળ્યો, બીજે તો વિજય
મળશે તેની ખાશોટોને તો ખાત્રી જ હતી. આ પ્રસંગ
તા ૧૩-૪-૧૯૦૫, સં ૧૯૬૧ ના ચૈત્રશુદ્ધ ૮ ને શુરુવારે બન્યો.

એ વખતે થયેલો કેટલોક પત્રવ્યવહાર ઘટનાની વધુ
વિગતો આપે છે.

* * *

સ ૧૯૬૧ ચૈત્ર સુદ ૭ શુક્રવાર (તા ૧૭-૪-૧૯૦૫)

પાલીતાણાથી . શેઠ અણ્ણદજી કલ્યાણજીની અમદાવાદની પેઢી
પગ પત્ર લખે છે કે,

‘ખાશોટ હડીસીંગના દીકરા દીપાએ દાનવિજયજીના શિષ્ય ધર્મ-
વિજયજીને મોઢે કાબળી ઢાકી ગળું દબાવ્યું. (નળાટી જતા રસ્તામાં)

* * *

તા ૧૨-૪-૧૯૦૫

શ્રી કૃષ્ણરામ ગોવિંદરામ શેઠ આં કં ની અમદાવાદની પેઢીને
જણાવે છે કે,

તા ૧૨-૪-૧૯૦૫ ના રોજ બપોરે બાર ઉપર એ ને પદર મીનીટ
મારામારી થઈ છે

* * *

તા ૧૩-૪-૧૯૦૫

શેઠ આં કં ની અમદાવાદની પેઢી પર મારામારી અંગેનો તાર

* * *

તા ૧૩-૪-૧૯૦૫

આચાર્ય શ્રી વિજયનેમિમ્ત્રીચંદ્ર પર મહુવાવાળા આ ૧૬ આડલાલ
આણ્ણદજી, લખમીચંદ, લાલચંદ રામજી, વપુરચંદ અવેરચંદ તથા
પડિત ત્રિશુવનદાસે પત્ર લખ્યો તેમાં જણાવ્યું કે,

આજે ખાશોટ બીડી પીના પીના પહાડ પર ચડ્યા તેમને સગાળ-
પોળના દરવાજાના સીપાઈઓએ અટકાવતા માગમારી કરી છે તેઓને
ધરપેકટરે ગ્રહ્યા છે ચારિત્રવિજયજી તથા મુનિ ધર્મવિજય ચાત્રાચે

૫

જતા હતા, તેની સાથે માગમારી કરી પૂણ વગાડ્યું છે. અને બારો ક્રિયાદ કરવા ગયા છે

તા ૧૩-૪-૧૯૦૫

શ્રી અબાશકર ને શેઠ આં ૬૦ ની અમદાવાદની પેદીને લખે છે કે,

ગઈ દાલે તકગર થઈ હતી આને પણ તરાર થઈ છે જેમા દીપવિજયના ચેલા આરિત્રવિજયને (અહીં શગતચૂક થઈ છે તેઓશ્રીના ચુરુનું નામ વિનયવિજયજી હતું) એકાદ લાકડી મારી છે ને તકરાગમા વચ્ચે પડ્યા છે મગાળપોળના દરગાજ ઉપર બારોટો દરગાજમા અગજ કરવા ગયા છે ગઈ દાલે બારોટોએ દાનવિજયજીના ગિખ્ય ધર્મવિજયજીને તળાટી જતા ગળે (ફાંચે) બાધ્યો હતો

આ અનિચ્છનીય પ્રકરણને અહીં જ સમેટી 'લઈશુ. ઝંઘડો રાજદરબારમા વધુ ન ચર્ચાય એ ખાતર વડીલોની સલાહ મુજબ મુનિજી પેદીની પાગેથી નીચે ઉતરી બીજે દિવસે બોટાદ પહોંચી ગયા. બારોટોએ આ ખટલો રાજદરબારે ચઢાવ્યો, પણ પરિણામ જોઈને અમાજના લાલમા જ આવ્યું કામળી કયા માધુની છે એ બારોટો પૂરવાર ન કરી શક્યા કેસ આગળ વધ્યો ને બારોટોને નમતું આપવું પડ્યું. શેઠ આં ૬૦ ની પેદીના પણ કેટલાક હક્કોની સ્પષ્ટ સમજૂતી થઈ ગઈ

છતા કાળ ગયો અને કહેણી રહી ગઈ

તીર્થરક્ષાની તમન્નાએ

એક વખત બીજી ઉઠેલી સારંગીનો તાર પૂરા સૂર બહાર કાઢી ન રહે ત્યાં સુધી રણચણ્યા જ કરે છે. એ રણચણ્યાટમાં જ—એ કમ્પનમાં જ એને મળ આવે છે, એન પડે છે મુનિજીને અનેક પ્રતિસ્પર્ધીઓ સામે એકલે હાથે થઈ શરીર પર ધા ખાવામાં બેટલું દુખ નહોતું થયું, તેટલું દુખ તીર્થની અસાતના માટે થઈ રહ્યું હતું શરીર પરના દ્રવ્યોનો હર્ષ તો, બધું હૃદયના હર્ષ ઉપર શૈક કરી કંઈક કર્યાનું આસ્વાસન આપી રહ્યું હતું !

હોળા, ભવશીર, એકનિષ્ઠ મુનિજીના જીવન દિલમાં એક નવો જ વિચાર બગી જીકેલો આપણા શાસનદેવોની શક્તિ અપાર છે શા માટે એમની મદદની ચાચના કરી આ અસાતના બધ ન કરવી ? અને એમ કરતા પોતાની બિન લાયકાતના પરિણામે કંઈ મહેલુ પડે તો તેનાથી આ શરીરનો વિશેષ ઉપયોગ શો ? એમણે મન જોળી કાઢ્યો નહીં કયું કે, કેઈ ઉત્તરસાધક શોધી ઉપાસના કરવી જેણે આ વિચાર સાબળ્યો એણે મુનિજીને શક્યા પછી એમનું તો એક જ હ્યેય હતું. 'મારુ ગમે તે થાઓ ! મુશ્ય હો કે થાપ ! આ અસાતના મારાથી નથી બોધ શકાવી'

ઉત્તરમાધકની રાહ હતી. તેઓ પુન પાલીતાણા આવ્યા વિ સ ૧૯૬૧નું ચતુર્માસ અહીં જ કર્યું. આ વખતે પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રી વિજયધર્મસૂર્યજીવજીના શિષ્ય શ્રી રત્નવિજયજી તેમને આવી લેવા બન્નેની તમન્નાએ મેળ ખાધો. પરિણામે શત્રુજયની તળાટી પાસેની કોટડીમા ઉવમગ્ગહૃ સ્તોત્રનો બપ શરૂ કર્યો. મત્રોની હુનિયા હજી અણઉકેલી ઊભી છે એની લેદલરમની દિવાલો આજે પણ ઠોઠ લેદી શક્યુ નથી આપણે તેમના એક મુખગિચિત વ્યક્તિના ગખ્દોમા જ તે ઘટનાને અત્રે વાચી લઈશું.

“ત્રણ દિવસનો અઠૂમ કરી બન્ને જણા દરેક રીતે શુદ્ધ થઈ બપ જપવા બેઠા. આપણા ચરિત્રનાયક સાધક બન્યા અને રત્નવિજયજી ઉત્તરમાધક બન્યા બે દિવસો બાગબર શાન્તિપૂર્વક અને નિર્વિઘ્નતાથી સપૂર્ણ થયા ત્રીબ દિવસનો ત્રીજો પ્રહર પણ મુખરૂપ પસાર થઈ ગયો.

“કહેવાય છે કે મત્રસાધનાની છેદી પગે એક નાગ ભય કર રૂપ ધારણ કરી મામે આવે છે દરેક રીતે ડરાવવા પ્રયત્ન કરે છે પણ સાધક જેમ જેમ સફળ થતો જાય તેમ તેમ તે તેના શરીર પર ચઢતો જાય છે આખરે એના મસ્તક પર આવી જીભોના ભય કર લપકારા કરે છે સાધક જરાપણ ખચકાયા વગર જીભે જીભ મેળવી લે તો કાર્ય મિદ્ધ થઈ જાય છે.

“રાત્રીનો છેલ્લો પ્રહર થવા આવ્યો હતો આઠેક મણકા બાકી હતા. ત્યાં ઉત્તરસાધકની શ્રમિત આગો ત્રીઆઈ ગઈ એટલામા ભયકર કૂંફાડો ચભળાયો અને ઉપગની છતમાથી વિપધર જમીન પર ઊતરી આવ્યો. વિચિત્ર અવાજથી કોટડી ગાજી ઊઠી ડાકડી અને વિપના વર્ષાદ જેવુ વાનાવરણ થઈ ગયુ વિપધર કૂંફાડા મારતો આગળ ધસ્યો. માધક બનેલા મુનિજીનો ઉપયોગ તે તરફ જતા હાથમાથી માળા મરી ગઈ આ માને એક ગંભીર અવાજ થયો ને માધક અને ઉત્તરમાધક બન્ને એકઠમ કોટડી બહાર નીકળી ગયા બહાર લીંમડા નીચે ત્રીપાઇઓ મતા હતા, તેમની પામે આવી શાન્તિ લીધી.”

તીર્થં રક્ષા ની ત મ ત્રા એ

મ ત્ર-તંત્રની કેઈ દુનિયામાં પ્રવેશી કરી ગયા હોઈએ, એવી આ વાત આજના જમાનામાં ન મનાય, છતાં આજે કેટલીય ચમત્કારની દુનિયા એવી લેહલરી રીતે ઉભી છે કે તેને ન્યાય આપવા એક મહાન અભ્યાસી આત્માની જરૂર રહેશે.

હીંમત નીચે આવીને બને મુનિઓ પોતાનું કાર્ય નિષ્ફળ ગયેલું જોઈ અતિ ખિન્ન થયા, ને ભાવીભાવને વિચારી યાકીનો વખત ગાળવા સંચારો કરી ત્યાં જ સૂઈ રહ્યા.

આ વખતે એક સ્વપ્ન આવ્યું ને મુનિરાજને લાગ્યું કે, કેઈ કહે છે કે તમે તમારા કાર્યમાં સંપૂર્ણ પાર પહોંચ્યા નથી પણ ધૈર્ય ધરજો! ટૂંક વખતમાં જ તીર્થની અસાતના ફર થઈ જશે અને તમારું ધારેલું કાર્ય પાર પડશે.

ચરિત્રનાયકે સવારમાં શહેરમાં જઈ ઢાઢાશુર સમક્ષ બધી હકીકત કહી સંજળાવી આ પ્રસંગ બન્યા પછી આપણે જાણીએ છીએ તેમ પરમ પૂનીત તીર્થધિરાજની અસાતના બધ થઈ છે તેમ જ સીધી કે આડકતરી રીતે જૈનસમાજના ઘણા હકેકોની સ્પષ્ટતા થઈ છે અને જૈનસમાજને લાભ મળ્યો છે.

મહારાજ માનમિહજીનું મૃત્યુ તા ૨૮-૮-૧૯૦૫ ના દિવસે થયું.

વિદ્યાધામ કાશીમાં

વાલ્મીકી, એકનિષ્ઠ અને સ્વાનુભવની શોધમાં નીકળેલા મુનિજીની મામે મદદ જીવનનો આદર્શ ધરાયેલો રહેતો. આજની માધુતાનુ લક્ષ, ગઈકાલની મ પત્તિને તરછોડવાનું કાગળ, આ કદ મહન કરવાની કરજ, એ બધું તેમની મામે જોટલી સ્પષ્ટતાથી ખડું થતું કે તેઓ જીવનના ધ્રુવનારકને કદી ન ભૂલી શકતા.

કેટલાક માધુતાના મસ્કાર માથે નાધુ થવા નીકળે છે, પણ એ મસ્કાર સાધુ થતા થતામા પૂરા થઈ પછી નામગામના સાધુ બની જવાય છે કેટલાક માધુ બની ઓગળાગમની મગવડગા કે કીર્તિલોભમાં અડધે રસ્તે ગૂંચી બાય છે. પૂરેપૂરો માર્ગ ખાર કરવાની તાકાત તે જ ગળે છે, જેની મામે જીવન-સાધના તારક મદદ ઝગમગતો ગહે છે.

મુનિજી દરેક કાર્ય કરતા, પણ આગળ પાછળના પૂર્વગત કે કદાચક વગર એવા જોમનુ લક્ષ હતું. અને એને માટે જીવનને જેમ વધુ કમાય-જેમ વધુ મારી રીતે ઘસાય તેટલી જલ્દી ન સ્પષ્ટતાથી આગળ વધી શકાય, એવું તેમનું જો મન ન હતું. આવા મુનિજીના મનમાં વિદ્યાપ્રાપ્તિના મુદ્દા નિયાંન યોગાયા કરતા હતા. જેટલું જ્ઞાન તેઓ અત્યારે લઈ ગયા હતા, તેનાથી તેમને પૂર્ણ મનોમ ન હતો. એમની આખ મામે નાસારા કે તથાગિજાના પદ

વિદ્યાધામ કાશીમાં

વિદ્યાપીઠોનાં સ્વન્ના ખડા થતા જે ભૂમિનું કણેકણ વિદ્યાની ગરીમાથી સીંચાયેલું હોય એવી ભૂમિમા જઈ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાની અભિલાષા વધતી જતી હતી

સાધુઓ પ્રાદ્યક્ષપડિતો પાસે જૈનશાસ્ત્રો ભણે, અનેકાન્ત-શાસ્ત્રના અર્થો ઉકેલવા એમને એકાન્તવાદના પૂબરીઓ પાસે બેસવું પડે, એવી દુ ખદ સ્થિતિ હતી જૈન ગૃહસ્થનું સત્તાન તો સ સ્કૃત-પ્રાકૃતના હાઉથી મૂળ ઊઠતું આવે વખતે પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રી વિજયધર્મસૂરિજીએ પહેલ કરી અને વિદ્યાધામ કાશીમા જઈ, જૈનો તરફ સંપૂર્ણ સૂઝ ધરાવનારાઓ વચ્ચે, સ્વયંભૂ ગ્રેરણા ને શક્તિએ પગપેસારો કરી એક વિદ્યાલય ખોલ્યું. જૈન સાધુઓ અને જૈનસત્તાને વિદ્વત્તાના રંગથી રંગવાની તેમણે પહેલ કરી

સુનિજનું લક્ષ્ય એ વિદ્યાધામ કાશીમા જવાનું હતું ને સુદર ચાન્દ્રિધર્મને ઉજ્જવલ બનાવે તેવી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાની અભિલાષા હતી, પણ પાલીતાણુથી કાશીનગરનો વિહાર એટલે સામાન્ય વાત નહોતી ભય કર માર્ગ ને અટવીઓ, માઇલો સુધી ગામ ન મળે, ગામ મળે તો કોઈ ઉન્હું પાણી આપવા પણ તૈયાર ન હોય, રાતવામાનું સુરક્ષિત સ્થાન નહિ, માઇલોના માઇલો ભય કર જ ગલોવાળા મિહામણુ રસ્તા, સિંહ, વાઘ ને ચોરોનો ભેટો તો વાતવાતમા થાય જે માર્ગે જતા આજે પણ ઘણા સુનિરાએ વિચાર કરે છે, એ માર્ગેમા એક જૈન સાધુના આચારને પાળતા જવાની કોણ હિંમત કરે ? પણ સુનિજ એવી ભયકરતાથી કયે દહાડે મૂળ્યા હતા ? મનની સુરાદોના પૂબરીઓએ કયી સુરકેલીઓ નથી વેઠી ?

વિચાર ભગે છે તો ઘણીવાર પણ જો એ સાચા હૃદયની ઉર્મિઓથી રંગાયેલ હોય તો, વર્તન કરવાની સગવડ આપોઆપ મળી રહે છે શાન્તમૂર્તિ કપૂરવિજયજી મહારાજ વિહાર કરીને કાશી જવાના હતા. સુનિજને આ વાતની ખબર પડી તેઓએ ચોતાના શુરુશ્રીને વાત કરીને વિનય સાથે જવા માટે આજ્ઞા મારી ચોતાનો શિષ્ય આવી તમન્ના રાખતો હોય તો એના સુદર ભાવીને

રોકવા કોણ ગુરુ કુગુરુ બને? છતાં વિહારની કઠિનતા અને ભય કર અગવડો તેમને જરા વિચાર કરાવી રહી હતી, પણ સાથે મુનિજીના સાહસ અને સહિષ્ણુતાથી તેઓ પરિચિત હતા મુનિરાજ ભક્તિવિજયજી(આજના વિજયભક્તિસૂરિજી)એ તેમા પ્રોત્સાહન આપ્યું પ્રોત્સાહના શ્રીયુત માણેકચંદ્ર મૂળચંદ્ર કેટલીક સગવડો કરવા કહ્યું આખરે તેમણે ખૂબ વહાલથી આશીર્વાદ સાથે મુનિજીને રજા આપી ઇચ્છતાની મિદ્ધિનો આનંદ મુનિજીને પવનવેગે પ્રવાસ કરાવતો હતો માર્ગમા અનેક મુશ્કેલીઓ આવશે એની પહેલેથી કલ્પના હતી, પણ મુનિજીને તેની પગલા નહોતી. તેઓ પિહાર કરતા બનાગસ પહોચ્યા આ વખતે શ્રી યશોવિજયજી નૈન પાઠશાળા, ઠંઠેરી ગલી, અંગ્રેજી કોઠીમા હતી પાઠશાળાના પ્રાણી પૂંપાંશ્રી વિજયધર્મસૂરિજી કાશીમા જ હતા મુનિ ચારિત્ર-વિજયજી એમની ભક્તિમા અને સાથે વિદ્યાસાધનામા તદ્દીન બની ગયા એ કાળે ગુરુકુળવાસની પ્રાચીન દંડ માન્યતાએ વિદ્યાના દરેક અર્થી ઉપર એવી છાપ બારી રાખી હતી કે, ગુરુસેવા વગર માચી વિદ્યા પ્રાપ્ત થતી નથી

મુનિજીએ ભેતભેતામા સૂઝિલો પ્રેમ સપાદન કરી લીધો તેમનો અભ્યાસ પણ બહુ જ સુદર રીતે ચાલતો હતો અંગ્રેજી કોઠીના ત્રીજા માળની કોટલીમા બેઠી એકચિત્ત જેણે તેમને અભ્યાસ કરતાં જોયા હશે, એ એમની તમસાની માચી સાક્ષી પૂરી શકે સ ૧૯૬૨નું ચતુર્માસ તેમણે અહીં જ કર્યું મુનિ ચારિત્રવિજયજીની ખ્યાતિ અહીં બે રીતે પ્રસરી એક વિદ્યાર્થિના તમન્નાવાગા વિદ્યાર્થી તરીકે અને બીજી બીમાગ સાધુ વગેરેની સુદર સેવા કરનાર તરીકે

શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી વિ સ ૧૯૬૨ના ચતુર્માસ પછી સમ્ભેતશિખંગી યાત્રાએ ગયા અહીંથી કલ્કત્તા પધાર્યા આ વખતે સૂરિજી અને પાઠશાળા વચ્ચે બગેલા પ્રકરણમા આપણા મુનિજીએ સૂરિજીના એક પગમ વિશ્વાસુ તરીકેનું કામ કરી બતાવ્યું ત્યાગથી તેઓ સૂઝિલના જમણા અગડે ગણાયા ત્યાગપ્રી

વિદ્યાધામ કાશીમાં

મુનિજી પશુ કલકત્તા પહોચ્યા આ વિ. સં. ૧૯૬૩નું ચતુર્માસ સૂરિજી સાથે કલકત્તામાં જ કર્યું આ વખતે પશુ મુનિજીને વિદ્યાભ્યાસ તો ખરાખર ચાલુ જ હતો કલકત્તામાં પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી તથા ન્યાયતીર્થ ન્યાય-વિશારદ ન્યાયવિજયજી આદિ છ જણાની નીક્ષા થઈ તેમાં પશુ મુનિજીએ ઘણો જ સારો લાગ લીધો

ચતુર્માસ પછી કલકત્તાથી અલમગજ આદિ સ્થાનોએ થઈ કાશી જતા લાગલપુરમાં તેઓને સખત બિમારી થઈ, છતાં સમલાવપૂર્વક સહેતા, ધીમેધીમે પાવાપુરી આદિ તીર્થધામોની યાત્રા કરતા અને હાથમાં પશુ અપૂર્વ આલ્હાદ મેળવતા તેઓ બિહારશરીફ પહોચ્યા અહીં એક દેશીવૈદની દવાથી તેમને પૂર્ણ આરામ થયો પછી દૂક મુદતમાં જ કાશી પહોચી જઈ અભ્યાસ આગળ વધારવા માડ્યો કાશીમાં ખુબ શાન્તિ-એકાગ્રતાથી વિદ્યાધ્યયન ચાલતું રહ્યું વિ સ ૧૯૬૪નું ચતુર્માસ કાશીમાં જ કર્યું

ત્રણ વર્ષ આ પ્રદેશમાં ગાળી, પરમ પૂનીત તીર્થધામોની યાત્રા કરીને અને સારો અભ્યાસ કરીને તેમણે ગુજરાત તરફ વિહાર કર્યો કાશીપુરીથી અયોધ્યા, રત્નપુરી આદિની યાત્રા કરી લખનૌ થઈ કાનપુર આંસીથી શિવપુરી થઈ, મક્કીજી તીર્થની યાત્રા કરી ઉજ્જૈન, ખાચરોહ થઈ તેઓ રતલામ પધાર્યા અહીં દાદા-ગુરુ શ્રી બાલપ્રહ્લાદચારી પંચાસજી કમલવિજયજી મહારાજ (વિજયકમલસૂરિજી) ના દર્શન કર્યા અહીંથી ગોધરા થઈ પાલીતાણા ગયા અને શ્રી સિદ્ધગિરિજીના પુન દર્શન કર્યા અત્રે ગુરુવર્ધ શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજશ્રીને ભેટી, ગુરુજી સાથે ત્યાંથી વિહાર કરી, અમદાવાદ, કપડવજ થઈ ગોધરા જઈ સં ૧૯૬૫નું ચતુર્માસ ગોધરામાં કર્યું ચતુર્માસમાં ગુરુજી પાસે શાસ્ત્રાભ્યાસને વધુ વિશાલ ને ગભીર બનાવ્યો

ચતુર્માસ પછી વિહાર કરી તેઓ વડોદરા પધાર્યા અહીં તપગચ્છાધિપતિ શ્રી મૂલચંદ્રજી મહારાજની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા તથા

ઉપધાનની માળાનો મહોત્સવ હતો. આ વખતે મૂલચંદ્ર મહારાજનો સમુદાય ખુબ જ તેજસ્વી અને વિદ્વાન ગણાતો. પંચાસ શ્રી કમલવિજયનું મહારાજે વર્તમાન યુગની ભાવના પારખી મૂલચંદ્રનું મહાગજના સમસ્ત સાધુઓનું એક મોટું સમ્મેલન એકઠું કર્યું. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, અને ભાવ ભેદ સાધુમંદ્યાની ઉત્પત્તિ થાય, વિદ્યાભ્યાસ, શાસ્ત્રજ્ઞાન વધે અને સાધ્વીસંસ્થાની પ્રગતિ થાય તે માટે મુદર ઠરાવો કર્યા અને મારું બધારણ ઘડ્યું ચરિત્રનાયક આ વખતે અત્રે હાજર હતા.

ત્યાર પછી દાદાગુરુનું શ્રી કમલવિજયનું પંચામ (શ્રી વિજયકમલસૂરિ) શ્રી વિનયવિજયનું મહાગજ, શ્રી લાભવિજયનું મહારાજ, શ્રી મોહનવિજયનું મહારાજ, શ્રી મોતિવિજયનું મહારાજ તથા મુનિનું વગેરે મુનિમંડલ ત્યાથી વિદાર કરી સિદ્ધાચલની યાત્રા કરવા પાલીતાણા પધાર્યું. સ. ૧૯૬૬નું ચતુર્માસ પાલીતાણામાં શ્રી સિદ્ધગિરિની છાયામાં જ કર્યું.

ચતુર્માસ બાદ ત્યાથી વિદાર કરી ગિરનારની યાત્રા કરવા પધાર્યા સિદ્ધાચલથી પહાડી રસ્તે સીધા જ ગિરનાર ગયા. બાદમાં કાઠિયાવાડમાં વિચરી પુનઃ સિદ્ધાચલ પધાર્યા અને સ. ૧૯૬૭નું ચતુર્માસ પુનઃ પાલીતાણામાં કર્યું.

ગુરકુલ સ્થાપના

કાશીના ઠર ઠર પથરાયેલા સદામતો, નાના નાના વિદ્યાર્થીઓ, એક ધોતી અને એક અગુલાભર ગગાને તીરે બેસી અભ્યાસમાં તહીન બનેલા વિદ્યાર્થીઓ ! એક તરફ ગગાનો વહેતો પ્રવાહ કલકલ નાદ કરે બીજી તરફ વિદ્યાર્થીઓના શબ્દોચ્ચાર મધુરું વાતાવરણ સરજે ! કાશી એટલે મોટું યાત્રાધામ. હજારો યાત્રિકો આવે ને જાય રોજ મોટો મેળો જાય. એમની પાછંપસાની મહદે આ વિદ્યાલયો ચાલે ! અને એમાંથી જ દિગ્ગજ વિદ્વાનો ખહાર આવે !

પાલીતાણા પણ એવું જ એક મહાતીર્થધામ દરરોજ હજારો યાત્રિકોની આવબવ થાય ત્યાના મંદિરોમાં મૂકાયેલી એક એક મહામ એકઠી કરીએ તો નાનો શો દૂગર ઉભો થાય ! રોજ ને રોજ નવકારશીઓ થાય, અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ ને ઉજમણા તો ચાલુ જ હોય અનેક ધુરિણ સાધુઓનો સમાગમ થાય. સામે જ પવિત્ર શત્રુજયના મંદિરના ઘટારવ સભળાય આવા પવિત્ર સ્થળે શા માટે એક વિદ્યાલય ન ખોલવું ? હિન્દુઓનું વિદ્યાપુરી કાશી તો જૈનોનું પાલીતાણા કા નહિ !

શત્રુજયની યાત્રા કરતા કરતા સુનિશ્ચિત મનમાં આ જ વિદ્યારો ઘોળાયા કરતા હતા કાશીથી વિહાર કરીને ગૂંજરાતમાં આવતા રસ્તામાં ઘોર જ ગલી, વિકટ પહાડીઓ વટાવતા સુનિશ્ચિત એક જ વસ્તુનો વિચાર કરતા હતા જૈન સમાજનો ઉદ્ધાર

કેમ થાય? કાશીમાં જોયેલા છાત્રાલયો, તેમાં ભણતા અનાથ બ્રહ્મપુત્રો, તેમ જ સિદ્ધીન-કંકા અને કોલમ્બોમાં ચાલતા બૌદ્ધ વિદ્યાપીઠાની સભળેલી પ્રશંસા, સાથે સાથે નાલંદા, તક્ષશિલા ને મિથિલાના વિદ્યાપીઠાનાં વાચેલા વર્ણનો એક એક છાત્રાલયમાં ભણતા પાંચસો પાંચસો વિદ્યાર્થીઓ એ બધું તેમને યાદ આવતું સાથે નવીન સ્થપાયેલ આર્યસમાજ લાહોર, બલધર, કાંગડી આદિમાં શુરુકલે સ્થાપી સ્વધર્મના પ્રચાર માટે જે અધ્યાગ પરશ્વમ અને પ્રયત્ન કરતો એ બધું વિહાર દરમ્યાન સાલજી તેઓશ્રીને ઘણીવાર એ વિચાર મુઝવતો કે કોઈ બ્રાહ્મણપણિત, કોઈ બૌદ્ધ વિદ્વાન કે આર્યસમાજ પડિત કયાક જઈ જાહેરમાં જૈનધર્મ વિશે શકા કરે તો તે વખતે ત્યાં કોઈ જૈન વિદ્વાન ન હોય તો કોણ જવાબ આપી શકે તેમ હતું? કોણ શાસ્ત્રાર્થની ગુણમેરી બળવી મેદાને જગમા ઉતરી શકે તેમ હતું? તો શામાટે જૃહસ્થના પુત્રને એવા તૈયાર ન કરવા કે જેથી સમય આવે એમને મો વિકાસી બેસી રહેલું ન પડે, અને શાસ્ત્રાર્થમાં, વાદમાં, ચર્ચામાં, જૈનધર્મના તત્ત્વ (શ્રીલોસોશ્રી) નિરૂપણમાં મમથ શક્તિશાલી નિવડી, વિજયી ન બને !

આ બધાને માટે એક જ સરલ અને સુદર માર્ગ છે જૈનોના પવિત્ર તીર્થધામને બનારસ જેવું વિદ્યાપુરીનું ધામ-કેન્દ્ર બનાવવું ત્યાં સુદર સંસ્કૃત, પ્રાકૃત પાઠશાલાઓ સ્થાપવી તેમાં જોવામાં જોયું જૈન તત્ત્વજ્ઞાન, ધર્મજ્ઞાન અપાય સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતનું ઉચ્ચજ્ઞાન અપાય માથે ઇંગ્લીશ અને ખીલ પાળ જૈનધર્મના પ્રચારમાં સહાયભૂત ભાષાઓનું જ્ઞાન અપાય જૈનાચાર્યકૃત મહાન ન્યાયશાસ્ત્રના ગહન ગ્રંથોનું અધ્યયન ધાય અને જૈનોના પુત્રો સર્વત્ર સ્વત્ર બને દિગ્ગન્ધરિતો બને આવી સ્વયંભૂ પ્રેરણા નિરંતર તેમના હૃદયમાં જાગૃત રહેતી રાખના હગલામાં છુપાયેલી અદ્યત્ત ચિણ્નગાંગી પણ જેમ ઉભૂતા જવલત રાખે છે તેમ આ સંસ્થા સ્થાપવાની ભાવના નિરંતર તેમના હૃદયમાં વિદ્યાધામ સરજવાની તમન્નાને જાગૃત ગણતી

શ્રી સિદ્ધાચલજી તીર્થના વાતાવરણે ઉપર્યુક્ત ભાવનાને વધુ પ્રેરણા આપી, એમાં નવીન પ્રાણસંચાર કર્યો. જેનોના મહાન્ તીર્થધામ-તીર્થપુરીને વિદ્યાપુરી બનાવવાની ભાવના વધુ મજબુત બની એટલે પોતાના આ દૃઢ વિચારો ત્યાં બિરાજમાન પૂ પા શ્રી સિદ્ધિવિજયજી મહારાજ (મુનશી) અને શ્રી મોહનવિજયજી મહારાજને (અત્યારે આચાર્ય શ્રી વિજય-મોહનસૂરિ) જણાવ્યા મુનિશ્રીના આ વિચારો સાંભળી ઉપર્યુક્ત બંને મુનિગણે ઘણા જ પ્રસન્ન થયા અને સમાજ-શાસન ઉન્નતિના આવા વિચારો માટે મુનિશ્રીને ખૂબ ધન્યવાદ આપ્યો. તેમજ તે વિચારોને સંપૂર્ણ સહાનુભૂતિ આપી અને પોતાનાથી બનશે એટલી એ કાર્યમાં સહાયતા આપવાનું પણ જણાવ્યું. અહીં પોતાના વિચારોને સહાનુભૂતિ મળી એટલે મુનિશ્રીએ પોતાના દાદાગુરુ પૂ પા પંચાસ શ્રી કમલવિજયજી (શ્રી વિજયકમલસૂરિજી)ને ઉઝા તથા પૂ પા આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયકમલસૂરિજીને બનારસ પત્ર લખી પોતાના દૃઢ વિચારો જણાવ્યા બંને સ્થાનેથી મુનિજીને ઉત્સાહવર્ધક વિચારો મળ્યા અને એ શુભકાર્યમાં સહુએ પોતાની સહાનુભૂતિ અને પુરેપુરી સન્મતિ દર્શાવી સહાયતાના વચનો પણ આપ્યાં.

ખીજી તરફ કેટલાકોએ વિરોધ પણ બહાર કર્યો શ્રાવકો અને સાધુઓની મુલાકાતે મુનિશ્રી જવા લાગ્યા કેટલાક આ વાતોને હવાઈ તરંગ, મધુર કલ્પનાઓ કહી હસી કાઢતા, ત્યારે કેટલાક કહેતા ‘ચારિત્રવિજય ! એ કાર્ય મહામુરકેલીનું છે તું તારું સંભાળ ! તું પડિત થા એટલે બસ ! જગતની ચિન્તા તારે શા માટે !’ કેટલાકો એમ પણ કહેતા કે ‘વાણિયાના છોકરા પડિત થયા હોય એમ કદી કોઈએ બલ્યુ છે ખરું ? વાણિયાના છોકરા તો વ્યાપાર કરી બાણે એમને તે વળી સંસ્કૃત પાકૃત ભાષા આવડે ખરી ? એ તો બ્રાહ્મણો જ વિદ્યા બાણે અને કાતો આપણા સાધુઓ જ બાણે માટે ચારિત્રવિજયજી આ વિચારો જ છોડી દો.’

કાર્ય વિધાયકના ભાગ્યમા ઉત્સાહ અને નિરુત્સાહ, કટાક્ષ અને આક્ષેપ, માન અને અપમાન હંમેશા લખાયેલા જ હોય છે ખરો કાર્યકર્તા વિરોધ ભોધ સારુ કામ કરતા કદી પાછો ન પડે. એને જગતની પરવા રાખ્યે ન ચાલે મુનિશ્રીએ પોતાનો વિચાર વધુ દઢ કર્યો

અન્તે મુનિશ્રીએ દઢ આત્મવિશ્વાસ અને સ્વયંભુ પ્રેરણાથી પ્રેરાઈ વિ સ ૧૯૮૮ની જ્ઞાનદાત્રી જ્ઞાનપર્યર્થીના પ્રાત કાલે મોતીશાહની મેડીના ત્રીજામાળે એક બિલકુલ નાના સ્વરૂપમા 'શ્રી યજ્ઞોવિજયશ્રી જૈનસંસ્કૃત પ્રાકૃત પાઠશાળા' સ્થાપી જેની સ્થાપના સમયનુ મગળ મુહૂર્તનું શ્રીફલ પશુ વેપારીને ત્યાંથી (બોડારા બહેચરભાઈ ગાડાભાઈના) ચોપડે ઉધાર લખી મગાવવું પડેલું તે વખતે થોડા શ્રાવકોના છેકરા, ત્યાં બિરાજતા થોડા મુનિગણે અને એક પડિતથી શરૂઆત કરી ધીમે ધીમે ત્યાં બિરાજતા સાધુસાધ્વીઓ જૈન પાઠશાળામાં ભણવા આવવા માડયા મહારાજ-શ્રીએ યાત્રાળુઓ પાસે જઈ ઉપદેશ આપી સંસ્થામા મદદ અપાવવા માહી, શ્રી આ ક.ની પેઢીના મુનિમને મમળવી સંસ્થામાં મદદ અપાવવાનું વચન મેળવ્યું અને શરૂઆતમા જેને માટે લોકોને આશંકા, અવિશ્વાસ હતા તેમની આ શકા મટી અવિશ્વાસ મટ્યો અને સંસ્થા ઉત્તર થવા લાગી.

મુનિશ્રીના શ્રવન મત્ર હતો કાર્ય સામ્યામિ ચા દેહ પાતયામિ ઉપાડેલું કાર્ય શ્રવના ભોખમે પણ પાર ઉતારવું દિવસને રાત એક જ વિચારણા કરતા સંસ્થા કેમ ઉત્તરત બને અને મમાજમા જ્ઞાન પ્રચાર કેમ વધે

વિપત્તિઓની વચ્ચેથી

મુનિજીમાં પરિશ્રમનો ઘણો મોટો ગુણ હતો. કિશોરાવસ્થામાં જે ખંતથી રેતીના રણમાં વડલો રોપ્યો, જે નીંહરતાથી સંવેગી સાધુ બન્યા, જે સાહસથી તેમણે તીર્થસેવા માટે ઝુકાવ્યું હતું, જે નિર્ભિકતા અને આત્મબળથી કાશીપથના ભયંકર જંગલો, ભીષણ અરણ્યો અને મોટા મોટા પહાડો વટાવી અપૂર્વ પરિશ્રમ અને જહેમત ઉઠાવ્યાં હતાં, તે જ ખંત, નિર્ભિકતા, આત્મ-વિશ્વાસ, પરિશ્રમ અને જહેમતથી આજે તેઓ કામ કરી રહ્યા હતા. બીજ વવાઈ ગયું હતું રોપ તૈયાર થતો હતો એટલામાં એક બનાવ બન્યો.

વિ સ ૧૯૬૮માં કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને ગૂજરાતમાં ભયંકર દુષ્કાળ પડ્યો. એમાં પણ કચ્છની દશા તો ઘણી જ ખરાબ થઈ પડી હોકોને બે દિવસે પણ એક વખત લોજનના સાસા પડવા લાગ્યા. સહુ દેશ છોડી પરદેશ તરફ વિદાય થવા લાગ્યા પરંતુ જ્યાં જાય ત્યાં પણ દશા ખરાબ જ હતી.

આ વખતે એકઠા યાત્રા કરીને પાછા ફરતા મુનિજીએ એક ભૈન ગૃહસ્થને પોતાના બે છોકરા સાથે યાત્રાળુઓની ગાડીઓ પાછળ દોડતો જોયો. ભૈનનું સતાન એક પૈસાની ભીખ માટે આમ દોડે, એ ભોઈ મુનિજીના દયાળુ હૃદયમાં કારી ઘા થયો.

મુનિજીની દષ્ટિ સમક્ષ એક વખતના જૈનોની ઉદારતાનો નમુનો તરવરતો હતો. પોતાના ગામમાં આવેલા નવા જૈનને સૌ એક એક મુદ્રા આપતા, ઘર આપતા ને ધધે કંગવતા એક પણ જૈન ભીખ માગે એ લાછન મનાતું. આજ એ જ મહાવીર પિતાના પુત્રની આ દશા. 'એ જૈન બચ્ચો તળાડીના લાડવા પર જૂજગન ચલાવતો ને ભીખ માગી જે પાઈપૈસો મળે તેનાથી બચ્ચાનું પોપણ કરતો. મુનિજી એ કચ્છીને મળ્યા એની આજોમાથી દુખના દંત્યે બધું જળ ગોપી લીધું હતું રહીતી કેવલ ચક્રની લાલાશ આજોમા એ ઉભગતી હતી તેણે કહ્યું

‘મહારાજ! દુકાળમાં ખાવા ધાન ન મળ્યું ત્યારે બધું વેચીને ખાધું એ પણ ખુટ્યું ભૂખમગમાં પત્ની મરી ગઈ ટળવળતા જે જાળકોનો મારા મિવાય કોઈ આગ્રહે ન ગ્યો મહારાજ! આ જીવન હવે તો કરડી ખાય છે અચાચક હાથે ચાચવું પડે છે આપઘાતના તો ઘણા મનમુગા ઉપડે છે, પણ આ જાળકોની મમતા રોષી રાખે છે.’

ક્યા જૈનોની ગગનચુમ્બી મહેલાતો ને ક્યા ઝૂંપડીઓના પણ મામા! સ્વધર્મી વાત્સલ્યની ભાવના ક્યા ગઈ? આર્યગમાજ અને ક્રિશ્ચિયનોને ત્યા પરધર્મીને પણ પ્રેમથી આશ્રય મળે, ન્યાં જૈનને ત્યા સ્વધર્મીને પણ સ્થાન નહિ? મુનિજીના પ્રગાળ હૃદયમાં વધુ ને વધુ ચીરા પડ્યા તેઓ બન્ને જાળકોને લઈ સ્થાનિક આશ્રમમાં મૂકવા ગયા ત્યાથી હિમ જેવો ઠંડો જવાબ મળ્યો. મુનિજીની મુઠવણ ઓગ વધી

પણ એ મુઠવણમાંથી જ માર્ગ નીકળ્યો. મુનિજીને વિચાર થયો કે પાઠગાળા માટે છાત્રાલય શા માટે ન સ્થાપવું? તેઓ વયોવૃદ્ધ શ્રી મિહિવિજયજી પામે ગયા પોતાની બપી વાત કહી મળજાવી તેઓએ મદદ અપાવવાનું વચન આપ્યું. વજાખ મુદ્ર ત્રીજ (અખાત્રીજ) ના દિવસે નગરશેઠ પ્રમાભાઈ હેમાભાઈના વડામાં પાઠગાળા માટે બોલિંગ મંડળ સ્થાપન

વિપત્તિઓની વચ્ચેથી

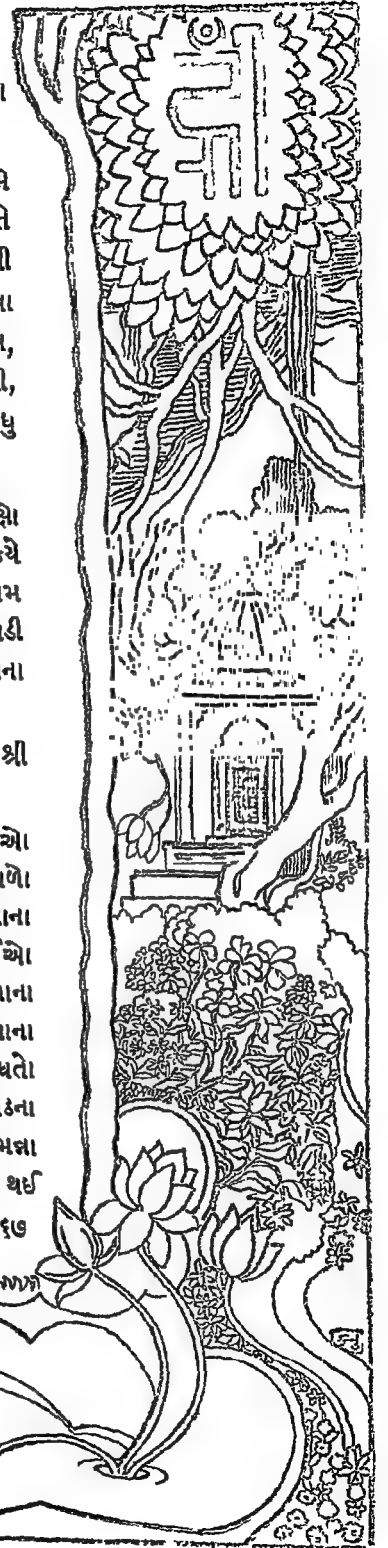
કરવામાં આવી. પેલાં જે બાળકો તથા બીજાં પણ બાળકો એમા દાખલ થયાં.

હવે કામ કપરુ હતું દ્રવ્યનો સવાલ તરત જ સામે આવીને ખડો થયો. જે કાર્ય ૪૦ થી ૬૦ના ખર્ચામાં ચાલતું તે વિશાળ થયું હતું. મુનિલને માથે ઉપદેશ દેવાની ફરજ આવી પડી એ કાળે કેટલાક સાધુઓની એવી માન્યતા હતી, અથવા આજે પણ કેટલાક સાધુઓની માન્યતા છે કે, અકાઈ મહોત્સવ, વરઘોડા, સ્વધર્મવાત્સલ્ય અને પાંજરાપોળ માટે ઉપદેશ આપી, શ્રાવકોના નાણા ખરચાવી શકાય, પણ પાઠશાળાને નામે સાધુ કંઈ કહી ન શકે, ઉપદેશ કે પ્રેરણા ન જ આપી શકે.

આ વિટબનાઓએ મુનિલની ચોતરફ ઘેરો ઘાલ્યો. કટાક્ષો અને આક્ષેપોની વર્ષા થવા લાગી પણ ભલા કર્મચોગી કયે ફહાડે કટાક્ષોથી કયાં છે? એ બધી આપત્તિઓ વચ્ચે તેમણે કામ ભરી રાખ્યું કેટલીક વાર તો કરેલું કાર્ય જડમૂળથી ઉખડી જવાની દશા આવી પહોંચી પણ મુનિલ વારે ઘડીએ પોતાના હાર્દિક વિશ્વાસથી પોતાના સાથીદારોને કહેતા

‘સત્કર્મ કયાં ભવ, પરિણામ સારુ છે, વાચકવર્ચ શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ પર વિશ્વાસ રાખો.’

અને બન્યું પણ એવું વિપત્તિની વર્ષા અનેક ઝડીઓ વરસાવી ગઈ. માણસ નિષ્કર્મદય બની બધું મૂકી દે તેવી પણે પણ આવી. છતાં મુનિલની દૃઢતાએ વિપત્તિઓમા જ પોતાના કાર્યને મજબૂત બનાવ્યું કાર્ય આગળ વધતું ગયું વિદ્યાર્થીઓ વધવા લાગ્યા હવે તો મકાન નાનું પડવા માંડ્યું શેઠ મોતીશાના મકાનની સેડી ઉપરથી પાઠશાળા તથા બોર્ડીંગ દયાળજી સુખડીયાના મકાનમા લાવ્યા અહીં બીજની કલાની જેમ સંસ્થાનો વિકાસ વધતો ચાલ્યો આખરે માસિક ૧૫૦) રૂા ના ભાડાથી ઓસમાન શેઠના ત્રણ મજલાવાળા મકાનમા સંસ્થાને લાવવી પડી મુનિલની તમન્ના ભારે હતી કમળ પાણીમા હતું પણ પાણીને સ્પર્શ એને થઈ

ગરુડે તેમ નહોતો. પ્રત્યેક ધર્મશાળાએ સંસ્થાની મદદ માટે ઉપદેશ આપતા મુનિજીના દિલમાં કેવલ જૈનોના મતાનોનો ઉદ્ધાર ને શાસનમેવા ગ્રામી ગદ્યા હતા તેમણે સંસ્થા માથે સગ્દેવતી મંદિર પણ સ્થાપ્યું. અનેક વિદ્વાનો સંસ્થાની મુલાકાત લેવા લાગ્યા. અનેક વિદ્વાન શાસનગ્રેમી મુનિગણે તથા શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી પણ આ કાર્યની પ્રશંસા કરતા તેમજ મદદ મોકલાવ્યા કરતા આ વખતે આગ્રાના દાનવીર શેઠ લક્ષ્મીચંદ્રજીએ તથા શેઠ તેજકંઠજી ત્રાદમલજીએ સંસ્થાને મૂગિજીના ઉપદેશથી સારી મદદ આપી.

જે નાનકડા રોપ પર ઇર્ષ્યાના અનેક હિમકણ, વિરોધના ભયકર ગઝાવાત ને આક્ષેપોની ઝડીઓ વરસતી હતી, તે રોપ એ બધા વચ્ચે ફાટ્યો, ફૂટ્યો ને વિદ્યાધામનો ઘટાઘાગ ઘેર વડલો બની રહ્યો.

સેવાલાવથી સીચાયેલી સદ્લાવનાની પ્રવૃત્તિ ધ્યે દહાડે અદ્ભુત બની છે ?

જલપ્રલય

આવાઠ તો આવો હતો અને ધોમધખતું જેઠનું આકાશ વાદળાંનો ઘટાટોપ જમાવીને બેઠું હતું સૂરજનારાયણ વાદળાઓના થર નીચે છુપાઈ રહ્યા હતા પાલીતાણા શહેરને માથે ધોળે દિવસે મેઘલી રાત જામતી દેખાતી હતી

અજવાળી આઠમ હતી ગરમીનો આતશ ભયંકર હતો. આકાશ કાળુ રચાહી બની ગયું હતું મેઘગજનાઓ કાનના પડદાને ચમકાવી નાખતી હતી રાત્રિનો પ્રારભ થયો અને વરસાદ મૂશળધારે તૂટી પડ્યો.

મેઘની હેલીમા કોઈથી બહાર નીકળાય તેમ નહોતું અષ્ટમીનો અઢ્ર તો ક્યાય દુષ્ટ હતો રાત વધતી ગઈ નગરજનો નિદ્રાધીન થયા પણ વરસાદ તો આવું જ રહ્યો સધરાત થતા તો એણે તોફાની રૂપ પકડ્યું તેમા પણ હું ગર પર તો હેલી જમાવી એ બધું પાણી નીચે વહી આવી લીંડિયા (નાની નદી) મા ભરાયુ સ્ટેશન તરફના કાંઠેથી વહી આવેલી લાટીના પાટીયા ને બીમ એવન પૂલમા ભરાયા પાણી ત્યાંથી શહેર તરફ પાછું ફર્યું પાલીતાણાની શેરીઓ ભેતભેતામા જળબળાકાર બની ગઈ

ઘનઘોર રાત, ધોધમાર વરસાદ, હવાના સુસવાટા ને વીજળીના કડાકા ઉપરથી પાણીના પૂરનો ભયંકર નાદ નગર

વામીઓનો મોટો ભાગ નિરાંતે નિદ્રા લેતો હતો. ભગનાં હતાં તેમને બહાર નીકળી તપાસ કરવાનીય હિંમત નહોતી. પણ એટલામા પાણીના લોઢ ઘરમા પેઠા ને ખાટલા-પલંગ માથે માનવીઓને અને ખીલા સાથે જનાવરોને ખેચ્યા મૂળ સાથે ઝાડને જમીનદોસ્ત કરી વહાવ્યા પાલીતાણાની શેરીઓ બધે ગળાબૂડ પાણીમા ગર્દ થઈ ગઈ શહેર અદૃશ્ય થયું ને મહાસાગર હિલોળા દેવા લાગ્યો. ગત્રિની ભયંકરતા વિષમ હતી તણાતા ડૂંગતા દોર અને માનવીઓના ચિત્કાર સિવાય કંઈ દેખાતું કે મળાતું નહોતું.

આ વેળા ઓસમાન બિલ્કીંગમાં શ્રી યગોવિજયજી જૈનપાઠશાળાના વિદ્યાર્થીઓ શાન્ત નિદ્રા લઈ રહ્યા હતા. મુનિરાજ પણ પોતાના સ્થાને નિદ્રા લઈ રહ્યા હતા. આવતા ભયની કોઈ ને જરાય આગાહી નહોતી. એટલામા મકાનની દિવાલો માથે અકળાતા પાણીના લોઢનો અવાજ વધુ ઉમળાન્યો ને તણાતા માણસોની અને જનાવરોની ભયકર ચીંતો કાને અથડાઈ.

મુનિજી સકાળા બગી ઉઠ્યા મકાનના રવેશ આગળ ખાલી પહોળા કાણુવારમા નજર સામેની ભયકર પરિસ્થિતિ પગની લીધી. મહાફૂલ જલદેવતાનું સ્વરૂપ ધાગણુ કરીને મહાગ કન્યા નીકળ્યા હોય તેમ પાણીના મોટા લોઢ વચ્ચે માનવીઓ ગડથોલા ગાઈ રહ્યા હતા. મૃત્યુની કરાલ દાઢમા ફસાયેલા એ પ્રાણીઓની ખૂંસો ગમે તેવા પાપાણુ હૃદયને પીગળાવી દે તેવી હતી. મુનિજીના દયાપૂર્ણ હૃદયમા અજળ મનોમયન ખડું થઈ ગયું. કાણુવારમા અત કચ્છુમાથી તેમને સદ્વૃત્તિના કર્તવ્યની હાકલ મળ્યાઈ.

કટોકટીની પળ હતી વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો ને નોકરચાલકો પણ જાગ્રત થઈ ગયા હતા. સહુ આ ભયકર આપત્તિને મારો ઉમેલી જોઈ કિકર્તવ્યમુદ્ધ બની ગયા હતા. મુનિજીએ કાણુવારમા મોને માવધ કયા ને તેમની ફરજનું ભાન કચ્છુ હવે એક ક્ષણનો પણ વિરૂળ ખપતો નથી એ વાત બગબગ સમજાવી.

એ જ દિવને સવારમા બનાગમથી શ્રી યગોવિજય જૈન ગ્રંથમાલાના પુસ્તકોની મોટી પેટીઓ આવેલી એના ઉપર

દોરડાના બાંધ બંધ હતા. એ છોડી દેવાની થોડીવારમાં મોટું દોરડું બનાવી એક છેડાં એસમાન બિલ્ડીંગના ચાલવા સાથે અને બીજા સામે સરકારી દવાખાનાના ચાલવા સાથે બાંધ્યો. આ દોરડાના સહારે સ્થિર રહી તણાતા જીવોને બચાવવાનું ભગીરથ કાર્ય શરૂ કર્યું. થોડે થોડે છેટે સૌ ગોઠવાઈ ગયા. પ્રવાહમાં તણાતા પ્રાણીઓને પ્રથમ દોરડાના આધારે અટકાવી લેવાય ને પછી ધીરે ધીરે મકાન ઉપર લઈ જવાય.

ઉપરથી વરસાદ ઝીકાયે બાય, નીચેથી પાણીનાં પૂર ગળાંરવ કરે, ઉપર આધારી રાતડું આકાશ કાજળ વેરે કેવળ એક જ દોરડાનો આધાર. જરા ચૂકાય કે નીચે જળરાક્ષસ પોતાના પેટાળમાં સમાવી દેવા તૈયાર જ હોય. છતાં સૌના એકધારા ઉત્સાહથી કામ નિર્વિઘ્ને ચાલુ જ રહ્યું. આ ભગીરથ કામ ત્રણ કલાક પહોંચ્યું. પછીથી તે પાણીનું પૂર એસડું.

આ વખત દરમ્યાન નગ્ન અને અર્ધનગ્ન દશાવાળાં ૩૫૦ થી ૪૦૦ માણસોને અને ઘણા પશુઓને પૂરમાંથી ઉગારી લેવામાં આવ્યા હતા. ક્યામૂર્તિ મુનિરાજ કેટલીકવાર આ પ્રસંગની વાત નીકળતી, ત્યારે ખૂબ જ રોહાઈ શબ્દોમાં કહેતા કે, 'એ બધું તે ખરું પણ એક બિચારું કુમળું બાળ ખૂબ મહેનત કર્યા છતાં નહોતું બચાવી શકાય અને ભેત ભેતામાં તે એ બિચારું પાણીના પેટાળમાં ગડું થઈ ગયું હતું' આટલા શબ્દો કહેતા એમના નેત્રોના ખુણા લીના બનતા ખરેખર ભવભૂતિએ ઠીક જ કહ્યું છે કે, કર્તવ્યમાં વજીયીય કઠોર હૃદયવાળા મહાપુરુષોના હૃદય પુષ્પથી પણ કોમળ હોય છે.

આટલા પ્રાણી સમુદાયને કેવળ બચાવવા માત્રથી મુનિજીનું કામ નહોતું સંપૂર્ણ રાતનો પવન કંઠાગાર બન્યો હતો ગરમી લાવવાના ઉપચારો કરવાના હતા ધાયલ થએલાઓની કે બેભાન થએલાઓની માવજત કરવાની હતી.

તે પણ શરૂ થઈ વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકો એકી પગે ખડા હતા પાઠશાળાનો વચ્ચેભર ખાલી કર્યો ને બધાને વચ્ચે

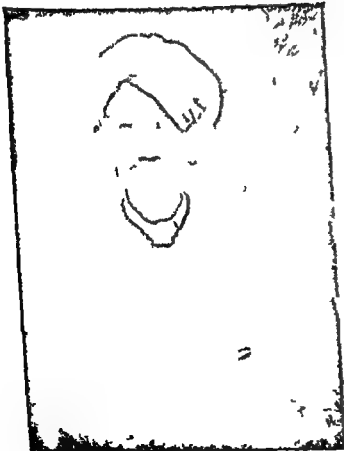
આખ્યા સવારમા રસોઈ શરૂ થઈ ને ચોખ્ખા સાદા અનુપાનો ચોળ્યા. સૌને હું વળે તેવી જગામા સ્થાન આપ્યું. જગતના સેવા અને સ્વાર્થલુના ઇતિહાસમાં મોનેરી અક્ષર લખાય એવી આ જીવદયા બેનમૂત હતી દયાની વાતો કરનારા ને ભાષણ જાડનારા ઘણા મળી આવે છે દયાધર્મની તાત્ત્વિક આલોચના કરનારા મહાપંડિતો પણ ઓછા નથી છતાં એવી વાતો કરનારા પ્રસંગ પરચે સરકી જાય છે એક યા બીજા બહાના કાઢી છટક-ખારીઓ શોધે છે તાત્ત્વિક આલોચનાવાળી પ્રખર મેધા ત્યાં મુજાઈ જાય છે પણ વખત આવે બધું વિમારી, પ્રાણનીય તમા અળગી મૂકી ભૂતદયા કરનારા જગતમા વીરલા મળે છે

રાત્રિના મહાવિધ્વસ ઉપર જ્યારે પ્રભાતનો સૂર્ય ઉગ્યો ત્યારે એ રાત્રિએ મહાઆત્મલોગ આપનાર એ નરવીંગની કથાથી મૌ અનણ્ય હતા બચાવેલા મનુષ્યો પાડશાળાની ખિલ્ડીગમા પોત પોતાની સારમ ભાળમા હતા કોઈ પુત્ર શોધતું તો કોઈ પત્ની કોઈ દોલત તો કોઈ ઘર! મુનિજીવ સ્વાર્થભ્રમ અખોલ હતું છતાં હજારો નળિયાથી છવાયેલા ધનમા ચાદરભૂં પ્રવેશ કરી ભૂમિને લાળી જાય છે, એમ આ જીવદયાના જીવન ઉદાહરણને આખે આખ બેનાર એક વ્યક્તિ મૌલુદ હતી.

મરકારી દવાખાનાના સરજન ડોક્ટર શ્રી હોરમસજી એ વખતે જાગી ગયેલા. અને પોતાના ઝરૂખામા ઉભા ઉભા એ ડોક્ટર સાહેબ સમન્ત જગતના રોગને મટાડનાર એ મહાન ભાવ દાકતર મુનિજીના કૃત્યને નિહાળી રહ્યા હતા જગતમા બહુ ઓછી દેખા દેતી આવી મર્દાનગી ભેઈ એમનું રૂથુ વેત વેત ફેલી રહ્યું હતું મવાન થતા જ પાલીતાણાના એડમીનીસ્ટ્રેટર મેન્ડરોગને પોતે જોયેલો મ પૂર્ણ વીગતવાર રીપોર્ટ લખી રોખરો અને છેલ્લે લખી જણાવ્યું કે,

‘બેન ફેલીવુડની માફક આજ ગતે એક મહાત્માએ ભયંકર પ્રલયમા અમખ માણસોને બચાવ્યા છે અખદ તમા

જાન્યવરના પચતમી મુનિરાજશ્રીની
 માનવસેવાએ આ યુરોપીયન
 સભ્યને પર જાડુ કંથુ એક લેન
 સાધુ આ કાર્ય કરનાર છે એ વાતે
 એના ભક્તકંઠધને થેતુ કંથુ અને
 આશ્ચર્ય-સ્નેહ સંબંધ બંધાયો,
 એ પછી તો એમણે અનેક કાર્યો
 કર્યા મુનિરાજશ્રીની ધ્યાનમાં એમણે
 આજ્ઞા માની સ્વીકારી ય, જે
 ગુરુકૃપાની જગીન અપાવનાર,
 ગુરુકૃપાનો પાયો નાખનાર તેમજ
 મુનિરાજશ્રી દ્વારા અનેકવિધ સમાજ
 સંસ્કાર કરનાર એ યુરોપીયન
 સભ્યને પાલીતાણાના ઇતિહાસમાં
 એક ઉજળું પૃષ્ઠ રોકે છે

પાલીતાણા સ્ટેડના જી
 એડમીનીસ્ટ્રેટર ત
 મેજર એચ એસ સ્ટો
 તેમજ
 તેમના જ્ઞાનથી મ ત્રી,
 શ્રી હરજીવનદાસભાઈ

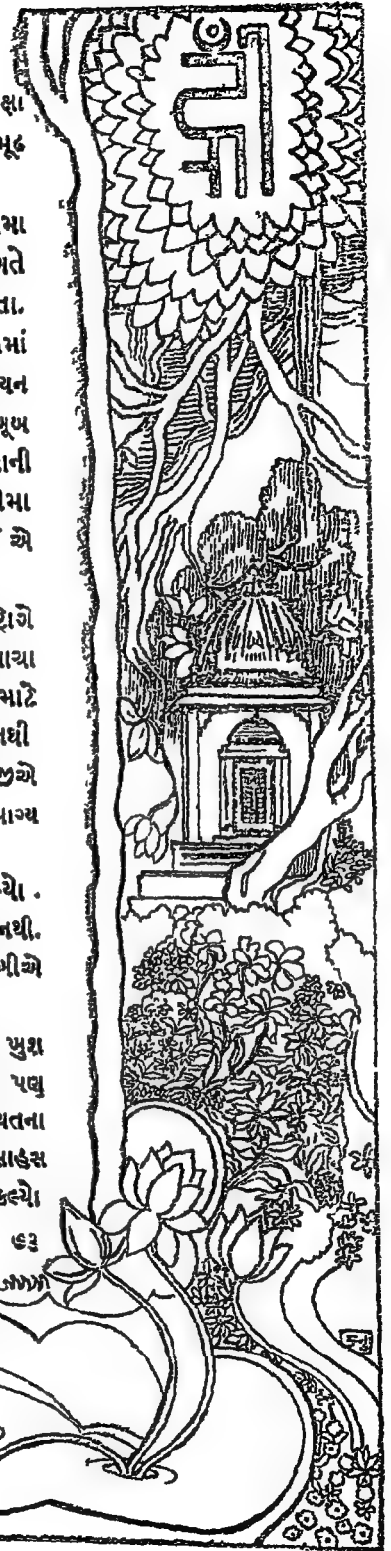
કલાક સુધી મહાન જોખમ વચ્ચે રહી, આટલા માનવોની જીવરક્ષા કરનાર એ સાધુનાં હિંમત, સાહસ ને બળ જોઈ હું દિંગમૂઠ થયો છું.

પાલીતાણાના રાજવી માનસિંહજી વિ. સં. ૧૯૬૦ના ચૈામાસામા ચૂજરી ગયા હતા, અને આજના નામદાર મહારાજ એ વખતે સગીર વયના હોઈ વિદ્યાભ્યાસ કરવા માટે યુરોપમા રહેતા હતા. આ સમય દરમ્યાન સરકાર તરફથી એઠમીનીસ્ટ્રેટર નીમવામાં આવ્યા હતા. આ વેળા મેજર સ્ટોગ નામના એક યુરોપીયન એ પદ પર હતા. એમની પાસે આ વાત આવતા તેમને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું હિન્દને સાહસ અને શૌર્યથી વિરહિત માની બેઠલ એ જોરા સાહેબને ખૂબ આનંદ થયો અને એક હિન્દીમા યુરોપના કેટલાય વીરોને આખા પાકે તેવા સેવા ને શૌર્ય જોઈ એ એકદમ થોડા ઉપર બેસી મુનિજીની મુલાકાતે આવ્યા.

મુનિજી પોતાના કાર્યમા મસ્ત હતા. મેજર સ્ટોગે અભિવાદન કરતા કહ્યું 'મુનિજી! આજે આપે એક સાચા સાધુ તરીકે એવી મહાન અને ઉત્તમ સેવા કરી છે, કે જે માટે પાલીતાણા સ્ટેટ આપનો ઉપકાર કરી પણ ભૂલી શકે તેમ નથી આપની સંપૂર્ણ સેવા-પ્રવૃત્તિની નોંધ મને ડૉ. હોરમસજીએ જણાવી છે એ વાચી હું ઘણો જ પ્રસન્ન થયો છું. સ્ટેટને વાચ્ય સેવા ફરમાવજો."

મુનિજીએ આ વાતનો ઉત્તર બહુ જ ટૂંકા શબ્દોમા વાળ્યો. 'જે મારી સાધુ તરીકેની ફરજ બજાવવા ઉપરાંત કંઈ કર્યું નથી. અમે એકેન્દ્રિય જીવને બચાવવા આ રહેઠરણ સાથે રાખીએ છીએ, પછી આ તો પથેન્દ્રિયની રક્ષા!'

મેજર સ્ટોગ મુનિજીની આ નિરભિમાનતાથી ખૂબ ખુશ થયા. હિંદી વર્તમાનપત્રોએ તો થોડા થોડા ઉતારા કર્યા પણ એમણે તો મુનિજીને વિદ્યાર્થી સાથેનો ફેટો લઈ વિલાયતના પત્રોમા મોકલ્યો. એની સાથે એક હિંદી સાધુ કેટલું સાહસ અને શૌર્ય દાખવે છે તેની ચર્ચા કરતો એક લેખ પણ મોકલ્યો.

૩

ના નામ લાંબાનના નોંધાતા એક અક્ષર ઉચ્ચભાષામાં
નામના કોઈમ છાપાઓમાં ભગવનાં મીનિલોખી યુગ નહોતો
ના વાત પાંડિત્ય આજીવન જેનાયુ કેવલ દાષ્ટિમ આ
નિર્ણય અને મુખર્થ નમાવારે દૃઢ નોધ લેતા લખ્યુ કે —

એક મહાન જન ગાધુએ પાલીતાણાના જલપ્રકોપ નમરો
અનન્ય આત્મભાગ આપાં જલમાં તણાતા ચેંકડો નાણુઓના જન
ખનાડ્યા હતા અને કિન્હના ડહાવુડ તરીકેની નામના મેળી છે
એ અનાય, નિગધાન અને ગરીબ માણુઓના અને નિગધાન
પણુઓના બચાવો-બચાવોના પોઠાર કરતા અને બગડા પાડના
નકલ પ્રાણીઓના જન બચાવનાર એ ગાધુ પુરુષે પાલીતાણા મેટ
પાં ઉપકાર કરી માનવજાત ઉપર એક અનન્ય દાષ્ટિ પનાડ્યો
એ તેઓ પોતાના મેટા કે જીવન-અગ્નિ બહાર નડી આપના
કજા પાને પોતાની કર્મ બનવી છે તેમ કહે છે

આ પછી મુનિજીની મેવાભાવનાની અને માહનની બધે
કળ બચાવિ પ્રગળવા લાગી પણ આ પ્રમ જે મુનિજીના આનંદ
પર શા કયો એક વાર અનુચિતની છ ગાડીની પ્રદક્ષિણામાં
અદનતલાવડી પાને છાતીભેગ પડી ગયેલા એ વખતથી છાતીના
દુખાવો શ્યા કરતો. એમાં ત્રણ ચાર કલાક ગઈમાં નેતાવી
છાતીનુ દદે જોગ વધી ગયુ

ખીજી તરફ એમની જળ ખ્યાતિ અને પાડશાયાની જિન
પ્રતિજ્ઞિન તરફથી લોઈ કેટલાય દેલીંગને જગત એન નોંખુ પડતું
તેઓ મર્યાને વિકટ ચગિન્ધિનિમાં મૂકવા લનતોડ પચન
આદરી બેઠા હતા આ દેવનુ કાગળ કોઈ પૂછે તો શુ જતાલી
નકાય? વધા આવે ત્યારે નો વનકલ ખીલે ને જસાના અનન્ય
એનુ કાનુ જનાવશે ?

વિક્રમ નવત્ ૧૯૬૬ ન આ અનુસાન નેવેતાશ્રીની
પાલીતાણામાં ક્યું અનુમામ ઉતરના પાલીતાણામાં જે ૧૨ માં
પાડશાયા અને મુનિજી તથાજ ગયા ના ખી- ખીને તથા
વિનય વચ્ચેથી પાડશાયા નામ નવી જની ની

સંસ્થા સ્થાપી રૂપ લે છે.

તાલધ્વજ ગિરિની છાયામાં પાઠશાળા ઘણા દહાડા રહી. આ વખતે ભાવનગર સ્ટેટના મહારાજ ભાવસિંહજીના મામા કનુભાઈ તથા તળાબના વહીવટદાર બાપુભાઈ મહારાજશ્રીના પરિચયમાં આવ્યા.

તેમને જૈન સાધુનો આ પ્રથમ પરિચય હતો. તેઓ મુનિજી સાથેના દૂકા પરિચયમાં પણ તેમના ત્યાગ, તપ ને નિરાભિમાનતા જોઈ આકર્ષાયા. આ પરિચય વધતો ચાલ્યો. મુનિરાજે તેમને જૈનધર્મનું ઉદ્ધાર સ્વરૂપ સમજાવ્યું. જેન સાધુના આચારોનું બયાન કર્યું. સુદર ઉપદેશશૈલી અને સચોટ દલીલોથી તેમને જૈનધર્મના પૂજારી બનાવ્યા. મુનિરાજશ્રીના થોડા પરિચયમાં તેઓને ખાતરી થઈ કે આ દેાઈ સ સાથી હારીને-થાકીને-ડરીને સાધુતા સ્વીકાર કરનાર વ્યક્તિ નથી, પણ સાચા ધર્મને અનુસરનાર, પર જ પ્રવૃત્તિમય સંન્યાસનો પરમ આદર્શ રજૂ કરનાર એક મહાન સાધુ છે.

પરમ ભક્તિથી રંગાયેલ પરિચય આગળ વધ્યો. મુનિરાજશ્રીની સંસ્થા માટેની અપૂર્વ જહેમતે તેમને વધુ ભક્તિવાન બનાવ્યા. તેમને લાગ્યું કે આવા કર્મવીર સાધુ ભાવનગર રાજ્યને પોતાનું ક્ષેત્ર બનાવે, આવી સંસ્થાઓને સ્થાપન કરે અને વિકસાવે તો કેવું સુદર ! તેઓશ્રીએ નમ્રભાવે વિનંતી કરી.

‘સાહેબ ! આપ આ સંસ્થાને ભાવનગર રાજ્યમાં લાવો તો જોઈએ એટલી જમીન મફત અપાવું. ખીજી બધી પણ શ્રીકરો આપને આછી થઈ જશે.’

ૐ

મહારાજશ્રીના સ્વપ્ના જૂદા હતા. એમણે ખનને જૈનધર્મ પર આસ્થા રાખવા અને અહિંસાધર્મનું પાલન કરવા સિવાય કંઈ ન કહ્યું, કંઈ ન માગ્યું આ નિસ્વાર્થતાએ તેઓ ઉપર ઊડી અસર કરી અને તેમને આજીવન ભક્ત બનાવ્યા.

હવે પાલીતાણામાં પ્લેગ શરૂ થયો હતો મેજર સ્ટ્રોંગ થોડા દિવસ પહેલાં જ મહારાજશ્રીના દર્શન કરી ગયા હતા પાલ-શાળાને પાલીતાણા લઈ જવાનો વિચાર નક્કી થયો પણ મુનિજીને લાગ્યું કે, સસ્થા ત્યાં જાય તે પહેલાં મંસ્થાના મકાન માટે જમીનની વ્યવસ્થા થઈ જાય તો વધુ સારું.

નિશ્ચય કરવાની જરૂર હતી, તે થઈ ગયો ખીલે દિવસે મુનિજીએ કમર કસી મેજર સ્ટ્રોંગ ગોપનાથ ગયા હતા મુનિજી ગોપનાથ જઈ પહોંચ્યા મુનિજીને અચાનક આવેલા ભેઈ મેજર સ્ટ્રોંગે નમ્રભાવે કહ્યું 'મહારાજશ્રી! પહેલાં ગ્રંથના તો કરવી હતી! કંઈ વાહન મોકલત!'

'જૈન સાધુને પોતાના બે પગ સિવાય ખીલું કંઈ વાહન કામ ન આવે!' મુનિજીએ જૈન સાધુઓનો ધર્મ મમત્તવ્યે તેમના નિયમોનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું મેજર સ્ટ્રોંગ આ માબળી સ્તબ્ધ થઈ ગયો એને તો આ બધું તફન અવનવું જ લાગ્યું મંસાર સાથે કશોય સ્વાર્થ નહિ, શરીરધર્મનું પણ આટલું કઠોર નિયમન, છતાંય આ સાધુ આટલી સેવા અને શ્રમ રૂઝે! એ વાતે મેજર સ્ટ્રોંગની ભક્તિમાં વધારો કર્યો એણે કંઈ પણ આજ્ઞા હોય તો કરાવવા કહ્યું મુનિજીએ મસ્થા માટે જમીનની માગણી ગંજૂ કરી

વારું! સસ્થાને ભેઈશે તેટલી જમીન અપાવવી વ્યવસ્થા કરી આપીશ' મેજરે હમતા જવાળ વાળ્યો મુનિજી આશીર્વાદ આપી પાછા ફર્યા

મસ્થા પાલીતાણે ગયી આ વેળા એમમન ગિદ્દીગમ વિદ્યાર્થીઓ ગ્રેહતા હતા એટલામાં મકાન માલિક અને મન્ય વચ્ચે મકાનની માલિકી અંગે અગરો પેદા થયો આ અગરો ચોટો

સંસ્થા સ્થાપી રૂપ લે છે

સમય ગાળ્યો અને મકાનની માલિકી સ્ટેટની નિશ્ચિત થતા બિલ્ડીંગ ખાલી કરવા સરકારી હુકમ છુટ્યો સંસ્થાને માથે એક નવી મુશ્વેળ આવી પડી ૬૦ થી ૭૦ વિદ્યાર્થીઓ રહી શકે તેવું મકાન જલદી મળવાની કોઈ સલાવના નહોતી !

મુંઝવણમાંથી માર્ગ કાઢવાને ટેવાયેલા મુનિશ્રી ફરીથી મેજર સ્ટોગની મુલાકાતે ઉપડ્યા મેજર સ્ટોગ પાલીતાણા સ્ટેટના હવામહેલમાં હતા. મુનિશ્રીને જોતા જ તેમણે પ્રશ્ન કર્યો

‘આપતું કેમ પધારવું થયું ?’

‘જોડિંગના બધા વિદ્યાર્થીઓને આપના બગલે મુકવાના છે’ મુનિશ્રીએ જવાબ વાળ્યો

‘એમ કેમ ?’ મેજરને મુનિશ્રીના જવાબમાં કંઈ બીડા અર્થ લાગ્યો

‘એસમાન બિલ્ડીંગ ખાલી કરવાનો સંસ્થાને હુકમ મળ્યો છે હવે સંસ્થાના ૬૦-૭૦ વિદ્યાર્થીઓને મારે ક્યા રાખવા ? તમારા સિવાય મારા કોઈ ભક્ત પાસે એટલી સગવડ નથી એટલે આ હવામહેલ માટે વિચાર કર્યો છે’

મેજર સ્ટોગને બધી પરિસ્થિતિ સમજતા વાર ન લાગી એણે નમ્રતા સાથે કહ્યું ‘હવામહેલ સેવામાં તૈયાર છે ખાકી સંસ્થા માટે પસંદ થાય તે જમીન અપાવવા હું તયાર છું અને તેટલા અમય મુધી એસમાન બિલ્ડીંગ આપની સેવામાં જ રહેશે’ નિસ્વાર્થમૂર્તિ મુનિશ્રી જે ભેઈતું હતું તે મેળવી પાછા ફર્યા નિસ્વાર્થતાને કંઈ સિદ્ધિ અપ્રાપ્ય છે !

સંસ્થાના પ્રમુખ શ્રી લક્ષ્મીચંદ્ર વેદ અને સંસ્થાના ગુપ્તી શ્રી હર્ષચંદ્ર ભૂરાભાઈ (આજના ઇતિહાસપ્રેમી શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી જયન્તવિજયજી) પાઠશાળા માટે ક્યા જમીન લેવી તે વિચારવા લાગ્યા આખરે સ્ટેશનની સામે જ, છુટી કુદરતમાં શહેરની ધમાકેથી નિવૃત્ત સ્થળ પસંદ કરવામાં આવ્યું જમીનના ભાવ-અને તેમાં પણ જૈનો માટે તો ખાસકરીને વધુ ભારે હતા.

શેઠ આણુદણ કલ્યાણુની પેટી અને રાન્યનો સખધ સગલ નહોતો. જૈનોને સાધારણ જમીન પણ મોઢાભાવે ખરીદવી પડતી

પણ મુનિજી માટે આ કોઈ જન્મજ નહોતી પાઠશાળા માટે જે લગલગ પાચ વીધા જમીન પસંદ કરવામાં આવી, તે મેજર સ્ટ્રોંગે ૬૬ વર્ષના પટે લખી આપી આ ઉપરાંત મકાનનો પાચો નાખવાનું પણ પોતે કબૂલ કર્યું રાન્યની મદદથી મોટો સામીયાનો ઉલો કરવામાં આવ્યો અને બધા અધિકારીઓ, યાત્રાળુઓ અને પાલીતાણાની પ્રજાની મોટી હાજરી વચ્ચે વિ સં. ૧૯૭૦, વૈશાખ સુદ ૩ ના શુભ મુહૂર્તે મેજર સ્ટ્રોંગને (H S Strong, Major) હાથે પાચો નખાયો. એણે સંસ્થાની આબાદી ઇચ્છવા માથે મુનિશ્રી પ્રત્યેની પોતાના ભક્તિ અને ભાવ રજૂ કર્યા. પાલીતાણા સ્ટેટના ઇતિહાસમાં આ પ્રમુખ પહેલો જ નોંધાનો હોય છે જ્યારે રાન્ય જૈનોની સંસ્થાના કાર્યમાં આટલો ભાગ લે— આટલો સહકાર આપે !

દૂક સમયમાં મકાન અને બગીચો સુંદર રીતે તૈયાર કરવામાં આવ્યા વિ. મં ૧૯૭૧ ના માગસર મુદ્દી ૧૩ ના રોજ વિદ્યાર્થીઓએ ધામધૂમથી મકાનમાં પ્રવેશ કર્યો પાલીતાણાના પાદરથી થોડે દૂર, વિદ્યાર્થીઓના શાસ્ત્રાભ્યાસના કલકલ નાદે જંગલમાં પણ મગલ બની ગયું આ હરમ્યાન મસ્થાએ અમાધારણ ઉન્નતિ કરી. વિદ્યાર્થીઓ ખૂબ જ ઉત્સાહથી અને ચિવટથી અધ્યયન કરતા હતા મુનિજીની મતત ગ્રેરણ અને દેખરેખથી દૂક સમયમાં જ બાવીશ વિદ્યાર્થીઓએ કલકલ સંસ્કૃત એસોનિયેશનની વ્યાકરણ મધ્યમાની પરીક્ષાનો સપૂર્ણ પાઠ્યક્રમ તૈયાર કરી લીધો પગ્નુ પ્રથમ વર્ષે ચાર જ વિદ્યાર્થીઓને કલકલ પરીક્ષા આપવા માટે મોકલ્યા. પરીક્ષા માટે વિદ્યાર્થી ઘલી વેળા આશીર્વાદ લેવા આવેલા વિદ્યાર્થીઓને ‘શાસનમેવક’ થવાના મુનિજીએ આશીર્વાદ આપી વિદ્યાર્થી કર્યા મુનિજીને પોતાનો ગૌરવ પ્રકુલનો જણાયો અને કમીટીને પાઠશાળા બાબતી વિહાર કરવાનો વિચાર કર્યો

સંસ્થા સ્થા યી રૂપ લે છે

શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી આ વખતે ઉદેપુરમા હતા. તેઓએ મુનિજીને મળવા માટે તેમ જ યાત્રા કરવા કેશરિયાજી આવવા લખી જણાવ્યું તેઓએ પણ કેસરિયાજીનાં દર્શન થશે, સૂરિજીની સાથે કંઈક વિચાર-વિનિમય થશે અને પાઠશાળાને પણ મદદ કરાવી શકાયે, એવા વિચારથી વિ સ ૧૯૭૧ ના માગશર વની આઠમના દિવસે વિહાર કર્યો. આ વખતે પાલીતાણાના જૈનોનો, પાઠશાળાના વિદ્યાર્થી અને કર્મચારીવર્ગનો મુનિજી પ્રત્યે કેવો પ્રેમ હતો તે સ્પષ્ટ જણાઈ આવ્યું. મઠડા મુઘી સૌ સાથે સાથે ગયાં જૂઠા પડતી વખતે સૌની આખોમાથી આમુ સરતા હતા.

મઠડાથી વિહાર કરી તેઓ પોપ વી ૮ મે લોચણી આવ્યા અહીં દ્વ યોગનિઘ આચાર્યશ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિજી મળ્યા અહીં એકે ગૃહસ્થની ભાવના થતા પાલીતાણાથી વિદ્યાર્થીઓને યાત્રા કરવા બોલાવ્યા ઉછરે ગે યાત્રા સમાપ્ત કરી મુનિજી આગળ વધ્યા. વડાલી થઈ ઇડરગઢની યાત્રાએ ગયા. અત્રે દ્વ યોગનિઘ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીના શિષ્ય પ શ્રી અજિત-માગરજીનો મેળાપ થયો બન્નેએ માથે જ આગળ વિહાર કર્યો ફાગણ સુદ એકમે કેશરિયાજી આવ્યા કેશરિયાજી તીર્થનો મહિમા આજે પણ જગજાહેર છે મુનિજીના લોખા ને ધર્મ-પ્રેમી દિલને એ મહિમાનો દૂક સમયમા જ પ્રત્યક્ષ પરિચય થયો કેટલાક દિવસ અહીં રોકાઈ મુનિજી સૂરિજીને મળવા ઉદેપુર ગયા

એ બાબત પહેલા પણ કહેવાઈ ગઈ છે કે સૂરિજી અને મુનિજી વચ્ચે સદ્ભાવ લાખા વખતથી હતો, તેમ જ સૂરિજીના દિલમાં તેમની કાર્યશક્તિ માટે, લીધેલું કામ પાર પાડવાની તમન્ના અને ધર્મશૂરવીરતા માટે ઘણું માન હતું તેઓ ઘણી વાર રમૂજમા તેમને 'પ્રસિદ્ધ વીર બુદ્ધીરામ બોઝ'ના ઉપનામથી સંબોધતા મુનિજી ઉપર તેમનો અપૂર્વ પ્રેમ હતો મુનિજીના દેહને સહેજ ચુકાયેલો જોતાની સાથે જ તેમણે કહ્યું, 'ચારિત્રવિજય ! શરીર સાચવીને કામ કરો ! શરીર સારુ હશે તો ઘણીય સેવાઓ થશે.'

૩

૧૯

મતભેદ

મતભેદ એ તો જગત જેટલી જ અનાદિ વસ્તુ છે. કોઈ બુદ્ધિ મરાવતો જીવ એનાથી પર રહી શકતો નથી એવા જ કોઈ મતભેદે સૂરિજીના અને સુનિ ચારિત્રવિજયજીના દિલને અલગ કર્યું છે, એ ઉદ્દેશ્યની દૃષ્ટિ મુલાકાત દરમિયાન તરત જ જણાઈ આવ્યું રહેલું અપૂર્વ ભાવના પાછળ કોઈ વિસવાદી તત્ત્વો એમા વિષ ભેળવી રહ્યાં છે, એ વાત ધરાબર સ્પષ્ટ થઈ. આ મતભેદના નિમિત્તો નજીવા હતા. પણ પડખિયાઓના, હિતશત્રુઓના પ્રયત્ને એને વિષદ રૂપ અપાયું હતું અને એ રૂપ એટલે મુખી લઈ જવાના આવ્યું હતું કે બધા સમજીની જ ગેઝસમજીતીની જનેતા થાય છતાં કેટલીય વાટાઘાટો ચાલી, પણ મત-ઐક્યતા ન થઈ ગઈ જૈનસમાજના કમનસીબે સમાજપટ પર વહેતો સચુક્ર જલધોધ બે ભાગમા વિભક્ત થયો.

કેટલાક માનસશાસ્ત્રી અનભિજ્ઞો આ બાબતને બહુ મહત્વની નજરે નિહાળી એકબીબની મહત્તાને ઓછી કરવા છીછરે પ્રયત્ન કરે છે. પણ તેઓ અહીં જગતના નિયમને ભૂલે છે મહારાષ્ટ્રના બહેર જીવનના એક વખતના અગ્રણીઓ લોકમાન્ય ટિળક અને ભેખધારી આગરકર એક વખત 'એક' હતા, કાળે મતભેદથી જૂદા પડ્યા પળવાર વાતાવરણ વિચિત્ર બન્યું ને

આજીવન માટે બન્ને જૂદા પડ્યા. પણ બન્ને સેવક હતા. કોણ કહે છે કે, ભૂંડી ભૂટી પણ તેમની સેવાથી મહારાષ્ટ્ર આજે તેમજ કશી નથી બન્યું? દરેક મહારાષ્ટ્રી બન્નેને આજે પૂજનાં પુષ્પ ધરે છે.

સૂરિજી અને તેઓ જૂદા પડ્યા, જબરી મતભિન્નતા રાખીને. પણ બન્ને સેવાતા રહ્યા હતા બન્નેની સમાજસેવા આજુ રહી. આ વેળા પાલીતાણામાની મુનિજીની ગેરહાજરીમાં કેટલાક બનાવો બન્યા. પાઠશાળામા રહેલ યૉ વિૉ ભૈન ગ્રંથમાલા પાલીતાણાથી તાકીદે ભાવનગર લઈ જવામાં આવી. સૂરિજી દ્વારા મળતી થોડી ઘણી મદદ પણ બધ કસાવવામાં આવી પણ એ તો બધુ મતભેદવાળી દુનિયામા સ્વાભાવિક જ હતું.

મુનિજી ત્યાથી મેરાડની પંચતીથીની યાત્રા કરી દેવસુરિની નાજ ઉતરી મારવાડની મોટી પંચતીથીની યાત્રાએ પધાર્યા અહીં તેઓ પાઠશાળા માટે સારો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા, અને ઉપદેશ આપી પાઠશાળાને મારી મદદ મોકલાવી. પંચતીથીની યાત્રા કરી તેઓ શિવગ જ, સિરેહી થઈ દેલવાડા (આબુ) આવ્યા.

આબુના અનુપમ મઢિરોના દર્શન કરી તેઓ ખરેડી પહોંચ્યા અહીં કલકત્તા ખાતેથી પરીક્ષા આપી પાછા વળતા ચાર વિદ્યાર્થીઓ રજાનાથે આવ્યા મેમાણા, બીરમગામ ને રાણપુર થઈ પુન. સં ૧૯૭૧ના ચૈત્ર વદી ૧૩ ના રોજ મુનિજી પાલીતાણા આવ્યા.

આ ચતુર્માસ અહીં જ થયું. આ વેળા પાલીતાણામા પુન' રહેશે દર્શન દીધાં પાઠશાળા ટાણા લઈ જવી પડી સ્ટેટનુ ફરમાન બહાર પડ્યું હતું કે, બકારના કોઈને પણ અહીં આવવા દેવા નહિ પણ કાર્તિક પૂર્ણિમા પાસે આવી રહી હતી બગાળ, પળળ, મારવાડ અને દક્ષિણ જેવા દૂર દેશથી રાજ્યના ફરમાનથી અમલથા યાત્રાળુઓ અત્રે આવી રહ્યા હતા સ્ટેશન ઉપરથી જ તેમને ગાડીમાથી પાછા બાળવામા આવતા સિહોરની ધર્મશાળાઓ અને સ્ટેશન યાત્રાળુઓથી ઉલ્લાસ રહ્યા હતા

દૂર દૂરથી દર્શન માટે આવેલા યાત્રાળુઓ ત્યાં અહીં જમાવી
બેઠા હતા. હાઠમારીઓનો પાર નહોતો. આ દરમિયાન પાલીતાણાની
શ્રી આણંદજી કસ્યાણજીની પેઢીના મુનિએ યાત્રાળુઓને યાત્રા
કરાવવા માટે વ્યવસ્થિત પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ એમાં એને સફળતા
ન મળી

ટાણા ગયેલા મુનિજીને આ વાતની ખબર પડી. એક
તરફ જનસુખાકારીનો સવાલ હતો ને બીજી તરફ ધર્મપ્રેમી
જૈનો દુઃખી થતા હતા બહુ જ સાવધાનીથી માર્ગ કાઢવાનો
હતો તેઓ તરત જ મેજર સ્ટોગ પાસે ઉપડ્યા ને આ વિષયમાં
અર્થ ચલાવી. આ રસ્તે કે બીજે રસ્તે પણ લોકોને યાત્રાની
છૂટી આપો, એવો મુનિજીનો આશ્ન હતો મેજર સ્ટોગે
એ આશ્ન પાસે મસ્તક નમાવ્યું ને ગુરુકુલમાં જ તેમને
ઉતારવા એ શતે અને સાથે જનસુખાકારીને વાધો ન આવે તેવા
માર્ગથી યાત્રાળુઓને જવાની છૂટ આપી આટલી હેરાનગતિ
પછી આદીશ્વર દાદાના દર્શનનો આનંદ સૌને કેવો હશે ?
લોકોએ મુનિજીનાં ખૂબ વખાણ કર્યાં

સંસ્થાનો કોઠાર અને સ્ટોર ખુલ્લો મુકાવી યાત્રીઓને
બધી સગવડ ગુરુકુલે જ પૂરી પાડી

માનપત્ર

અનૈક ઝંઝાવાતો વચ્ચે દંઢતાથી આગળ વધતું નાવ હવે ડિનારો દેખી રહ્યું હતું. છતાં હજી દિશાઓ ભેઈએ તેટલી શાન્ત નહોતી બની. પચાસથી સાઠ વિદ્યાર્થીઓ, અનેક સાધુ સાધ્વીઓ ને ત્રણ પહિતો સાથે સસ્થા આગળ પ્રગતિ કરી રહી હતી. ત્યાં એક નવું જ તોફાન ઘેરાઈ આવ્યું.

શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી દ્વારા આવતી મારવાડની મદદ બધ થઈ હતી. જૂની કમિટી પડું પડું થઈ રહી હતી. ત્યાં સસ્થાના મેનેજર શ્રી હર્ષચંદ્ર ભૂરાભાઈએ દીક્ષા લીધી. કમિટી નામશેષ બની રહી હતી. બીજી તરફ સસ્થાના વિરોધીઓએ જબરો ઉઠાપોઠા જગવો. ડિનારો દેખતું સસ્થાનું નાવ ફરી એક વાર અજબ ઝંઝાવાતમાં ઘેરાઈ ગયું. પણ જેનું સંપૂર્ણ જીવન જ એવા ઝંઝાવાતો સાથે ઝૂઝવામાં ગયું હોય એ કેમ હારે? મુનિજી ખૂબ ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરવા માડ્યા. નવી કમિટી માટે સારા માણસોની શોધ કરવી શરૂ કરી અને વર્તમાનપત્રોમાં વાસ્તવિક મત્યને પ્રકાશમાં આણતા લેખો લખવા માડ્યા. તોફાની જલતરંગ પર તેલ રેડાય ને નાન પાછી શાન્તિથી મજલ ટાપવા હાથે એમ બધો ઉદ્દેશો શાન્ત થઈ ગયો. મુનિજીએ આ વધે અત્રે જ અતુર્ભાસ કર્યું. બધી પુનર્ઘટના કરી નવી કમિટી સ્થાપી

ફર ફરથી દર્શન માટે આવેલા યાત્રાળુઓ ત્યાં અહા જમાવી બેઠા હતા. હાડમારીઓનો પાર નહોતો આ દરમ્યાન પાલીતાણુની શ્રી આણંદજી કસ્યાણુજીની પેઢીના મુનિએ યાત્રાળુઓને યાત્રા કરાવવા માટે વ્યવસ્થિત પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ એમાં એને સફળતા ન મળી

ટાણા ગયેલા મુનિજીને આ વાતની ખબર પડી એક તરફ જનસુખાકારીનો સવાલ હતો ને બીજી તરફ ધર્મપ્રેમી જોનો દુખી થતા હતા બહુ જ સાવધાનીથી માર્ગ કાઢવાનો હતો તેઓ તરત જ મેજર સ્ટ્રોગ પાસે ઉપડ્યા ને આ વિષયમાં ચર્ચા ચલાવી. આ રસ્તે કે બીજે રસ્તે પણ લોકોને યાત્રાની છૂટી આપો, એવો મુનિજીનો આગ્રહ હતો મેજર સ્ટ્રોગે એ આગ્રહ પાસે મસ્તક નમાવ્યું ને શુરુકલમાં જ તેમને ઉતારવા એ શર્તે અને સાથે જનસુખાકારીને વાંધો ન આવે તેવા માર્ગથી યાત્રાળુઓને જવાની છૂટ આપી આટલી હેરાનગતિ પછી આદીશ્વર દાદાના દર્શનનો આનંદ સૌને કેવો હશે? લોકોએ મુનિજીનાં ખૂબ વખાણુ કર્યા

સંસ્થાનો કેઠાર અને સ્ટોર ખુલ્લો મુકાવી યાત્રીઓને બધી સગવડ શુરુકલે જ પૂરી પાડી

*
* *

માનપત્ર

અનેક અંઝાવાતો વચ્ચે દહતાથી આગળ વધતું નાવ હંમે કિનારો દેખી રહ્યું હતું. છતાં હજી દિશાઓ બેઈએ તેટલી શાન્ત નહોતી બની પચાસથી સાઠ વિદ્યાર્થીઓ, અનેક સાધુ સાધ્વીઓ ને ત્રણ પડિતો સાથે સસ્થા આગળ પ્રગતિ કરી રહી હતી. ત્યાં એક નવું જ તોફાન ઘેરાઈ આવ્યું.

શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી દ્વારા આવતી મારવાડની મદદ બધ થઈ હતી જૂની કમિટી પડું પડું થઈ રહી હતી. ત્યાં સસ્થાના મેનેજર શ્રી હર્ષચંદ બૂરાલાઈએ દીક્ષા લીધી. કમિટી નામશેષ બની રહી હતી. બીજી તરફ સસ્થાના વિરોધીઓએ જખરો ઉઠાવેલું જગવ્યો. કિનારો દેખતું સસ્થાનું નાવ ફરી એક વાર અજબ અંઝાવાતમા ઘેરાઈ ગયું પણ જેનું સંપૂર્ણ જીવન જ એવા અંઝાવાતો સાથે જૂઝવામા ગયું હોય એ કેમ હાલે? મુનિજી ખૂબ ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરવા માડયા નવી કમિટી માટે સારા માણસોની શોધ કરવી શરૂ કરી અને વર્તમાનપત્રોમા વાસ્તવિક સત્યને પ્રકાશમા આણીતા લેખો લખવા માડયા તોફાની જલતરંગ પર તેલ રેડાય ને નાવ પાછી શાન્તિથી મજલ કાપવા લાગે એમ બધો ઉકાળો શાન્ત થઈ ગયો મુનિજીએ આ વર્ષે અત્રે જ ચતુર્માસ કર્યું બધી પુનર્વિટના કરી નવી કમિટી સ્થાપી

કેટલાક ફેરફારો કર્યાં કાર્યકર વર્ગ મજબૂત બનાવ્યો. અભ્યાસ પણ ખરાબર ચાલ્યો. ૨૨ વિદ્યાર્થીઓ કલકત્તા સંસ્કૃત એસોસિયેશનની વ્યાકરણ મધ્યમા અને ચાર વિદ્યાર્થીઓ 'તીર્થ' પરીક્ષા માટે તૈયારી કરવા લાગ્યા.

બધું થાગે પડી ગયું. પુનઃ મુનિજીની ભારના વિહાર કરવાની થઈ. આ વખતે કચ્છમાંથી ભક્તો ખૂબ વિનંતી કરતા હતા. કચ્છ તજ્યા ખાર ખાર વર્ષના વહાણા વાઈ ગયાં હતાં. એક વખત કચ્છ પધારવા અને ત્યાંની ભક્ત જનતાને પાવન કરવા ખૂબ આગ્રહ હતો. મુનિજીએ કચ્છમાં વિહાર કરવાનો નિશ્ચય કર્યો.

આ વાત પાલીતાણામાં વાચુવેગે ફેલાઈ ગઈ જલપ્રલય વખતની, પાઠશાળા અંગેની અને બીજી અનેક સેવાઓ આજપૂર્વે એમની ખ્યાતિ પ્રસારાવી ચૂકી હતી શું જૈન કે શું જનેતર, દરેકના હૃદયમાં મુનિજીએ પૂજ્યતાનું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. સહુએ નિશ્ચય કર્યો કે તેમની આટઆટલી સેવાઓ અંગેનો આપણો આનંદ અને આભાર મુનિજીને જણાવવો જોઈએ પરિણામે એક જાહેર મેળાવડો યોજા માનપત્ર આપવાનો નિર્ણય કર્યો મુનિજી આ વાતથી તર્ફન વિરુદ્ધ હતા, પણ સહુના સ્નેહ પાસે તેઓ નિરુપાય હતા.

આ વખતે પાલીતાણા સ્ટેટના દિવાનપદ પર શ્રીચુત ન્યાયરત્ન નારણદાસ કાલીદાસ ગામી હતા તેમના પ્રમુખપદ નીચે માનપત્રનો મોગો મેળાવડો યોજવામાં આવ્યો. ગામના મહાજનો, રાજ્યના અધિકારીઓ, આ ઉપરાંત પત્રોના અધિપતિઓની બહુસંખ્યક હાજરી વચ્ચે અનેક વક્તાઓએ મુનિજીની સેવાઓની ભૂરિ ભૂરિ પ્રશંસા કરી. નિસ્વાર્થી, સેવાભાવી તરીકે, વર્તમાન સંસ્થાના જન્મદાતા કે પ્રાણી તરીકે, રાજ્યના ઉપકારી તરીકે તેમને સૌએ વર્ણવ્યા.

પ્રમુખશ્રીએ પોતાના થોડા શબ્દોમાં મુનિજીના કાર્યોને તાદૃશ ચિતાર રજૂ કર્યો તેઓએ જણાવ્યું કે, 'મહારાજશ્રીના બાદ પરિચય પછી મારે કહેવું જોઈએ કે, તેમના Character

ચારિત્ર અને ઉત્તમ ત્યાગે મને આશ્ચર્યમંત્ર બનાવ્યો છે અને આથી જ રાજ્યના અધિકારી વર્ગમાં આજે તેઓ બહુમાન પામી રહ્યા છે તેઓશ્રીનો સંસ્થા માટે અપૂર્વ આત્મલોગ અને સેવા મેં નજરે નિહાળ્યા છે ગમે તેવા ક્ષુબ્ધ વાતાવરણમાં અડગતાથી બિલા રહી એમણે સંસ્થાને ઉછેરી છે. જલપ્રલયની સેવા તો કમી નિસરાય તેમ નથી. આ કાર્ય અમેરિકા કે ઇંગ્લેન્ડમાં થયું હોત તો દોકો ન બાણે શુચ કરત! આ માનપત્ર તો આપણા હૃદયની ચર્કિચિત્ત અંબલિ છે. તેનો બદલો કોઈ રીતે વાળી શકાય તેમ નથી. તેઓ વિહારમાં ભય છે. સાધુઓ હંમેશાં વિચર્યા જ કરે છે, પણ આપણે આશા રાખીએ કે તેઓ કદી સંસ્થાને નહિ ભૂલે! પુનઃ જલ્દી દર્શન દેશે.'

આ લાગણીઓનો જવાબ વાળતાં મુનિશ્રીએ જણાવ્યું કે, 'મને જે માન આપ્યું છે તે સર્વેની શુભ લાગણીનું પરિણામ છે. મારા કાર્યો અને શુભોની પ્રશંસા માટે સર્વેનો આભારી છું બાકી મેં જે કાર્યો કર્યા છે, તે મારી ફરજ બળવાથી કંઈ વિશેષ કયું નથી. છતાં આપ મને સ્થાપક અને નિયામકનું માન આપો છો, તે માટે આપનો આભાર માનું છું આમા મારું કંઈ નથી. સમગ્ર જીવન કોમ્પે આ કરેલું છે અને તેની જ આ સંસ્થા છે તેઓ તન્દ્રથી જ એને પોષણ મળે છે અને તો સાધુ હોઈ માત્ર ધર્મવૃદ્ધિને લક્ષમાં રાખી પ્રયત્ન કરીએ છીએ. અને આપના વિચાર પ્રમાણે એ લક્ષની સિદ્ધિ થતી હોય તો મને પરમ સતોષ છે.

'ગૃહસ્થો' મારી પ્રવૃત્તિની દિશા થોડા સમયથી બદલવાનો મારો વિચાર હતો, પણ પાઠશાળાનું કાર્ય સ્વતંત્રપણે અને શુભ બુદ્ધિથી જે રીતે મેં ચલાવ્યું, તેવી રીતના કોઈ પુરુષની મને રાહ હતી હાલ મુંબઈના કચ્છી જૈનોની કમિટી હસ્તક કાઝ કુવરજીભાઈને બધો સંસ્થાનો કાર્યભાર સોંપી બાઉ' છું હું મારું છું કે તેઓ કાર્ય વ્યવસ્થિત રીતે ચલાવશે વળી તેમને મહાવ કરવા ગામના ગૃહસ્થોની જે કમિટી છે તે પણ

૩

તેમને સહાય કરશે જે વૃક્ષ રોપાયુ છે, તે આપ સર્વેની શક્તિથી ફળો અને ઝોના ફળો જૈન કોમને જલદી પ્રાપ્ત થાઓ.

આ તકનો લાભ લેતા તેમણે વિદ્યાર્થીઓને પણ હિંતના શબ્દો કહેવા માડ્યા.

‘વિદ્યાર્થીઓ! તમોને પણ હું આ વખતે અભ્યાસપ્રિય અને પવિત્ર ચારિત્રવાળા થવાની સૂચના કરું છું. વડીલોની આમન્યા રાખજો ને ધ્યેય ન ચૂકશો. તમે ગમે ત્યાં હો, ગમે ત્યાં જાઓ કે ગમે ત્યાં રહો, પરંતુ આ જીવનમાં જૈન શાસનની સેવા એ ગુખ્ય લક્ષ્ય રાખશો. તમારું જીવન જૈન શાસનની સેવામાં અર્પણશો. જ્યારે જ્યારે જૈનસમાજ તમારી પાસે સેવા માગે ત્યારે ખડે પગે હાજર રહેશો. જનધર્મની, જૈનશાસનની સેવા એ જીવનમત્ર સદાયે રટતા રહેશો.

‘રાજ્યને અગે પણ જે શબ્દો કહી લઉં. એ કહેવાની જરૂર નથી કે, આ સ્થાનમાં જૈનકોમને માટે આ પાઠશાળા હસ્તીમાં આવી, તે આ રાજ્યની સહાનુભૂતિનું પરિણામ છે નામદાર ઝોડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબે જમીન આપી અને પાઠશાળાનું મકાન થઈ શક્યું. આ સિવાય દરેક બાબતમાં રાજ્યની તથા અધિકારીવર્ગની સહાય પર પૂર્ણ સહાનુભૂતિ છે. તેઓ હમેશાં એ સહાનુભૂતિ આ પ્રમાણે કાયમ રાખે!’

આ પહેલાં મુનિજીના શુરુજી શ્રીવિનયવિજયજી મહારાજ રગપરબેલાવાળા શેઠ જુહાભાઈ પ્રેમચંદના સહ સાથે પાલીતાણા પધાર્યા. મુનિજી શુરુજીની સાથે ગયા અને વિનય-ભક્તિ કરી.

આ માનપત્ર પછી મહારાજશ્રીએ કાગણું સુઢી ત્રીજના રોજ કચ્છ તરફ વિહાર કર્યો. વિદાયવેળાનું દશ્ય હૃદયભેદક હતું.

: ૨૧

કચ્છમાં

વલો વતન કચ્છમાં ખાર ખાર વર્ષ પછી મુનિરાજ આજે પધારતા હતા. કચ્છવાસીઓનો આનંદ ને ઉત્સાહ અપૂર્વ હતો. પોતાની જ ભૂમિનો એક બાળક સ્વયંભૂ પ્રેરણાથી આટલો વિદ્વાન, આટલો સેવાભાવી અને પૂજ્યપદ પામીને આવે ત્યારે કેને આનંદ ન થાય? મુનિજીને પણ પોતાના બાલ્યકાળના સ્મરણો તાજાં થતા હતાં.

કચ્છમાં પ્રવેશ કરી પ્રથમ કટારિયા તીર્થની યાત્રા કરી સામખયાળી પધાર્યા, અને ફાગણ વદિ ૧૩ ને શુક્રવારે એમણે બે બન્ધોને, દડવાના રહીશ શા મગનલાલ પાનાચંદ તથા ગદુલાના રહીશ ગુલાબચંદભાઈ જીવણદાસ શાહને સાથે દીક્ષા આપી એ બે દીક્ષિત તે આજના મુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન મુનિ દર્શન-વિજયજી અને મુનિ જ્ઞાનવિજયજી! આજે તેઓ પોતાના વિદ્યા અને વૈરાગ્યથી જૈનસમાજમાં મુપરિચિત છે પોતાના શિષ્યરત્નની પસંદગી કેટલી સફળ નીવડી એ કહેવાની આજે જરૂર ન હોય!

મુનિજી અહીંથી ભચ્ચાઉ, આબરડી વગેરે ગામોમાં વિહાર કરતા કચ્છમાં આગળ વધતા જતા હતા તેઓએ પ્રારભથી જૈનોની મુધારણાનું કાર્ય હાથ ધર્યું હતું જ્યાં જતા, ત્યાં તડ, ઝવડા કે કુસંધ હોય તે ફર કરાવતા, સમ્યક્ત્વની સાચી દૃષ્ટિ આપના અને જૈનોની શી ફરજ હોય તેનું બાન કરાવતા.

૮૭

કેટલેક સ્થળે જૈનમંદિરોમાં અસાતનાઓ ચાલી રહેલી મુનિજીએ તે સર્વેને દૂર કરાવી કેટલાક ગામોમાં સાધારણ દ્રવ્ય તથા દેવદ્રવ્યની એક જ કોથળી હતી તેના વિવેક કરાવ્યો. આમ ધર્મપ્રભાવના કરતાં તેમનો વિચાર અબર રસ્તે પુરાણ-પ્રસિદ્ધ તીર્થ ભદ્રેશ્વરની યાત્રા કરવાનો હતો. પણ કચ્છના પાટનગર ભૂજના શ્રાવકોને ખબર પડી કે, શ્રીચારિત્રવિજયજી અત્રે પધાર્યા છે, એટલે તેઓએ નિશ્ચય કર્યો કે, મહારાજશ્રીને અત્રે લાવવા જ.

મહારાજશ્રી આવતી કાલે તો આગળ વધવાના હતા, ત્યાં શતોરાત રોકા બેઠાવી ભૂજના શ્રાવકોનો મોટો સમુદય આવી પહોંચ્યો તેઓ એક જ નિશ્ચય કરીને આવ્યા હતા મુનિજી પામે ભૂજ પધારવાની રહ લઈ બેઠા શ્રાવકોના અત્યાશ્રકે અતે તેમને ભૂજ તરફ વિહાર કરાવ્યો આ વખતે ભૂજના જૈનોનો ઉત્સાહ અપૂર્વ હતો તેઓએ સુદર સાર્થકું કરી તેમનું સ્વાગત કર્યું. મુનિજીએ પણ વ્યાખ્યાન-ધારા વહાવી લાગા વખતના અતૃપ્ત હૃદયોને તૃપ્ત કર્યા. વિદ્વાન સાધુ અને પાછા પોતાની વતનભોમના ! આ વાતે કચ્છી ભાઈઓનું દિલ ખૂબ આનંદ્યું તેઓએ ચતુર્માસ માટે વિનંતિ કરી. મુનિજીએ કંઈ પણ નિશ્ચય તરત ન જણાવ્યો તેઓ કોઈ એવું ક્ષેત્ર જોતા હતા, જ્યાં પોતાની સોથી વિશેષ જરૂર હોય સીંચેલામાં સીંચવા કરતા મરુભૂમિને સીંચવામાં એમનો આનંદ વિશેષ હતો.

માનકુવા, મજલ આદિ સ્થળોએ વિહાર કરતા તેઓ અગીઆ પધાર્યા. અત્રે માંડવી, ભૂજ, મુદ્રા અને અબર વગેરે સ્થળોથી ચતુર્માસની વિનંતિઓ આવવા લાગી પણ અગિયાના શ્રાવકોની વિનંતિ હતી કે, ‘અમારી જિદગીમાં કોઈ સાધુનું ચોમાસુ અત્રે થયું હોય એમ અમને ખ્યાલ નથી આ વર્ષે તો અમને ખાસ લાલ મળતો જ નોઈએ અમે આપને અહીંથી કોઈ રીતે જવા દઈશું નહિ’ અતે મહારાજશ્રીનું સ. ૧૯૭૩નું ચતુર્માસ અગિયામાં નક્કી થયું

અંગિયા માંગપટ પ્રદેશનું મુખ્ય નગર ગણાય છે. મુનિજીના ચતુર્માસના સમાચાર બંધ થયા પછી જાણીતા (ગાંડાં) બેઠાવી વ્યાખ્યાન-વાણી સાંભળવા આવવા લાગ્યા. મુનિજી તેઓનાં લોગા ને અજ્ઞાન હૃદયોમાં જૈનધર્મનું અમૃત સીંચવા લાગ્યા, સાથે સામાજિક સુધારણા તરફ કચ્છીપ્રભનું લક્ષ્ય દોર્યું. તેઓ માનતા હતા કે, 'ન ધર્મો ધર્મિકૈર્વિના' જે સમાજના સભ્યો બલવાન તે સમાજ બલવાન, અને આ માટે તેમણે માંગપટ કોન્ફરન્સ પણ એકઠી કરાવી. તેટલા પ્રદેશના મુખીઓ, પંચપટેડો ને અગ્રણીઓને નોતરી રિચાર વિનિમય કરતા શીખવ્યું તેમજ સંગઠન કરાવ્યું.

લક્ષ ખર્ચ, દહાડા તથા ખીજ વ્યર્થ ખર્ચાઓ બંધ કરાવ્યા અને ભૂતકાળની ભાવના તાલેશ ખડી કરી. એક વખતની ચેતનવંતી પ્રજામાં સમાજ સુધારણા અને ધર્મશ્રદ્ધાનું અવનવું મોજું પ્રસારાવી દીધું બાળકોમાં જ્ઞાનના પ્રચાર માટે પાઠશાળા ઉઘડાવી. અનેક ધર્મભાવનાનાં કાર્યો કરી તેઓએ ચતુર્માસ પૂર્ણ થતાં આગળ વિહાર કર્યો અંગિયાના વીરબાવાજી (ત્યાંના ઠાકોર-રાજા) તથા અધિકારી વગેરે ઉપદેશ સાંભળવા આવતો અને અવારનવાર શાસ્ત્રચર્ચાઓ પણ થતી. તેઓશ્રીએ બેત્રણ બહેર વ્યાખ્યાનો પણ આપ્યા. હિંદુ, મુસલમાન સૌ તેમા આવતા.

અંગિયા જેવું જ માંગપટનું ખીજું શહેર મંજલ છે. અહીં મૂર્તિપૂજકોનાં માત્ર પાંચ ઘર હતા. તેમા પણ શાહ શામજી નત્યુ તા શાહ વેલા નત્યુ નામના બે ભાઈઓનાં બે કુટુંબો અગ્રણી હતાં, પેસાપાત્ર અને વગ-વસીલાવાળા હતાં. પણ કેઈ કમનસીમ પળે બન્ને વચ્ચે કુમુપના ખીજ એવા દંડ થયા હતા કે, એ બેના કુસંપના છાંટાથી આખું ગામ ત્રસ્ત હતું ચોંઠ ચોંઠ વર્ષ એ પર વીતી ગયેલા. કોર્ટમાં પેસા વેડફાતા હતા ને એટલીજ પરંપરે હલકો દેખાડવાને રચ્યા-પચ્યા

રહેતા. કેઈ સારું કામ એક સપથી તો થઈ જ કેમ શકે ?
મુનિજી મજલ આવ્યા અને આ વર્તમાન સાલણી એમના
હૃદયને બહુ દુઃખ થયું એમણે આ કલેશ મીટાવવાનો નિર્ધાર કર્યો

એક પણુ હરફે જલોખૂંટો કહ્યા વગર તેઓએ કેઈ તટસ્થ
સ્થળે વ્યાખ્યાન આપવું શરૂ કર્યું ત્રણ દિવસ કેવળ ક્ષમાપના,
મનની ઉદારતા અને આત્માના નિર્મળ પરિણામ ઉપર જ એક
ધારે ઉપદેશ આપ્યો ચડકૌશિકની ક્રોધપ્રચૂરતા ને પ્રભુની
ક્ષમાપરતા, ગોવાળોના ઉપમર્ગો અને પ્રભુની શાન્તિ વગેરે
દેખાતો એટલી સચોટતાથી રજૂ કર્યો કે પર્યોના કલેશકીય નરમ
પડ્યા. થોથે દિવસે બન્ને બાઈ મુનિજીને ચરણે પડ્યા, ને
તેઓ કહે તેમ કરવા કબૂલ કર્યું

મુનિજીએ એક તટસ્થ પથ પાસેથી તેઓને કેસલો અપાવ્યો,
અને પંદર વર્ષની કલેશ ઢોળીને સ્થળે સગકનની હીવાળી પ્રગટાવી.
જે ગામમા કેટલાય વખતથી અઠાઈમહોત્સવ, મ્વધર્મવાત્સલ્ય
નહોતા થયા, ત્યાં બધું શરૂ થયું. થોડા વધુ દહાડા રહી અનેક
ધર્મકાર્યો કરી મુનિજી આગળ વધ્યા.

પણુ આ વખતે પાલીતાણાથી પુનઃ હુબદાથી સમાચાર
માપડ્યા. નવી કર્મીટી તૂટી ગઈ હતી, જેનો વિશ્વાસ હતો તેઓએ
જ સંસ્થાને નેસ્ત નાખૂદ કરવા કમર કસી હતી જૂના વિદ્યાર્થીઓને
રજા આપવામા આવી હતી. સંસ્કૃતની તીર્થ અને મધ્યમાની પરીક્ષાની
તૈયારીમા મસ્ત વિદ્યાર્થીઓની પણુ ત્યાં ગમવામા આવી નહોતી
જૂના નોકરીને પણ ગડગડીયા અપાયા હતા. મદદ મળીખરી
બધ થઈ હતી સંસ્થાના કેટલાક કર્મચારી વગેરે મહારાજશ્રીને
મમાચાર લખતા જણાવી હીધું હતું કે, સંસ્થાનું તત્ર કાવાદાવાથી
બરપૂર રાજતંત્ર જેવું બની ગયું છે વિદ્યાર્થીઓની, અમારી અને
મંસ્થાની સલામતી ઇચ્છતા હો તો કૃપયા જલદી પધારો.

આ સમાચારે સંસ્થાના જીવન માટે લોહીવું પાણી કરનાર
મુનિજીને કેટલું દર્દ આપ્યું હશે તે કહેવું અશક્ય છે પત્રથી
બને તેટલું કરી. તરત જ પાછું ફરાય તેમ ન હોવાથી, એમણે

પોતાની સત્યનિક્ષા પર આધાર રાખી આગળ વિહાર લખાવ્યો.
અનુક્રમે ગામોગામ વિચરતા તેઓ પત્રી ગામમાં આવ્યા.

માતા તો ત્યારે ગુજરી ગયાં હતાં, પણ પિતા વેલાશા હજી
જીવતા હતા. એમને પુત્રના આગમનના સમાચાર મળ્યા. તેઓ
એકદમ પુત્રનાં દર્શન કરવા આગળ દોડી આવ્યા, પણ પુત્રને
જોતાં જ તેઓ પ્રેમવશ યેલાન બની નીચે ઢળી પડ્યા. સંતાનની
સ્નેહ-માયા અજબ હોય છે!

મુનિજીએ પિતાશ્રીને સાવધાન કર્યા અને ખૂબ આધ્યાત્મન
આપી ધર્મપ્રેમમાં સ્થિર કરવા માંડ્યા. પણ વેલશાની આંખોમાંથી
અશ્રુ વહે જતા હતા. વર્ષોથી સંચિત કરેલો પુત્રપ્રેમ આજ
આંધુના રૂપમાં સાક્ષાત્કાર પામતો હતો. ધીરે ધીરે તેઓ શાન્ત
થયા ને જૈનધર્મમાં દૃઢ બન્યા.

અહીં એક બીજી મુલાકાત થઈ પોતાના સ્થાનકવાસીપણાના
શુરુ કાનજીસ્વામી તથા પૂજ્ય શ્રી મજલાલજી સ્વામી પણ અત્રે
હતા. મુનિજી તેઓશ્રીને મળ્યા ને કુશળતાના પ્રશ્નોત્તર થયા.

‘ચારિત્રવિજય! તુ સાચો શૂરવીર નીકળ્યો જશ પણ ડર
વગર, કલ્પિત આબરૂ અને પ્રતિષ્ઠાને અળગી કરી તે સત્યધર્મ
સ્વીકાર્યો.’ મજલાલજીએ પ્રશ્ન સા કરતા કહ્યું.

‘હા, આપ પણ એ સત્ય સ્વીકારી શકો છો.’ મુનિજીએ
જવાબ આપ્યો.

‘હવે તો અવસ્થા થઈ. નવા આચારને ક્રિયા બરાબર ન
પળાય, ચારિત્રવિજય! હવે આ દેહે તો અનુભોદના જ કરવી
રહી.’ મજલાલજીના શબ્દોમાં પોતાની અસમર્થતાનો ધ્વનિ
હતો. અસંમતિનો નહિ.

‘પણ જિનમૂર્તિનાં દર્શન પણ ન કરી શકો?’

‘હું દર્શન કરું છું અને મને વંદના કરવા આવનારો
પ્રથમ જીનદર્શન કરી પછી જ શુરુવદન કરો એમ સૂચવું છું.
જો, આ કપાટમાં ભગવાન પાર્શ્વનાથનું સુઢર ત્રિરંગી ચિત્ર છે.”
મજપાળજીએ સામે જવાબ આપ્યો.

૩

“આ સાલળી હું બહુ આનંદિત થયો છું. હવે આપનો
‘શિષ્યવર્ગ’ પણ આ માર્ગને અનુસરે એવો પ્રગટ થવો જોઈએ”
‘પ્રભુચિત્ર થોડા મોકલાવી આપ બનશે તેટલો પ્રચાર
કરીશ’

મુનિજીએ પાલીતાણાથી જિનેશ્વરના બે ડબન ચિત્રો મંગાવી
આપ્યા તેમાં સુદગ ત્રિરંગી પારવનાથ પ્રભુનું પણ ચિત્ર
હતું ત્રજપાળજી પોતે એ કોટાના દર્શન કરતા, બીજાને
ઉપદેશ આપી દર્શન કરાવતા ને કેટલાકને પ્રભુચિત્ર પણ આપતા.
પિનાને અને બનપૂર્ણ દાદાગુરુને માયા ધર્મમાં સ્થિત કરી
મુનિજી ભદ્રેશ્વર તીર્થની યાત્રાએ પધાર્યા અહીંથી તેઓ ‘મલ્લ-
ગયા’ અહીં એક પાદશાળા ત્રુડ ત્રુડ થઈ ગઈ હતી ઉપદેશ
આપી તેને સ્થિત કરી એક તરફ આ બધા પન્થિશ્રમ ચાલતો હતો
ને બીજી તરફ તેઓશ્રીને મસ્થાની હિતચિન્તા વ્યગ્ર બનાવી
ગઈ હતી પાલીતાણાની મસ્થા માટે અત્રે તેમણે પ્રયત્ન કરી
સારી મદદ મોકલાવી

અહીંથી તેઓ ભગવાદ આવ્યા પણ શરીરે કામ ન
કર્યું ન ત્રહણીના રોગે દર્શન લીધા ને મુનિજીને એક મહિનો
મથાગવશ ગ્રહેલું પડ્યું અગત્ય મુશ્કેલીમાં મામળીયાળી
આવ્યા કચ્છમાં વિચરતા દરેક માધુઓને આ ગામ વિહારનું
મધ્યમ્થળ છે પણ મરેગી માધુઓ માટે આહારપાણીની જૂળ
અગવડ પડતી. આ સ્થાને શાન્તમૂર્તિ શ્રી હંસવિજયજી
મહારાજના ઉપદેશથી થોડાક મૂર્તિપૂજક લોકો થયા હતા, પણ
તેઓ જેતીનો ધધો કરતા ન કોઈ ઉપાશ્રયની વ્યવસ્થા ને ન
કોઈ દેસરની! મુનિજીએ આ ક્ષેત્રને કામ કરવા યોગ્ય ધાર્યું
ને પોતાની ઉપદેશધારા વહાવવી શરૂ કરી

ત્રણ દિવસ નો કોઈએ ઉપદેશની પરવા ન કરી, પણ
થોથે દહાડે મૌને જે ત્રણ ભગ્યું ધીરે ધીરે શ્રોતાગમૂંડ જૂળ
નથો મુનિજીએ જિનેશ્વર, જિનમૂર્તિ, મહિર, ચાધુ, મંધ,
અહિસા અનેકાન્તનાદ વગેરે વિષયો પર, યુક્તિ અને દલીલોથી

ભરપૂર વ્યાખ્યાન આપવા માડ્યું. જોતજોતામાં ધ્રાવકોમાં અપૂર્વ ભગૃતિ આવી એક પછી એક એમ સાઠ ઘર મૂર્તિપૂજક બન્યા. એક મંદિરનું પણ નિર્માણ કર્યું. પણ આ બધા પરિશ્રમથી તેમજ આહારપાણીની અનારોગ્યતાના કારણે સંઘ-હણીના રોગે પુનઃ દર્શન લીધાં. તેઓએ થોડો સમય અહીં સ્થિરતા કરી

પણ વિશ્રામનું વિધાન ન હોય, પછી વિશ્રામ કેમ લેવાય ? પાલીતાણાની સંસ્થા પણ કૃષ્ણપક્ષના ચંદ્રની જેમ તેજહીન બનતી જતી હતી. એક દહાડો પાલીતાણાથી ખાસ માણસ આવ્યું મુનિજીને પધારવા ને સુકન સંભાળવા ખૂબ આગ્રહ કર્યો મુનિજી કમર કરી તૈયાર થયા અને તે દિશામાં વિહાર કર્યો સ્વાસ્થ્ય જોઈએ તેટલું સુદર નહોતું, પણ તેઓ રણુ જોળગી માળીયા આવ્યા માળીયા ઠાકોરે મહારાજશ્રીના આખ્યાનનો લાભ લીધો અને તેમનો ભક્તિભાવ ખૂબ વધી ગયો. 'તૈનધર્મ' અને જૈનસાધુ માટે તેમને ખૂબ માન થયું અને મુનિજીની આજ્ઞા મુજબ ઠાકોર સાહેબે કંઈ 'ધર્મકાર્ય' કરવાનો વિચાર બહાર કર્યો.

કંઈનું રણુ જોળગી આવતા મુસાફરોને પાણીની ખૂબ મુશ્કેલી નડતી ને ઝાઝવાના જળના મોહમાં કેટલાયના મૃત્યુ થતા ગરમીના દિવસોમાં દવ લાગ્યો હોય એમ લાગતું તેમણે માળીયા નરેશને આ સંબંધી ઉપદેશ આવી સુદર જળ મળે તેવી ને ભૂખ્યા પેટને ટાઢક વળે તેટલા જોળ-દાળીઆ અપાવવાની વ્યવસ્થા કરાવી માળિયાનરેશ તે મુનિજીના ધર્મપ્રેમ અને વિદ્વત્તા પર મુગ્ધ હતા તેઓએ શિકાર અને ઘાતનો ત્યાગ કર્યો અને વિહાર કરતા મુનિજીનાં ચરણોમાં આટલું ધર્મભાતું ધર્યું આ ઉપરાંત પોતાની પૂજામાં જિનવસ્ત્રની મૂર્તિ પધરાવી તથા જૈન નકશાઓ અને સાહિત્યનો સંગ્રહ કર્યો મુનિજી અહીંથી આગળ વધતા અનુક્રમે મોરળી વટાવી ચૈત્ર સુદ ૧૧ ના રોજ પુનઃ પાલીતાણામાં પધાર્યા.

સંસ્થાનો પુનરુદ્ધાર

તેલ ખૂટવા આવ્યું હતું અને પાલીતાણામાં સ્થાપેલી સંસ્થાનો દીપક યુગાવાની અણી પર હતો. ખીજેથી આવતી મદદ બધ થઈ હતી. વિખવાદે બધે કલેશના વાદળ છાયાં હતા. પહેલેથી છેલ્લે સુધી, વિદ્યાર્થીથી લઈને શિક્ષક સુધી અસતોષ પથરાઈ ગયો હતો. શુરુકુળ સંબંધમાં દિનદહાડે નવા નવા ગપગેળા સમાજ સમક્ષ મૂકવામાં આવતા હતા.

આવી સ્થિતિ વચ્ચે મુનિજીએ સંસ્થાના મુકાનને ધીરેથી હાથમાં લીધું વિરોધી તરફોને એક પછી એક દૂર કરવા માંડ્યા ખીજ તરફ જીવનસિંચન શરૂ કર્યું જેઓ અનેક અફવાઓથી વહેમાઈ સંસ્થાને મદદ નહોતા આપતા તેમને સમજાવ્યા સંસ્થાને ઉખડતી અટકાવવા એમણે દિનરાત ભૂલી ભગીરથ પરિશ્રમ આદર્યો.

આ વેળા આશાના જ્ઞાનવીર શેઠ તેજકરણ ચાહમલજી તથા શેઠ શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રજી વેદ પાલીતાણા યાત્રાએ આવ્યા બન્નના કાને સમાચાર પહોંચેલા કે સંસ્થા ચાલતી નથી. મદદ કરવાની જરૂર નથી. પણ બાગ્યયોગે શેઠ તેજકરણજીએ સંસ્થાના મકાનમાં જતા રાખ્યો. તેમણે વિદ્યાર્થીઓની દિનચર્યા, અભ્યાસ, પઠનપાઠન બધું વ્યવસ્થિત ચાલતું જોયું સંસ્થાના હિસાબી ચોપડા પણ નીહાળ્યા. મુનિજીએ તેમને સચોટ ઉપદેશ આપ્યો અને આ જ્ઞાનગંગાને હરીબરી રાખવા સૂચના કરી. શેઠ તેજકરણજીના હૃદય પર જાડી અસર થઈ અને તેઓએ તાત્કાલિક મોટી રકમની મદદ કરી તથા ભવિષ્યમાં પણ નિયમિત મદદ આપવાનું કબૂલ કર્યું.

સંસ્થાનો પુનરુદ્ધાર

ઝોટમાંથી ભરતી ચાલુ થઈ ઝોટલે ચાણી પાછા વળતા શો વિલંબ ? મદદ બંધ કરનારાઓએ ચોતાની મદદ ચાલુ કરી. તેમજ ત્રૈતી પુનમના મેળા ઉપર ચાત્રીનમૂઠ પાસેથી પણ સંસ્થાને સારા લાભ કરાવી સંસ્થાની નોકરોને તરતી કરી લીધી

અનાયક કે બહુનાયક બેવી બનેલી સંસ્થાની કાર્યકર્તા મહાની સાથે નાયક મળતાં બહુ ધાળે પડી ગયું દ્રવ્યચિંતા ખાસ રહી નહોતી. વિરોધીઓ ડર નિર્મૂળ થયો હતો. ચિતા કેવળ સુદર ને કાર્યવત્તર કરીટી તથા કાર્યવાહકોની હતી

આ વખતે વડીલ ગુરુવર્ય, બાલબ્રહ્મચારી, તથોનિષ્ઠ, શાન્તમૂર્તિ શ્રી વિજયકમલસૂરીશ્વરજી ત્રૈતી પુનમ પર સઘ સાથે યાત્રા કરવા પધારેલા. મુનિજી ગુરુવર્યની સામે ગયા અને જૂન વિનયવદન કયું. જૈનસમાજના પ્રસિદ્ધ ધર્મપ્રેમી જીવજીવંત ધરમચંદ્ર ઝવેરી યાત્રાર્થે આવેલા. મુનિજી સાથે તેમનો સમાગમ થયો. શ્રી જીવજીવંતભાઈએ પૂજામાં પરખી લીધું કે, આ સાધુ સેવાસિક ને શાસનોત્તતિની તમજા રાખનાર છે તેઓએ પરસ્પર જૂન વિચારવિનિમય કર્યો સંસ્થા સંબંધી પણ વિસ્તારથી ચર્ચા થઈ. મુનિજી સાચા જ્ઞાનરસિક અને ગુરુકુળ બનાવવાની ભાવના રાખનાર હોઈ પણ સદ્ગુરુકથને સંસ્થાનું મુકાન સોંપવા વત્તર હતા.

જીવજીવંતભાઈની ઇચ્છાને એક બીજી પ્રેરણા મળી યોગનિષ્ઠ સ્વ. શ્રી જીહ્વિસાગરસુરિજીની નજર આ કાર્યે તરફ પડ્યા જમનથી હતી તેઓનો મુનિજી સાથેનો ધર્મસ્નેહ પણ બહુ ગાંઠા હતો. તેમની શક્તિ, સેવા અને સમર્પણની ભાવના એક તેઓથી બહુ પ્રસન્ન રહેતા. જેમ શ્રી વિજયકમલસૂરીશ્વરજી તેમને એક સાચા શાસનસુભટ તરીકે ઓળખી, સાદસવીર સમજી રસુજમા 'મુદ્દીરામ જોસ'નું ઉપનામ આપતા, તેમ આ યોગનિષ્ઠ મહાત્મા પણ એમની કાર્યવત્તરતા, આતુર્ય, અને સકટમાંથી પણ સહીસલામતી શોધી લેવાની તાકાત એક 'નાના દૂડનવીસ'નું ઉપનામ આપી જૂન મદદ કરતા આ મહાત્માએ જ શ્રી

જીવજીવંદલાઇને તથા ખીન ગૃહસ્થોને મુનિજીના કાર્યમા ખરાખર સાથ આપવા પ્રેરણા આપી. સ્વાર્થજીના રસિયાઓને સહાયકની ખોટ નથી પડતી ।

સમાજના એક સુદર કાર્યને ટકાવી રાખવા આમ મદદ મળી રહી । પરિણામ એ આગ્યુ કે, નવી કર્મીટી સ્થાપન થઈ. શેઠ જીવજીવંદ ધરમચંદ તથા શેઠ લક્ષ્મીભાઈ કરમચંદ જેવા મેવા પ્રેમીઓએ તેનું મુકાન મંભાજી. મહારાજશ્રીની ઇચ્છા અને ભાવના મુજબ પાઠશાળાને નવા ધ્યેય, નવ તેજ ને નવદિગ્ધિને અનુકૂળ નવુ નામ આપ્યું, અને આજ મમાજના પટપર ફાલતું, ફૂલતું, અને જ્ઞાનગંગાનો પ્રવાહ વહાવતું 'શ્રી યશોવિજય જૈન ગુરુકુળ' હસ્તીના આગ્યુ એ સસ્થા અને તેની યશસ્વી કારકિર્દી આજે સમાજ સમક્ષ મોજૂદ છે.

વિ સં. ૧૯૭૩ નુ ચતુર્માસ વડીલ ગુરુજી સાથે પાલીતાણામાં જ કયું. અત્રે નવસિક્ષિત મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજીને તથા મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજીને સૂરજીના હાથે વડી દીક્ષા અપાવી આ યોમાસામા ખૂબ જ્ઞાનધ્યાન ચાલતું હતું, તેવામા ૧૬જે પાલીતાણામા પુનઃ દર્શન દીધાં ને મુનિજી પણ તેમા ઝડપાયા. ગાંઠાએ દેખાવ દીધો ખીજી બાજુ વાતરોએ હુમકો કર્યો, અને શરીર બિલકુલ પરવશ બની ગયું. તરત જ શ્રાવકો તેમને રાખીમાં મુવાડી પચ્છેગામના મુખસિદ્ધ રાજવંદ નાગરદાસભાઈની સારવાર હેઠળ લઈ ગયા.

જૈનસમાજના નસીબ હજી બગતાં હતા. મુખસિદ્ધ વૈદ્ય-રાજની દવાએ મુનિજીને આઠ દહાડામાં રોગમુક્ત કરી દીધા. વૈદ્યજીને જે સેવાભાવથી સેવા કરી તે ચિરમરણીય હતી પુનઃ સ્વાસ્થ્ય લાભ થતા તેઓ રાણપુર આવ્યા. અને ગુરુદેવના દર્શન કરી આગળ વધ્યા. તેમનો વિચાર કચ્છને પૂરેપૂરા જેવાનો હતો—એ ભૂમિમા જૈનધર્મના અફૂં પૂરેપૂરા વાવવા હતા.

ઘોરજી તથા માળીયા નરેશને મળી, તેમને ઉપદેશ—ધર્મ જોધ આપીને કચ્છનુ રણ વટાવી તેઓ ક છગગડમા ઉતર્યા.

મુનિશ્રીનું મનોરાજ્ય

ઉંચ વાગડમાંના લાકડિયા ગામના નરેશને કાને, એક અજબ જૈનભણા આબ્યાની કીતે પડાચી ચૂકી હતી. તેઓ એક દિવસ મુનિશ્રીના ઉપદેશમાં આવીને બેઠા. પશુ એ ઉપદેશે તો એમના પર ભૂલ કર્યું. તેઓ પ્રતિદિન રાજમંડળ અને પુરોહિત સાથે આવવા લાગ્યા. મુનિશ્રીનો ઉપદેશ તો શરદ જતુની સરિતાના પ્રવાહની જેમ શાન્ત પ્રતિથી આગળ વહે જતો હતો. લાકડિયાના રાજાશ્રીનું આકર્ષણ પશુ તેટલું જ વધતું જતું હતું.

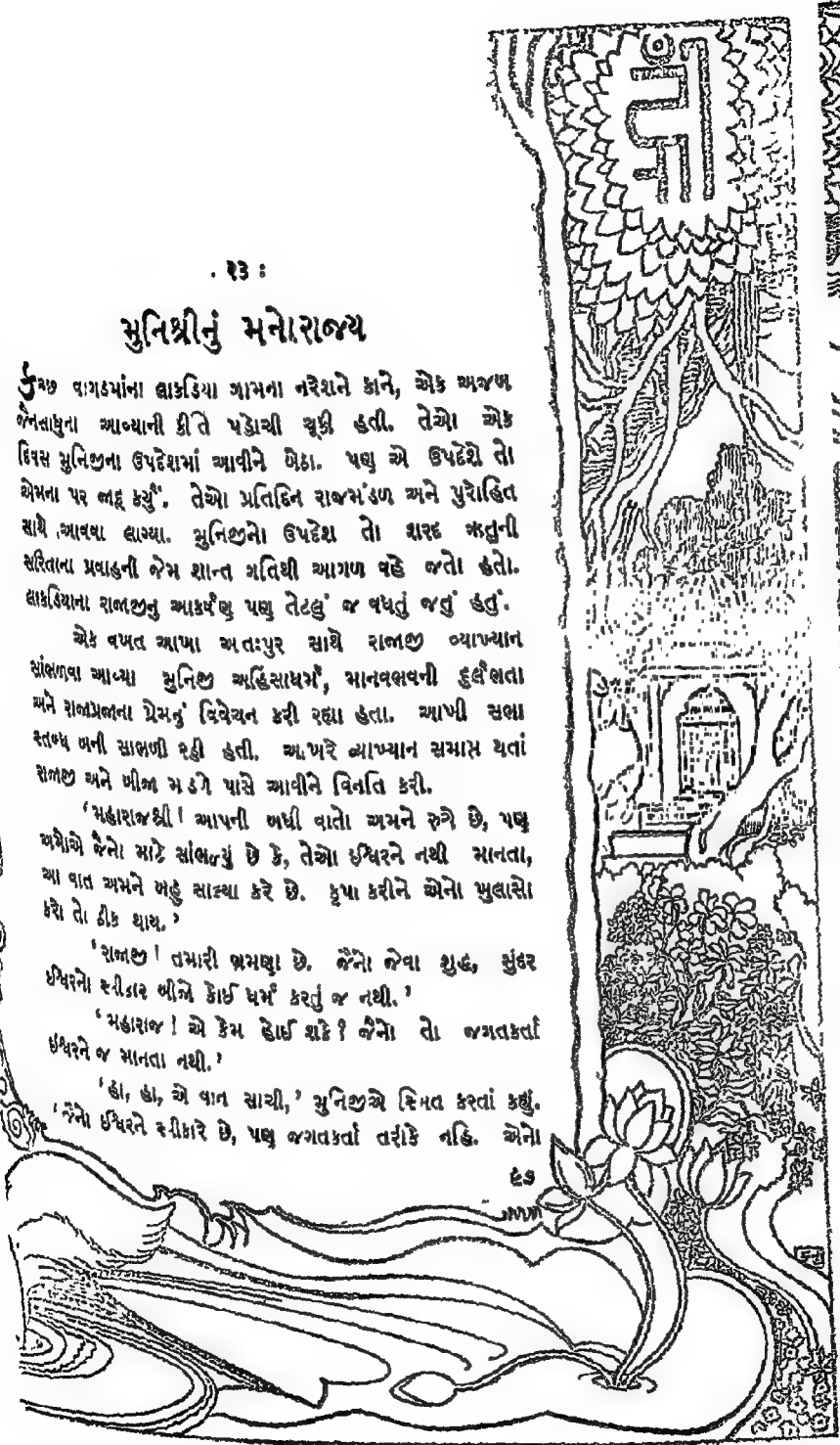
એક વખત આપા અતઃપુર સાથે રાજાશ્રી વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવ્યા. મુનિશ્રી અહિંસાધર્મ, માનવલક્ષની દુર્લભતા અને રાજપ્રભાતા પ્રેમનું વિવેચન કરી રહ્યા હતા. આખી સભા સ્તબ્ધ બની સાંભળી રહી હતી. અ.ખરે વ્યાખ્યાન સમાપ્ત થતાં રાજાશ્રી અને બીજા મંડળે પાસે આવીને વિનંતિ કરી.

‘મહારાજશ્રી! આપની બધી વાતો અમને રુચે છે, પણ અમે એ જૈનો માટે સાંભળ્યું છે કે, તેઓ ઇશ્વરને નથી માનતા, આ વાત અમને બહુ સાટ્યા કરે છે. કૃપા કરીને એનો ખુલાસો કરો તો ઠીક થાય.’

‘રાજાશ્રી! તમારી જમણા છે. જૈનો જેવા શુદ્ધ, સુંદર ઇશ્વરનો સ્વીકાર બીજા કોઈ ધર્મ કરતું જ નથી.’

‘મહારાજ! એ કેમ હોઈ શકે? જૈનો તો જગતકર્તા ઇશ્વરને જ માનતા નથી.’

‘હા, હા, એ વાત સાચી,’ મુનિશ્રીએ સ્મિત કરતાં કહ્યું. ‘જૈનો ઇશ્વરને સ્વીકારે છે, પણ જગતકર્તા તરીકે નહિ. એનો

ૐ

ઈશ્વર તો પરમ કલ્યાણમય છે. એ આ સૃષ્ટિને ગ્યવાના અને સંહાર કરવાના પયકામા કહી પડતો નથી.'

રાજાજી અને રાજમંડલ માટે આ વાત તર્કન અપૂર્વ હતી. મુનિજીએ ધીરે ધીરે જૈનમાન્ય ઈશ્વરના સ્વરૂપને વર્ણવી બતાવ્યું. સહુ મંત્રમુગ્ધ બેવા બની ગયા હતા. આ પછી તેઓએ અહિંમા, સત્ય વગેરે સિદ્ધાન્તો દર્શાવતા જૈનોના સિદ્ધાન્ત કેટલા સુદર છે તે કહી બતાવ્યું. આ બધી વાતોએ સૌ પર મોહિની છાટી કેટલાય દિવસ મુધી સ્થિરતા કરવી સૌએ ખૂબ ધર્મશ્રવણ કર્યું અનેક આશકાઓ. ટપ્પી આવા ત્યાગી, વિદ્વાન ને નિસ્પૃહી સાધુના વિહાર વખતે રાજાજીથી લઈ આખું ગામ વિયોગનું દર્દ અનુભવવા માડ્યું. નિગ્ધાર્થને રનેહસીમાડા રોકી શકતા નથી! વાગડમા એક વિદ્યાલય-સ્થાપવાની યોજના વિચારી ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો. આ અજ્ઞાન પ્રદેશમા જાનની અનિવાર્ય આવશ્યકતા સમજાવી

લાકડિયાથી વિહાર કરી તેઓ અંબાર આવ્યા અને અહીંથી ભદ્રેશ્વર તીર્થની યાત્રા માટે ગયા અહીં વંશાખ વડ ખીજના રોજ એકાનિવાસી શા ડાઘાલાલ હીંગલાલને દીક્ષા આપી તે જ આજના ન્યાય-વ્યાકરણના જ્ઞાતા શ્રીમાન ન્યાયવિજયજી !

કચ્છનો વિહાર ચાલુ હતો. પણ સમાજમેવાના વિચાર તો નિરંતર વધ્યા કરતા હતા એક સંસ્થાને તેઓએ સમૃદ્ધ બનાવી સમાજને એપી હતી, પણ હજી તેમની દૃષ્ટિમા તો અનેક સંસ્થાઓ સરજી શાસનમેવા કરવાની અખડ તમત્રા ભગતી હતી જૈનોના અને જૈનેતરેના દીનદીન બાળકો-અનાથ અપંગ બાળકો માટે તેઓ અનાથાશ્રમની યોજના વિચારી ચલા હતા, ને રૂપરેખા પણ તૈયાર કરી ચૂક્યા હતા. મહાત્મા હિમાનુ ધામ જેમ ટોઈ પણ વર્ણ કે જ્ઞાતિ વગર ગમે તે અપંગ અને અનાથનું રક્ષણ કરે છે ને ચોતાના ધર્મને પ્રચાર કરે છે, એવી જ આ યોજના હતી.

શ્રુ નિ શ્રી તું મનો રાજ્ય

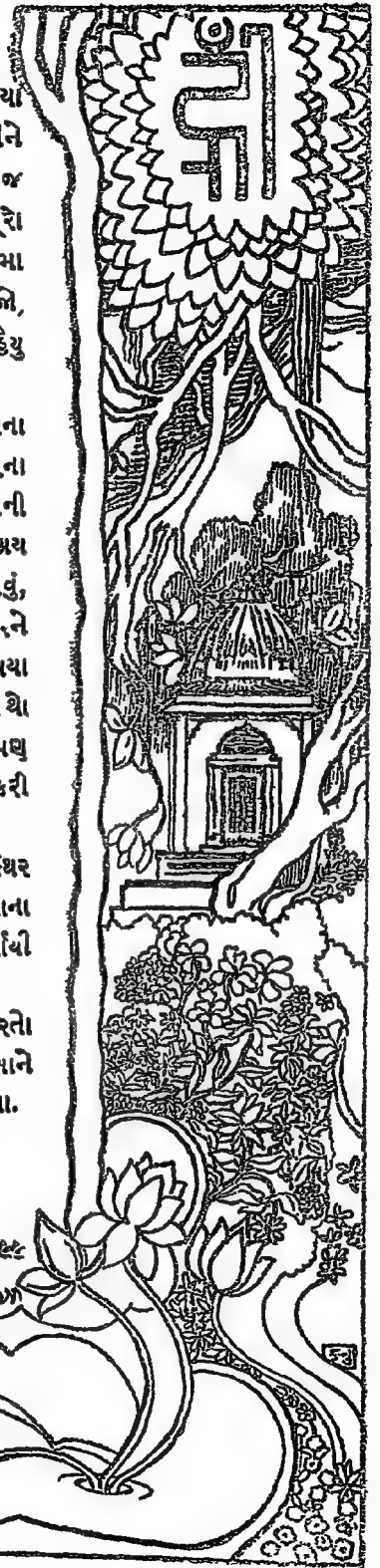
પાલીતાણામાં શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ ચાલ્યા કરતું હતું. એક વેળા પ્રમુખ અને સેક્રેટરીઓ મહારાજશ્રીને વિહારમા મળી સવાહ સૂચના પણ લઈ ગયા. તેઓએ એક જ વાન કરી : 'જે લલા ઉદેશ માટે સસ્થા સરજી છે એ ઉદેશ પૂરો કરજો ! ખાર ખાર વર્ષની કુમળી વયે નોકરી શોધતા કે ખેતીમા લાગી જતા જૈન જાળકોને કેળવજો, સાચા હીરા બનાવજો, શાસનસ્થ લ બનાવજો !' આટલા શબ્દો પાછળ પણ એમનું હૈયું ગળગળું બની ગયું હતું. લક્ષ્મી તમન્ના શું નથી કરાવતી ?

જૈન સાહિત્યના ઉદ્ધારની અનેક યોજનાઓ તેમના મનમાં ધૂમી રહી હતી. શ્રીયુત ગોવર્ધનરામના સરસ્વતીય દ્રના મનોરાજ્યની જેમ, પ્રસિદ્ધ વૈજ્ઞાનિક શ્રી ગજજીની મનારામની યોજના જેવી એ પણ યોજના હતી. જૈન વિદ્વાનોને આશ્રય આપવો, તેમની પાસે તુલનાત્મક રીતે દરેક સાહિત્ય તૈયાર કરાવવું, તેમને યુરોપ મોકલવા અને સાહિત્યની સારી કૃતિ સરજનારને 'નોબેલ પ્રાઇઝ' ની જેમ ઓછામા ઓછા પાંચ હજાર રૂપિયા ઈનામ આપી શકાય એક સાહિત્યાશ્રમ દ્વારા જૈનોના ધર્મશ્રેયો સારી રીતે તૈયાર કાવી સમાજ સામે ધરવા જૈન સાધુઓને પણ અભ્યાસ કરવાની અને સાહિત્યનિર્માણ કરવાની સગવડ કરી આપવી તેમ જ તીર્થસ્થક મંડળ પણ યોજવું

આ બધા વિચારો યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળને સ્થિર કરી તેનાથી નિવૃત્તિ મળના એક પછી એક અમલમા મૂકવાના હતા. પણ મનોરામની યોજના જેમ અસફલ રહેવા નિર્માયી હતી તેમ આનું પણ બન્યું

મનની વાત મનમાં જ રહી કલ્પનાઓની ઇમારતો કલ્પનમા જ જીવતી રહી. તેઓ કચ્છમાં વિહાર કરતા અને માટે પ્રયત્ન કરતા રહ્યા. કચ્છમા ધૂમી તેઓ આંગીવા આવ્યા.

અને વિ. સં. ૧૯૭૪તું ચતુર્માસ અહીં જ કયું.

કાળધર્મ

ધૃત્વીવાગ મૃત્યુ માનવીને મારે છે, પણ કેટલીકવાગ મૃત્યુ ખુદ સંજીવની બની માનવીને અમર બનાવી બચ છે-એને મારીને પણ સદાને માટે જીવાડી બચ છે

વિક્રમની ૧૬૭૪ની સાલમા ઇન્દ્રધ્યુએન્ડા મોતનો દૂત બની હિંદમા આવ્યો. ભેતભેતામા એણે કેટલાંય ભર્યા શહેરોને ઉત્તર કરી મૂક્યા. કલરવ કરતા કુટુંબોના કુટુંબોને નામશેષ કરી મૂક્યા મૃત્યુનો આક્રોહ હજારે-લાખે પહોચી ગયો ।

અગીયામા ચતુર્માસ રહેલ સાધુઓ પર પણ એણે પોતાનો પભે ઉગાર્યો. પથુપથુ તાન જ લીધા હતા મુનિ દર્શનવિજયજી અને મુનિ જ્ઞાનવિજયજી તાવમા પટકાયા ઇન્દ્રધ્યુએન્ડાની કાળકાકડી વાગવા લાગી મુનિજીએ પોતાના શિષ્યોની આ દશા જોઈ અખડ યત્નગગ વેઠી દિનગત તેમની સેવા કરવા માડી ન ખાવાનું ભાન, ન પીવાનું થોડા દિવસમા શિષ્યોને વળતા પાણી દેખાયા ।

આ વખતે મહારાજશ્રીના નાના ભાઈ શ્રીયુત મોલુગીભાઈ મળવા આવ્યા. તેઓએ તેમને ખૂબ ધર્મધ્યાન કવવા ઉપદેશ આપ્યો. કોણ જાણતું હતું કે, આ છેલ્લું મિલન હતું ।

ચતુર્માસને એકાદ માસ જ બાકી હતો. તેટલામા આનો શુદ્ધ ૧૦ના રોજ આચાર્ય શ્રી વિજયકમલસૂર્યવરજીના સ્વર્ગ-

કાળે ધર્મ

વાસનો તાર આવ્યો. આ સમાચારે મુનિજીના હૃદય પર ઊંડો અસર કરી. તેઓએ ખબર સાંભળી ઊંડો નિસાસ નાખ્યો : 'અરે ! ચારિત્રનો ભંડાર અને સમાજની એક તેજોમૂર્તિ ચાલી ગઈ !' રોવાજ મુજબ સહુએ દેવવંદન કર્યું. ગામમાં પાખી પગાવી. ખૂબ ધર્મક્રિયા થઈ.

થોડા દિવસો વીત્યા, ત્યાં એક દિવસ મુનિજીને સાધારણ તાવ ચલી આવ્યો. ત્રણ દિવસ મુખી તાવ ઉતર્યો જ નહિ. તેઓ ઠાળના પગલાં પરથી ગયા. તેમણે શન્તસ્વરે મુચના આપી :

‘હવે વખત પૂરો થયો છે. હું આમાંથી ઊભો નહિ થાઉં.’

શ્રી ન્યાયવિજયજી સેવામાં ઊભા હતા. તેમણે કહ્યું : ‘આપશ્રીને કંઈ પણ નહિ થાય !’

પણ મુનિજી કંઈ આસ્વાસન નહોતા માગતા. જીવનકાળ સમેટવાની ચિંતામાં હતા. તેમણે પોતાના આ બાળમુનિ સામે ભેઈ હસીને કહ્યું.

‘ભાઈ ! એમ તું ન સમજે !’

આ પછી તેમણે શ્રી મોનજી હેમચંદ નામના આગેવાન શ્રાવકને બોલાવી કહ્યું. ‘જો ! આ મારા ત્રણ બાળશિષ્યોને મારા શુરુ પાસે પહોંચાડી દેજે ! ઉંમર નાની છે મારે ખાસ ફીકર રાખજે !’

શ્રાવકને મહારાજજીની આ વાર્તા ન સમજાણી પણ એને સમજતાં બહુ વિલંબ ન લાગ્યો. માંદગી એકદમ વધી ગઈ. બને શિષ્યો હજી માદા જ હતા. કચ્છ-બૂજથી સીવીલ-સર્જનને તેડું મોકલ્યું સીવીલ સર્જન ઠો ફલ્લેરાય એકદમ આવ્યા, પણ મુનિજીએ પ્રથમ શિષ્યોના ઉપચાર માટે રહ્યું. ઠાકારે ‘પહેલા આપને તપાસ કરવાની જરૂર છે,’ એમ આગ્રહ કર્યો છતાં એમણે કહ્યું ‘મને દવાની જરૂર નથી. તમે એ બાળકોની ચિંતા કરો !’

ઠાકારે બંને શિષ્યોને તપાસ્યા અને ચિંતા જેવું નથી તેમ કહી દવા આપી. પણ તેણે મુનિજી માટે ખાસ બાર મૂકી દવાના

ઉચ્ચાર માટે કપ્પુ દવા લાવવામ આવી પપ્પ મહાગજશ્રીએ
સ્પષ્ટ કહ્યું 'ભાઈ' આજે દવા નહિ લઉં.'

શ્રાવકોના પૂમ ખૂમ આમહ છતા દવા ન જ લીધી !

આશ્વન વદિ નવમીની સાંજ ગોરજમા લગતી હતી
મુનિજી નાડ પારખી ગયા કના નાણે શ્રાવક અને શિષ્યો
સાથે પ્રતિક્રમણ કયું સંધારા પેદસી ભણાવી. બે ચાપ ધાવકો
પાને એકા હતા.

બરબર બાર વાગે મુનિ દર્શનવિજયજી તેમની પાસે ગયા.
તેમણે સૌને બહાર નીકળી જવા સૂચના કરી અને સૌને ક્ષમાપના
કરી આમન લગાવ્યું વીર, વીર, વીરનો બપ શરૂ કર્યો.

બગબગ બાર ને ઈપ મીનીટે એમનું પ્રણય જેરુ સ્વર્ગધામ
સીધાવી ગયું. જીવનભર જે કાયાને માધન બનાવી ગાસનએવાનો
જગ ખેડ્યો હતો, જે કાયા નિર્યેન બની ગઈ.

તેજ ગતિએ, તેજ વખતે નિદ્રામુક્ત બની ઘડ બહાર
આવેલ શેઠ હેમચંદલાઈની બેન કકુબાહએ આકાશમા આઝ્યા
જતા એક દીવાને જોયો તેમણે સવારે ઉપાશ્રયમા ત્રાણે મુનિજીને
વાત જણાવી ગુરુમહારાજના સ્વગમનનો આજ મમય હતો.

મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી ગયા, મદાને નાટે ગયા ! પાનું તેમનું
યગસ્ત્રી નામ મદને માટે સ્થાયી થયું. જીવના પપ્પ એ જીત્યા
ને મરીને પણ એ જીત્યા જયતું જીવન ગાળી એ આઝ્યા ગયા
જેમ બાગ બગીચાને નવપ્રકુલ્લ કરી વસત આની બધ તેમ !

અગિયાની એક સુદર જગાએ એમના દિવ્યદેહને અગ્નિ
સંસ્કાર કરવામા આવ્યો. ને કેટલેક દિવસે એના પર સ્તૂપ
ઉભો કંવામા આવ્યો. ગાળની ઘડેક એ અગ્નિના પન પાળને
કેટલીય વર વહી ગઈ, પણ એ નિર્ભીક, નિર્મલ્યાઈ વીર
સસામા સદા અમર છે

ત્યાગ, ગુણ ને શીલના પૂતરીઓ એને મતા અમર
અર્થ છે !

અક્ષરતાના બોલ

સિદ્ધને શસ્ત્ર શા, વીરને મૃત્યુ શા, મૃત્યુના અમૃતને આગયો છે ?

—મહાકવિ નાનાલાલ

૩૪ વર્ષની ભર યુવાનવયે મુનિજી આ સંસાર તજી ગયા. શામનના સાચા મુલત મુનિજી એટલી ટૂંકી વયમા પણ અમરતાનું -શિદ્ધિનું જીવન માણી ગયા. જીવનભર એમણે જ ગ ખેડ્યો. જ્યાં અન્યાય જોયો ત્યાં સામે થયા. જ્યાં શાસનહેલણા જોઈ ત્યાં તન-મન બધું વિસારે મૂક્યું. એમની જાતી ગૌર કચ્છી કાચા શામનસેવાની પછળ જ ગાળી નાખી. દેહ પર દમકતા તારુણ્યનું તેજ એ એવા પાછળ જ ખચ્યું.

એમનો છેલ્લો ઘડી મુખીનો જાપ હતો કે, જૈનબચ્ચો અનાથ ન હોય. જૈનસંતાન અજ્ઞાન ન હોય, જૈનધર્મનો પાળનાર રોટી માટે તલસતો ન હોય અને આ માટે તેઓ બધું કરી છુટયા. અનેક અપવાદો પણ વેઠ્યા, અનેક સાથીઓ પણ ખોયા, મુખનાં આસનો અને શોભાની પદવીઓ પણ ન લીધી. શરીરના દુખને આલોકી જીતવાનું સાધન માન્યું.

તેઓ સૈનિકની સહનશીલતા ને સૈનિકના શૌર્યે અનુભ્યા ! શાસનસેવાના જંગમાં એ બહાદુર યોદ્ધાનું નામ સદા અમર છે ચંદ્ર ચળકે અને દિનકર તપે ત્યાં મુખી માનવતાના જગમાન્ય ઇતિહાસમાં તેઓ ચિરંજીવ છે.

સૈદ્ધાંતો વીતી જશે એ સ્વર્ગદિન પર, જગતમા કેટલાય પલટા આવી જશે, પણ અમરતા પર કોઈ કાળ, કોઈ દિશા કે કોઈ સલ્તનત આવરણ નહિ નાખી શકે કોઈ નિયમ ઉપનિયમની જાળ એમને ઝાંખા નહિ પાડી શકે !

મુનિ આદિત્યવિજયજી સદા અમર છે

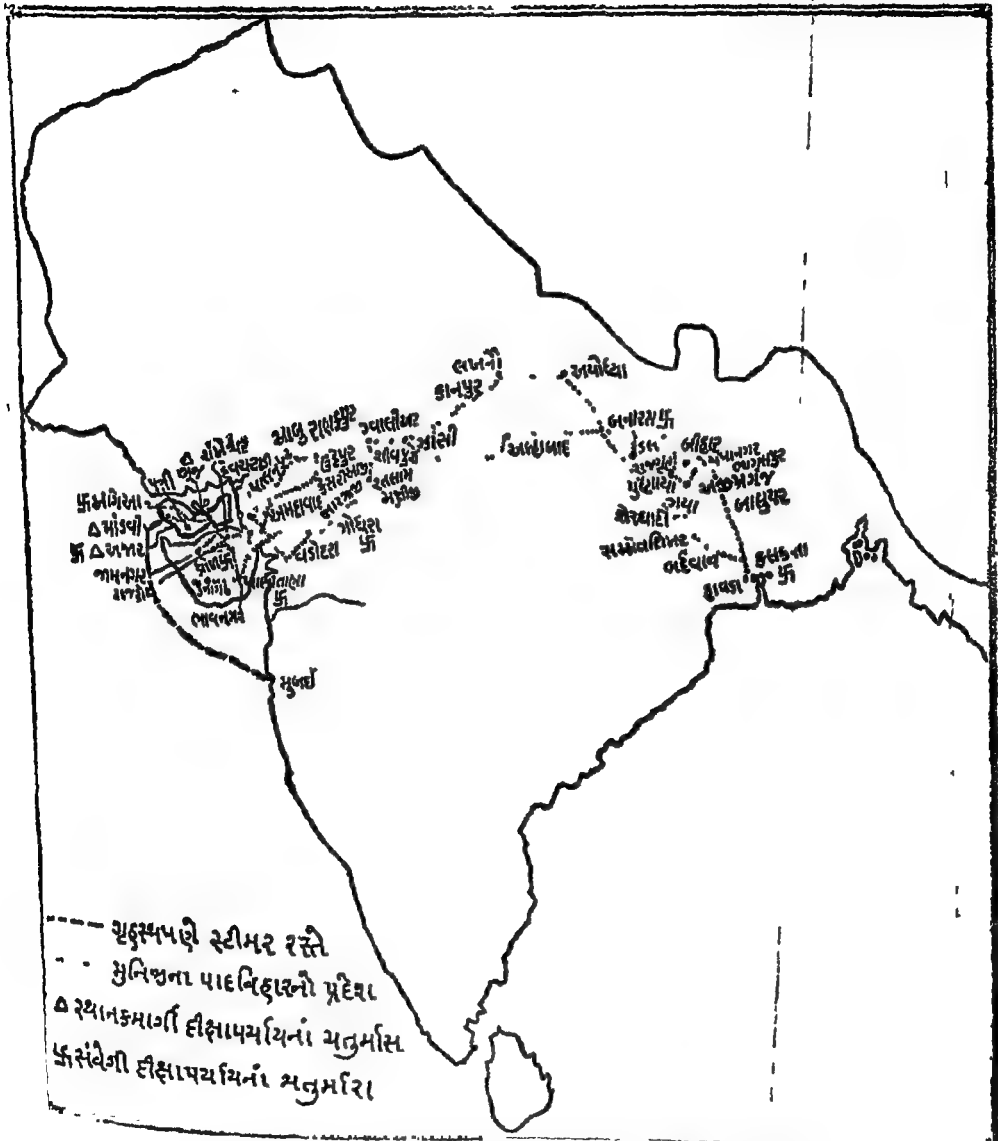
એમની અમરતા સદાય વંદનીય રહેશે !

અને જૈનસમાજ એવા અમર આત્માઓ માટે સદા પ્રાર્થના રહેશે !

કેટલીક ઘટનાઓનો વર્ષવાર ઉલ્લેખ

વિ સ ૧૯૪૦ આમે વદ ૧૪ જન્મ, પત્રીગામમા	વિ સં. ૧૯૭૧ માગસર સુદ ૧૩ વિદ્યાર્થીઓનો
" " ૧૯૧૭ ધારણી નિશાળે	મકાનપ્રવેશ
" " ૧૯૫૪ ભણવા ગયો	" " ૧૯૭૧ પોપ વદ ૮ ૨૧ જુદિઆગરમુનિ
" " ૧૯૫૪ મુમુક્ષુમા	સાથે બોયબાઈમા મેળાપ
" " ૧૯૫૬ પ્લેગના અપાટાગ	" " ૧૯૭૧ ક્રેન્ડિયાણી માગમે
" " ૧૯૫૭ મ્યાનકમાર્ગી દીક્ષા	" " ૧૯૭૧ વિજયપર્વમુનિ
" " ૧૯૫૮ બીજી ચોમાસું, જૂજ	સાથે મનગેદ
" " ૧૯૫૯ ત્રીજી " અગર	" " ૧૯૭૧ અતુર્ભાગ, પાનીનાબા
" " ૧૯૬૦ માગસર સુદ ૧૦ મવેગી દીક્ષા	" " ૧૯૭૦ કાર્તિકપુર્ણિમા માનાઈટ અપારી
" " ૧૯૬૦ વૈશાખ સુદ ૧૦ વડી દીક્ષા	" " ૧૯૭૦ માઠ વદ ૧૦ માનપન
" " ૧૯૬૦ અતુર્ભાગ, ક્રોળમા	" " ૧૯૭૦ માગસર સુ ૩ કમ્પ તરફ દિશર
" " ૧૯૬૧ ચૈત્ર સુદ ૮ આરોટો સાથે જયડો	" " ૧૯૭૦ ફાગણ વદ ૧૩ બે ભાંગોને (મુ
" " ૧૯૬૧ પાલીતાણામા અતુર્ભાગ	દર્શનચિત્રવટ, જાન
" " ૧૯૬૨ પ્રાંભમા બનામ તરક વિદાર	ચિત્રવટને) દીમા
" " ૧૯૬૨ કાળીમા અતુર્ભાગ	" " ૧૯૭૦ માગસર નવ-૧૦ જમ
" " ૧૯૬૩ પ્રારભમા અતેતશિખરતી માગમે	" " ૧૯૭૦ મજબમા અવ દુન કપાં
" " ૧૯૬૩ કલકનામા અતુર્ભાગ	" " ૧૯૭૨ બચ્ચાદમા, અગદા પિતા
" " ૧૯૬૪ કાળીમા "	વાયિ
" " ૧૯૬૫ ગોધરામા "	" " ૧૯૭૨ અભિયાનગતને પ્રતિભા
" " ૧૯૬૬ પાલીતાણામા "	" " ૧૯૭૨ અગરમા બોમાન
" " ૧૯૬૭ " "	" " ૧૯૭૩ પોપ સુદ ૬ બદર વાંવનમનપન
" " ૧૯૬૮ જાનપ અમા યોગચિત્રવટ નેન અટુત	" " ૧૯૭૩ ફાગણ વદ ૧ પાનીનાબા અતી
" " ૧૯૬૮ પાકતાળાન હિદમાટન	મગદાન નિશર દરી
" " ૧૯૬૮ અખાનીન પાકતાળા અગે	" " ૧૯૭૩ ચૈત્ર પૂનઝા વિનયકર ૧ નિશર અથ
" " ૧૯૬૮ બોડિંગ પાલી	મેળાપ મિત્રી ૧૦૧૬ પાકતાળા
" " ૧૯૬૮ પાલીતાળામા અતુર્ભાગ	મેળા તેન માન ન ના ગપ
" " ૧૯૬૮ વેદ વદ ૮ જગદેવની મેળ	" " ૧૯૭૩ પાનીનાબામા અતુર્ભાગ
" " ૧૯૬૯ પાલીતાળામા અતુર્ભાગ	" " ૧૯૭૩ અતુર્ભાગમા મુ ૧ મુન બધામા
" " ૧૯૭૦ " "	" " ૧૯૭૪ મન કન-૩૪૦૧
" " ૧૯૭૦ વૈશાખ સુદ ૩ ૫ જૈ મુમુક્ષુમા	" " ૧૯૭૪ વાકુળિયા ને પ્રતિભા
" " ૧૯૭૦ નેશન અમેન	" " ૧૯૭૪ ૧૨૫૨ ન ન ન્યાત નેશન દી
" " ૧૯૭૦ કાનનો વાપ	" " ૧૯૭૪ અમેન ૧૦ ૧૦ નાનદેમ

૫૬૧ દો એ પુદ્ગપુષ્પને, એની એનબીમગી સ્વમશિદાલ્ય તિથિયો!

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીએ સ્પર્શેલાં વિશિષ્ઠ ક્ષેત્રો

❀ नि वा पा ज्ञ लिः । ❀

अथ जैना. भूरिदैन्या निरालं गुरुकुल
सज्जना. दुःखिता स्वर्गं चरित्विजये गते ॥ १ ॥

अथ लोक पूर्णशोक निराधारा धियां यत
साक्षराश्च द्रुतोत्सादा चाग्निं दिवमीयुनि ॥ २ ॥

अथ धारा दीनास्यानां पतति नयनाधूनां
को निराप्यति नृणां चारित्रविजये गते ॥ ३ ॥

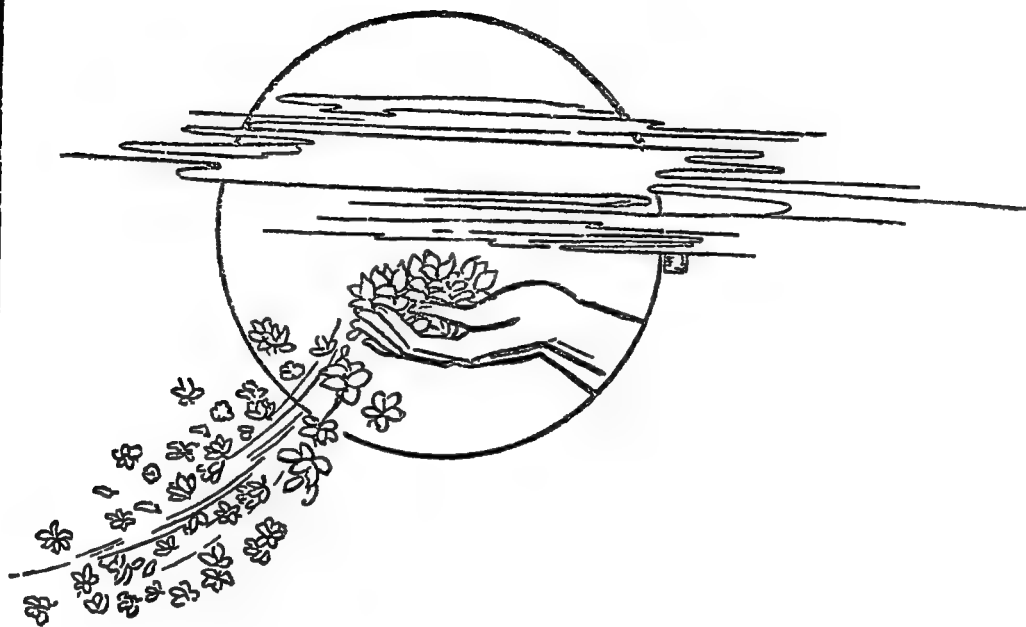
अथ सपो गतस्तंभो कला शून्यकला अत
अथ माला गलदूषणाः भो चारित्र्ये दित्र गते ॥ ४ ॥

अथ विताः निरानंदां ह्युच्छिन्नां शिष्यवृत्तयः
छात्रा हतसदाया पां गते चारित्र्यसद्गुरो ॥ ५ ॥

ता. ११-११-१८

पठित त्रिभुवनशामः ।

સ્મરણયાત્રા

* * * ખીલે અહીં સ્મરણના ફૂલો સદા એ.

❁ नि वा पा ज्ञ लिः । ❁

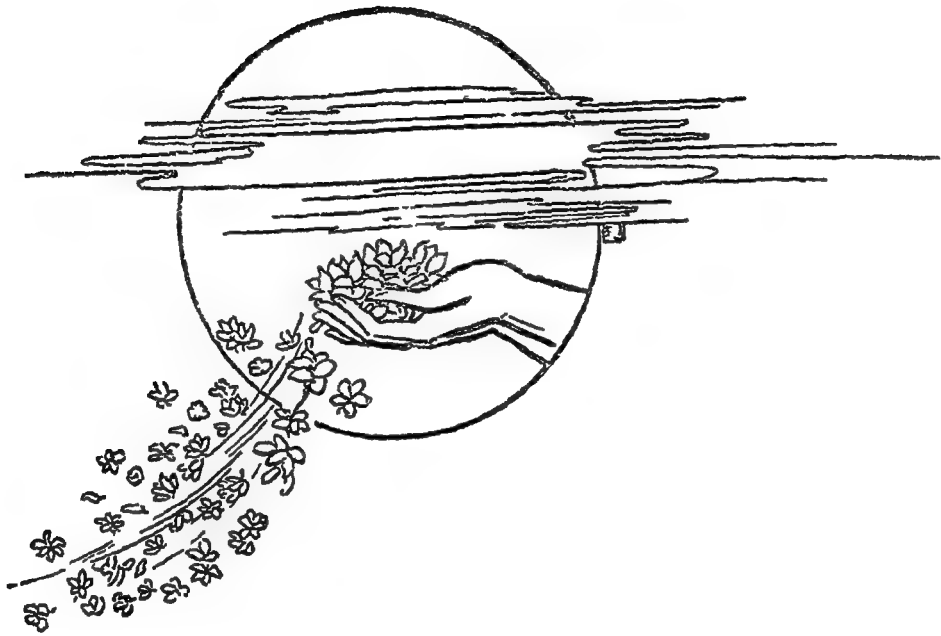
अथ जैनाः भूरिदेव्या	निरालं गुरुकुल
सज्जनाः दुःखिता स्वर्गं	चारित्र्यविजये गते ॥ १ ॥
अथ लोकः पूर्णशोक	निराधारा धियां घरा
साक्षराश्च हतोत्साहाः	चारित्र्ये दिवमीयुषि ॥ २ ॥
अथ धारा दीनास्याना	पतति नयनाश्रूणा
को निवारयति नृणा	चारित्र्यविजये गते ॥ ३ ॥
अथ संघो गतस्तंभो	फला शून्यफला अत
अथ बाला गलद्वाष्पा	धो चारित्र्ये दिव गते ॥ ४ ॥
अथ विद्या निरानंदा	व्युच्छिन्ना शिष्यगुत्तपः
छात्रा हतसहाया चां	गते चारित्र्यमद्गुरौ ॥ ५ ॥

ता. ११-११-१८

पठित त्रिशूतनामः ।

સ્મરણયાત્રા

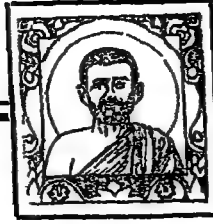

*** ખીલે અહીં સ્મરણના ફૂલડા સદાયે.

સ્મૃતિ સ્મરણવાનાના બધા પ્રાસીઓ ન
સાહિત્યકારો કે ન લેખકો છે. દિલની ઉમિંએ
જન્મેલા અને સાદી કલમથી આવેમેલા આ
સ્મરણો પ્રેમ પશુ જાતની આલકાન્કિ મિથણના
વચરના જીવનધર્મને રજુ કરનારા છે સ્વર્ગરેમ
સુનિરાજના અનેક સહવાસી, પરિચિત તથા
જાહેર તરફથી આના ઘણા સરગરણો મળ્યા
છે, પણ મધ્યમા અત્રે તેમાંથી જૂન જૂન કરવામાં
આવ્યાં છે જીવનચરિત્રમાં અધુની લાગતી કેટ-
લી વિગતોની પૂર્તિ આ વિભાગ સાધે છે.
જીવનચરિત્ર પછી આ સરગરણોની યાત્રા એ
ખડકૂ મૂર્તિના વિશેષ પ્રકાશમય દર્શન કરાવશે
એ નિર્વિવાદ છે

લેખમૂલ્ય

૧ એ મતની વિચારણા	૨૦ રૂ. ૧૦ પૈસા ૧
૨ શ્રીમદ્દના આત્મજીવનના રહસ્યો	૨૦ રૂ. ૧૦ પૈસા ૧
૩ જીવનના અમર અને અમરતર	૨૦ રૂ. ૧૦ પૈસા ૧
૪ મુક્તિના રસાવર,	૨૦ રૂ. ૧૦ પૈસા ૧
૫ એ પ્રુપ્ત ઝમ્મિ	૨૦ રૂ. ૧૦ પૈસા ૧
૬ મુક્તિના રસાવર	૨૦ રૂ. ૧૦ પૈસા ૧
૭ એ પ્રજાતાની પ્રતિમા -	૨૦ રૂ. ૧૦ પૈસા ૧
૮ માયા મમાન મુખર	૨૦ રૂ. ૧૦ પૈસા ૧
૯ જામખવ	૨૦ રૂ. ૧૦ પૈસા ૧

એ સંતની વિચારણા

લેખક—સં. કે. વી. બાલાણી.

મુંબઇ.

❧ ❧ ❧

હું ધર્મીસન ૧૯૧૭ના ઓક્ટોબર માસમા પાલીતાણા ગયેલો ત્યારે એક પ્રકાગ્નો કટાળો હતો કોઇ શાન્તિદાતાની મને જરૂર હતી એકદા પાટણવાળા ધર્મશાળામા ગયો પૂજ્ય શ્રી હમરાજજીભાઈ ત્યાં હતા તેમણે મારી આવશ્યકતા પૂછી મને ઉપરના ભાગમા એક સેવાની ધમશવાળા સાધુ પાસે જવા સૂચના કરી હું સીધે સીધો ઉપર ચાલ્યો ગયો. જેની વિચારણા અત્રે રજૂ થાય છે, એ તેજસ્વી મૂર્તિના પ્રથમ દર્શન મને ત્યાં થયા

❧ ❧ ❧

સાધુ સન્માન વિધિથી હું તદ્દન અનભિચ્છ હતો પણ તેમણે જે સહાનુભૂતિથી મારી સાથે વાત કરી, જે શાન્તિ અને હમદદીતો પરિચય આપ્યો, એથી મને ધણો હર્ષ થયો થોડીજવારમા મારા હૃદયમા તેમના માટે જોડી છાપ પડી મેં પ્રથમ જ મળ્યું કે, તેઓશ્રી 'શ્રી ચારિત્રવિનયજી' છે, જેઓની ખ્યાતિ મુખર્ષિમા આજ પૂર્વે ધણીવાર સાંભળી હતી મને જે શાન્તિ ભેદતી હતી તે તેમના તરફથી મળી તેઓશ્રી પાસે કલાકો સુધી બેસી મેં કેટલીય બાબતોની વિચારણા કરી કેટલાય સુઝવતા પ્રશ્નોના તેમની પાસેથી ખુલાસા મેળવ્યા તેમા સાત ક્ષેત્રની વિચારણા સંબંધી એક દિવસ ચર્ચા ચાલેલી એ અતીવ ઉપયોગી ને તેઓશ્રીના ઉદાર સ્વભાવની છોતક હોવાથી તેનો સારાશ અત્રે રજૂ કરું છું. યદ્યપિ ભાષા લેખકની છે છતાં ભાવ તો તેઓશ્રીના જ છે

સાત ક્ષેત્રો

પ્રશ્ન:-સાહેબ ! આપે પરમ દિવસે માત્રેત્રો માટે ઉદ્દેશ કર્યો હતો, તો તેનું શું ?

ઉત્તર:-સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, જ્ઞાન, જ્ઞાનપ્રતિમા અને ત્રિલોકીદાર પદ્માવતી ઉદ્ધારની વિચારણા પ્રસંગે આ માટે ક્ષેત્રો પણ દર્શિત પાત કવો જોઈએ

શ્રાવક

પ્રશ્ન:-આ વિચારણામાં શ્રાવકનું સ્થાન શું છે ?

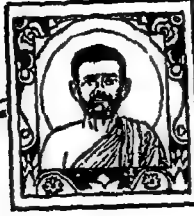
ઉત્તર:-શ્રાવક એ સાત ક્ષેત્રનો પાયો છે તે ક્ષેત્ર જોડણ મજબૂત તેટલા માને વધારે સ્થિર તીર્થ કરને જ પૂર્ણ પુરુષ માનના ગૃહસ્થનું પણ મયમાં અચળ અને અણુમૂલુ સ્થાન છે શ્રાવકની વૃદ્ધિ જોડણ જ જૈનધર્મના પ્રચાર અને પ્રભાવના.

પ્રશ્ન:-આજનો જૈન તો 'કાયર' લેખાય છે એની વૃદ્ધિથી શો લાભ ?

ઉત્તર:-જૈનધર્મ મુખ્યત્વે ક્ષત્રિયધર્મ છે. કેવળ વ્યાપારી જાવનારાની પ્રવૃત્તિ હાથમાં આવવાથી ઉક્ત પરિણામ અનુભવાય છે વાસ્તવિક રીતે તો ધર્મમાં નીચું જોવાયે એવો માયકાગલી જૈનશ્રાવક ન હોઈ શકે ! જે દેવ પુત્ર-મંત્ર અને મદિગની રક્ષા કરી શકે, મતોપી, સ્વામયી અને જાની હોય એ જ શ્રાવક કહેવાય તેમ જ વ્યાપારમાં શ્રાવકો અમર પટે હોવાનું કહેવા માટે છે આતર જીવન ઉકેલીએ તો જાજે ધર્મને અનુભવાય છે તે દૃષ્ટિથી જ તો કરવી જ જોઈએ વ્યવહાર ચલાવવામાં પણ અમર્ય ગૃહસ્થ, ધર્મ જાણવાની પણ નિવૃત્તિ કયાથી મેળવી શકે ! આટલી નિમ્ન મેળવી તે તેટલો તે માધન સ પછ હોવો જોઈએ ગીતાતા જૈન કેટકેટલાં જાણનાં પોષે, જૈનેતરોને દાનાદિ મુણથી આકર્ષે, જૈનધર્મપ્રેમી જનાયે ને. નમક જોઈએ. જૈન દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ ને જાવના પરિણામને રસ, અર્થ પ્રવચનનો જ્ઞાતા હોવો જોઈએ

પ્રશ્ન:-એ કેમ બની શકે ?

ઉત્તર:-જૈનધર્મ વિશ્વધર્મ હતો ત્યાં મર્યાદા શૂન્ય, દયાવાન અને પવિત્ર પોષણથી લોકપ્રિય બન્યો. જેને પ્રવચન જૈનનાં ઉપદેશો અને માર્ગ ની

તદેશીય ભાષાને પણ જૈન સંસ્કારથી ઓતપ્રેત કરી દરેક રીતે કાન્તિ કરી આ વિશાળ ભાવના હવે ફરીવાર ખીલવવાની જરૂર છે વીરધર્મ જગદ્-વ્યાપી બનાવવા જૈનોએ પોતાનું ઘડતર એ પુરાણી એરણ પર જ ઘડવાનું છે

પ્રશ્ન—અત્યારે તો અમે દસાવીશામાથી જાંચા આવવાના નથી પછી આ તમારો કર્મયોગ જૈનોને કેમ પચશે ?

ઉત્તર—એ બધુય પ્રાણી સત્તાનું કૃળ છે એસવાળ, શ્રીમાળ, દશા, વીશા આ બધા રગડા ઝગડા ભિડાવી ફેંકી દેવા પડશે, એ સિવાય રસ્તો જ નથી જાતિનું અભિમાન વધી ગયું છે. ધર્મની દૃષ્ટિએ જાતિની કિંમત કૂટી બદામની નથી ચડાય તે હો, જૈન હોય એટલે તેમા રાટી-બેટીની આપલે કરવી એ ધર્મ છે પ્રાણીનું કન્યા આવે-જૈની બને તો એમાય કાંઈ અનુચિત નથી પ્રાણીનું કન્યા ભાવનારને જૈનને ગુન્હેગાર માનવો એ જાતિ-ઝેરનો નશો છે. સાધર્મિક સબધની મહત્તા જ્યાંલમા આવે તો આ ક્ષુદ્ર વમળો આપો આપ વીઝાઈ જાય. જૈનમાત્રમા જાતિનું ઐક્ય સાધવું એ પણ સાધર્મિક વાત્સલ્ય જ છે

પ્રશ્ન—અમે તો એક ‘નવકારશી’ મા જ બધું માનીએ છીએ

ઉત્તર—મહાનુભાવ ! એ નવકારશી-સાધર્મિક વાત્સલ્ય એ અદ્વિતીય ભક્તિ છે ‘બાર ભૈયા અને તેર ચોંડા’ ની વિષમ ભાવનાથી વ્યાપ્ત જગતમા ભિભેલો જૈનસમાજ આ સાત્વિક સગઠન દ્વારા પોતાના ગૌરવને સાચવી રહ્યો છે શ્રીમાળી, પોરવાડ, એસવાળ, હુંબડ, લાડવા, ભાવસાર, દશા, વીશા વિગેરે ટૂંકડામા વહેચાયેલ તથા કન્યા વ્યવહારમા છિન્નભિન્ન થઈ ગયેલ જૈનસંઘ ‘સાધર્મિક વાત્સલ્ય’મા એક પગતમા આવી જશે છે પૂર્વોચ્ચાર્યોએ આ યોજના દ્વારા જૈનોને બધુત્વની એક માળામા પરોવી રાખ્યા છે રખેને કોઈ પોતાને ભુદા ન માને ! આ ભાવના ભૂસાય નહીં એ સર્વથા ઇચ્છનીય છે આજ રીતે જૈનો સ્વરુચિ અનુસાર જૈન કુટુંબોને પાળે, તપસ્વી અને પ્રતીની ભક્તિ કરે, ધોડિંગ ચલાવે, જૈનોને સહાય કરે, છાત્ર વૃત્તિઓ આપે, આ બધું પણ સાધર્મિક વાત્સલ્ય જ છે આ માર્ગ દરેક રીતે આદરણીય છે, ભક્તિનું અમોઘ અંગ છે આ ભક્તિના દ્રષ્ટાંતો ભરતરાજ, દડ

વીર', પુણીયોશ્રાવક, કુમારપાલ રાજા, ચદ્રાવતીના જેનો વગેરે અને તે મારા બગાળના વિહાર દરમ્યાન હું ભેઠ શક્યો છું કે, નવ સમાજ કેટલી પ્રગતિ સાધે છે. કાશી બનારસમાં વિદ્યાથીઓ માટે ૩૬૦ અન્નદેવો છે. આર્યસમાજીઓ અનેક ગુરુકુલો ચલાવે છે જ્યારે દાનવીર જીનો કંઈ ન કરે ! લગ્ન, મોજમજ, કોટ, મહેફિલ, દહાડા-દફતીમાં ફરતો ઉઠવાય છે ખચ્ખો હિસાબ રહેતો નથી જ્યારે સાધર્મિક મેવા કે જ્ઞાનવૃદ્ધિના કામોમાં મૂકી જાય તો વામા આવે છે આ અધ પાતની નિગાની નહિ તો બીજી શું ? અત્યારે તે જીનોની એ જ ફરજ છે કે ગામોગામ ગુરુકુલો, બોર્ડિંગો, મનાલગો ખોલો દેવ ભેઠજી જ્યાં ભાવી જૈન મતાનોને વ્યવહારિક, ધાર્મિક જ્ઞાન પૂરતી જીને મળે. આજ પરમ સાધર્મિક ભક્તિ છે જૈન નોકર રહે તો જીનમાં રહે અને નોકર રાખે તો જૈનને પ્રથમ પસંદ કરે ગરીબ જીનોને પ્રથમ પસંદ કરે જૈનને સહાય આપી પગબર બનાવી જૈન વિદ્યાર્થીઓને મદદ કરે વિદ્યાર્થીને સગીન કરે આ દરેક સાધર્મિક પૂજના જ અગો છે

પ્રશ્ન-ભીલ માલિકો માટે સાધર્મિક વાતમલ્યની આ ઉમદા તક ન પાડે ?
ઉત્તર-પદર કમોદાનનો પૈસો સારા ખાતામાં ગુરુકેલીથી જ વપરાય છે, જે તે ભાગ્યશાળીઓ જ કરી શકે બાકી આ કામ કંઈ અધિક માટે જ નથી પ્રત્યેક જૈન કોઈ ને કોઈ રીતે સાધર્મિક ભક્તિ કરી શકે છે એકદો 'સાધર્મિક એ જ મારો માલો બધું છે. મારા પાતને એ પરમ યોગે ભાગીદાર છે' આવી ઉદાત્ત ભાવના ઉઠવી જોઈએ આ દેશમાં જૈન ધર્મ એ ભાવ જૈન છે. તે ત્યાગી બને તો પણ શામનની અધિકારિક પ્રતિજ્ઞા કરી શકે છે.

શ્રાવિકા ક્ષેત્ર

પ્રશ્ન-સાત ક્ષેત્રોમાં શ્રી સમાજનું સ્થાન કયા છે ?

ઉત્તર-માતે ક્ષેત્રોમાં શ્રી (શ્રાવિકા) સમાજનું સ્થાન જીલ્લો છે પણ નવ નહીં તેનું મહત્વ વધુ છે સગાન ધર્મિની માતાનું સગાન ધર્મિની માતાને અજ્ઞાન સ્ત્રીનો પુત્ર અવિવેકી કે મર્મનિત પત્ની તે મદદ કરે મદદ કરે પુરુષ પ્રધાન છે જ્યારે શ્રાવિકા માટે વિરોધના છે કે, અજ્ઞાન સ્ત્રીનું નવું ધડન શ્રાવિકાને આધીન છે મળતો નથી, તકરો નથી, અને ભગિની કે છે

સાધર્મિક વાતસહ્યમા તો જેટલો શ્રાવકનો હક છે, તેટલો જ શ્રાવિકાનો છે સાત ક્ષેત્રોની રક્ષામા શ્રાવક શ્રાવિકા સમાન ભાગીદાર છે જૈન સ્ત્રીને આદર્શ શ્રાવિકા બનાવવા માટે કન્યા પાઠશાળા, શ્રાવિકા-શ્રમ, વિધવાશ્રમોનો પ્રબંધ કરવો જોઈએ તેઓને ઉન્માર્ગથી રોકી સચમ શીલની મહત્તા તથા જીવન નિર્વાહ માટે નિર્દોષ ઉદ્યોગ વિભાગ પણ અનિવાર્ય છે. સ્ત્રી જાતિ પ્રમાદી ન બને, ધર્મ વિધિમા વિવેક પૂર્વક રસ લે તથા કૌટુંબિક સગંઠનમાં સૂત્રધાર બની રહે આવી કેળવણી બહુ ઉપયોગી છે આવી માતાઓ દ્વારા જૈન રત્નો પાકવા સુલભ છે.

શ્રાવિકાને જ્ઞાન આપવું, ધર્મના શુદ્ધ સાત્વિક અને દૃઢ સસ્કારો આપવા, સ્વાશ્રયી બનાવવી એ ઉદ્ધારવાદીઓની આવશ્યક ફરજ છે

સાધુ ક્ષેત્ર

પ્રશ્ન-આ ઉદ્ધારના યતનમા જૈન સાધુ શુ સ્થાન છે ?

ઉત્તર-જૈનશાસનની જડ સાધુ છે તેના પોષણમા સાતે અંગોતું પોષણ છે સાધુ સસ્થા જેટલી ઉન્નત એટલું સમાજ જીવન ઉન્નત. જૈન મુનિ સિવાયનો સાધુ પ્રાચીન આર્ય સંસ્કૃતિને ભાગ્યે જ વફાદાર રહેલ છે જૈન સાધુ એટલે ત્યાગ છે, જ્ઞાન છે, ઐક્ય છે, વ્યવસ્થા છે જૈન સાધુ ન રહે તો ઉન્નત જૈનશાસન પણ ન રહે

દરેક દેશમાથી સાધુ વધારવા જોઈએ, જેથી પોતાના દેશના હવા પાણીમા નીરોગી રહી ત્યા જૈન ધર્મનો પ્રચાર કરી શકે આમ કરવા માટે એક વાર પ્રતિકુલ હવા-પાણીના હુન્નો સહીને પણ વિહારતું ક્ષેત્ર વિશાળ કરવું જોઈએ એટલે એવી રચનાત્મક પદ્ધતિ સ્વીકારવી જોઈએ કે પ્રત્યેક દેશમા સાધુ સ્થિતિ રહે

પ્રશ્ન-દીક્ષા માટે આપ શુ ધારો છો ?

ઉત્તર-દીક્ષા માટે દરેક વય ઈષ્ટ છે જ્ઞાનદાની કુટુંબના યુવાન નખીરાઓ વૈભવોને તિલાંજલી આપી સાધુમાર્ગ સ્વીકાર કરે તો તેઓ આત્મકલ્યાણ સાથે શાસનનો ઉદ્યોત કરી શકે છે પ્રભાવક બની શકે છે અવિકારી બાલજીવન, ચારિત્ર, અભ્યાસ, બુદ્ધિ વિકાસ, કુદીનતા આ બધા પ્રભાવક

દશાના લક્ષણો છે પરંતુ ધર્મની નિદા થાય, તેને તુક્યાન પદોને તે પદ્ધતિ અનિષ્ટ છે

પ્રશ્ન-સાધુઓની જ્ઞાન પ્રાપ્તિ માટે આપ શું પામે છે ?

ઉત્તર-જ્ઞાનતા માટે તો ગુરુકુળ પદ્ધતિ અત્યંતની છે. ઠાણ મપાડો જેવો ન હોવો જોઈએ કે જેમા દરેક વિપયના પારગન મુનિ ન હોય

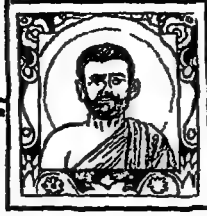
પ્રશ્ન-સાધુ ભાવણ આપી શકે ? ગુરુકુળનો ઉપદેશ આપી શકે ?

ઉત્તર-ઉપદેશશૈલીમાં વડત્વકળાને ખાસ સ્થાન આપવું જોઈએ. ધર્મ પ્રચાર માટે એ કળા ખાસ જરૂરની છે પહેલાના જન આચાર્યો રાજામમ કશાય ઠાક વગર જઈને ઉભા રહેતા પ્રતિબોધ હતા, ગાન પ્રજાને જન બનાવતા અને પછી પૂજતા ઉભા ગીતને ધર્મોપદેશ આપવો તે જ સાધુ માટે અનુચિત નથી. સાધર્મિક વાત્સલ્યની અનુભૂતિમા ગુરુકુળે બોડિંગોને સંગીન બનાવવાનો ઉપદેશ જરૂરી છે જેમ જેમ માધુ પા પર બેસી સંઘલિત, મદિર, ઉપાધય, ધર્મશાળા, પાશ્વર્ય આદિનો ઉપદેશ આપે છે. તેમ એ દરેક શુભ કાર્યોના કારણ રૂપ રાગ મસ્થાનો ઉપદેશ આપે એ પણ જરૂરી છે

મહામહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી વાચક સાક્ષી તરીકે-જાણે સમાજને કુમાર્ગથી ગેઠવા અને ન્યાયગીત બનાવવા કાર્યને ઉત્તર કર્યો. મતલબ કે ભગવાને કળાઓ દેખાડી કેસી મલુખને પ્રદેશીને પ્રિય રહેવા મુગ્યુ શ્રી ગુણપ્રભુજીએ ચોમવાળા વડા સ્થાપે, આ ગીતે અધર્મની ધમ્મી પડવાની બેખડે જન ચોડા નીતને પાવે લેવા લક્ષણના હોર બાધવા જ જોઈએ તો ગામે ગામ ગુરુકુળ, કુરુકુળ, ગામી સ્થાપી તેની વ્યવસ્થા અનુભવી ધર્મગાને મુખ્ય કરી જોઈએ સાધુ ઉપદેશ મારફત આવી મસ્થાઓ બોલી ધર્મના દૈવ્યતા ને કળો આપી શકે છે

જેન ઉપદેશકાર નીદાના મેરના પાપભ્રમા ફોરો જેન દેવે મન આવકને ગુરુદારા સાધર્મિકુમ્મુદુ દેવે રૂપરૂપ, અમુ ને માધુ જોઈએ આ બાજતમા જેનેની અજાનતા ને ઉપદેશની મુખ્ય ને જોઈ છે જે જેન સાધર્મિક બધુને જોઈએ રૂકપે, નેને ને વગર પાકે ને જાનગી દૂર ઉઘો છે

પ્રશ્ન-આપ નવા જૈનો વધારવામા શુ માનો છો ?

ઉત્તર-પ્રથમ તો જૈનોમા વ્યાલતા જાતિ પાતિના ભેદો તોડી ફેાડી એક થવું નવા બનતા જૈન કુટુંબોને પોતાનામા દાખલ કરી દેવા જોઈએ પ્રાચીન જૈન આચાર્યોએ ક્ષત્રિઓને જૈન બનાવ્યા. તે દરેકને તે અરસાના જૈનોએ પોતાની સાથે મેળવી દીધા છે આ દરેક કામો મુનિવર્યોના ઉપદેશને આધીન છે જેઓ ધારે તો એક સામ્રાજ્ય શાસન બનાવી શકે

પ્રશ્ન-અમોને પશુસણુમા વખત મળે ત્યારે તમો કલ્પસૂત્ર જ વાચો એટલે અમોને આતુ બધુ જ્ઞાન ક્યાથી મળે ?

ઉત્તર-શ્રી કલ્પસૂત્ર એ માગલિક વાચન છે તેમા આ દરેક વિષયો આવે છે પશુ જલદી જલદી વાંચવાથી યા શ્રોતાની ત્રુટક હાજરીથી સમજવામા ન આવી શકે શ્રી કલ્પસૂત્ર યોગોદ્ધન કરેલ સાધુએ જ વાચવાનું છે. બીજાઓએ વાચવું ન જ જોઈએ. અયોગ્ય પુરુષ ગણુધર ભગવાનની પાટ પર બેસી એ મહા મગલકારી સૂત્રને વાચવા માટે એ તો સઘને તુલકશાનકારક છે શ્રમણુતા અને યોગોદ્ધન એ યોગ્યતાનો અભ્યાસ છે એ પરીક્ષામા ઉત્તીર્ણ થયા સિવાય જે તે મુનિ, સાધ્વી, ચતિ, ગૃહસ્થી કે વેશધારી શ્રી કલ્પસૂત્રને સભળાવવા માટે એ આજ્ઞા બાહ્ય છે. તેથી શ્રી કલ્પસૂત્રનું અપમાન થાય છે સઘને મગળ મળતું નથી, બલ્લિક અવિધિ અશાતનાનું દુન મળે છે શ્રી કલ્પસૂત્રના યોગોદ્ધાહી મુનિ ન હોય તો પશુસણુમા શ્રાદ્ધવિધિ, શ્રાવકપ્રશસિ, મહાવીરચરિત્ર, પ્રશમરતિ કે તત્વાર્થ સૂત્ર આદિ કોઈપણ ગ્રંથો વાચવા જોઈએ.

પ્રશ્ન-અને આ પદવીઓનો મોહ ભાગ્યો છે તેનું શુ ?

ઉત્તર-પદવીદાનમા યોગ્યાયોગ્યની પરીક્ષા ન રહેવાથી આપણી છિન્નચિન્ન દશા થઈ છે યોગોદ્ધવહન પૂર્વક આગમભણે તેને જ પંચાસપદ સમર્પવા ઉચિત છે. હાલનો પુરુષ સૂરિપદને યોગ્ય સામર્થ્યવાળો હોતો નથી, પરિણામે પદવી નિદાય છે, તો આચાર્ય પદવી દેવાનું સદતર લાભકારક નથી.

સાધ્વી

પ્રશ્ન-ઉપયુક્ત દષ્ટિએ તો સાધ્વીઓ ઘણું કરી શકે. તેઓ ધારે તો નારીશિક્ષણમા સુદર સાથ આપી શકે

ઉત્તર-જરૂર! શામનધુરાતુ અગ છે પરમાર્થ ત તેનું સ્થાન બીજું છે નામ યજ્ઞ સ્મિતે સાધ્વી વર્ગના હાથમા મહત્વની સત્તા છે જે અવ્યવસ્થાના કારણે વેદકાંડ બાધ છે સાધ્વી વર્ગ ધારે તો કેટલેક અર્થે માધુનીયે વિગેય શામનપ્રજ્વળતા કરી શકે તેમ છે. જ્યાં સૂર્ય મમાન પ્રકાશ દેકવો હોય ત્યાં આગાચો બંધે લાગ લે, પણ જ્યાં દીપિકાની જગર છે ત્યાં તો માધ્વી વર્ગ જ મૂકવા માય. અતઃપુરમાં પ્રવેશ, બાલિકાને ધાર્મિક જ્ઞાનદાન ઇત્યાદિ કામો માધ્વી વિના કેાણુ પાર જિતારી શકે ?

વિદુષી સાધ્વીઓ જૈન પ્રભાવકેાની માતાને મુગિશ્ચિત બનાવી શકે ને મન નાક સાધ્વીના હાથમા છે તે ધર્મ ધન્વતરી બની માતાને નીચી બનાવી પુત્રમા ધર્મબળનો વારસો ઉતારી શકે છે

સાધ્વીવર્ગમાં સામયિક જ્ઞાન, વ્યાખ્યાન શક્તિની ખીલવણી અને પ્રવર્તિની પદ વગેરે જરૂરી છે તથા માધ્વી વર્ગને પન્થાસની આગને રજો પ્રવર્તિનીની આજ્ઞામા દાખલ કરી દેવો જોઈએ જે પ્રવર્તિની પન્થાસની આજ્ઞા માને

દરેક દર્શનોમા ત્યાગીઓ મળયો, ત્યાગિનીઓ જાહેર જ મળે. આ બ્રહ્મચારિણી યોગિનીઓનો બંકાર જૈન મમાજના જાગ્યમા જ ને પ્રાપ્તે તે સમાજ માધ્વી સમુદાયને પ્રગતિવાન બનાવી તેને લાભ થયે આ રીતે જ ભક્તિ પાઠ બળે.

જ્ઞાન

પ્રશ્ન.-હવે જ્ઞાન માટે મળાવો ! સાધુ જમાનો કેવલક્રિમ જોઈ જાય છે જૈનશાસ્ત્રો પણ તેને અચુક પાવયુ અંગ મને છે

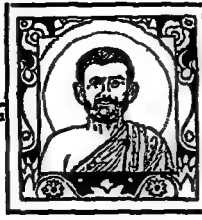
ઉત્તર:-આ કળિકાળમા તો જિનપ્રવચન જ લીધે કરની પ્રજા માટે જે જેનું પાલન માટે ઘણું કરવાનું છે

જે બાળક માળામા જઈ 'જો હાથમાં નું દેવો' કર્યું તે જ જૈનનાં સંસ્કારો દાખલ કરવાનું બહુ કઠીન કાર્ય પડે છે તે જૈન જોઈને શરૂઆતમા પોતાની સ્વતંત્ર શાળાએ જ જઈ કોઈ જોડબંધે જઈ કે જો મમાજ, અવતાર અને ધર્મનું માધુ જ્ઞાન આપે રહે

શુભવર્ત્ત તથા શિષ્યો સાથે
મુનિરાજ શ્રી આદિત્યવિજયજી-ભિન્ન વિન્ન આવસ્થામાં

પાઠ્ય પુસ્તકો પણ એવા તૈયાર થાય કે જેમા નિરુપયોગી વિષયો રદ કરવામા આવે, નૈતિક જીવન પર પ્રકાશ પાડવામાં આવે અને ચાલુ અભ્યાસમા જ ધર્મતત્ત્વ મળે

જૈન શાળાઓમા પણ ચૈત્યવહન, ગુરુવહન અને સામાયિક પછી તરત તત્ત્વાર્થ, ધર્મબિદુ, નવતત્ત્વ તથા લોકપ્રકાશ વગેરેનો અભ્યાસ કરાવવો જોઈએ આથી શિશુવયમા જ જૈનત્ત્વના દંઢ સસ્કારો પડશે. દિગ્ગજરોની પેઠે આજનો વિદ્યાર્થી ૧૭ વર્ષનો થાય કે તરત તેનામા ધર્મના તત્ત્વો ભરી દેવાં જોઈએ કે જેથી ગમે ત્યાં જઈને પણ પોતાના તત્ત્વને ન ભૂલે-બેવફા ન બને

એ ખસુસ છે કે એકલી પાશ્ચિમાત્ય કેળવણી જડવાહની પોષક છે ધર્મના સસ્કારો વિના તે વિષ રૂપ છે. તે માટે બાલ્યવયથી જ દંઢ ધાર્મિક સસ્કારો આપવા જરૂરી છે પરીક્ષાના પરિણામે સ્કોલરશિપ, ઇનામ તથા પદવી, ઉત્તેજન માટે દેવાય જોતેતરો માટે પણ નિયત જૈન ગ્રંથની પરીક્ષામા ઉત્તીર્ણ થનારને યા તે તે વિષયનો નિબંધ લખનારને ઇનામ આપી જૈનધર્મમાં રસ લેતા કરી શકાય. જૈનતત્ત્વની પરીક્ષામા જિંચા ઇનામો રખાય. તેવાં ઇનામો મેળવવા સેકંડો ઉમેદવારો બહાર પડે. ઇનામ તો અસુકને જ મળે સિવાયનાને મળેલ જૈન જ્ઞાન નકામું જતું નથી

પ્રશ્ન-પૂજ્ય મુનિઓ માટે પરીક્ષા ખરી કે ?

ઉત્તર-સાધુ સાધ્વીઓ માટે પણ આ જ રીતે પાઠ્ય પુસ્તકો પ્રમાણે જૈન બ્યાકરણ-ન્યાય-આગમની પરીક્ષાઓ રહે. ઉત્તીર્ણ થએલાઓને ભૂષણ, તીર્થ ઇત્યાદિ પદવીદાન રહે અને ત્યારબાદ જ ગણીપદ વગેરેનો અધિકાર રહે

પ્રશ્ન-જૈન પુસ્તકો મળતા નથી આ ફરિયાદ છે તેનો શો ઉપાય છે ?

ઉત્તર-પુસ્તકો પ્રગટ કરનારી પુસ્તક પ્રકાશિની સંસ્થાઓએ પરસ્પરનો સહકાર સાધી ભાષાવાર કે વિષયવાર વિભાગો વહેચીને પુસ્તકો છપાવવા જોઈએ. આમ કરવાથી એક જ પુસ્તક ફરી ફરી વાર નહીં છપાય અને કેટલાએક ગ્રંથોના પ્રકાશનનો વારો આવતો જ નથી તે ગડબડ નહીં થાય ફરેક ગ્રંથોમા જૈન ગ્રંથો રહેવો જ જોઈએ, જૈન તત્ત્વના ટૂંકટો બનાવી મીશનરી શૈલીથી

ઉજમણું જ્ઞાનનું હોય છે ઘણાં સાધનો ઝોકઠાં કરાય છે જ્યારે મુખ્ય જ્ઞાન તરફ કે જ્ઞાનની વૃદ્ધિ તરફ બેઠરકારી હોય છે આ ભૂલથી ઉજમણું નિદાય છે સાચી રીતે જ્ઞાનની વૃદ્ધિ માટે ક્રિયાના પ્રચારમાં ધનબંધ કરવો, એ જ ઉદ્ધાપનનો સાચો અર્થ છે જ્ઞાન માટે તો આ સિવાય પણ ઘણું ઘણું વિચારવા જેવું છે

જિનભિંખ

પ્રશ્ન:-પ્રતિમાઓ ઘણી છે. એમાં તો વધારો કરવાની કેં જરૂર નથી ?

ઉત્તર:-આ સમયમાં જિન-આગમ જેટલી જ જિનપ્રતિમાઓ ઉપકારક છે. પૂર્વાચાર્યોએ અનેક જિનભિંખો ભરાવી મહાન ઉપકાર કર્યો છે આવક સંખ્યા વધે તો તે સંખ્યામાં વધારો કરવાની પણ જરૂર રહે હાલ તો જૈનોની સંખ્યા નાની છે હજારો મૂર્તિઓ ભડાર દાખલ છે આ પરિસ્થિતિમાં નવી મૂર્તિઓ ભરાવવી એ ભોખમ ભરેલું છે માત્ર પ્રતિમા બનાવીને સતોષ માનવાનો નથી પહેલા તેના પૂજકો વધારવા ભેંધએ-તેમાં જ અભિમાન લેવું ભેંધએ.

હાં, નવા વસેલા શહેરના જૈન વસવાટમાં કે પૂલ કરનાર આવકોની વૃદ્ધિમાં ભલે જિનાલય બનાવાય સિવાય તો જીર્ણોદ્ધારનું જ કૃણ લેવું

વસ્તીના પ્રમાણમાં શિખરબંધી મંદિરને બદલે ઘરમંદિરને અધિક પસંદ કરવું ભેંધએ ઝોછી વસ્તીમાં શિખરબંધી મંદિર શરૂ થાય છે ત્યારે ઉત્સાહ હોય છે પણ પાછળથી બહુ ખેંચાવું પડે છે આવું થવાથી સભમાં વૈમનસ્ય જન્મે છે મંદિર કરતાં આ દરેક બાબતનો સતર્ક રહીને વિચાર કરવો ઘટે

મંદિરો બનાવવાને બદલે હૈયાત મંદિરોની સદ્વ્યવસ્થા કરવી એ સંપૂર્ણ વિવેકદષ્ટિ છે. પૂજનારાઓ માટે મંદિરો બનાવાય છે. બાહુતી પૂજારીઓ માટે નથી બનાવાતા તો પૂજકોની સંખ્યા ઉપર જ મંદિરોની કે પ્રતિમાઓની સંખ્યા નિર્ભર છે

પ્રશ્ન:-બીજા ગામવાળા પૂલ વિના રહે, તો પણ અમારા સાંઈઓ મૂર્તિ આપવા જેટલા ઉદાર નથી, તો તેનું શું ?

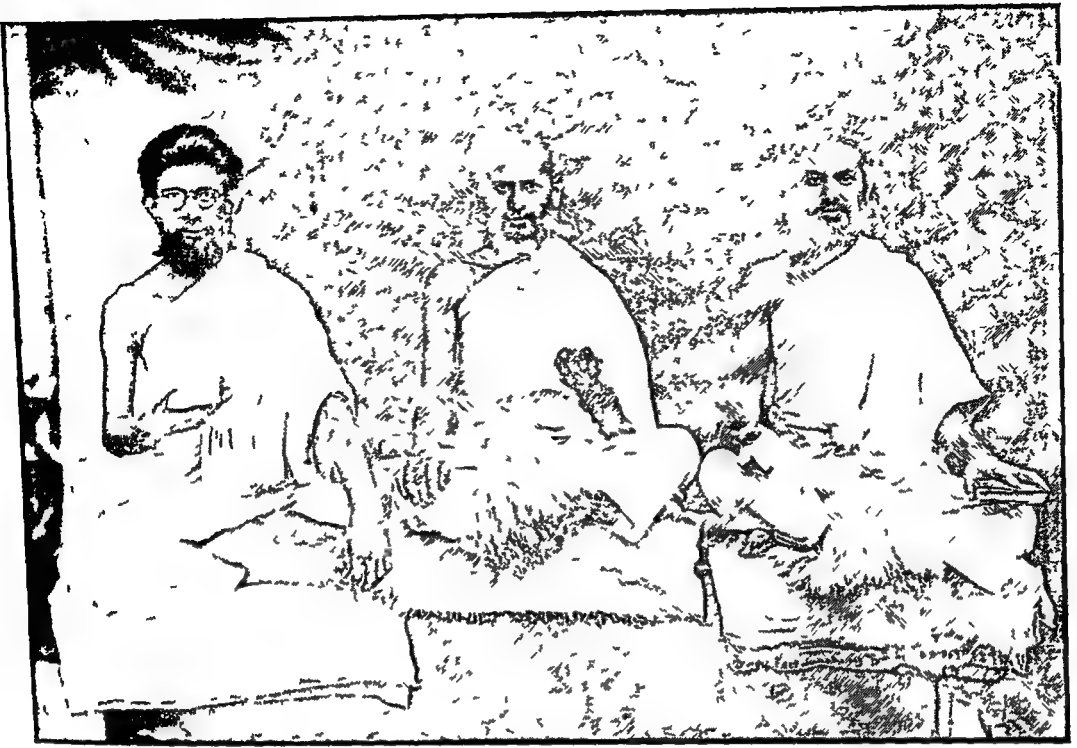
હજીયે મને નિરતર યાદ આવે છે તેમનું ધૈર્ય, પવિત્રતા અને પરિશ્રમશીલતા આદિ ગુણો ખાસ ગ્રાહ્ય હતા તોએશ્રી સાધુ હતા એટલે જ તેમના તરફ આકર્ષાયા અને પ્રેમરળજીથી બધાએ એમ ન હતું, પરંતુ તેઓશ્રીની અપૂર્વ સાધુતા, શીલ, સચમ, શામનઉદ્ધારની ધગશ, ઉદાર હૃદયભાવના, સ્વાદ્વાદનો વિજય ડોકો વગડાવવાની તમન્ના અને નિરાકબરી જ્ઞાન, જે મહાન ગુણો તે મહાત્માને સદાય જીવત રાખશે, આવા અનેક ગુણોથી હું તેઓશ્રી પ્રત્યે આકર્ષાયા હતો એ મીઠા સત્મગના સ્મરણો જીવનમાં પુન પુન મળે એમ મારા હૃદયની ભાવના મદાય જગૃત રહે છે સમાજ સાથે જ ભાગ્યશાળી છે કે ગુનિરાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી જેવા મથાનામાં તથાગુણ મહાત્મા તેની સામાજિક અને ધાર્મિક ઉન્નતિના મુકાની-નેતા બન્યા હતા.

જ ... ય.....ન્તી ગો.....ત

(રાગ-ભૈરવી લાવણી)

ચારિત્રવિજય મુનિની સેવા,	સાચા જ્ઞેનો નિત્ય સ્મરે,	
ગુરુકુલ કલ્પતરૂને પેળી,	ગુરુ ગુણ ગાઇ ઉરમાં ઠરે	ચાગ્રિ ૧
"મુનિ નથી હું છું સધસેવક"	એ વચ્ચેનો વદતા નિત્યે,	
અણી સધનો સમજી મનમાં,	ગુરુકુળ કાળે મથતા પ્રીતે	ચાગ્રિ ૨
પત્યરૂં કે છટાના અણુઓ,	એક અવાજે એમ કહે,	
અર્પર આત્મા એ ગુરુવરનો,	અમ અતરમાં નિત્ય રહે	ચાગ્રિ ૩
સેવાના રંગે રંગા છું,	મરત બનીને એ જામતા,	
"મારુ ગુરુકુલ એનો હું છું,"	માની મનમાં કુળ ખમતા	ચાગ્રિ ૪
"સીપાઇ છું પ્રભુ મહાવીરનો"	એમ મુખે નિત ઉચરતા,	
ઉત્સાહ, સાહસ, ધીંગલ ગુણથી	વિધિ વિશેષી નવ ડરતા	ચાગ્રિ ૫
કચ્છી પાણી ઝાંતુ ન રહે,	કિમ્મત છે એ પાણીની,	
પાણી વિના કિમ્મત કો ન કરે,	અગિ, મોતી, નગ, વાણીની	ચાગ્રિ ૬
કચ્છી જ્ઞેનો કેમ વિસારે,	એ બહાદુર કચ્છી નગને,	
સેવાર્થી શોભાવ્યુ જીવન,	નમન કરો એ નગનગને	ચારિત્ર ૭
સ્મારક મમજી ગુરુકુળને,	મદાય કરો મદ્દમાવ ધરી,	
આ મુગના મુનિઓ એ પથે,	તારી સધને જગે તરી	ચારિત્ર ૮
ભાવી સધ નિર્મોહ્ય કરોને,	તન ને મનના રોગ દરી,	
નનમનના બહાદુર ના વો,	ગિલ કરે વગ્ગો ચિવસુદરી	ચાગ્રિ ૯

શાહુ ગિવજી દેવમિહ, મદદાઆમિમવાળા.

ચરિત્રનાયકનો શિષ્ય સમુદાય

મધ્યમા મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી, ડાબી માણુ મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજી,
જમણી બાણુ મુનિરાજ શ્રી ન્યાયવિજયજી (મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજીના શિષ્ય)

મુનિરાજ શ્રી વલ્લભવિજયજી
(મુનિરાજ શ્રી જ્ઞાનવિજયજીના
શિષ્ય) તથા મુનિરાજ શ્રી નય-
વિજયજીના કોટાબો ન મળી
શકવાથી અત્રે આપી શકાય
નથી

સાચા સમાજસુધારક

લેખક : યતિશિષ્ય જગનલાલજી, આંબેડી (કચ્છ).

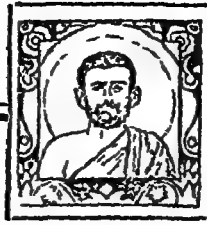
આપણે ધણીવાર જોઈએ છીએ તેમ, મોટા ગગનચૂરખી પહાડો નાની નાની બહુકો કે થોડાશા દારૂના લડાકાઓથી નથી ખળભળતા મુશળધાર વર્ષો આવો કે દાવાનળ પ્રગટો, કોદાળાના ઘા કરો કે ઘણુના, નાની એવી કાકરીઓ ખરવા સિવાય તેના પર કંઈ સ્થાયી અસર થતી નથી એને ઉડાવી દેવા માટે ધરતીક પના આવ્યકાઓ જોઈએ છે, જલપ્રલયના ધમસાણુની જરૂર છે, જખરદસ્ત સુરગોના ધડાકા જ તેને ખળભળાવી શકે છે

સમાજ સુધારાનું કામ પણ કંઈ અશે આવું જ છે રૂઢિફી મોટા પહાડો એ માટી—પથરના પહાડો કરતા વધુ અવિચલિત ઊભા હોય છે અને કદી કદી ધર્મનું રક્ષણ પામી એ પહાડો અનાદિ સ્થિર બને છે એની એક પણ કાકરી ખેરવવાનું સાહસ કરનાર ધર્મદ્રોહીનું બિરુદ મેળવે છે । તેને ઉખેડવા જનાર કંઈક અસ્તવ્યસ્ત થઈ ગયા છે, જેનું નામોનિશાન પણ નથી રહ્યું પરંતુ જેઓએ બેધડક બહાદુરીથી આગળ આવી એમા વજ્રહૃદયે સુરંગો મૂકી છે એ સમાજ સુધારાના ક્ષેત્રમા અમર બની ગયા છે

આલુ જ રચનાત્મક કાર્ય કરનાર એક સુધારક કોઈ સુલાગી પળે કચ્છને આગળે ઉતરે છે તેનું શુભ નામ શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) તેમની ભાષામા હઈ છે, અવાજમા ગભીર ગર્જનાઓ છે, દિલમા સમાજહિતની તમન્ના છે. તેમના એક એક વાક્યની પાછળ સામાજિક રૂઢિઓના કિલ્લા હચમચાવી મૂકે તેવી સુરગો છે. અપૂર્વ તન-મનાટ ભર્યા દેહમા પ્રલયચર્ચના તેજ કિરણો ફૂટી રહ્યા છે છતાં કયાય ઉચ્છેદક કે વિનાશક પદ્ધતિને લગારે અવકાશ નથી.

કચ્છની ધર્મને કર્મના ક્ષેત્રની કાયરતા તેમના દયાપૂર્ણ હૃદયને વલોવી નાખે છે કચ્છની આ અજ્ઞાનતા, આ હીનતા, આ માયકાગલાપણુ તેમની જિન્હાને ખૂબ કડક બનાવે છે કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન, વૃદ્ધલગ્ન, મરણ પાછળના લખલૂટ ખર્ચો, લગ્નના મિથ્યા આડબરી ખર્ચોઓ તમાજજીવનને કોરી ખાતાતેઓ જીએ છે. કેટલોક સ્થળે

મહાજનના નેતાઓ પાજરાપોળ, દેવદ્રવ્ય ને સાધારણ દ્રવ્ય, ત્રણે દ્રવ્યોનો ખીચડો કરી ખેઠા છે ન હિસાબ, ન સુવ્યવસ્થા ! ન જૈન યુવાનો ભણે છે ન ગણે છે નાની ઉમિરે ખેતી પર જાય કે દુકાને ખેસે ! ધર્મની વાતો તો કયાથી પામે આવે !

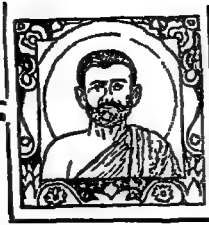
છતાં વાગડ, કઠી ને માગપટ પ્રદેશનો આ સ્થિતિ હતી આપમમા કુસપ દેવતાની ઉપાસના જોરમા હતી આમા કેટલાક સ્થાન સાધુઓ વધુ ઉમેરે કરતા હતા. મહારાજશ્રીએ આસ્થિતિ મામે યુદ્ધ આદ્યુ. પ્રથમ શિકારપુરમા ગર્જના કરી અડીથી આખા કચ્છને આચકા આપવા શરૂ કર્યા એ ગર્જનાનો રવ જ્યાં જ્યાં સભળાયો ત્યાં ત્યાં કબુતરખાનામા ફફડાટ થાય તેમ ફફડાટ થઈ રહ્યો. 'આ તે વળી કેાણ આપણું નિદ્રાસુખ હરી લેવા આવ્યો છે ? એ તો ચાલતુ હશે તેમ ચાલ્યુ જશે !'

છતાં જાગૃતિના પણ પૂતરીઓ હતા વાઢીયા, જગી, સમખીયાળી વગેરે ગામોએ મહારાજશ્રીને આમત્ર્યા તેમણે ધીરે ધીરે અજ્ઞાનનિદ્રાતુ સુખ તોડવા પ્રાથમિક ભૂમિકાઓ તૈયાર કરી એક એક પાઠશાળાની સ્થાપના શરૂ કરી વ્યાખ્યાનમા શાસ્ત્રના ખોટા અને સાચા અર્થોની મીમાના શરૂ કરી

આગળ ધર્યે જ ગયા. દુધઈ, આઘોઈ, ધમણુકા, આળરડી, ભચ્ચાઉ આદિ ગામોમા તેમના ઉપદેશે અજબ અસર કરી સમાજ સુધાગના મૂળ અહીં નાખ્યા પાઠશાળાઓ સ્થાપન કરી. બાળલગ્ન અને વૃદ્ધલગ્નના પ્રતિગઢ કર્યા મૃત્યુભોજનને અટકાવ્યા ધર્મોદાખાતાને સ્વચ્છ કર્યા ચોપડા ચોકખા કર્યા ઉપરાત મપ સ્થાપન કર્યો મહાજનના અગ્રેમરે પાઠશાળા સ્થાપન કરવા માટે તેગ જ બીન સુધારા માટે તૈયાર હતા પણ મદિરોના વહીવટ માટે-તેના દ્રવ્ય માટે અર્ચા કરવા તૈયાર નહોતા તેઓ મહારાજશ્રીની ખુશામત કરતાને ખાનગીમા ત્યાજ ભેડી કહેતા 'બાપણ ! જ્ઞાનશાળા, પાઠશાળા મિવાય બીજી વાત આપ ન છેડગો.' દોઈ મુખી પટેલ પગે પડી વિનવતો 'બાપણ ! કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન બધ કરવાનું કરો છો તે બહુ સારુ છે, પરંતુ ધર્મોદાખાતામા- પેમાની બાળતમા આપ માયુ ન મારો ! આપ તો ત્યાગી છો આ દ્રવ્યની વાતો છે અમે જયુ બગબગ કરી લઈશું'

મહારાજશ્રી એક જ જવાબ આપતા 'ચોપડા ચોકખા દરે ! નીતિનુ ખાતા ઇચ્છો, હવે જંગો, સવાર થઈ ગમણ અધારાની વાતો ભૂલી જાઓ !'

મહારાજશ્રીનું કથન બધાયને નાચુ લાગતું ઘણાં ગામોના પાઠશાળા સ્થપાણી. ઘણાને કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન અને વૃદ્ધલગ્ન કરવાની બાધાઓ દગવી ગને

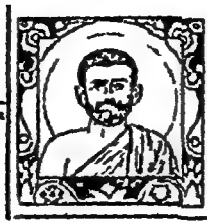

ઘણા ગાંધીના ધર્માદા ખાતા ચોકખા કરાવ્યા કેટલાય સ્થાનોના જ્ઞાનભંડારો કે જેમા ભિંધેઈ અને કીડાઓ પાનાઓ કોરી ખાતા હતા, કેટલાય મહત્વના પુસ્તકો કચરામા પડ્યા હતા અને કેટલાય ગ્રંથોના પાના આપસમા ચીપકી જઈ ગ્રંથરત્નને બરબાદ કરી રહ્યા હતા, તે બધાને સૂર્યનો પ્રકાશ બતાવી, તેનું લીધું કરાવી ઉત્તમ પ્રબંધ કરાવ્યો.

કચ્છમા ઓસવાલ જ્ઞાતિમા ઘણા ખેતી કરે છે, તેમને પણ ઉપદેશ આપી ધર્મકાર્યમા ભેજ્યા નિરંતર પ્રભુદર્શન, સામાયિક કરવા, અભક્ષ્ય-ભક્ષણ તથા શિલોજનનો ત્યાગ, ખેતીમા પણ ઉપયોગ રાખવા સાથે બીજા જીવોનો સહાર ન થાય, કોઈ જીવને મારી ન નાખવો, બીજાની ગજીઓ તથા ઉકરડા આદિ ન ખાળવા વગેરેનો ઉપદેશ આપી, તેમને સન્માર્ગે દોર્યા

અનુક્રમે મહારાજશ્રી જ્ઞાનદીપિકા લઈ માગપટમા પધાર્યા અહીં સાધુઓ તો ક્વચિત જ આવતા આ પ્રદેશમા અજ્ઞાનતાના થરો બાઝી ગયેલા હતા કુસપ રાક્ષસે પોતાનો અહો જમાવ્યો હતો ઘેરઘેર હોળી સળગતી હતી. અરે! એક મજલની જ વાત કરુઃ સગી માના જણ્યા બે ભાઈ લઢ્યા-ખૂળ લઢ્યા બંનેના ઘેર સેકડો વીધા જમીન હતી-ખેતરો હતા બંનેના પક્ષમા ત્યાના મોટા મોટા રાજપુત્રો-ઠાકોરો હતા બંને ભાઈ પોતપોતાના પક્ષના વિજય માટે હબનું રૂપિયાનો ધુમાડો કરી રહ્યા હતા અને છેવટે એકબીજાના ગળા રેસવાની તૈયારીમા હતા નવયુગના આ સુધારક સાધુપુરુષના પગલા ત્યા થયા. ઉપદેશનો ધોધ વરસાવ્યો બંને ભાઈઓએ તે સાંભળ્યો મહારાજશ્રીની વૈરાગ્યવાસિની સુધાસ્યદિની દેશનાએ તેમના હૃદય ભીજવ્યા એક દિવસ એ પાપાણુહૃદય બનેલા ભાઈઓ પોતાની ભૂલથી ગળગળા થઈ ગયા એકાન્તમા ગુરુમહારાજના ચરણે હાથ રાખી, અશ્રુ સારતા બોલ્યા ‘ગુરુદેવ, હવે હદ થઈ એવા પાપો કર્યા છે, કે કયે ભવે છૂટશુ આપ જે કરો તે અમને મજૂર છે’ પછી મહારાજશ્રીએ બહારગામના પચ્ચને બોલાવરાવી, તટસ્થભાવે ચૂકાદો અપાવ્યો બંને ભાઈઓએ પ્રેમથી બાથ લીડી સ્વામીવાત્સલ્યમા ભેગા જમ્યા. આખા ગામને જમાડ્યું અને કોર્ટમા થતો હબરો રૂપિયાનો ધુમાડો બચાવ્યો.

માગપટનો ચોખરો ભેગો કરાવી ત્યા કોન્કર-સ ભરાવી અનેક કુરૂદિઓના કિલ્લા નીચે સુરગ પુરાવી તેને જમીનદોસ્ત કર્યો. પાઠશાળાઓ સ્થાપવાની પ્રતિજ્ઞાઓ કરાવી કચ્છને આગણે એક સુદર ગુરુકુલની ચોજના રજુ કરી યશોમુક્તિ

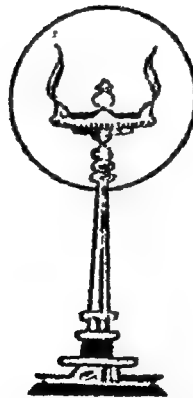

જૈન શુરુકુલની રચના, કાર્યક્રમ અને ફંડની યોજના રજુ થઇ ને મળુ થઈ. નવીન યુગના પનોતા પગલાં સૌએ વધાવ્યાં

મહારાજશ્રીએ આ કોન્ફરન્સમાં બહુ જ વિચારશીલ, ગભીર અને વિઠ્ઠાપૂર્ણ વ્યાખ્યા આપી જનતાને જૂળ આકર્ષિત કરી આરભેલું કાર્ય પૂર્ણ કરવા આગ્રહ કર્યો આરભશરૂ ન બનવા સમજાવ્યા. આખા ચોકઠામાં આનંદ આનંદ પ્રવર્ત્યો બધે જ્ઞાનદીપકની આભા પ્રસરી

કચ્છની જૈન સમાજમાં જાગૃતિના પુર આણનાર, નવયુગના દર્શન કરાવનાર, જ્ઞાનદીપકની જ્યોતિ પ્રગટાવનાર, રૂઢિરૂપી ઇન્ધન માટે જ્ઞાનચક્ષુ આગળનાર, મંત્રદંડા, પ્રકાશના પુરોહિત સુનિષ્ઠ એ પછી થોડું જીવ્યા છતાં આજે એમના આદેશો કચ્છમાં ગાજ્યા કરે છે.

ધન્ય છે એ પરમયોગી, મહાન શાસનસેવક, નિસ્વાર્થ ભાવે ભૂતલમાં વિચરી જૈનતત્ત્વની વિજય પતાકા ફરકાવનાર, શાત, ધીર, વીર અને ગભીર યથાર્થનામાં શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહાત્માને !

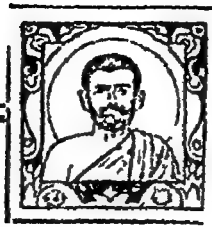

જળપ્રલય

લેખક શ્રીયુત અમીચદ માન્તર, બેંગલોર.

એ સ ૧૯૬૯ના જેઠ વદી આઠમની અધારી રાત હતી સધ્યા સમય-થીજ આકાશમા વાદળો ચઢ્યા હતા પ્રલયકાળનો ભયકર મેઘ વરની રહ્યો હતો અર્ધી રાત વીતી ગયા છતા અદ્રમા કે તારાગણ કાંઈ દેખાતું ન હતું આકાશપટમા ચોતરફ અધકારના પહાડના પહાડ ખડકાયા હોય તેમ ભયકર ધનધોર વાદળો ઉપરા ઉપરી છવાઈ ગયા હતા ચોતરફ નાખી નજર પડતી ન હતી કડાકા કરતી વીજળીઓ અને ભયકર ગર્જના સાથે મેઘરાજની સવારી આવી પહોચી હતી દૂક સમયમા પૃથ્વી ઉપર પાણી પાણી કરી મૂક્યું બાજુ માનવી-ઓના પાપ પુજને પોકારતો હોય તેમ મહામેઘ ભયકર ગર્જના સાથે વરસવા લાગ્યો પ્રલયકાળ નજીક જ આવ્યો હોય તેમ જળ અને સ્થળ એકાકાર જળમય બની ગયા તેમા વળી દુકાળમા અધિક માસની જેમ સુસવાટા કળે પવન દુકાવા લાગ્યો મહોટી મહેલાતો કપવા લાગી પહાડોના પહાડોને પણ તોડી નાખે તેવા ભેસથી પાણીનો ધોધ વહેવા લાગ્યો.

અનેક મકાનો જમીનદોસ્ત થયા. ઝુપડાઓના ફૂરચા થઈ ગયા, અને મોટા મોટા વૃક્ષો કરાડ કરાડ કરતા મૂળમાથી ઉખડી ભૂમિસાત થઈ ગયા અનેક સુધુમ માનવીઓ પાણીમા તણાવા લાગ્યા ગરાડા પાડતા ઢોરો ઘસડાવા લાગ્યા નાના ણાળદો, નાના વાછરડાઓ તથા અન્ય પશુપક્ષીઓના હૃદયલેદક કરુણ પોકારો સાથે બાજુ મેઘરાજ અદૃહાસ્ય કરતો હોય તેમ, પુનઃ પુનઃ ગર્જના સાથે કડાકા બધ વરસવા લાગ્યો વીજળીઓ થવાથી એ કરુણ પોકારો તેમા વિલીન થઈ જતા હતા એ મેઘરાજની ગર્જનાઓ તેમજ મનુષ્ય તથા ઢોરોના હૃદય વિદારક પોકારોએ એવું રોદ્ર-ભયકર રૂપ લીધું હતું કે જેનું વર્ણન આ જડ લેખિની કેટલું કરી શકે? છવનની આગાએ તણાતા એ માનવીઓ અને ઢોરો પોતાના પોકારો નિષ્ફળ થતા બેઈ નિરાશાના ઓળાના પ્રત્યક્ષ દર્શન કરી મૃત્યુના સુખમા જવાની

તેયાગી કરી રહ્યા હતા શરીરમાથી અન્ય ઘટતુ હતું, નાડીઓ શિથિલ થતી જતી હતી હૃદયના ધબકારા બધ પડગની અણી પર હતા. બસ જીવનદીપક આમ જાણીએ જશે ? કોઈ માનો જણ્યો વીરપુરુષ અમને નહિ બચાવે ?

આ વખતે એક ૨૮ વર્ષનો, મજબૂત બાબાનો, બ્રહ્મચારી, દયામૂર્તિ જૈનમાધુ પોતાના કમરામાથી બહાર આવી, મગળધાર વરસાદ અને ઘોર અધકારને ભેટી તીક્ષ્ણ નજરે પરિવ્રિત્તિ નીકાળી ચઢેલ હતો તેના હૃદયમા એકજમ દયાનો સાગર ઉપહ્યો અદ્ભુતી અતર આત્માએ અવાજ કયો ' જીઠ ! તું શુ જુવે છે ? એકેન્દ્રિય જીવોના રક્ષણ માટે દયામૂર્તિ ભગવાન મહાવીરનો જ ડોલ લઈ કંઈ છે અને આ પચેન્દ્રિય જીવોના રક્ષણ માટે તું કેમ વિચાર કરે છે ? હર શાનો છે ? જીવનનો ? નાના જીવોને અભય આપનાર અભય જ બને છે-મદાય અમર રહે છે. જીઠ ! કાઈક કરી લે ! આ અમૂલ્ય અમર પ્રાણ થયો છે લાલ લઈ લે ! તારી સાધુતા, તારો સયમ અને તારુ પાકિત્ય દીપે, જેમ આપે તેવી રીતે વીર્ય ફારવ ! ભગવાન મહાવીરનો ઉપદેશ વિચાર ! ચડકૌશિક નાગ જેવાને ઉદ્ધારનાર, મગમદેવ જેવા માટે કરુણાના આસૂ વહાવનાર એ દયામૂર્તિ મહાવીરનો અનુયાયી, પગ્મ ઉપાગક તું કેમ જીલો છે ? બુકાવ !'

મહાભારતના મેદાન પર શ્રી કૃષ્ણના કર્તવ્યબોધ જેવી અતરાતમાની વાણી સાબળી, પોતાનો ધર્મ મમજી-પોતાની ફરજ મમજી એ કરુણામાગર માનવતત અને પશુઓના આત્મમરક્ષણ માટે કટીગદ્ધ થયા એ અમર આત્માનુ નામ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજય (કંછી)

પાણીના લોહ વધતા જતા હતા મુનિરાજની પણ કરુણાનાં પૂર હૃદયને ધમધમાવી રહ્યા હતા અનાથ બનેલા જીવોની કારમી ચીસો એમના કર્ણપટ પર ભય કર ઘોષ કરતી હતી દયા યાચતા એ હાથ ને પગો પાણીની મપાટી પરથી મહાયનો સદેશો ભેજતા હતા ઉપર આકાશમા ગડગડાટ કરતો મેઘ બલબલા હિમતવાળા હૈયાને કારી દેતો હતો

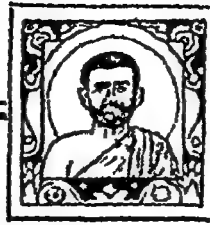
પૂર વધે જતા હતા ક્ષણવારનો વિલગ પોષાય તેમ ન હતો માધ્વી શ્રીના શીલની રક્ષા માટે યાહોમ કરનાર કાલિકાચાર્ય, જ્ઞાનશાસ્ત્રનની પ્રભાવના માટે રાજદરબારના ખૂની ભપકા વચ્ચે અધ્યાત્મવાની અડાલેક પોકારનાર હેમચંદ્રાચાર્ય, હીરવિજયસુરિ, હરિભદ્રસુરિ, એ બધાની મદદના વારસદાર મુનિજીને પોતાને

ધર્મ સમજતા વાર ન લાગી, તેઓ કરુણાપૂર્ણ, હિંમતભર્યા હાથ અને હૈયા સાથે આગળ વધ્યા !

ઉપર્યુક્ત પ્રસંગ પાલીતાણાના ભયંકર જળપ્રલયનો છે શ્રીમદ્ધર્મચરિત્ર-વિજય મહારાજશ્રીએ એ કારમી અધારી રાત્રિમા, પોતાના એ ઉત્સાહી નવયુવાન શિષ્યોને જગાડ્યા યશોવિજયજી અથમાળાના પુસ્તકોના ગુડ્સ (goods) ઉપરના વાધને આવેલ મજબૂત રસ્સીઓ, સામેના હોસ્પીટલના પીલર સાથે બધાવી. પોતાના બનની પણ દરકાર રાખ્યા સિવાય એ નિષ્કારણ બધુ, પરમ ઉપકારી, દયામૂર્તિ સાધુમહાત્માએ કોઈ અદ્ભુત દૈવી અમત્કાર બતાવ્યો હોય, તેમ જળપ્રલયમા હુબતા અને તણાતા ૩૫૦ થી ૪૦૦ મનુષ્યો તથા ૬૦૦ થી ૭૦૦ ઢોરોને બચાવી જીવનદાન આપ્યું જેમ ગાડીવધનવા રણાગણમા ખેલે અને વિજયપતાકા માટે પ્રાણની પણ દરકાર ન ગણે, તેમ આ દયાસાગર સાધુપુરુષે પ્રાણની પણ દરકાર રાખ્યા સિવાય જળપ્રલયનો લોગ બનતા, અનેક પ્રાણીઓને બચાવી, દયાને વિજયસ્થલ રાખ્યો તણાઈ આવેલા એ માનવીઓમા કેટલાક મૂંછત અને કેટલાક તો અર્ધમૂંછત હતા ન હતું કપડાનું ભાન કે ન હતું શરીરનું ભાન કેટલાક સ્ત્રી-પુરુષો તો તદ્દન દિગમ્બર હતા આ બધાની આકૃતિ એવી ભયંકર અને બિહામણી, તેમજ કુત્સિત થઈ હતી, કે સામે જોવાનું મન પણ ન થાય, છતાં કોઈ પણ જાતની ધૂણી સિવાય સમસ્ત માનવજાતિના આ સેવકે દરેક જાતની સગવડો કરી-કરાવી શુરુકુલનો અન્ન અને વસ્ત્રનો બહાર ખુલ્લો મૂકાવી ઠંડીમા હુંઠવાતા અને કાપતા મનુષ્યોને આશ્વાસન આપ્યું

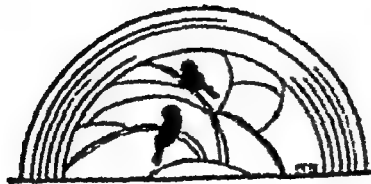
આ ભયંકર રાત્રિનું વિષ્ણુ વર્ણન અને અવલોકન પાલીતાણા સ્ટેટના મેડીકલ ઓફીસર ડોક્ટર સાહેબ શ્રીયુત હોરમસજીએ સુદર શબ્દોમા લખ્યું એક જૈન યતિનો—સાધુનો ઉચ્ચ કોટીનો પરમાર્થ અને નિસ્વાર્થી અમોઘ સેવાનો ઉલ્લેખ કર્યો પાલીતાણા સ્ટેટના એડમિનિસ્ટ્રેટર મેજર સ્ટ્રોગ પાસે આ અમાચાર ગયા મેજર સ્ટ્રોગ આ સાચા જૈન યતિ-નાધુના દર્શન કરવા તરત જ ભારતે થોડે ગામમા આવ્યા મહારાજશ્રીને મહર્ષ વદન કરી સ્ટેટ તરફથી સુદર શબ્દોમા આભાર માની બોલ્યા “આપના જેવા સેવાપ્રેમી પરોપકારી પાદરીઓ—સાધુઓથી આ સ્ટેટ ગૌરવવતુ છે” અતે મહારાજશ્રીનો ફોટો લઈ પાલીતાણા ઠાકોર સાહેબને વિદાયત મોકલ્યો અને તેમને સ્ટેટના પરમ હિતૈષી-ઉપકારી સાધુનો પરિચય આપ્યો

જળપ્રલયની ભયંકર રાત પડાવી જીવન પામેલ કેટલાક દૂર માન-વીઓ, જાણે ગર્ધ કાલનો પ્રમગ ભૂલી જ ગયા હોય તેમ જળપ્રલયનો બદલો વાળવા પાણીના આબોચિયા અને જુદા પાણીથી ભરેલા સ્થાનોમા જળચર જીવોનો મહાર આરંભ્યો, આ સમાચાર મહારાજશ્રીના કાને આંધ્યા એકદમ બધે ફરી વળી ઉપદેશ આપીને મહાર કામ બંધ કરાવ્યું, અને મેજર સ્ટ્રોગે પણ મહારાજશ્રીના અનુરોધથી તે અગેનો મનાઈ હુકમ કાઢ્યો

આ કાર્ય પછી સ્ટેટના નાના મોટા દરેક અમલદારો મહારાજશ્રીના ભક્ત બન્યા. ખુદ મેજર સ્ટ્રોગ પણ મહારાજશ્રીના અનન્ય ભક્ત બનેલ વ્હા ઉપકારના બદલામા જ તે ઋણ વાળવા ખાતર મેજર સ્ટ્રોગે જૈન શામનનો અમર કીર્તિસ્થંભ રોપવા મહારાજશ્રીને પાત્ર વીધા જમીન ભેટ આપી, બાવી ગુરુકુળનો પાથો સ્વહસ્તે જ નાખ્યો. આજે એ કીર્તિસ્થંભ મહારાજશ્રીની યશ પતાકા આકાશમા ઉડાડતો ઊભો છે મહારાજશ્રીના અભૂતપૂર્વ કાર્યની એ સાક્ષી આજે છે.

વદન હો એ દયામાગરને !

श्री जन्मपत्रिका

ॐ नमः गौतमस्वामिगणपतये ॥ स्वस्ति श्री कच्छ देशे, कठी विभागे, पत्रीग्रामे, ओसवंशे, वेढागोत्रे, श्रीपालात्मज घेलाशाह गृहे भाग्यवती देव्याः कुक्षितः। वि. सं १९४०, गुर्जरवर्षे शाके १८०६ वर्षे, आश्विन कृष्ण १४, सप्ततुर्दशी घ १४, प. ४३ परंभवास्या, शुक्रवार उ फा भ. घ ६ प १, परंहस्तम, ऐन्द्रयोगः घ. २७ प. २६ परंवैधृति योगः, विष्टिकरणं घ २४ प. ० परश परनीग करणं कयायाः १२ बुधात् तुलार्क पारम्भ गताशा २ (ता १७-१०-१८४४) सूर्योदयात् १२ सिद्ध लग्न इन्द्रं व शुभ समये वर्तमाने पुत्रस्य जन्म। तन्नाम धारशीति

तज्जन्म लग्नकुण्डलिका

सो बु रा ६	४
रवि ७	गु० शु०
मंगल ८	शनि ३
९	२
१०	११
१२ केतु	१

बुध-भोम-वे तवः स्वगृहे

अर्धकुण्डलीकायां ग्रहसंस्था

तत्कालिन ग्रहचारः

र	सो	मं	बु.	शु	शु	श.	रा
६	९	७	९	४	४	२	९
१	९	१	१९	९	१८	३	२०
३०	१९	२२	२४	४९	९९	७	२८
१५	९	९०	४	१९	३६	१२	३०
९९	७६६	४९	८९	९	१८	०	३
४७	३६	१४	९६	२	१४	९७	११

पं.

५

ચારિત્રનાયકના રુમરણાર્થે સ્થપાયેલ
શ્રી ચારિત્ર રમારક ગ્રંથમાળા તરફથી પ્રગટ થયેલાં
વિક્રતાપૂર્ણ ઊંડી શોધખોળવાળા શાસ્ત્રીય ગ્રંથો

૧ શ્રી તપગચ્છ અમલ્ય વચસ્પતિ (પ્રગમારુતિ)	૦-૧૦-૦
× ૨ મહાવીર જન્મોત્સવ	૦-૧-૩
× ૩ અષ્ટપ્રકારી પૂજા	૦-૨-૦
× ૪ પૂજા અર્ચન	૦-૨-૦
× ૫ વિદ્યાર્જુન ખડ ૧ સો	૦-૧૦-૦
૬ આદિત્ય મહાનાવલી	}
૭ રમણ પ્રશ્ન	
૮ લગ્ન પ્રશ્ન	
૯ જૈન તીર્થોત્સવ ઇતિહાસ	૦-૪-૦
× ૧૦ જૈનાચાર્યો (ગચિત્ર)	૦-૪-૦
૧૧ વિશ્વગ્વ્યના પ્રવચ (સચિત્ર)	૧-૮-૦
૧૨ દિન શુદ્ધિ વિશ્વપ્રભા	૨-૮-૦
૧૩ મહાવીર જન્મતી પૂજા	૦-૨-૦
૧૪ પૂજા સ્તવનાદિ સંગ્રહ	૦-૪-૦
૧૫ દીવાલી પૂજન	૦-૧-૩
૧૬ અષ્ટપ્રકારી પૂજા સ્તવનાદિ સંગ્રહ	૦-૧-૦
૧૭ જૈન તીર્થોત્સવ નકશો	૦-૮-૦
૧૮ બૃહત્ તીર્થ પૂજા	૦-૧-૩
૧૯ બૃહત્ ધારણા પત્ર	૦-૮-૦
૨૦ વિહાર દર્શન ખડ ૧, ૨	૧-૪-૦
૨૧ એકાદશી કોષ	૦-૨-૦
૨૨ પદાવલી મધુચ્યવ ભા ૧	૧-૮-૦
૨૩ પચ કલ્યાણક પૂજા	૦-૧-૦
૨૪ શ્રી તપગચ્છ અમલ્ય વચસ્પતિ (પુસ્તકાકાર દિતીપારુતિ)	૧-૦-૦
૨૫ ચારિત્ર સ્તવનાવલિ	૦-૧-૦
૨૬ શ્રી ચારિત્રવિજય	૧-૪-૦
× ૨૭ નિશાનીવાળા ગ્રંથો સ્થાપના નથી	

મળવાનું ઢેકાણું.

શ્રી ચારિત્ર રુમારક ગ્રંથમાળા

ખોરડીબજાર, વીરમગામ, કાઠિયાવાડ

રસયુક્ત નવીન મેહથી
મનહારી સુકથા સુષ્ણાવતા,
શૂંત, ભાવિ ય વત્તામનની
મહત્તી સૌ વિભૂતિ ખિલાવતા.

*

મયાના શુભ્ર માધને, દૂર દૂર જીવન મૂળલુ
રમ્યતિના નીર પાછને, રૂઝ જીવન જીતવું.
—દેસબજી પરમાર

પ્રશસ્તી

(૧)

રૂપ મેં અનંક રંગ, તેજ મેં હી સુરચન્દ્ર, જ્ઞાન મેં ગુરુ અમંદ, ફરૂ સજ્જ આયો હૈ ।
 દસમત્ય સૂરવીર, માલપદ્મ હૈ અમીર, મૂળ શેષ કી લકીર, મસ્ત જોગ છાયો હૈ ॥
 ચાણક્યક મતિદક્ષ, વાણીવાણ હી પ્રવક્ષ, વ્રજચારી વદ્ધ કક્ષ, ધર્મપક્ષ ગાયો હૈ ।
 ચારિત્ર વિજય સંત, એસો મહામતિવત, દરસ ભયો રાજકન, મઢ મુનિરાયો હૈ ॥

(૨)

સૂર ભયો સો તપન છગો તવ રાહુ ને આકર માન ઘટાયો ।
 જલધિ ભયો સો સુમ ભયો તવ નીમક જાકર વાસ ઘસાયો ॥
 શેષ ભયો સો માની ભયો તવ તીરંગ દેહમેં જાઈ ફસાયો ।
 ફસે ચારિત્ર મુનિ નરીંદ મેં, તેજ, ગમ્ભિર, ક્ષમાગુણ આયો ॥

(૩)

સાગર ક્ષોભ ભયો ઘસ આજ હી, વલ્લુગ આવ રહો ફટ ઘિનો ।
 આજ હી શેષ વલિત ભયો, ભયો કંપ સુરેતગિર શશિ ફિક્કો ॥
 આજ હી છોપ ગયો સૂર વાદલ, ચાર હુ ખોર અન્ધેર ભૂમિ કો ।
 શુભ હુઓ ફસ આલમ મેં અદ રાજ ચારિત્રવિજય મુનિટીકો ॥

સામરિયાલી,
 ધાગઢ (કચ્છ).

સેતક,
 રાજા રૂપા (કચ્છ)

આ કવિરાજ ચરિત્રનાપકના અનન્ય ભક્ત હતા એમની કવિતા એ વાતની પૂતી ખાતરી આપે છે કે કવિ રાજા રૂપાએ કદી નિશાને લઈ પાટી પર ધૂળ નાખી વર્ણસર ધૂલ્યો નહોતો પોષણપાત્ર પુત્રકમાથી એ નહોતા પડ્યા. કુદરતના એ કવિ હતા અને આ કવિત પણ એમના દૈવ્યમંત્રાથી પ્રગટતી અક્ષિતી સરવાળી છે. તેમણે મુનિગજશ્રીના અમરજી નિર્મિતે 'આત્મ-અક્ષિત-અંતર' બનાવ્યો છે ઉપરના ત્રણ કવિત તેમાંના છે મુનિગજશ્રીની માદગીમાં પણ તેઓએ શિશ્યભાવે મેળા બજાવી દતી, અને આગમ્ય નો એ છે, કે મુનિગજશ્રીના સ્વર્ગવાસ પછી પદ્મ દિવસે તેઓ પણ પાછા આવી ગયા હતા. અગિયારના મર્મ નેમની શુરુભક્તિ પિછાની તેમનો અગ્નિમસ્કાર, મુનિગજશ્રીના અમાધિપ દિગ્ગે આમે જ કયોં રં

ગુરુમૂર્તિ

પાલીતાણા ખાતે યશોવિજયજી નેન ગુરુકુળના ગુરુમૂર્તિ
નિર્માણ થઈ ચક્રનાયકની આગમમૂર્તિ

૨

આગમ

શ્રી ય ને ગુરુકુળનો નિલાક્ષ્ય

ૐ
શ્રીમુક્તિવિજયગણિપદ્મશ્રીકમલવિજય
પન્નાસશિષ્યશ્રીમદ્વિનયવિજયશિષ્ય
શ્રીમદ્વાત્તિવિજયમનિનાસ્થાપિતા
શ્રીસિદ્ધિશ્રીવિજયજનસસ્કન-પાકન
પાઠશાલાચોડિંગનામોકિતેયસંપાદિત
જપનુત્તામ વીરસંયત્ ૨૪૩૮
કાર્તિક ગુરુત્તરપચ્ચમ્યામ્ ભૂમવાસરે

પાલીતાણામાં આપન કરેલ પાઠશાળાના તેમણે મદન કરવામાં કદ જાણી ગમી નથી પોતાની પાછળ પોતાની ભાવના વિસ્તરે અને જૈનસમાજને ધર્મવીરો પ્રાપ્ત થાય, તે ધારણાએ પોતાનું રચા-પિત ઉન્નત્યગ ગુરુકુળથી કાર્તિકેશ્વર તેઓ મૂળ ગયા છે અને તેમના શિષ્યો તેને યોગ્ય આપી પાણીનું સિંચન કરી રહ્યા છે, તે આનંદની વાત છે તેઓનું સપુષ્પ જીવન આદમ, ધૈર્ય, ક્ષિપત અને અનુકરણની મહત્તાથી ભાવનાથી છત્રોછત્ર ભરેલું હતું અને તે મુગ્ધ જનમમૂલને કરી બતાવી તેઓ એક આદર્શ જીવન જીવી ગયા છે

પાલીતાણા, બાદરવા સુદ ૧૩,

શ્રી વિજયદેવસુરિય

ગુરુવર્ય શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ માહેશ્વરો આગ ઉપર અનંદ ઉપકાર છે કારણ કે પ્રથમ હું અજારમાં ગૃહસ્થાવસ્થામાં જૈન ભારતર હતો, ત્યારે તેમના મદનમાં આવેલો તેમની મારા પર જોડી અક્ષર નીપજેલી તેમના જ ઉપદેશથી આરમામમાં ચારિત્ર ન મદન થાય તો જ વિગપનો ભાગ કરવાનું નક્કી કરેલું

છેવટે મારામાં તેઓથી મમીપ હું મિદ્ધેત્રમાં પડ્યો. ચારિત્ર મદન કરવાની છત્ર પ્રગટ કરેલ પછુ તેઓથીએ નિમ્નૃદપણે પોતે દીક્ષા ન આપતા વિનયમોદનમુગ્ધિ પાસે ગોકલી ચારિત્ર અપાવી મદન ઉપકાર કર્યો મ ૧૯૭૪ મા લાકડીવામાં આગ પડે અપાગ પીકા નમેવી તેમણે મારી માગ મારા પાસે અપાર ઉપકાર કર્યો ગુરુદેવે કદમાં પછુ દરેક ગામમાં વિચરીને મદન ઉપકાર કર્યો છે અને બન્યા હતા તથા તપસ્વી હુકમવિનયજી તેઓથી સાથે જ રહતા.

આધાત ૧-૧૦-૩૨

મુનિરાજ હર્ષવિનયજી

શ્રી ચારિત્રવિજયજી મં ની કાશી જવાને છત્ર થય, ત્યારે શ્રી વિનયવિજયજી મં પામેથી સમ્મતિ મેળવી આપવા તેમજ વિહાર વગેરેની મગવડની મદદ શ્રી પ્રોનવાળા માજેકચદ મૂળગ મારફત કરાવે આપવામાં સદાયક તો મુનિરાજ શ્રી ભક્તિવિજયજી મદાગજ દતા

શ્રી ચારિત્રવિજયજી કાશી જમને આશાય શ્રી વિનયમર્મમુગ્ધિ પ્રેમજા અને અનુભવથી જૈન પાઠશાળા—ગુરુકુળથી અનેક સાક્ષરો-વિદ્વાનો પ્રાપ્ત કરી શકાશે તે જ છત્રાએ પાલીતાણા ગુરુકુળને અર્થે પોતાની જિંદગી મમર્ષણ કરી, અને છેવટના મમવમાં પછુ મદરાસમાં પાઠશાળા મજ ઠીક-પાઠ શાળા સારા પાયા ઉપર મગીન થાય તે જ વિચારોદતા આજે વિશ્વમાન પાનીતાણા ગુરુકુળ તેનું જ દેવ છે.

મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજી બાદોશ અને નિહર માખુમ દત્ત તેમ જ પાચીનજામાં મારની તકરાર મમથે પછુ મમાજ સેવા સાગી જાળવી હતી પાટણ, બાદરવા વદ પાચમ

મુનિરાજ જગવિનયજી

आपकी शासन सेग गिरिराज की छाया में रहने वाली प्रजा पत्नी धीमि में जानति है। आपका नाम ही चारित्रि था तो फिर दोषों का तो सदेह हो जाएगा।

आमपुर २९ सितम्बर १९३२

मुनिराज पुण्यविमर्मी

કાલધર્મ મામળા અપાર એક થયો જૈન મમાજનો મદીજા માથો મંગા વીરમગામ, કારતક મં ૧૮

મુનિરાજ દેવેન્દ્રવિનયજી

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજના જીવનચરિત્રમા મારો પરિચય માગ્યો એ માટે મારે આનંદ માનવો જોઈએ વડોદરા સાધુ સમેલનમા તેઓનો અને મારો પરિચય થયો હતો. પ્રાણીમાત્રની દયા એ સાધુતાનો સિદ્ધાંત તેમણે જીવનમા ઉતાર્યો હતો અને જલપ્રલય વખતે તાદ્દશ કર્યો હતો તીર્થરક્ષા એ તેમનું મુખ્ય ધ્યેય હતું. બારોટોના ઝઘડામાથી તે મુળી આવે છે. જ્ઞાનદાનના પૂરા પ્રેમી હતા અને તેનું ઉદાહરણ આજનું ગુરુકુળ છે. આ ઉપરાંત તેમનું ચારિત્ર નિર્માણ અને જૈનધર્મ પર અનન્ય શ્રદ્ધા હતી. સત્યપ્રિયતા પણ ઊંચા પ્રકારની હતી તેમને સત્ય માર્ગ જાણી સત્ય સ્વીકારવાની પરમ રુચિ હતી

મુનિરાજ હેતુમુનિજી

તારાગણોનું અસ્તિત્વ પ્રકાશ માટે જ છે. જાગીરય પુરુષો કામ કરવા જ-ધ્યેય પ્રાપ્તિ માટે જ જીવે છે એ મહાન પુરુષમા યોગની મસ્તી હતી, શાસનની ધમસ હતી તેમનો સાત કુર્મો જોયો ગૌર દેહ, એકલવાઇ કાયા ને તેજકણુ પ્રસારતું મુખાર્વિદ ન જૂલાય તેમ છે. આધોષ (કચ્છ)

મુનિરાજ ભૂમિવિજયજી

મુનિમહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી સાથે મારો પરિચય હતો હું તેમની પાઠશાળામા ભણતો હતો. તેઓ મારા ઉપકારી હતા તેઓ જ્ઞાનના બહુ પ્રેમી હતા તેમજ પરોપકાર કરવામા તેમની પ્રીતિ હતી સાધુઓને દેખી તેમને આનંદ આવતો શાસનની સેવામા તેમને સારો પ્રેમ હતો હું તેમની સ્થાપન કરેલી પાઠશાળામા લગભગ આઠેક માસ ભણ્યો હઈશ. ખેડા, જા વ ૧૧

મુનિરાજ સૌભાગ્યવિજયજી

સ્વર્ગસ્થનો મને ઘણો પરિચય હતો તેઓ પ્રથમ બનારસ પાઠશાળામા મારો પરિચયમાં આવેલા ત્યાં સ્તુતિપાત્ર પરિશ્રમ લઇ તેઓ વિદ્વાન થયા ત્યારબાદ પાઠશાળા માટે પાલીતાણા જઇ, તીવ્ર પરિશ્રમ લઇ ગુરુકુળ સ્થાપન કર્યું સ ૧૯૬૬ની જલહોનારત વખતે ધણી જ જીવોને અભયદાન તથા ધર્મદાન આપ્યું તેઓ ધણી બાળતમા શાસન ઉપર ઉપકાર કરી ગયા છે. શ્રાવણ, સુ ૧૧ ૧૯૮૮

મુનિ ભાવવિજયજી

મુનિરાજ ચારિત્રવિજયજી ધણી બહાદુર અને શાસનની લાગણીવાલા હતા તેઓએ ધણી સારા મારા કામો કરેલ છે હતા આનંદી સ્વભાવના એટલે મુનિઓમા ટીખળ ધણી વખતે કરતા બાકી સહવાસમા તો રહેલ, પણ ઘણો વખત થયો એટલે જેવી જોઈએ તેવી સ્મૃતિવાલા નથી. કોનીયાક બાદરવા વદી ૧૦ રવિ

મુનિરાજ રંગવિજયજી, મુનિરાજ અમરવિજયજી,
મુનિરાજ કાન્તિવિજયજી

શાસન માટે પ્રાણ પાથરવા એ જ ગુરુમહારાજનું જીવનસૂત્ર હતું

મુનિરાજ કપૂરવિજયજી

પાચમી યૂગરાતી અને પહેલી અગ્રેજનો અભ્યાસ કર્યા મ. ૧૯૭૧ માં હું શ્રી યશાવિનયજી
જેન મંત્રીત પાઠશાળામાં જામલ થયો આ વખતે પૂજ્ય મુનિરાજશ્રીના પરિચય થયો તેઓશ્રી એક
આદર્શ શાધુપુરુષ હતા, તેઓ માફ મયમી જીવન વ્યતીત કરતા હતા તેમના કેટલાય ગ્રન્થો આજે
તાજ છે પાઠશાળાની ઉત્તતિ મદાગજશ્રીના અચાક પરિશ્રમ અને ઉપદેશને લીધે જ થયેલી હતી
તેમનામાં કૃતિશોભ જગત્તે નહોતો જ્યારે ગર્યા માટે અનેક ગતના કુપયત્નો થયા ગયા હતા, ત્યારે
પણ તેઓ તો મુગી મેવા જમવે જતા હતા. તેઓશ્રી મમાજ મેરક હતા તેમજ શાસ્ત્રોનો તુલનાત્મક
અભ્યાસ કર્યો હતો અનેક વિદ્વાનો તેમની પામે ચર્ચા કર્યા આવતા એવા મદાત્મા પુરુષ જ
સમાજનમ ધનુ કલ્યાણ કરી શકે છે.

વીરનપુર તા ૧૭-૮-૩૨

મુનિરાજ લક્ષ્મીસાગરજી

અમેજી જ્યારે દીક્ષા લીધી સારપછી ચારિત્રવિનયજી મદારાજ કલ્પમાર્થી નગર આબ્યા
અને ઘણી મધુમથી નગરમાં દીક્ષા આપી હતી ત્યારપછી રાજકોટમાં બેગા થયા હતા, ત્યાંપણ
જી પુજ્યા બેગા થયા હતા, અને અમે ગાભળ્યુ હતું કે જ્યારે પાવીતા મુખા પાળીરે ન આવી ત્યારે
તેમની શુરકુલ આદિ ઘણા માણ્યોનો ઉપકાર કર્યો હતો તેમને થેંગા વખતમાં ઉપકારના કાર્ય પળા
કરે પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કર્યું છે

ગણે, મી, ૮ શુક્ર, સાખીજી હિતશીજી, સાખીજી હરકોટશીજી, સાખીજી હિતમણીજી,
સાખીજી હરખશીજી, સાખીજી વડલખશીજી, સાખીજી મુખોદશીજી, સાખીજી પ્રભાશીજી.

અમેજી તો મદાન કોલિંગ શુભાચ્યુ છે તેઓએ તો ચોત્રીમ વર્ષમાં જ બધું મેળવી રત્નગમન
કર્યું છે તેમોશી આપણા હમેશા પ્રરક બનો !

પાલીતાણા

સાખી વિવેકશીજી (કલ્પી)

સાખી નેમશીજી (૩૩)

ચારિત્રવિનયજી મદારાજને જે સાત લીધા છે અને ઉપકાર કર્યો છે તે અમ પામર
જીવથી શુ લખાય . . .

મીળ. આસો સુ ૭, ૧૯૮૮

સાખી નીતિશીજી
સાખી દાનશીજી
સાખી દયાશીજી
માવીકા હરખખાઈ મારશીવાળા

મદારાજ માર્દેજનો ઉપકાર બધું વાદ આવે છે એ વેળા હું નવસિન હતી. મદારાજ માર્દેજ
બહુવાનો પ્રતિષ્ઠ કરાવી આપ્યો હતો માગ તો એ જ્ઞાન-ઉપકારી છે

સાખી વડલખશીજી.

પાલીતાણા માર્દેજે માર્દેજો જાણુ પન્નાવાવનો પાર્શ્વમાંગા ઉનારો મળેલો માર્દેજ માર્દેજ
જેન મંત્રીત પાઠશાળામાં આ વેળા મર્યા એવાનો પ્રમમ મળ્યો મુનિરાજશ્રી મંત્રીતવિનયજી

પણ અહીં પ્રથમ પરિચય થયો. તેમની ઉચ્ચ ભાવના, ખતીલો સ્વભાવ અને જૈન બાળક—જેઓ અન્ન, વસ્ત્ર અને વિદ્યા વગર રહ્યા છે તેમને સરકારી બનાવવાની ધમશ આજે પણ થાદ આવે છે.

ત્યારબાદ જલપ્રલય વખતનો પ્રસંગ જે લોકોએ એ દૃશ્ય જોયેલું તે તેને મનુષ્યશક્તિ બહારનું કહે છે. દેવશક્તિની સહાય વગર આ અને જ કેમ ? મહારાજ શ્રી સાથે આ પ્રસંગની વાતચીતમાં તેમણે કહ્યું કે, ‘ ખરી જીવદયાની ભાવના હોય છે તેને શક્તિ મળે જ છે ’ ખરેખર ! પચેન્દ્રિય જીવે બચાવ્યા તે યોગ્ય જ થયું છે સકટ સમયે પોને ઊભા રહી જોયા કરે, પોતાના અલગ્યુદ્ધિનો ઉપયોગ આત્મા તરફ જીવોને બચાવવા ન કરે અને લોકોને દેખાડવા મુહપત્તિ પડિલેલ્યા કરે અને કહે કે અમે શુદ્ધ ક્રિયા કરીએ છીએ, આમ કહેનાર મહાત્માઓને નમસ્કાર ! જૈનધર્મ પરિણામની ભાવના પર છે અતઃ જીવની શુદ્ધિપૂર્વક કાર્ય કરશે તે તરશે

આ પછી સ ૧૯૭૪ની સાલમાં હું પાલીતાણા ગયેલો નહારળીદર્શનમાં હત્યો હતો. પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી તથા આચાર્યવર્ય શ્રી વિજયકમલસૂરિજી પણ ત્યાં પધાર્યા તેમણે પાઠશાળા સંબંધી વાત કરી તેમજ વધુ માટે પોતે ભ્યાં હત્યા હતા ત્યાં રણુશી દેવરાજની ધર્મશાળામાં આવવાની વાત કરી ત્યાં પણ હું ગયો પાઠશાળા માટે સહકાર આપવા કહ્યું પોતે વિહાર કરવા માગે તે જણાવ્યું આ પછી મુળધ જતા માર્ગમાં યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીને વાતચીત હતી તેમણે પણ એ કાર્ય માટે મને કહ્યું તેમજ શ્રીયુત લલ્લુભાઈ કરમચંદને લખ્યું છે તેમ જણાવ્યું મેં કહ્યું કે જો તેઓ હશે તો હું તૈયાર છું

શ્રીયુત લલ્લુભાઈ પણ પાલીતાણે ગયા શ્રી ચારિત્રવિજયજીને મળ્યા વાતચીત કરીને મારાં સુકાન સંભાળ્યું આ પછી પણ શ્રીયુત લલ્લુભાઈ જામનગર બાળ્યું જમ મહારાજશ્રીને મળ્યા. મહારાજશ્રી ધણી રાજ થયા તેમણે એ વેળા આ ઉપરાંત એક અનાથાશ્રમ સ્થાપવાની જરૂર જણાવી. તેમજ એક પડિત થનારાઓ, સાધુ થવા ઇચ્છનારાઓ માટે બાલપણથી જ તેવી કેળવણી મળે તે માટે એક જુદું ખાતું ખોલવા આગ્રહપૂર્વક ઉપદેશ આપ્યો જૈનોના બાળકો અન્ન પાણી વગર કુખી થાય એવું એમને મોહુ કુખ હતું તેમની વાતો સાંભળી અમેને ખૂબ આનંદ થતો કેવો જીવી ભાવના ! આનાથી વધુ શાસનસેવાનો અતઃ કેવો હોય ? જૈનોમાં આવા સાધુ મહારાજ થોડા હોય તો પણ જૈનધર્મની ઉન્નતિ જરૂર થાય.

તેઓશ્રીનો અમરઆત્મા આપણી વચ્ચેથી અમરધામ તરફ ગયો છે. પણ તેઓ ભ્યાં હોય ત્યાંથી એવા આશીર્વાદ આપે જેથી અહિંસાધર્મની વિજયપતાકા સર્વત્ર લહેરાય ! મુનિજીને પુનઃપુનઃ વદના ! મુળધ

શ્રી જીવજીવ્યક કરમચંદ ઝવેરી

૯

મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ સવત ૧૯૬૭ની સાલમાં પાલીતાણામાં અતુર્માંસ રહ્યા હતા હું મારા કુટુંબ સાથે છ માસ ત્યાં જ રહ્યો હતો આ વેળા મને તેઓશ્રીનો પરિચય થયો હતો તેઓશ્રીએ જૈન કામનું અને મુખ્યત્વે ત્યાંના અજ્ઞાન જૈન બાળકોનું લાલું કરવા સરથા સ્થાપી હતી, અને આ માટે એટલી મહેનત લીધી હતી કે તે મારાથી વધુન થઈ શકે તેમ નથી ..તેઓ પોતાના

जवननी छेली पग सु ही पाहगागानी छन्ति माटे विचार करता रखा छता, धन्य छे जेकर साधुपुरोने ।
अमदावाद, ता २०-८-३२ जंघरी मोहोलासलाध भगनसाल

ॐ

स्वर्गस्थ भावेनो अमारो पन्थिय पालीनास्थाना नरणावध पहेका ओक वर्यथी धयो छता
डेगवली माटे तेमनी अलग तमन्ना छती. भदागनओना सङ्गपदेशनी अभेने पथ्य ने विद्यार्थीओना
अर्थनो-तेमने डेगवताना अर्थनो लाभ भयेनो, जे पाथ ३११ सुधी आपु दनु आ ने विद्यार्थीओ
पेडा ओक विद्यार्थी ते सिद्धवर्ध मुनिगन आ दशनविनय ओकारी वरभोरो डेयो सङ्गपयोग
धयो ते आयी माली शक्य तेम छे, अने ते माटे अभो मुनिगनओना ओशीगण्य छीओ. श्रीम
विद्यार्थी लाभ व्यवहारिक जवनमा जेकाया छ भदागन श्री स्वभाव सान्त, छन्नाकी तेमन डेगवली
प्रत्ये वपु, धरा राखता छता. श्रीम मुनेराने तेनु अनुकर ग करे तो आवनी आ नैन भगवनी
निरनेन आ नरु नाथ्य थाप
मुअध, ता. १०-१०-३१ श्री गुलाबचन्द शोभाचन्द शाह

आम दिवशी . . . सभाने ओक भितारे आयगी गयो तेओना आभाते छति भयो ।
मुनिओ भद्रिक छता. + + + अमार भनोभेद थयो पथ्य तेमनी लदादुरी तथा धरा माटे
आमने जान होय. हु कच्छी तरीके जेवकु अभिमान छउ छु ओ स्वर्गस्थने नु अभाव छु.
धीताथ.
३ अरु २७ देवगी

ॐ

श्रीमान् पूज्य विद्वद्वयं शासनदीपक मुनिगल श्री चारित्रविजयजी महाराज साहब के सहवास
में मैं के चार आया हूँ । आप बड़े विचारशील एव उदार हृदय वाले हैं । आपका जीवन परोपकारमय
था । शासन की उत्थिति के लिये आपका मन सदा उत्साही रहता था । आपने पत्रि तीर्थभूमि
पालीना । मैं श्री यशोविजय जैन गुरुकुल स्थापित कर के समाज का महान कल्याण किया है
कि निम्न आन संकटों विद्यार्थी विद्याध्ययन कर के सम्मार्गगामी होते हैं । आप इनने साहसी और
धैर्यवान् हैं कि अनेक संकट आने पर भी गुरुकुल को ऐसा स्थायी रूप दिया कि आज
नगन में जयन्त है, यही आपके अमर आत्मा का स्मरण है । आप जैसे शासनप्रभाषिक मुनिगल
की आधुनिक समय में परमावश्यकता है किन्तु समय की चञ्चलता है । ॐ शान्ति !
नगपुर, ता० २७-९-३२. भगवानदास जैन

ॐ

यों तो आपमें और भी अनेक उन्नत गुण हैं परन्तु आप वदये ठहरे के सदासिरी,
सत्याग्रही, सन्तुष्टिमान और सत्यात्मा हैं । आपके द्वारा जैनी नगपुरों का बड़ा
उपकार हुआ है ।

शेकरे कि इन परोपकारान्वित मण्डलिकृपापति महान गुरुय का मारा १०.७.५ में
केवल ३५ वर्ष की उम्र में ही देहान्त हो गया । हमारी समस्त सेवकों की चारित्रविजयजी की

મૃત્યુ સે જૈન-સમાન કો જો ક્ષતિ પહુંચી હૈ ઉસ કી પૂર્તિ શીઘ્ર હૈ નહી હો સકેગી ।

આત્મા તા ૧૮-૧-૩૨

સૂર્યવર્મા એમ. એ.

પ્રયાગ વિદવવિદ્યાલય ।

૪

પ્રાત સ્મરણીય પરમપૂજ્ય શ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) અહીં સ ૧૯૭૨ ના ધ્રાગણ માસમાં પધાર્યા હતા, તે વખતે તેઓશ્રીની વ્યાખ્યાનવાણીનો લાભ શ્રી સધને બહુ જ સારી રીતે આપ્યો હતો. ત્યારબાદ સ. ૧૯૭૩ના માહ માસમાં બીજી વખત પોતાના શિષ્યસમુદાય સહિત આવ્યા હતા. અને તેઓશ્રી વ્યાખ્યાન અને ધર્મજ્ઞાનમાં બહુજ વિદ્વાન છે, તેમ વાત સાંભળી અમારા ઠાકોર સાહેબ શ્રી રાજસિંહજી સાહેબ તેમના દર્શનાર્થે આવેલા હતા અને સામાન્ય ધાર્મિક ચર્ચા થઈ હતી.

ત્યારપછી સ. ૧૯૭૪ મા માહ તથા ચૈત્ર માસમાં એમ બે વખત પધાર્યા હતા. વખતે ઠાકોર સાહેબે વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે પોતાની કચેરીના હોલમાં ગોઠવણ કરી, મહારાજ સાહેબ ત્યાં વ્યાખ્યાન આપવા કહ્યું હતું. ત્યાં જૈન-જૈનેતર સ્ત્રી-પુરુષ અને કચેરી મળી વગેરે સાચુસોનર મોટી હાજરીમાં વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું અને તે સમય દરમ્યાન ધાર્મિક ચર્ચા માટે ઠાકોર સાહેબ વ્યાખ્યાન સિવાયના વખતે ઉપાશ્રયે અવારનવાર ધણી વખત આવતા અને કલાકો સુધી ચર્ચા થતી હતી ઠાકોર સાહેબને દરેક ધર્મનું સાચું જ્ઞાન હતું અને દરેક ધર્મના શુરુઓ સાથે ચર્ચા કરીને પૂરો રસ હતો, તેમજ જૈનધર્મ માટે સારી લાગણી હતી અને માનદૃષ્ટિથી જોતા હતા તેમજ જોશીશ્રીએ જૈનધર્મના પુસ્તકોનો પોતાના ખાનગી વાચનાલયમાં સંગ્રહ કર્યો છે. તેઓશ્રીએ મહારાજ સાહેબ પાસેથી તીર્થંકર ભગવાનનું સ્વરૂપ સાંભળીને પાર્શ્વનાથ ભગવાનની છબી ચાંદીની કૃતિમાં બદાવી પોતાની પૂજામાં રાખી હતી.

માલીઆ, તા ૨૨-૮-૭૨

જેતા હલીઅંકર ઉદેશ્યક
અમૃતલાલ બાદવજી

૫

દશ દૃષ્ટાન્તે દુર્લભ એવા અમારા માનવજીવનની કિમત સમજાવનાર શુરુમહારાજ સ. ૧૯૭૩ની સાલમાં અત્રે ચતુર્માસ કરેલ સમાજસુધારણા માટે ખૂબ જહેમત લઈ અંગીયા, નખયાણા, મજલ, પીથોલા અને ભડલી, એમ પાંચ ગામના ચોખરાને ભેગો કરી ધણા સુધારા કર્યા હતા મજલમાં બે આગેવાન ભાઈઓના ચૌદ વર્ષોના ઝગડાનો તેઓશ્રીએ માગપટમાં નીકાલ આણેલો આથી અમને તેમના ઉપર શ્રદ્ધા વધી તેઓ બહુ બુદ્ધિશાળી અને પ્રતાપી પુરુષ હતા આજે પણ ચોખરામાં તેમને બહુ ભાવપૂર્વક સો યાદ કરે છે.

અંગીયા ગામના ગામધણી બાવાજીને પણ તેમણે પ્રતિબોધ કર્યો હતો. ગામના ધણી બાવાજી મુ ધસ્તરલાલભાઈ તથા અધિકારી વર્ગ તેમના પ્રતિ બહુ સન્માનવાળો હતો. જાહેર ભાષણો

આપીને તેમણે દિન્દુ-મુમુક્ષુમાન ઓ તરફ મમભાવ ને પ્રેમ આપ્યો હતો. સત્ ૧૯૭૫ માં ફરીથી તેઓ અહીં પધારેલા એ વેળા પ્રેમના કાદી નીકળેલા તેઓએ ધરોધર ફરી, કુખી દર્શાવે આપવા-સન આપ્યું હતું આ નાના સંખ્યામાં એ વખતે મુનિગણશ્રીનું આશીર્વાદ ઓને અમૃતમય હામણ.

ત્યારબાદ આમે સુદ ૯ ની રાત્રિએ જૈનશાસનનો એ જ્યોતિષ દિવસ થયો. ત્યારબાદ પામ્યા ત્યારે પામેના આવકના ધરમાં કુકુમના પગમાં અને દીપક દેખાયા હતા. આખા મામમાં પાખી પાખી હતી દરેક કોમના લોકો અગ્નિચક્ર વખતે હાજર હતા તેમના નિમિત્ત કારતક મામમાં એક અદ્વાઇ ઉત્તર કરી એક દેવીના તમના પગમાં પમગણ્યા છે અમારા શ્રી મધ્ય ઉપર તેમના ધણી ઉપકાર છે તેમની અમરકીર્તિ એમની પાછળ જીવની જીવની છે.

શ્રી અગીવા મધ્યપતિ,

આવક વેલણ કુમરગી

૧૧ મેનાં દિવસનાં

૧૧ દોકડેલી દિવસનાં

અંગીવા. ૨૭-૯-૩૬

આ અમરગીય ગુરુદેવનો અમલ્ય વિશેષ મહત્ત્વ માટે દિગ્ગીરી ઉપગતી રંગો છે. દિગ્ગીના રંગો મારા સર્ગદર્શક હતા. આજીવન તેમણે મને ફરી મુખમાં દીધો નથી અને મને જાણ્યો નો ઉત્તર. નિયતિએ પડેલાડનાર એ ગુરુદેવ બુદ્ધિ બુદ્ધિય તેમ નથી સદિયા મળે અમરપરો નથી, એવું જીવનનિયતિમાં આવા આશ્ચર્યજનકની ખોટ હાજર કરી ખાવ છે ત્યાં જો નથી એ આજના ખોટો ફરી કંઈક મુખ્ય પ્રેમથી આપ્યા કરે.

કલકત્તા ૨૬-૧૧-૧૮

પડિત વિજયવલ્લભ અમરવલ

ગુરુદેવના અતિમ દર્શન થયું ન થયાં. તે વિધિ. તે આ શું કર્યું? હવે એ કૃપા, અમારાં જોડ અને એ પ્રેમોપદેશક ક્યાંથી મળશે?

દાખા, મમર સુદ ૧૫

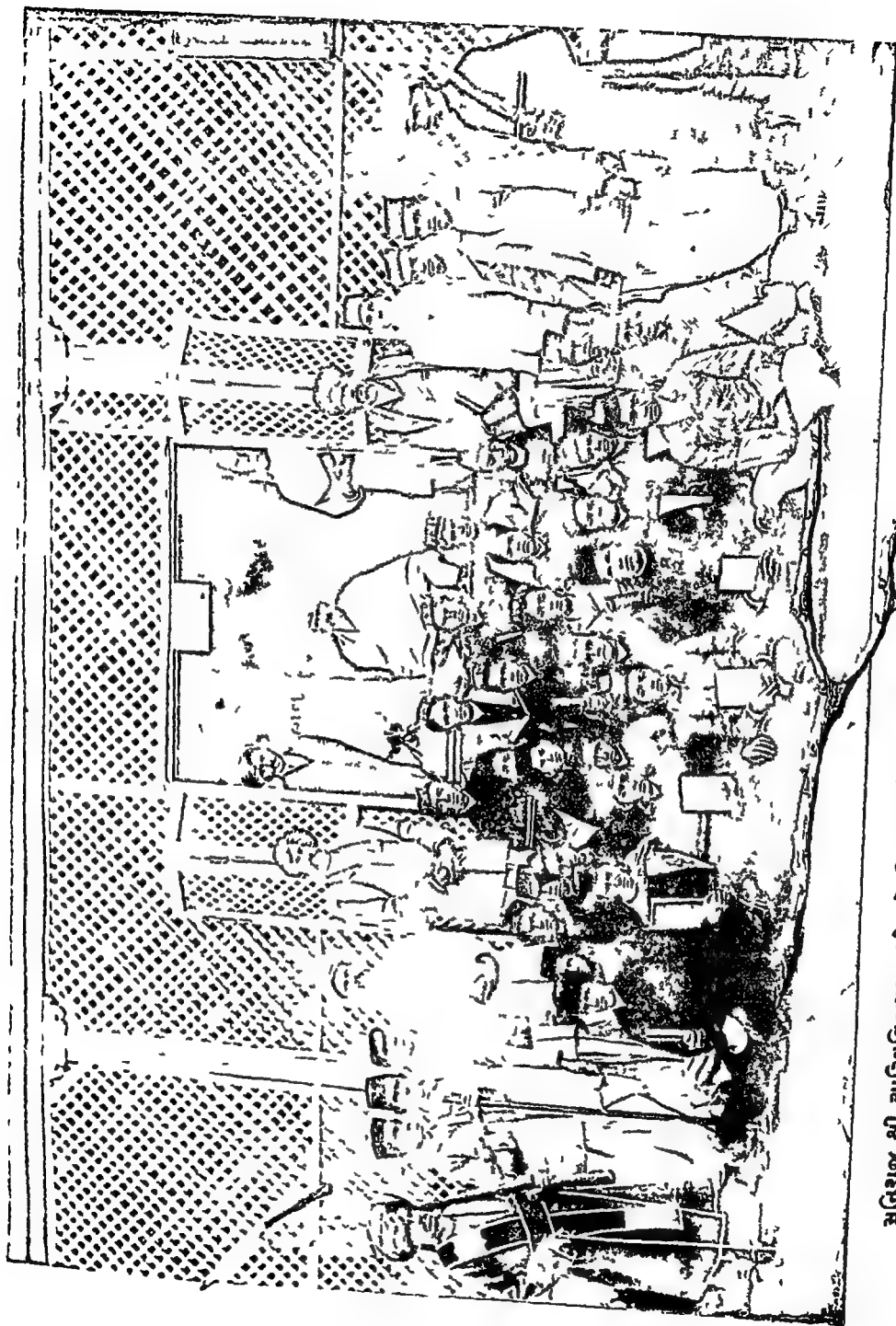
નાગરદામ

ગુરુદેવના અમરવામના સમયાચારે આખા મધ્યમાં ખેલની લાગણી પ્રમતી છે. મમર પાખી પાખી પુણ અમરગી કંઈ અરેબર. ગુરુદેવનો કંઈ પર અમાર ઉપકાર હતો. સ્થાવરમાગીમાંથી નીકળે પછી તેમણે અહીં ધણીને પ્રતિભાવ્યા હતા છે. જો સારના આ પ્રદેશમાં તેમણે કરેલા ઉપકાર અન્ય તેમ નથી જાણ્યાના હામર ને અગીવાના પીગાવા જીવને થયું ઉદ્દેશ આપી. તમારું કારણ છે કંઈક એક ગુરુકૃપા અને અનાથાશ્રમ સ્થાપના માટે નામો કર્યું હતું. ખરેખર તબુ થયા હતા થયું કુરુકાળની છાંય બીજી હતી. તોફાન આમખિયા તોફાન થયા. તજિવન નાજીવન હતી. ૧૯૭૫ માં મર મરિયાગી જનામ્યા મરિ મનારગી પ્રતિભાજ પગલા મામપર જીતી જીતી અગી ૧૨ ની મરિયાગી કરવા દિવાળમાં હતા ગુરુદેવના અમરવામથી કંઈક ન પૂરતું નથી. ખરેખર તે એવા ગુરુમનારના ઉપકારનો આજ અહીં જોઈ શકાય તેમ નથી.

અમર, કલકત્તા સુદ ૨, ૧૯૭૫

શ્રી નાથાલાલ અમર

મરમન ગુરુદેવ. ગાંધીવિજયજીના પરિચયમાં જે આજે કું મરુ મરુ મરુ, અમર નાથાલ હમ મે દેવેવે સે અને મને તેમના જીવન પછી જાણ છે કે એક વખતે અમર નાથાલ મરુ મરુ

સુનિરાળ અી ચારિત્રવિજયલ્લ, અી યશોવિજયલ્લ નેન સસ્ટ્રુત પાઠશાળા-મેડિડિના છાત્ર તથા કર્મચારી વર્ગે ક્ષાત્રે
 (કસ્ટોમ સામે ગુરુકુળના જ્ઞના યદાનના યેવાયેલી સમ્બલ્લની. વીર સ ૨૪૩૮)

જે ધારે તે કરી શકવા સમર્થ હતા. એમના શબ્દોમાં કોઈ સજીવની હતી કાર્પમાં કોઈ અજીવ શક્તિ હતી પાલીતાણા માસ્તર કર્તુરચંદ હેમચંદ શાહ

૪

બુદ્ધિમતા, ન્યાયપ્રિયતા, જિનેશ્વર પ્રભુ પ્રતિ અપૂર્વ ભક્તિ જ તેમની મહત્તા સૂચવે છે જગતમાં એવા થોડા જ માણસો હોય છે જેઓ એક માર્ગ અંગીકાર કરી બીજા માર્ગ ધૃષ્ટ જણાતા હિમત ને માહમતી અંગીકાર કરે છે પૂજ્યશ્રીએ એ કરી બતાવ્યું હતું શાસનની દાઝ તેમને હૈયે ધણી હતી અને તે માટે તેમણે પાલીતાણા ખાતે શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળાની સ્થાપના કરી અને તેનો વિકાસ સાધી ગુરુકુળ બનાવ્યું આ સસ્થા માટે તેમણે આપેલા અમાપ ભોગતુ વર્ણન કરીએ તેટલું ઓછું છે આવા એક પરોપકારી પુરુષની જેટલી પ્રાર્થના કરીએ તેટલી થોડી છે

પાલીતાણા, ૨૬-૭-૩૨

શ્રી શકરલાલ ડાહ્યાભાઈ કાપડિયા
સુખી શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ

૫

માત્ર અઠાર વર્ષના ચારિત્ર્યમયમાં સવેગ ધર્મનું રક્ષણ કરતા પોતાના જીવનમાં અત્યુપમ એવા શાસન સેવાના કાર્યો કરી તેઓ જૈનસમાજ ઉપર ઉપકાર કરી ગયા છે વધારે જીવન વધુ હોત શાસનસેવા કરી જૈનશાસનને વધુ આભારી કરત' મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી અત્યારે સ્વર્ગ પરા તેમના સેવાના કાર્યો સ્મરણ ચિન્હ તરીકે મૌન્યુદ છે, જેને યાદ લાવી જૈનસમાજ આપણે તેમનું પવિત્ર સ્મરણ કરે છે ।

ભાવનગર

ને ધારે તે કરી શકવા સમર્થ હતા. એમના શબ્દોમાં ક્ષેત્ર સજીવની હતી કાર્પના ક્ષેત્ર અજીવ શક્તિ હતી પાલીતાણા

માસ્તર કરતુરચંદ હેમચંદ શાહ

બુદ્ધિમતા, ન્યાયપ્રિયતા, જિનેશ્વર પ્રભુ પ્રતિ અપૂર્વ શક્તિ જ તેમની મહત્તા સૂચવે છે જગતમાં એવા થોડા જ માણસો હોય છે જેઓ એક માર્ગ અગીકાર કરી બીજો માર્ગ ઇષ્ટ જણાતા હિમત ને માહમથી અગીકાર કરે છે પૂજ્યશ્રીએ એ કરી બતાવ્યું હતું શાસનની દાઝ તેમને હૈયે ધણી હતી અને તે માટે તેમણે પાલીતાણા ખાતે શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળાની સ્થાપના કરી અને તેનો વિકાસ સાધી ગુરુકુળ બનાવ્યું આ સરથા માટે તેમણે આપેલા અગ્રાપ જોગવું વર્ણન કરીએ તેટલું જોણું છે આવા એક પરોપકારી પુરુષની જોટલી પ્રાર્થના કરીએ તેટલી થોડી છે

પાલીતાણા, ૨૬-૭-૩૨

શ્રી શકરલાલ હાસાભાઈ કાપડિયા
સુપ્રી શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ

માત્ર અઢાર વર્ષના ચારિત્રમયમાં સવેગ ધર્મનું રક્ષણ કરતા પોતાના જીવનમાં અનુપમ એવું શાસન સેવાના કાર્યો કરી તેઓ જૈનસમાજ ઉપર ઉપકાર કરી ગયા છે વધારે જીવન બાકી હોત શાસનસેવા કરી જૈનશાસનને વધુ આભારી કરતાં મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી આચારે તથા પરાયે તેમના સેવાના કાર્યો સ્મરણ ચિન્હ તરીકે મૌન્યુદ છે, જેને વાદ લાવી જૈનસમાજ એવારે તેમનું પવિત્ર સ્મરણ કરે છે ।

ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિલોકીકાસ

જેને ખબર હતી કે ‘કબીર’ની ફેફસી દોષિણી દાંતજીની એ ચીરમાથી મહાન ‘કબીરવંશ’ બનશે ? અને એનું સ્મરણ નિત્યનૂતન રાખશે । જેને ખબર હતી કે મહારાજશ્રીએ વાવેલું ગુરુકુળ વૃક્ષ આમ ફાલશે—ફુલશે અને સર્વને આકર્ષશે ।

પાલીતાણાના ભયકર જલપ્રસથ સમયે તેમની અનુપમ સેવા એ તેમને જીવનનો મોતમ અને સુવર્ણ પ્રસંગ હતો સેકડો માણસોને અને ઢોરોને પૂરમાં મૃત્યુ માર્ગે જતા નાખી એમણે હંદય પીમળી ગણ્યું એ સમયે પોતાના દેહની દરકાર રાખ્યા વગર પરાયે કપલાવી એમણે એ જીવોને અભયદાન આપ્યું એમની સાચી સેવાની સાચી કદર થતા રહેઠાન સામેની વિશાળ ભયવસ્થા ત્યાં સંનિદાન અર્થે સરથા સ્થાપી આજે એ સરથાને વીરોક વર્ષ થયા, એની પ્રગતિ વ્યવસ્થા એ બધું અદિતીય અને અજોડ છે

મહારાજશ્રીનું મહુજીવન મુલકાણું છે એમના ત્રણ શિષ્યરત્નો વાર વાર પોતાના ગુરુદેવની સંસ્થાપિત સરથાને સ્મરણમાં લાવી મદદ આપવી રહ્યા છે મહારાજશ્રીના જીવન દર્શનની ન્યોત જૈન જગતમાં સોનેરી પ્રકાશ પાથરી રહી છે આમ “ગુરુકુળ” એ જ એમના ‘સુનર્ણપૂષ્પ’ નહિ તો બીજું શું ?

પાલીતાણા

શ્રી તલકચંદ જાણી મહેતા.

સહાનુ કાર્ય સાંજના સાડાપાંચ વાગે શરૂ થતા આરભમાં જૈનશાસનના અધિપતિ પુરુષોત્તમદાસ ગીગાલાઈએ નિવાન સાહેબ નારણદાસભાઈને પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારવા માટે દરબારત મુકતા જણાવ્યું કે “મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી કે જેઓએ આ સંસ્થાને સગીન બનાવવા ભગીરથ પ્રયત્ન કર્યો છે, તેઓ સાહેબ નિકાર કરવાના હોવાથી આ સભા બોલાવવામાં આવી છે અને તેની અદર આપણા જ્ઞાનનીય ન્યાયશીલ દીવાન સાહેબ નારણદાસભાઈ પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારી આપણને આભારી કરશે.” ઉપર્યુકત દરબારતને શેઠ નરસી કેશવજીની ધર્મશાળાના મુનીમ રા વલ્લભજી વસ્તાલાઈએ ટેકો આપતા સર્વાનુમતે દીવાન સાહેબે જે નારણદાસભાઈએ પ્રમુખસ્થાન લઈ જણાવ્યું કે “આ વખતે મને આપ સર્વેએ જે માન આપ્યું છે તે માટે હું આભાર માનું છું આ શુભ પ્રસંગને લીધે હર્ષ થાય છે. પરંતુ ખીજી તરફથી આ સંસ્થાના પ્રાણુના વિયોગને લીધે ખેદ થાય તે સંભવિત છે. તો પશુ આવા વીર પુરુષોને સ્થૂલદેહ ભિન્ન હોવા છતાં માનસિ દેહ આવા પરોપકારી કાર્યમાં જ શુચાએલ હોય છે તેથી આપણે આશા રાખીશું કે તેઓશ્રી વિહાર કરી અથ છે તોપણ આ પાઠશાળા માટે પોતાનો સતત પરિશ્રમ ચાલુ રાખી વધારે સગીન બનાવવા તત્પર રહેશે.”

સારપછી શ્ર.યશોવિજયજી જૈનપાઠશાળાની સગીત મઠળીએ હાર્મોનિયમની સાથે મગધ ચરણ ગામાં પછી પડિત ત્રિભુવનદાસ અમરચંદે ભાષણ આપતા જણાવ્યું કે “આ મેળાવડો આપણને આનંદ આપે શોક પ્રદર્શિત કરનારો છે મેળાવડો બોલાવવાનું કારણ આપને આમ ત્રણ પત્રિકાથી જ સુસંહિત જ કરશે આ સંસ્થાના સ્થાપક મુનિ મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજે પાંચ વરસ સુધી મુક્તોડ મંડપ પર કરી જ મહત્તમ મગલ કરી આ સંસ્થાને આવી જહોજલાલીના શિખરે પહોંચારી છે. તેઓ સાહેબનો પાંચ દિવસ પછી વિયાગ થવાનો છે તેઓશ્રીએ ૩ ૧૮૬૮ માં જ્ઞાનપત્રીને દિવસે આ પાઠશાળાની નાના રૂપમાં શરૂઆત કરી હતી, જેનો માસિક ખર્ચ ફક્ત રૂ. ચાલીસ રાખવામાં આવતો હતો જેની અદર ફક્ત ભણાવવાની સગવડ કરવામાં આવી હતી. પરંતુ કસોળા દુર્ભિક્ષ હોવાને લીધે આમ તેમ રખડતા અને અલ અલ કરતા જૈન બાલકોને દેખીને મહારાજ સાહેબને દયા આવવા લાગી ધીરે ધીરે ગરીબ બાલકોને દાખલ કરવા સંખ્યાબંધ અરજીઓ આવવા લાગી જેથી અલ્પ તરત માને દિવસે ગરીબ બાલકોને દાખલ કરી પાઠશાળાની સાથે બોર્ડિંગની શરૂઆત થઈ. મહારાજ સાહેબે પાઠશાળાના નીલાવ માટે માન અપમાનની દરકાર ન કરતાં હેવટે ચાર ચાર અગ્રની માગી આ સંસ્થાને આગ્રાફ કરી છે. વિશેષ ખુશી જવાનું છે કે મહેરબાન મેજર રૂઝોંગ સાહેબે આ અધિકારી વર્ગની અમીદસ્તિથી આ પાઠશાળાને અનુરૂપ જગ્યા પશુ મળી ગઇ છે. જેની અદર એક મકાન બંધાઈ ગયેલું હોવાથી પાઠશાળા વિરસ્થાથી બની ગઇ છે મહારાજ સાહેબને પાઠશાળાની મહદ મેળવતા શેડી મહેનત પડી નથી તેઓએ માન અપમાનની કદાપિ દરકાર રાખી નથી. સદગુણ વ્યક્તિ પાસે જઇ એમ કહેતા કે તમે તમારા બચ્ચાને કેળવો તમે ત્રણ વખત મિશ્ત્રાન હિંચવો જે બચ્ચાને તમારા જાતિભાઈઓને એક વખત પશુ પૂરે અન્ન મળતું નથી તેની તમે દરકાં રાખો છો તે બચ્ચો ! બચ્ચો ! તમારા ગરીબ બંધુને અન્ન ધનમાં જતા બચાવો અને કેળવી સંભાળો દોરો

વિ આનંદની વાત એ છે કે મહારાજ સાહેબે મુલાઇમાં જનરલ કમીટીની વળી અહીં મેનેજર કમીટીને વિશ્વાસથી અગર પહોંચાડવા માટે અહીં એક સ્થાનિક કમીટી નીમી છે.

“મહારાજ સાહેબ સાથે મને દસ વરસ થયા પરિચય છે. પહેલા તેમના ઉદ્દગારો સાંભળી એમ જ બહુતું કે, આતું મોટું કાર્ય બનવું અશક્ય છે અને તેથી મે તેઓને આપુ સાહસ કામ નહિ કરવા બહુવેલું પરંતુ તેઓશ્રી ઉત્સાહથી ઉત્તરમાં બહુવતા કે હું મારો સતત પરિશ્રમ ચાલુ રાખીશ અને મારો દેહ છે ત્યાંસુધી મારું આરભેલું કાર્ય ચૂકીશ નહિ. છેવટે તેઓશ્રીએ પાઠશાળા સ્થાપન કરી અને દરેક ધર્મશાળાઓમાં માત્રાણુઓ ખાસે ચાર ચાર આના માગવા માટે પણ જાને કરતા મે જોયા છે કેટલાએક માત્રાણુઓ ગલીય ભાષામાં બધી કાઢે તેની પણ પોતે દરકાર ન કરતા પાઠશાળાને સગીન બનાવવાનું શક્ષ રાખતા. આવી રીતે પાંચ વરસના સતત પરિશ્રમનું ફળ આપણે આજે દેખવા ભાગ્યશાળી થયા છીએ પાઠશાળામાંથી મળુ વિદ્યાર્થીઓ કલકત્તા યુનિવર્સિટીમાં સિલ્લેમબ્યાકરણ કે ને સહૃતમાં મોટામાં મોટું વ્યાકરણ છે તેની પરીક્ષામાં પાસ થઇ આવેલા છે, જે આપ સર્વેને વિદિત હશે આપ વિચાર કરો કે કલકત્તા જેવી યુનિવર્સિટીમાં કેના વિદ્યાર્થી કસોટીમાંથી પસાર થઇ પરીક્ષા ઉત્તીર્ણ કરવી પડી હતો ? મહારાજ સહેબને પોતે કહીને નહિ પણ કરીને બતાવ્યું છે આ માનપત્ર પોતે કાર્ય આરંભ્યા પછી તે કાર્યને ક્ષેત્રક્રમ નીવડ્યા તેને માટે આપણે છીએ અને તેને માટે પાઠશાળાના કાર્યવાહકોએ મોઝા કર્યું છે આતુ ઉચ્ચ કાર્ય સગીન બની ગયા માટે આપણે કવિત થવાનું છે, પરંતુ આતુ કરનાર ઉત્સાહી નર પહોંર ભય તેથી હર્ષને બદલે ખેદ થાય છે. આપણે વિનંતિ કરવી બેઠકે કે તેઓ સાહેબ આ પાઠશાળા સાથેનો પોતાનો સળધ જારી રાખે અને જે કાર્ય છોડી પોતે વિદ્યાર્થી કરે છે તે કાર્યને, જલદી પધારી, પાછા પોતાના કામમાં લે.”

ત્યારપછી મહિત ગિજુનદાસ અમરચંદ માનપત્ર વાંચી સભાવાવ્યુ હતું અને તે દિવસ સાહેબ નારાયણદાસભાઈએ લેલા થઇ પોતાને કાલે મહારાજશ્રીને અપણું કર્યું હતું એ પ્રસંગે પ્રેમીદેવે દિવાન સાહેબ નારાયણદાસભાઈ કાલીદાસભાઈ માંથીએ ભાષણ કરતા બહુવેલું “આજે જે કાર્ય માટે આપણે ભેગા થયા છીએ તે કાર્ય વલ્લુ ઉચ્ચ પ્રકારનું છે માનપત્ર કે જેને નિરવાર્યા પુરુષો પોતે કમ્પતા નથી તે આપણે જ આપણે છીએ. મનિષ્યો દ્વારા આપણી કાર્યકે લાભી બતાવવાનું ચિન્હ છે હું આપણીને વિનંતિ કરું છું કે આપણા વિકાર સમયે પણ પાઠશાળા ને કાયમને માટે સ્મરણમાં રાખી તેને વિશેષ સગીન બનાવવાનું ધ્યાનમાં લેશો.

“વહાલા વિદ્યાર્થી બન્ધુઓ ! તમેને અત્યાર સુધીના જે પુરુષથી લાભ મળતો તેમ કુવરજીના ભાગથી રાખી હવે વિદ્યાર્થીને હોવાથી તે કામ મેનેજર હોય મહત્ત્વ છે કે જેમને વિદ્યાર્થી આવા ભાષ છે. કુવરજીભાઈ આ કાર્ય પોતે સારી રીતે જાણે છે અને હાલમાં ૧૨ વર્ષ સુધી પોતાનો કાર્યની અદર સારી રીતે કળવાયેલા હોવાથી આશા રાખીએ છીએ કે, પોતે તનર આજે પમાલમાં પરિશ્રમ જારી રાખશે તો ને હેતુથી આ સંસ્થા સ્થાયી છે, તે હેતુ પાર પડશે વિદ્યાર્થીના વરરાયકારી રાખવાનું કે પોતાના ગુરુમહારાજ ને પવિત્ર સ્તે આત્મા છે તેમને પમલે આવી કાર્યો કરવા તત્પર બનો.”

ત્યારબાદ યુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિભવજીએ ભાષણ કરતા બહુવેલું કે, “આમરત પ્રેમી-કે-૨ સાહેબ, અધિકારી વર્ગ, સર્વે સહયુક્ત”

ત્યારબાદ આપણે નિમ્ન કાર્યમાં આપણે

નીમ્નેલા, તેમને પાઠશાળા—બોર્ડીંગના રોડમાં જે કાંઈ કપડા વગેરેનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો હતો, તે સર્વ આપી તેમને નમ્ર સ્થિતિમાંથી બચાવ્યા આ ખચગ સવારે (પાલીતાણા રોડના) એડમીનીસ્ટ્રેટર માહેબ તથા રા રા દિવાન સાહેબ વગેરે અમલદાર વર્ગને પડતા તેમણે ખાસ પાઠશાળાના મકાનમાં પધારી પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીનો તથા બાલકોનો ધણુ જ ધન્યવાદ સાથે ઉપકાર માન્યો પાઠશાળા બોર્ડીંગને કોઈ પણ મકાન પોતાનું નહોતું તેમજ ભાડાની જગ્યા દરેક પ્રકારની સગવડ વિનાની હતી તેથી પાઠશાળા માટે કોઈ મોટી વિશાળ જગ્યા મળે કે જેમાં દરેક પ્રકારની વ્યવસ્થા કરી શકાય તેવી મતઃસમથી પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીએ નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબ પાસે મકાન કરવા જગ્યાની માગણી કરતાં તેઓ સાહેબે, મુનિમહારાજને એક પાલીતાણા રોડ ઉપર ઉપકાર કરનાર તરીકે ઓળખી ફરમાવ્યું કે ‘તમે જે જગ્યા પસંદ કરશો તે ધણુ જ કમતી દરથી આપવામાં આવશે ત્યારબાદ રેશન પાસેની બાબતના કોઈનાથી જગ્યા પસંદ કરવામાં આવી. જે જગ્યા લગભગ પાંચ વીંચા જેટલી છે તે જમીન નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબે ધણુ જ ખુશીથી આપી. જેથી મતઃ ૧૯૭૦ વૈશાખ સુદ ૩૦મી દિવસે તે જગ્યા ઉપર ભવિષ્યમાં ગુરુકુલને અનુકૂળ થઈ પડે તેવી સ્લાઇલથી મકાન બાંધવા માટે નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબ, તથા રાખ્યાના ખીખ અમલદારો અને દેશવિદેશથી પધારેલા જેમ શુદ્ધિથી મોટી સંખ્યાની હાજરી વચ્ચે નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર એચ એસ સ્ટ્રોંગ મેજર Major H S Strong ના હાથથી શુભ મુહૂર્તે આ પાઠશાળા કે જેને હાલનું ગુરુકુલ નામ આપવામાં આવ્યું છે તેની સ્થાપના કરવામાં આવી ”

(સવત ૧૯૭૧-૭૨-૭૩-૭૪ નો યશોવિજય જૈન ગુરુકુલનો રીપોર્ટ)

હેડ બોર્ડીસ ન ૫૬૬,
પાયધુની, સુબઈ.

ઝવેરી જીવલચ્ચ દ ધરમચ દ પ્રમુખ
શેઠ લક્ષ્મીચ દ જી એદ ઉપાધ્યક્ષ
શેઠ ફકીરચ દ કેસરીચ દ
શેઠ લલ્લુભાઈ કરમચ દ
ઝવેરી હીરાલાલ સરૂપચ દ મહાવટી
ઓ સેક્રેટરીઓ

“ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી કચ્છીના હાથે સ ૧૯૬૮માં એટલે સુધી નવ વર્ષ ઉપર આ મરથા હયાતીમાં આવી હતી તે વખતે તેનું નામ શ્રી યશોવિજયજી જૈન મસ્જીત પ્રાદેશીય પાઠશાળા બોર્ડીંગ હતું આ બાળક પાંચ વર્ષનું થયું ત્યાંસુધી તેના સંપાદક મુનિની સલાહના રહ્યું, સ ૧૯૭૩ માં શેઠ જીવલચ્ચદનો આશ્રય બાળકે લીધો અને તેની આર્થિક સ્થિતિ અને સુખ સંપાદના અને આપણે જોઈએ છીએ તે સ્થિતિએ આ મરથા પહોંચી ”

પાલીતાણા, વૈશાખ વદ, ૧૧,
ગુરુકુલનું મકાન ખુલ્લું મૂતી વેળા
નામદાર ઠાકોર સાહેબ શ્રી બહાદુરસિંહજી
મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ ગઈ તા ૨૮-૧૦-૧૮ ના રોજ આગીઆત
કાળધર્મ પામેલ છે

અત્યંત ખેદ થયો છે હૃદય ચીરાય જાય છે, મનકુંડુ સુઝાય છે, આખો રોયે જાય છે. જૈન સમાજનો ભાનુ આમ અંકાળે અસ્ત પામશે, તેની કોષ્ટને કંપના પણ ન હતી. આજ કયાય ચેન પડતુ નથી આ હૃદયભેદક દુઃખદાયક સમાચાર તો ગઇ કાલે મોહનવિજયજી મહારાજ ઉપર રાણપુરથી વિનયવિજયજી મહારાજનો પત્ર હતો, તેથી અકસ્માત સાબળતા અમેને ઘણી પારાવાર દિલગીરી સાથે રુદન થયું આવા પૂજ્યપાદ, પરમપૂજ્ય, પરમઆશ્રયદાતા, ધર્મપિતા-વિદ્યાગુરુના સમાચાર સાંભળી, આખા ગુરુકુલના સ્ટાફને સ્વાભાવિક દિલગીરી થાય જ પણ ગામમા ય આ સમાચાર ફલાતા મધે દિલગીરી છવાઇ ગઇ હતી. આ સમાચાર અમેએ ગઇકાલે ગુરુકુલ મુકામે જઇ આપતા દરેક નિદ્ધાર્થિવર્ગને તથા સમસ્ત સ્ટાફને પારાવાર દિલગીરી થઇ છે સાથે દરેક રુદન જ કરતા લાગ્યા મધાની આમમાથી અનુ ઝરવા લાગ્યા ગઇ કાલે રાત્રિના આઠ વાગે ગુરુકુલ મુકામે શોક-પ્રવૃત્તિ સભા ભરવામા આવી હતી. તે વખતે પૂજ્યપાદ પછવાડે રૌદ્રધ્યાન ન થાય અને ધર્મધ્યાન થાય અને પૂજ્યપાદના આત્માને શાંતિ મળે, તે માટે દરેક સ્ટાફવર્ગે પૂજ્યપાદ પછવાડે યથાશક્તિ પચ્ચખાણ કર્યા હતા કોષ્ટએ પાચ ઉપવાસ, પાચ જન્મા, પાચ આયબિલ અથવા નવકારવાળી આદિ યથાશક્તિ પચ્ચખાણ કર્યા છે તેમજ આજ રોજે તત્સન્ધી પચ્ચકલ્યાણકપૂજા ગુરુકુલ મુકામે ભણવી છે ભાવિ પાસે આપણા મનુષ્યનો કોષ્ટ પણ જાતનો ઉપાય નથી પાલીતાણા, તા ૩-૧૧-૧૮

શ્રી કાળીદાસ તારાચંદ

તેઓશ્રી તો યશકીર્તિથી ચાવચ્ચન્દ્રદિવાકર જીવતા જ છે જૈનસમાજમા પ્રથમ ગુરુકુલ સ્થાપક, ગુરુકુલપિતા તરીકે તેઓશ્રી સદા અમર જ છે પણ આપણને એક ઉત્સાહી અને હિંમત આપનારા, સાચા માર્ગે દોરનારા નાયકની પૂરી ખોટ પડી છે, જે આખી જિંદગીમા પૂરી શકાય તેમ નથી. તેઓશ્રી અમારા ઉપકારી હતા આધારસ્થભ હતા, પણ ભાવિલાવ પાસે કોષ્ટનો ઉપાય નથી જે જે આ સમાચાર સાંભળે છે તે તે દરેકના હૃદયમા સખ્ત આઘાત લાગે છે જૈનસમાજનો સાચો હિતૈષી હીરો ચાલી ગયો છે તેઓશ્રીના ગુણો યાદ આવતા હૃદય જનન જાય છે. પાલીતાણા, તા ૧૨-૧૧-૧૮

૫' અ તલાલ અમલચંદ શાહ.

સદ્ગત શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીના કારકીર્દિમા તેમનો આ સરસ્થાની પાલિકા અવિચ્છાત પ્રયામ ભલભલાને હેરત પમાડે તેવો હતો. શ્રી યશોવિજય જૈન ગુરુકુળ, પાલીતાણા

સં. ૧૯૮૧-૮૨ ના રિપોર્ટ

કોષ્ટ પણ કાર્પની યા તો સરસ્થાની ઉત્પત્તિ અમુક સંયોગો વચ્ચે થાય છે. ગુરુકુલ નિલાવ અર્થે તેમજ બન્યું છે સવત ૧૯૬૮ ના ભયકર દુષ્કાળના સમયમા શ્રી સિદ્ધક્ષેત્રને આ તો તેઓના લઘુ કેટલએક જૈન કુટુંબો આજીવ્યાજીથી અને કચ્છ જેવા પ્રદેશમાથી આવી ચડ્યા જ પ્રસંગ હતો વધારી બાળકોની કંડોડી સ્થિતિ જોતા પ્રેક્ષકોના હૃદયમા કમકમાટી ઉપજે એક સુનિવર્થ શાસન-તેઓને પરિચોપણ આપવા સાથે વિદ્યાભ્યાસના આ સરસ્થાના સરસ્થાપક

આચાર્ય મં શ્રી અતિમાગરસુરિજી	મું જાનનગર
આચાર્ય મં શ્રીમદ્ વિજયધર્મસુરિજી	મું સીપરી (ચિવપુરી)
મુનિમહારાજ શ્રી રત્નવિજયજી મહારાજ	મું વીરમગામ
મુનિમહારાજ શ્રી દેવેન્દ્રવિજયજી મં	
મું મં શ્રી સિદ્ધિવિજયજી	
તથા મું મં શ્રી સૌભાગ્યવિજયજી મં	મું અમદાવાદ
મું મં શ્રી પદ્મમુનિજી મહારાજ	મું પાલિતાણા
પં મં શ્રી વિજયસાલસુરિજી મહારાજ	
તથા આતિસુરિજી મહારાજ	મું બારડોલી
મું મં શ્રી ખીમાવજયજી મહારાજ	
તથા સૌભાગ્યવિજયજી મહારાજ	મું તણુસા
મું મં શ્રી પદ્મવિજયજી મહારાજ	
તથા મું મું શ્રી હરપદ્મવિજયજી મહારાજ	
તથા મું મું શ્રી હરપદ્મવિજયજી મં	મું લાકડીયા
સાધ્વીશ્રી ખીમકોરશીજી, સાધ્વીજી લાવડપત્રીજી, સાધ્વીજી શ્રી ચંદનશ્રીજી, સાધ્વીજી શ્રી મનોહરશ્રીજી	
જેન પુરીયાજી તથા દિવાળીયાજી	મું કોડાપ
જેન રામયાજી	મું એકસવા
શ્રીવશીવવિજયજી જૈનપુસ્તકાલય વાલજી મં	મું મુળજી
શ્રી હીરજી ઘેતાલાજી	મું મુળજી
શ્રી હામજી ધારજી	મું મુળજી
શ્રી હીરજી જે બાલાજી	મું મુળજી
શ્રી મનસુખલાજી મહેતા-પુડેબ	મું મુળજી
મુનીલાલ નારણદાસ કાનુભી	મું મુળજી
પં ત્રિભુવનદાસ અમરવદ	મું મુળજી
શ્રી મોહનજી દેવાલાજી	મું મુળજી
શ્રી હિરજી રામશીની કું.	મું મુળજી
શ્રી રણજી લાધા	મું મુળજી
શ્રી જૈનસંઘ	મું મુળજી
શ્રી આસકરજીલાલ જોગાર, તેજવાલ વગેરે	મું મુળજી
શ્રી જૈનસંઘ ઝવેરી નાથલાલ તથા મુળજીલાલ જોગાર તથા	મું મુળજી
ઝવેરી સાકરજીલાલ વગેરે	મું મુળજી
શ્રી જૈનસંઘ શ્રી નાથલાલ લલજી જે ખીમજી જોગાર કાનજી	મું મુળજી
પુરોગામ હિરજીદે પ્રેમજીદે રામજી હીરાજીદે વગેરે	મું મુળજી
જૈન મંથ હવા હિમ, ખાયા હવાજી	મું મુળજી

પત્ર વ્યવહાર

પત્રવ્યવહાર જીવનચરિત્ર એક અમૂલ્ય લેખવામાં આવે છે આ દ્વારા જીવન નાયકના વ્યક્તિત્વની કેટલીય અગ્રગત મહત્તાઓ તેમજ ખાસિયતો પર પ્રકાશ પાડે છે, અને આજ કારણે જીવનચરિત્રોમાં પત્રવ્યવહારનો સંગ્રહ એક મહત્વનું અંગ ગણાય છે અને પશુ એ જ દષ્ટિ લક્ષમાં રાખી આ પત્રો આપવામાં આવે છે, પણ દિલગીર થવા જેવું એ છે કે તેનો સંગ્રહ બહુ અલ્પ કરાયેલો છે તેમજ કુપલીકેટ (નકલ) રાખવાની પ્રથા પ્રચલિત ન હોવાથી સ્વર્ગસ્થનો લગેલ એક પણ પત્ર ઉપલબ્ધ થઈ શકે નથી એ એ શક્ય હોત તો આ ગ્રંથના આકર્ષણમાં જોર ઉમેરેા થાત ! અને રજૂ કરવામાં આવેલા પત્રો તેમના પર ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિઓએ લખેલા છે આટલા માત્રથી પણ આશા છે કે, પાઠકો ચરિત્રનાયકના વ્યક્તિત્વને વધુ પીછાની શકશે. સંપાદક

(૧)

(શ્રી વિજયકમલસૂરિજીનો પત્ર)

હું વિચારિવિજય જીવનચરિત્ર મહારાજના નામથી પાઠસાળા કલાવ્યાની ખચર મળી હતી તથા તમારા લખાણથી પણ ખબર છે. મેં તારાથી પત્ર લખેલ છે એટલી રાખીરાખાને સાથે રાખી કામ લે તો સારું. તેઓ લિપિદેશન જ કામ કરે, વધારે ખટખટમાં ન ઉતરે તેમ કહેશે. સુખચાતા જણાવશે સવત ૧૯૬૬ ના માહ સુદિ ૭

૫ કમલવિજયગણી તરફથી ધર્મલાભ વાચકો. ૬ પ્રુક

(૨)

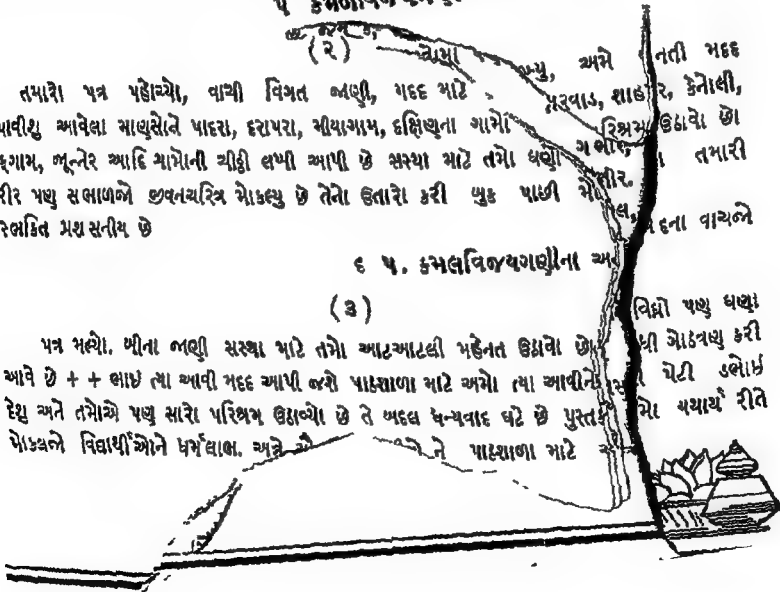
તમારો પત્ર પહોંચ્યો, વાંચી વિચારી બહુ મદદ મળે, અને નતી મદદ અપાવીશું આવેલા માણસોને પાદરા, દરાપરા, ચીયાગમ, દક્ષિણના ગામો, મુરવાડ, સાહાર, કેનોલી, વાદગામ, જૂનેર આદિ ગામોની ચીઠી લખી આપી છે સરથા માટે તમે ધણી મુશ્કેલી ઉઠાવે છે. તમારી શરીર ખણ સલામત જીવનચરિત્ર મોકલ્યું છે તેનો ઉતારો કરી બુક પાછી મોકલ, તમારો શ્રેયભક્તિ પ્રશ્ન સતીય છે

૬ ૫. કમલવિજયગણીના અ

(૩)

પત્ર મળ્યો. ધીના બહુ સરથા માટે તમે આટલાટલી મહેનત ઉઠાવે છે અને આ + કાષ્ટ ત્યાં આવી મદદ આપી જશે પાઠસાળા માટે અમે ત્યાં આવીને મુશ્કેલી ઉઠાવે છે તે બદલ કનકવાદ કરે છે પુસ્તક મોકલને વિદ્યાર્થીઓને ધર્મલાભ. અને પાઠસાળા માટે

વિદ્યો પણ ધણી શ્રી મોકલવું કરી જેટલી ઉભોડ મેં મથાર્ય રીતે

તમારો પત્ર મળ્યો વાંચી વિહિતાઈ થયો. શ્રી યશોવિજયજી પાઠશાળા સ્થાપન કરવી તે વાત ધણી ઉત્તમ છે ત્રિભોવનદાસ તથા અમૃતલાલને તે કાર્ય કરવું ઉચિત છે. કેવળ મૂઠકાઈ માટે મમયોચિત પગારની જરૂરિયાત છે, તેનો જદોજસ્ત છ માસ માટે કરાવી આપીશ, પરંતુ આગળ પર તમારે શિર છે. મારે માથે શ્રી યશોવિજયજી પાઠશાળા, બનારસ પરશુરાલા, અમદાવાદની શાળા શાલા, પુસ્તક પ્રકાશ ખાતુ વગેરે છે

પાઠશાળાની સ્થાપના કરતેક પુનઃ પર રાખો, જેથી પૂર્ણ સિદ્ધિ થાય પ્રથમ મુકામનો જદોજસ્ત કરવો મારા શિર પર કામ ઘણા છે. અવકાશ નથી ગિરિરાજના દર્શન કરતાં યાદ કરશો. હું પણ આવું છું, થોડા મહિનામાં. એ જ પાઠશાળામાં પૂર્ણ આનંદ છે વીર સ ૨૪૩૬ આદિવન નદ દશમ

(૮)

શ્રી વિજયધર્મસૂરીસ્વરજીનો પત્ર

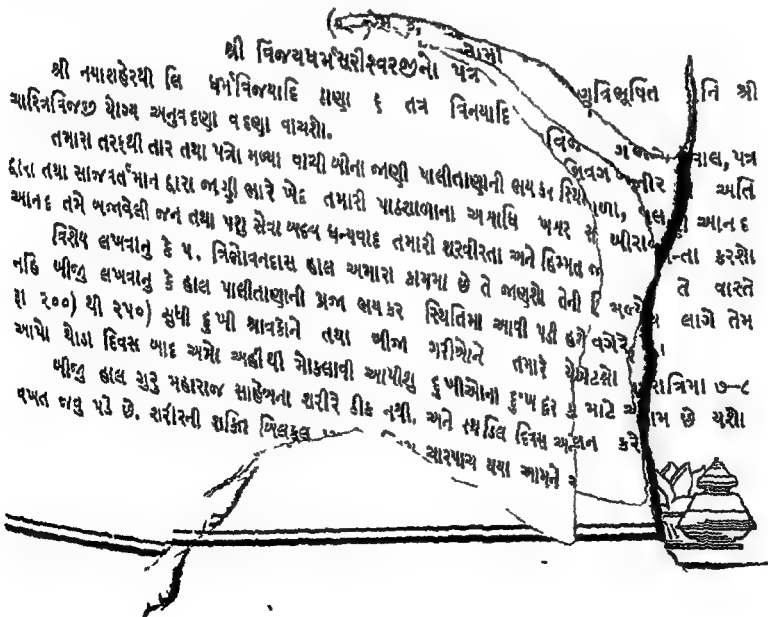
શ્રી બનારસથી લીઠ ધર્મવિજયાદિ કાણા શ્રી પાલીતાણા તત્ર વિનયાદિશ્રુત્યગણુ વિભૂષિત મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી શેખરપુત્રદણા વાચશો તમારો પત્ર વાંચી સમસ્ત મુનિમંડળ તથા વિદ્યાર્થીવર્ગ બારે આનંદિત થયો છે ધન્ય છે તમારી લાલનાને । મારા મનમાં પૂર્ણ વિશ્વાસ હતો, જે ચારિત્રવિજયજી જરૂર કાર્ય જાળવશે તે હલીજૂત થયો છે. હું માગશર વદી ૩ ને રોજ જરૂર વિહાર કરીશ ધીમે ધીમે ગુજરાત આવીશ સારીરિક સુપત્તિ ધણી ખરાબ છે. પૂર્ણ અવસ્થા લાગી છે છ માસ તો તમામ વિચાર છોડી નિવૃત્તિ મુખ લેવું છે + ++

પુસ્તકો જરૂર બે દિવસમાં વિદાય થશે ગિરિરાજના દર્શન કરતાં યાદ કરશો મિતિ વીર સવત ૨૪૩૮ માગશર સુદી ૧૪ ૫. અમૃતલાલને ધર્મદાલ જણાવશો નવો વેપારી પ્રથમ જે છાપ માટે તે પાડે છે. બરાબર દિવસ બર પારિશ્રમ કરજો

(૯)

શ્રી વિજયધર્મસૂરીસ્વરજીનો પત્ર

શ્રી નયાશહેરથી લિ ધર્મવિજયાદિ કાણા ૬ તત્ર વિનયાદિશ્રુત્યગણુ વિભૂષિત મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી શેખર પુત્રદણા વાચશો. તમારા તરફથી તાર તથા પત્રો મળ્યા વાંચી ધીના જાણી પાલીતાણાની ભયકર સ્થિતિ જાણી, પૂર્ણ આનંદ તમે બળવેલી જન તથા પશુ સેવક બદલ ધન્યવાદ તમારી શરવીરતા અને હિમ્મત ન વિશેષ લખવાનું કે ૫. ત્રિભોવનદાસ કાલ અમારા કામમાં છે તે જાણુશો તેની મુજબ લાગે તેમ નહિ બીજા લખવાનું કે કાલ પાલીતાણાની પ્રજા ભયકર સ્થિતિમાં આવી પડી હશે વગેરે. (૨૦૦) થી (૨૫૦) સુધી કુખી આવકોને તથા બીજા ગરીબોને તમારે શેઠશો પાત્રિયા ૭-૮ આપો થોડા દિવસ બાદ અમે અહીંથી મોકલાવી આપીશું કુખીઓના કુખકર માટે આમ છે યશો બીજા કાલ મુકે મહારાજ સાહેબના શરીરે કીક નથી, અને સ્થગિલ દિવસ આજેન કરે વખત જાવું પડે છે. શરીરની સક્રિય બિલકલ સારથય થયા આખે

(૧૩)

(શ્રી વિજયભકિતસૂરિ આદિનો પત્ર)

ગાણ્ધી દી ભક્તિવિજય, મિહવિજય, સુરેન્દ્રવિજય, દેવેન્દ્રવિજયના અનુવદનાવદના તત્ર પાલી-
તાયા મધ્યે વિન્યાદિગુણાલકૃત મુનિ શ્રી ચારિત્રવિજયજી જોગ્ય તમારો પત્ર મળ્યો સમાચાર જાણ્યા.
+ + + પાઠશાળા ખોલવાનો પ્રયાન કરી કાર્ય મિલકત ચલાવું લખ્યું તે જલ્દી અતિ આનંદની વાત
છે અને જદા માટે લખ્યું પણ કુખ્યાના પ્રસાવથી અતરે તે કાર્ય થવા સહવ નથી પાઠશાળાની
સ્થાપના થવાથી સવિસ્તર જવાળ લખશે. કયા મહાનમા રહેવાનું નહીં કયું? હાલ ફેટલા પડિત
રાખ્યા? તેના ખર્ચનું કેવી રીતે કયું વચેરે સવિસ્તર જવાળ લખશે. ગોમાસુ ઉતરે વિહાર કરી તે
તરફ ગિરિરાજના દરોનાથે આવવા વિચાર પૂરજી છે તમે કષ્ટ ધર્મશાળામાં છે વગેરે લખશે.
ત્રિભોવનદાસ, અમૃતલાલ તથા હમાલાલને ધર્મલાલ ખિતિ ૧૯૬૮ ના કારતક સુધિ ૩ બુધ
૬ સિંહની વદના

(૧૪)

(શ્રી વિજયભકિતસૂરિજીનો પત્ર)

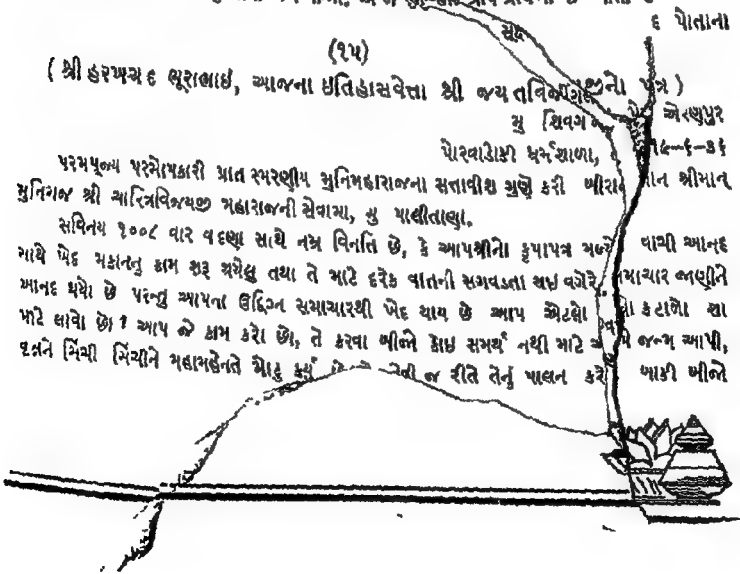
યુ મિરોહીથી જ ભક્તિવિજયાદિ હા ૭ મુ. પાલીતાણા મુનિગુણજીવકૃત મુનિરાજ શ્રી
ચારિત્રવિજયજી અનુવદનાવદના તમારો પત્ર મળ્યો ખીના જાણી, ખનતો પ્રયાસ પાઠશાળા માટે
ચેરે જલ્દી જીએ પાઠશાળાનું સુકામ લાડે નવીન લીધાના સમાચાર જાણ્યા છે તમારા પ્રયાસને
ધન્યવાદ છે.

પ્રાપ્ત જવાલ ચૈત્રી પૂનમ થશે સારવાદ શુભકારાજના લાગા જળશુ. સાદી સુધી જળશુ.
ત્યા પ્રાપ્ત વૈશાખ માસમાં શુભકારાજ સાહેબ ભેગા થવા સહવ છે એ જ ચૈત્રી પૂનમના દિવસ
છાંછની જાત, માડુ નામ દર્ધ ખારી વતી ખમાસમથુ દધને જરૂર કરજો તે દિવસ કું અનુભવના કરીશ
નવા સુભવના ખખર સાલળી લારે આનંદ તમારા પ્રયાસને ધન્યવાદ થટે છે વીં પરમાત્માના
શાસનમાં તમારા જવા વીર પુરોનારી જળ થાઓ. એ જાણી જોત પ્રત્યે પ્રાર્થના છે ખીતી ૩
૬ પોતાના

(૧૫)

(શ્રી હરખમ્મદ ભૂરાભાઈ, આજના ઇતિહાસવેત્તા શ્રી જય તાલિયારજીનો પત્ર)

યુ સિવમજી જોરજીપુર
પોરવાડોઝી ધર્મશાળા, ૧૬-૬-૬૬
પરમપૂજ્ય પરમેશ્વરી પ્રાત સ્મરણીય મુનિમહારાજના સત્તાવીશ ગુણે કરી ખીરા ખીરા
મુનિગજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજની સેવામાં, મુ પાલીતાણા.
સમિતય ૧૦૦૮ વાર વદજી સાથે નમ્ર વિનંતિ છે, કે આપજીનો કૃપાપત્ર મળે વાચી આનંદ
માથે ખેદ મહાનું કામ શરૂ થશે તથા તે માટે દરેક વાતની સમવક્તા થઈ વગેરે સમાચાર જાણીને
આનંદ થયો છે પરંતુ આપના ઉદ્દિગ્ન સમાચારથી ખેદ થાય છે આપ જોડશે ખી કટાણે ચા
માટે લાવા છે? આપ જે કામ કરો છો, તે કરવા ખીલે કોઈ સમર્થ નથી માટે ખી જળ આપી,
૫૨ને મિચી મિચીને મહામહેનતે મોકલું છું જેની જ રીતે તેનું ખાલન કરે ખી ખીલે

(૧૭)

(ભાવનગરના ૨૫૦ મહારાજ ભાવસિ હજીના મામાશ્રીનો પત્ર)

તળાજ, તા. ૧૧-૯-૧૫.

સદા કૃપાળુ પૂજ્ય મહારાજ સાહેબ શ્રી ચારિત્રવિજયજીની પવિત્ર સેવામા મુ. પાલીતાણા.
વિશેષ વિનંતિ કે આપનો કૃપા પત્ર મળ્યો વાચી કુલ હકીકત જાણી પાલીતાણામા ખેગ
ચાલ છે તે વાચી ખેહદ દોલગીરી + + +

આપ પાઠશાળા લઈને અહિં પધારશો એટલે જેટલી મદદ માગો એટલી આપવા આ સેવક
બધાયેલ છે તેમા કોઈ રીતે સશય રાખવો નહીં અહીં આપની કૃપા છે કોઈ જાતનો વાધો
નહીં આવે આપ સાહેબ અત્રે પધારવાથી અમોને આપની સેવા બળવવાનો તથા ઉપદેશ સાંભળવાનો
મહાન લાભ મળશે બધરની મહેરમાની છે કે આપના જેવા સંત લાગી પુરો અમારા ઉપર
આટલી દયા રાખે છે + + +

એ જ વિનંતી

શ્રી કલુભાઈ વાકાભાઈના સાષ્ટાંગ પ્રણામ

(૧૮)

સકલસદ્ગુણાલકૃત વિવેકવારિધિ કૃપાલુશ્રી વિદ્યાવિલાસી શુભગુણરાશી માગલ્યરવરૂપ માનવન્તા
મહારાજશ્રી ૩ મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી, કચ્છ-આગીઆ

મોરઝરથી લી. આપને મળવાને આતુર સ્નેહાધિન કવિ ભગવાનદાસ રણમલજીના સાષ્ટાંગ
નમસ્કાર નિવૃત્તિ વખતે સ્વીકારવા કૃપા કરશેજી

બાદ આપની શ્રુતિના દર્શન કરી, અત્યાનન્દ થયો છે આપને વિનોદ હોવા પરમાત્માને પ્રાર્થુ છું
મારા અનુભવ પ્રમાણે આપ વીર, ધીર ને ગભીર, અત્યન્ત ઉદાર, મહાન શૌર્યવાન, બ્રહ્મનિષ્ઠ
દિલના દિવ્ય યતિ છો આપના કુલને છાજે તેવા સદ્ગુણો આપશ્રીમા સામેલ છે તથા તેને જગ-
જાહેર કરવા એ અમારો કવિનો ધર્મ છે

આ સસારની રચના દ્વિવિધ છે. જેમ કે, લાલ-હાનિ, કાળો-ખૂરો, મુખ-દુઃખ, રાત્રિ-દિવસ
વગેરે રચના બે પ્રકારની છે. આ દ્વિવિધતા દરેક જીવોમા પણ સ્વ-સ્વે બની રહેલ છે. જે પૈકીના
સભ્યની કદર કરી ફેલાવો કરવો એ સત્યદેષાઓની ફરજ છે

“ દોહા ”

“ પીંગલ પ્રબંધ ”

શાતપથો	તનમે	સદા	શુશ્રિયલ	બોધ	ગભીર,
સદા	ચારિત્રવિજયજી		નિરમલ	ગંગા	નીર
સદા	ચારિત્રવિજયજી		દાતા	ગાંધી	દયાલ,
દિન	પ્રતિદિન ચાલી	કળા	કર	હી	શ્રી
આપે	દાતા	અગમે	દીપે	તેજ	દિનેશ,
ધન્ય	ધન્ય	ધન	ધરણીમે	વર	વર ! વિજય વિશેષ.

પુન આપના મુખ્યારવિદના દર્શન કરવા બહુી ઉમેદ છે હું આપ જેવા પ્રતાપી પુરુષોનો
પાસો છું હું ૨૩ દિવસ રહી આગીઆ આવીશ એકથી વધારે-બે દિવસ, પણ પ્રશ્નની કૃપાથી રહીશ.

વિનંતિ પૂર્વક લખવાનું કે હું અત્રે આપના ધર્મના પસાય કરીને સુખી છું. આપશ્રીના અગિયારી વિહાર જૈન પત્રમા વાચવાથી જાણી શક્યો છું. આપે વિહારમા સ્ત્રીમા એકમ પી નાટે જે પ્રયત્ન સેવ્યો અને તેનું શુભ ફળ ત્યાની કામને મળ્યું તે જાણીને અત્યંત હર્ષ થયો છે. આપ ખરેખર જૈન કામની ઉન્નતિ માટે, વિદ્યાપ્રચાર માટે, એકસ પી અને ધર્મોદ્ધાર માટેના જે પરિશ્રમ વેદો છે તે સ્તુત્ય છે હું તો સ્તુતિ કરું પણ એક વખતે આપી જૈન કામને સ્તુતિ કરવાની ફ-જ પડશે.

આપે પાલીતાણા પાઠશાળા સ્થાપી એ જેવો તેવો ઉપકાર નથી કર્યો. અને હવે કમ્પ જોવા અગ્નિતામા સગતા, કુખતા પ્રદેશના ઉદ્ધાર માટે કમ્પર કરી આપ ત્યા પાઠશાળા—ગુરુકુળ સ્થાપવા ધારો છો તે માટે ખરેખર આપને ધન્યવાદ ધટે છે. આપના પ્રયાસથી કમ્પ્રદેશનો જરૂર ઉદ્ધાર થશે અને અગ્નિતા પણ દૂર થઈ જશે. આપને અત્યારે નહિ તોપણ પછવાડે જૈન સમાજ પૂજશે + + +

હું આપનો સદાનો ઝાણી છું આપના પ્રત્યે મારી જે માનસિકિ છે તેવી સદાને માટે હું તેવી કમ્પર પ્રત્યે માગણી કરું છું આપણી પાઠશાળા—બોર્ડીંગ સારી રીતે ચાલતી હશે દિન પ્રતિદિન આપના પુણ્ય પ્રતાપે તેની ઉન્નતિ થાય તે જ હમ્મ છું. લિ. સદાનો આભારી

સેવક-ભાગવાનદાસ કમલશીની અનેકથા: વદના અવધારશોજી

(૨૨)

Dastur & Co Solicitors,

15, Mail Building, Hornby Road,
B O M B A Y.

17-8-17

પૂજ્ય મુનિવર્ય શ્રી ૧૦૦૮ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી તથા મુનિમહારાજ શ્રી દર્શન-વિજયજી તથા મુનિ મહારાજ શ્રી શાનવિજયજી આદિ ઠાણાની પરમ ભવિષ્ય સેવામા

વિનંત્ય પૂર્વક વદના સહિત જણાવવાનું જે આપના સે. ૧૫-૮-૧૭ નો કૃપાપત્ર મળ્યો પત્ર દ્વારાએ આપશ્રીની અમૃતવાણી અને મજકુર વાણી દ્વારા આપશ્રીના પોતાના દર્શન જેટલો આનંદ થયો છે આપના, તેની અદર પદોપકારવૃત્તિથી લખાયેલા, હિતવચનોને હું મારા હૃદયમા જરૂર ચોગ્ય સ્થાન આપીશ અને વિરહ દુખને સમાવવા હું વારંવાર તમારા બોધ વચનોને ચાદ કરીશ કહેવાની અગત્ય નથી, અત્યાર આગમ્ય આપની શિક્ષાથી મારું દર્દ અમુક અંશે ઓછું થવા પામ્યું છે અને મારી ખાતરી છે કે જેમ જેમ આપનો પ્રયત્ન ઉપદેશ મારા આત્મામા વધુને વધુ પરિપૂર્ણશે તેમ તેમ ઉક્ત ઉદાસીનતારૂપ દર્દનો નાશ થશે.

આપશ્રીની હેવટની આસા જે “આત્મા નિમિત્ત વશ છે અને તેથી જો આપણે ખોટા નિમિત્ત ઉભા નહીં કરીએ તો સુખી થઈશું” ખૂબ ચાદ રાખ્યું છું હર સમયે તેને સમાઈ છું આપશ્રીના અનેકર ધર્મોપદેશથી મારી ઉદાસીનતા ચાલી ગઈ છે. સસારી વિર્વેગ અને અગ્રિય થઈ પડ્યા છે. અને દિવસનો મોટો ભાગ ધર્મધ્યાનમા ગાળી શકું છું સસારનો વૈભવ, સસારી મૈત્રિ, સસારી કાષ્ટ પણ હીલચાલ અને નીરસ જેવી જણાય છે અને હું ધમ્મકે આવી વૃત્તિ મ્હારી સદાને માટે કાયમ રહે આ બધો આપશ્રીના ઉપદેશનો જ પ્રતાપ છે. મ્હને તો વિશ્વાસ છે કે

આપના જેવા પ મ ઉત્કૃષ્ટ ભાગી નિમ્મૂલી માણુઓથી જૈનવર્મ દીપે કે નિગત પગલાં આપના અમુલ્ય આપણનાં અવમ્ય મોકલશે. આપના એક એક ચરમ અને તાગદાર્મમાં તરવેણ કરે તે દરે તે નમીયતા દશે ત્યારે આપના જનન થશે દાન એ જ કામ એવા ક્રમારંગો.

લે બાળક વીરજી (વીરજી કેશવજી બાલાજી)
(૨૩)

મુ પાલીતાણા, તા ૨૫ ૪ ૧૯૧૮
વંદ્યમાનુષ્ય પન્ન મદાનજી શ્રી ચાંદિવિજયજી આદિ માયાની મેદામ

શ્રી માદ માધવ-૧૬ નાગરદાસ ૧૦૦૮ રા-૧૯૫૫ રાકારંગજી

ભારે ભારે હું કમ ઉન્નતિનો વિચાર કરતો હોઉં છું, ત્યારે આપના જેવી જ એક નૃતિ માન હૃદયમદિના આગેદમ દમ થાય છે અને એમ સૂચવે છે કે “એકે દાનમ મો ને જિ ॥” ને નિયમ ખ્યાતમાં ગાંધી પ્રમાણુ કરવું બરેબર, અને, જૈન કામની ઉન્નતિને માટે તદ્દત થયે ॥ આપના ઉદાર ન્યાયને માટે, આગી ભગીની કોમતના જે મપના માનકરતા ત્યારે માન ન હોયને માટે છે, અને હું આપને માણુના વેળે વધુને નહીં, પરંતુ મદાનમર્થ પુણ્યના જેવા હૃદયને લાગે ગાનું પુ.

હૃદિ કૃપાથી તેવી રીતના હૃદયના પોષક તરવો મળો આ તીન, તીવતર અને તીનતમ મ આ અશુભો તેનું કળ જોવા હું ક્યારે ભાગ્યદાણી થાઉં એવું છત્તુ છું.

પ્રીયેશ્વર ૧ હું લખવાનું આદમ કરું છું, કે કદાચ કદોડા મયોજોને લખને હું આ મગ્યાને મુકીમ, પરંતુ આપના જ્ઞાનમદ્ય હૃદયે જે મારા મન ઉપર અમર કરી છે, તેના માનમાં તે હું આપને આગ હૃદયમાંથી ફર કરી શકીમ નહિ તે પછી લીમરી લખાવી લખ ક્યા રહી.

શ્રી તમારો માધવજીના નાગરદાસની વંદના

તા. ૫ પડિત તેના પિતાશ્રી ગાયમજીનાથી દીવમ આપની રત્ન ગર્ભ તમ મએવ છે કામજી રહી મએતો દોસથી નરોત્તમ—પડિતના પિતાશ્રી ગુજરી ગએ છે.

છ

મેા ચિવાળાનાં મમુદાય પર ખ્યાન દેવું તેના કરતા એક ગિદના જમ્યાને લાય કરવું શર્થોન્નતિ માટે પુરતુ થશે

છ

“હૃદય પગ છે લખી શીધુ દવે શું છે રજુ લખવું, અદીને આમુના દરીયા તરીને પાન પીન નું”

મરેને રિનપત્ર નમન

બી. તમારો માધવજીનાની વંદના.

(૨૪)

મુબમ તા ૩-૮-૧૮

૧૪મ દિનરત્રી મત્તપયોગી મુનિવર શ્રી ચાંદિવિજયજી આદિ મુનિમજી મું અનિયા મુનિયો (૧) મનમુખાવના રત્ન તમારો પચ મ મો મેતમમ તમા મમ અપ્ય જે દેગમ રાગ મરની ખામી છે

અ પનો ગિપદેશ મારા મનો ન- પ્રેરે છે એ ભાવ પ્રત્યેક અગતિમા પાંખન નેના હૃદય છું. આમ થય તે અમરનો પુદાર નિર્મલ જ છે

સંસ્થા—આશ્રમ માટે લાલ રંગની ભૂમિ તરફ મન દોડે છે. સહસ્ત્રાવ્રતની શાંતિ અને પરિ-
વ્રતા પણ દિલનેષ ખેંચે છે

તે તરફ આવતા ગુનાગઢ જરૂર આવીશ મન સુખ સાક્ષી પૂરે છે, આપ જેવાનો હાથ છે તો
કર્મ જલદી પ્રાણવાન બનશે.

મારા યોગ્ય કાર્ય દરખાવશે બાલ સુનિરાભને વદન આપ તેમને પોતાના સમર્થ પ્રતિનિધિ
બનાવશે એ જ વિનંતિ છે

મનસુખના વદન.

(૨૫)

અંગીયા, આવજી વહી ૮, શુક્રવાર ૧૯૭૪.

સ્વસ્તાન શ્રી નિવાસ પાલીતાણા શુભસ્થાને સદગુણાલકૃત, વિવેકસાગર, જ્ઞાનભંડાર, બુદ્ધિવત,
સમદષ્ટિવાન, અપમાન રહિત, શુભચિતક પૂજ્ય સુનિ મહારાજશ્રી આરિત્રવિજયજીની પવિત્ર સેવામાં,

અગીયારથી લી આપને હરધરી માદ કરનાર કનિષ્ઠ સેવક ધંધરના સાષ્ટાંગ પગેલાગણા
સ્વીકારશેાજી

આપશ્રી અતરેથી ગવા પછી મારા હિપર પત્ર નથી, પણ અરે, હું ભૂલ ખાઈ છું
કારણ કે આપે ખટપટ તજીને જ વૈરાગ્ય લાધો છે તો પછી હું આપને માદ ન આવું તેમા કાંઈ
મોટી વાત નથી હું તો આપને એક ધડી પણ જૂલો નથી હરધરી માદ કરું છું આપના સમારની
અસારતાના, વૈરાગ્ય ઉપજવનારા ઉપદેશ હજી મારા કાનમા ગુજે છે હવે આ સેવકને ક્યારે દર્શનને
લાભ આપશે? આપના જેવા મહામાધુર્યપુરેના દર્શન તો પરમ પ્રુવચે-પ્રભુકૃપાએ જ થાય છે હવે
આપ અહીં ક્યારે પધારશે? સધમા એ તક પડેલા છે આપ આવી સમાધાન કરાવી શાંતિ પમાડો
અને અમને દર્શન તથા ઉપદેશનો લાભ આપે એવી વિનંતિ છે પ્રજ્ઞ આપને દીધોહું
રાખે

સુનિશ્રી દર્શનજિજ્ઞાસુની ખખર લખશે

તા ૬ પીરબાવાશ્રી આપના સત્મગને ખહું જ પ્રેમપૂર્વક માદ કરે છે.

સેવક આ ધંધરલાલ પ્રાણજવન કુવ

(૨૬)

પૂજ્ય મહારાજશ્રી આરિત્રવિજયજી મહારાજની સેવામાં

+++ વિ પાઠશાળામા છોકરાઓ સર્વેનો અગ્રેજી અભ્યાસ ઠીક ચાલે છે હવે આપ જઈ
આવી આપની પ્રિય સંસ્થાને સલામો ચોતરફ ધોરઅધાર વાદળોમા આપ જ સંસ્થા માટે દીવાદાંડી
રૂપ છો મધુ વિલમ્બ સંસ્થાને જોખમમા નાખશે. પાઠશાળાનું અને સર્વે +++ નું હિત થાય
તેમ કરી જઈ પુલાઓ કરશેાજી સૌ આપના આવાગમનની રાહ જુવે છે આપના અભાવે સંસ્થા
+++ કરી રહી છે હાલ એ જ પત્રોત્તર આપવા કૃપા કરશેાજી લી અગ્રેજી માસ્તર

પાલીતાણા

તા ૬ સર્વે વિદ્યાર્થી આનંદમા મળેથી જાણે છે

છાટાલાલ વિરવનાથના અનેકશ: વદણા

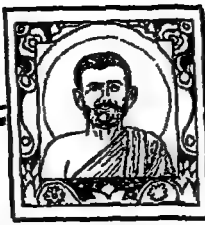
ઉત્તર-ખરી પૂલ કરનારા ન હોય, અશાતના થતી હોય, તે પણ ધીલ ગામ-વાળાને પ્રતિમા ન આપવામા આવે, આ ભૂલ સુધારવા જેવી છે પ્રતિમા, મદિર કે ઉપાશ્રય એ વસ્તુઓ કોઈ એકની માલિકીની નથી. એ ચીજો સાર્વજનિક છે ભક્તિભાવે સદુપયોગ કરનાર કોઈ પણ જૈન તેમા હકદાર છે પ્રતિમાણ કે મદિરમા મારા તારાની બુદ્ધિ સસારવર્ધક છે. તે છોડી વિશાળ જૈનત્વ ધરવું જોઈએ હું પૂલ વિના કેમ રહું ? આવી અતરંગ ભાવના ખીલવવી એ શ્રાવકની જિનભક્તિનું ખાસ અંગ છે શ્રાવકો સ્વયં પૂજ શકે એટલા પ્રતિમાણ રાખે ! અન્નાની, અધર્મી કે ભાકુતી મનુષ્ય પામે પૂલ કરાવવાની ભાવના ગંभी નામના માટે પ્રતિમા બેસાવવા યા વધારવા તે પ્રશન્નીય નથી

પ્રશ્ન-તીથોમા મદિરો પર મદિરો વધ્યા જાય છે બેસાડનાર નકરો આપી બેસારી દે, શિલાલેખ ચોડી દે, પૂજારીને ભરોસે ચાલ્યા જાય પરંતુ પૂજારીઓ પૂરી પૂલ કરી શકતા નથી આનું શું કરવું ?

ઉત્તર-તીથંરક્ષણ અતિ કિમતી છે તેમા મદિરોની વૃદ્ધિ કરતા મદ્યવ્યવસ્થા અને શાંતિમય વાતાવરણ પર વધારે લક્ષ્ય આપવાનું છે. વ્યવસ્થામા જેટલી પોલ અને અવિચારી ભલમનસાઈ છે, તેનું કદું ક્ષણ ધીલજો તરફથી મળે છે એવા ભદ્રિક વ્યવસ્થાપકો ન જોઈએ તીથોનો શિલાલેખી ઇતિહાસ પણ માલવાગી પ્રમાણે રાખવો જરૂરી છે. ચારિકો ભક્તિભાવ અધિક પ્રમાણમા રમે તેવા સાધનો પણ વસાવવા જરૂરી છે

ચારિકોમા પરસ્પર અનહદ પ્રેમ અને મૈત્રી જોઈએ ધર્મશાળા કે જીલ્લો સાધનો માટે ઉદાર વર્તન ગણવું ઘટે માત્ર તાપુ છોડી ગમભાવે નીર્ધ મહાત્મ્ય વધે તેમ કરવું જરૂરી છે તીથોની ધર્મશાળાનો ઉપયોગ મેનીટરીયમ તરીકે થાય તે પાપકૃષ્ણ છે. આ પાપ પોષ નાખવું જોઈએ

મદિરની પેટીઓમા યુનીઓ, ગુમાસ્તા વગેરે જૈન જ નેઈએ તે માટે સામાન્ય કંડ સદર જનાવણુ. સામાન્ય કંડ એ માટે જ સુકળ કમરોલ છે. તે જૈન હશે તો વ્યવસ્થા મારી નેઈએ મદિરની કે તીથની સફળવ્યવસ્થા માટે સાધારણનો ભડાવ જરૂરો એ જ ખરો જાણ છે.

જીર્ણોદ્ધાર

પ્રશ્ન.-જીર્ણોદ્ધારમાં શુ શુ કરવાતું છે ?

ઉત્તર -ધર્મવીરોએ ધન અર્થી આલિશાન જિનાલયો ઊભા કર્યો છે, તેવું રક્ષણ કરવું એ જૈનોની ફરજ છે તેમાં જ સાચી જિનભક્તિ છે નવા મંદિર કરતા પ્રાચીન મંદિરોનો જીર્ણોદ્ધાર કરવામાં આઠ ગણુ ફળ છે તો પછી નવા મંદિરો કરતા જીર્ણોદ્ધારનો મહાન લાભ કા ન લેવો ?

મેં વિહાર દરમ્યાન જ ગાળ, મારવાડમાં અનેક ધ્વસ્ત જિનાલયો દેખ્યા છે જેનો વિચાર કરતા આખમાં આસુ આવે છે એ દુઃખદ દૃશ્ય તો નજરે જોનારની દૃષ્ટિમાં જ યથાર્થ ખડું થાય તેનો નહિ જોયેલાને શુ ખ્યાલ આવે કે શુ લાગી આવે ? ધનનો લાભ એ સ્થાનોમાં લેવા જેવો છે.

હું ઠક સાધુઓ તો જિનમંદિરમાં કાટા દેવરાવવામાં જ ધર્મ માને છે તેઓ મંદિરમાં જ અહો જમાવે છે મંદિરની અગાસીમાં જ માતરુ પરઠવે છે મારવાડમાં કે કચ્છમાં આવા અત્યાચારો પૂરજોસથી ચાલી રહ્યા છે શ્વેતાશ્વર મુનિવરો ત્યાની ઘટતી જતી મૂર્તિપૂજક જૈન વસ્તી માટે વિહારક્ષેત્ર વધારે અને તેવાઓનો સામનો કરે તો સાચા સ્વરૂપમાં જીર્ણોદ્ધાર થાય

પ્રશ્ન -અમારા દેરાસરોમાં કરોડોની પુણ છે, તેમાંથી ખીલ મંદિરોને આપે તો ?

ઉત્તર -૧૫ કર્માંદાન સિવાયના શુદ્ધ રસ્તે દેવદ્રવ્ય વધારવું, બહાર ભરવો એ ઈષ્ટ છે પણ અમારો બહાર મોટો, એમ ગણાવવા ખાતર નહિ. બહારગમે ત્યાનો હોય. દરેક જિનાલયો તેમાં સમાન હકદાર છે અહીં તીર્થંકર છે ને ત્યા પણ તીર્થંકર છે જૈનોને તીર્થંકર માત્ર પૂજનીય છે ખીલ દેરાસરે પૂજા-આરતી પણ ન ઉતરતી હોય, તો અહીંનો બહાર વધારવાથી શુ લાભ ? આ પ્રકારની મમતા માત્ર સસારવર્ધક છે

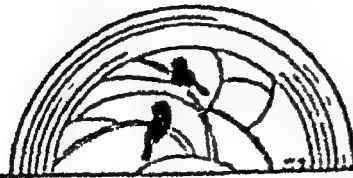
દ્રસ્ટીઓની ફરજ છે કે, મંદિરના ઓચિંતા ખાસ કામ માટે અમૂક પૂણ રાખી બાકીની ખીલ મંદિરોની વ્યવસ્થામાં લગાડવી. જિનભક્તિતુ આ નમ્ર સત્ય છે આ દ્રવ્ય જ ખડુ દેવદ્રવ્ય છે કોઈ પણ મંદિરતુ હિત કરવું એ જ દેવદ્રવ્યતુ ફળ છે સિવાયતુ દ્રવ્ય કૃપણની લક્ષ્મી જેવું છે, જેમાં પાપના ભાગીદારો તેના દ્રસ્ટીઓ છે

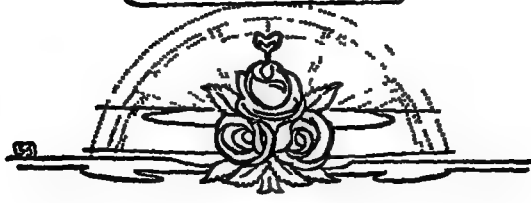

છળોદારમાં પણ પ્રાચીનતા, મજબૂતાઈ, કળા અને શિલાલેખો સાચવીને કામ લેવાનું હોય છે. ઘણા દોઢડાઘાઘોએ મદિરને લાભ કર્યો, પણ બીજી રીતે નુકશાની પણ કરાવી નાખી છે. શત્રુજય પર જુઓ? નથી રહ્યા પ્રાચીન શિલાલેખો કે નથી ગદ્યા ઉત્ક્રીષ્ટ પ્રમાણો! એ બધું અવિવેકી છળોદારનું પરિણામ છે. તો આ દરેક બાબતો લક્ષ્યમાં રાખી જૈન શિલ્પવિધિ પ્રમાણે ઉદાર થાય એ જ હિતકારક છે. પ્રાચીન તીર્થના ઉદાર માટે પણ આપણે પછાત છીએ. મદિરનો ઉદાર થાય કે ન થાય, નવું તીર્થ ખોલો કે ન ખોલો, પણ પ્રાચીન તીર્થોદાર સહુથી પ્રથમ જરૂરી છે. શૌરીપુર, મથુરા, મિથિલા, કપિલા, મદિરાપુર ઇત્યાદિ અનેક તીર્થભૂમિઓ વેરાન હાલતમાં છે. જોનારને આનન્દ આપે છે, પણ એ વેરાનતા હૃદયને કોતરી ખાય છે. કયા શત્રુજયના ગગનચૂળી મદિરો ને કયાં આ ચોતરાઓ કે ટેકરીઓ પર દેખાતા સ્વસ્તાવશેષો, આટલું છતાં તેની પવિત્રતા જેવી ને તેવી જ છે. સદ્ગુણોનું કળા આ સ્થાનોમાં લેવા જેવું છે. આ કામ મદિરોના દ્રવ્યથી પણ થઈ શકે તેમ છે. એ દેવપુત્ર છોકરાની ઉદારતા દ્રુતીઓના કિલ્લામાં આવવી જોઈએ. ખરી વાત તો એ જ છે કે ત્યાં જોનારી વસ્તી થાય કે ને તીર્થનું રક્ષણ કરે. આવા પ્રકારના ઉપદેશદાન, જ્ઞાનદાન તથા ધનદાનની અગત્ય છે.

૪

૫

શ્રીમદ્ના આંતરજીવનમાં એક દષ્ટિપાત

લે શાહ ફતેચંદ ઝવેરભાઈ, ભાવનગર.

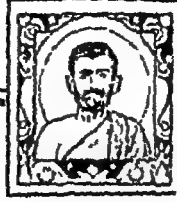
जयति तैऽधिकं जन्मना जगत् ।

કેટલાક મહાન્ આત્માઓનું જીવન પ્રખર તેજસ્વી સૂર્યની સાથે સરખાવાય છે કેટલાક આત્માઓની શાન્ત અને તેજસ્વી ચંદ્રની સાથે સરખામણી થાય છે ત્યારે કેટલાકે આત્માઓનું જીવન શુક્રના તારાના પ્રકાશની સાથે સરખામણીમાં મૂકાય છે જીવનનું સમગ્ર અવલોકન તપાસતા શ્રી મૂલચંદ જી મહારાજના જીવનને સૂર્યની ઉપમા, બાલપ્રજ્ઞાચારી શ્રી વિજયકમલસૂરિના જીવનને ચંદ્રની ઉપમા અને પ્રસ્તુત જીવનચરિત્રના નાયક શ્રી ચારિત્રવિજયજીના જીવનને શુક્રના તારકની ઉપમા આપી શકાય

શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજી કે જેમનેસર્વ વિરતિ અવસ્થામાં આધ્યાત્મિક વારસા તરીકે સૂર્ય અને ચંદ્રના ઉભય ભાવોની ઉગ્રતા અને શાન્તતા મળી હતી, તેઓ દુક વખતમાં-અદ્વાયુપમાં પણ અદ્ભુત જીવન જીવી ગયા છે. અને પોતાની ચિરજીવ યશોગાથા દ્વારા અન્ય મુનિજનોને શુભ અનુકરણનું દૃષ્ટાંત આપી ગયા છે

તેઓ શાન્તમૂર્તિ, બાલપ્રજ્ઞાચારી અને તપસ્વી આચાર્ય શ્રી વિજયકમલસૂરિના પ્રશિષ્ય હતા પ્રસ્તુત વિજયકમલસૂરિ શ્રી છુટેરાયજી મહારાજના પ્રશિષ્ય તરીકે સુવિખ્યાત છે

ધર્મચંદ્રજી તરીકે હું હકમતની દીક્ષા લીધા પછી મૂર્તિપૂજા-ભક્તિનું વાસ્તવિક રહસ્ય સમજતા સવેગી પક્ષમાં મળી જવું એ અસામાન્ય હૃદયબળની ખાત્રી આપે છે. આ પ્રસંગે પ્રયત્ન આત્મવીર્યનો ઉપયોગ કરવો પડે છે અનાદિ મિથ્યાત્વી આત્મા અપૂર્વકરણ વડે આત્મવીર્ય ફેરવી બ્રહ્મીસેદ વડે જેમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. તેને જ લગતી લગભગ આ પરિસ્થિતિ ગણી શકાય પૂર્વકાલીન સ્થાનકમાંથી દીક્ષાગુરુઓના વિરોધનો સામનો કરીને જ પુરુષાર્થ વડે સવેગપક્ષમાં

આવી શકાય છે. મત્ય વસ્તુ જ્યારે આત્મ સાક્ષીએ જલવાન બને છે, ત્યારે મત્યની જાળ તોડી ફેડી નાખતા આત્માને વાગ લાગતી નથી.

શ્રી વિજયધર્મસુરિના સ્નેહી અને સહાયક તરીકે બનારસ જેવા દૂરના પ્રદેશમાં વિહરી જ્ઞાનાધ્યયનની જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવા મતત શ્રમ કરવો એ એમની બહુ જ્ઞાનપિપાસા મૂલ્યવે છે. ભાવચાગિરિને સ્પર્શવા પૂર્વે સ્થાનકમાર્ગી સમ્રાજ્ય તથા મૃતિપૂજન સ્વીકાર દ્વારા પ્રભુભક્તિ તરીકે દર્શન પ્રાપ્ત કર્યું, ત્યારપછી કાશીમાં વ્યાકગ્ણ, ન્યાય અને આગમીય જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે ત્રણ વર્ષ મતત પ્રયત્ન કર્યો એ રીતે વર્ણજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ એ સૂચની માર્થકતા ગિદ્ધ કરી.

પાટીતાણુમાં ૧૯૬૯ ના જ્યેષ્ઠ માસમાં મધ્યગતે બચકર જલપ્રલય થયો, અનેક મકાનો પડી ગયા, આખું ગામ જલજળાકાર થયું, મનુષ્યો તથા પશુઓ તણાવા લાગ્યા, તે વખતે શ્રીમદ્ આગ્નિવિજયજીએ નિદ્રા ત્યજી વિચાર્યું કે મનુષ્ય અને પશુ એવાનો અમૂલ્ય અવસર પ્રાપ્ત થયો છે, તે મનુષ્ય શક્તિ વાપરી સાર્થક કરી લઉં ત્યાર પછી તત્તજ બોર્ડીંગના મકાનમાંથી સામેના ફવાખાનાના સ્તભો સાથે દોડકા બાધ્યા. અથાગ બળ વાપરીને કંઈક મનુષ્ય કે પશુઓને પકડી પકડી મકાનમાં ઉતાર્યો અને જીવસંતોષકરું માદમ એડીને લગભગ ત્રણેય મનુષ્યો તેમજ તેટલા જ પશુઓને અભયદાન આપ્યું. આ દ્વારતરી એમના આત્માનો જીવદયા શુભ કેટલાક વિશાળ પ્રમાણમાં ખીટ્યો હતો તે મમલ શકાય છે તે વખતે તેઓશ્રી એવા તર્કવાદ કે વિચાર પગપગમાં નોંધતા પડ્યા કે મર્વે નિન્ન-તિધર માધુ મુચિત પાળીને સ્પર્શ કરી શકું કે કેમ? આ માધાન્ય પ્રમંડમાં તો નક્કી તોટાનો હિમાળ કરતા પચેન્દ્રિય મનુષ્ય અને પશુવ્યા મુખ્ય ૧ની અને અમયને જોખખી તે શુભને બશબર ખીલવી જતાઓ, આ અકુળ નામગ્ય પ્રમગ છે એમનો આત્મા કાલોટીઆ શરીરમાં દોગા હતા કેટલે દરજ્જે નિકામ પામેલો હતો તેની આપણને અત્ય નજરે કાંઈક જાણી થઈ શકે છે.

એમના આ ઉચ્ચ સ્વાર્પણના આદોલનોથી આપણે તે વખતના પાત્રી તાજા મોટના એકમીનીસ્ટ્રેટર જેજર મોગા કાઢીને એમના એવાબાને ખીટ્યો એમની ઉચ્ચ મનુષ્ય અને પશુવ્યાની પ્રમગા કરી અને મોગા ઉપર રીતે કુલ માટે વિચાર પ્રમાણમાં જમીન નજીવી હિમને કાળી અને એ રીતે પ્રમગ વ્યવસ્થા મનુષ્ય.

મેડીન ઑરીસર
ડા પદમશીલા અરેશર

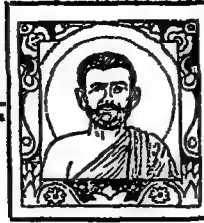
ન્યાયમૂર્તિ
શ્રીયુત નારણદાસ કાલીદાસ ગામી

ચાલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ
શ્રીયુત નાય.લાલભાઈ

પાલીતાણા ગળ્યના ત્રણ ધર્મપ્રેમી અધિકારીઓ

સવત ૧૯૬૮માં શ્રી સિદ્ધક્ષેત્રમાં ઝોર્ડિંગની સ્થાપના તેમના હાથે થઈ તે માટે જે પ્રસંગ નિમિત્તભુત થયો તે પણ હૃદયપ્રાવક હતો, કચ્છમાં ભયકર દુષ્કાળ હતો, એક ડોસો કચ્છમાંથી નીકળી પોતાના બે પુત્રો સહિત પાલીતાણે ઉદરનિર્વાહ અર્થે આવેલો. ભિક્ષા માગવાથી ઉદરપૂર્તિ ન થઈ તેથી પ્રસ્તુત બંને બાળકોને મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીને સોંપીને ગદ્ગદ્ કંઠે કહ્યું, કે ‘મહારાજ શ્રી ! મારા બે બાળકોને સાચવો અને તેમના જીવનનું રક્ષણ કરો.’ આ સાંભળીને મહારાજજીએ બંને બાળકોને પોતાની પાસે લીધા અને આવા અનેક બાળકો કેળવણીનો લાભ લઈ, જીવનસાધકતા કરી, સ્વાવલંબનવાળા બને અને જૈનધર્મમાં સ્થિર થઈ જૈનસૃષ્ટિને અજવાળે તે ખાતર, ઝોર્ડિંગની સ્થાપના શુભ મુહૂર્તે કરી. એ મંગલમુહૂર્તે એવું સફલ બન્યું કે, ભવિષ્યમાં તે ઝોર્ડિંગ ગુરુકુલ રૂપે બની ગઈ-પલટાઈ ગઈ જ્યાં અત્યારે લગભગ દોઢસો વિદ્યાર્થીઓ શારીરિક, માનસિક, ધાર્મિક અને તપોભય જીવનની તાલીમ લઈ રહ્યા છે અને જે સ્થળે લગભગ એક લાખ રૂપિયાના ભિન્ન ભિન્ન વિસ્તીર્ણ મકાનો ઊભા થયા છે જેમાં પ્રાર્થનામંદિર, ધ્યાનમંદિર, લોજનાલય, વિદ્યાર્થીભુવન, સ્કૂલ વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે, શેઠ જીવજીવદ ધરમજીવદ, શેઠ કુકીરજીવદ કેસરીજીવદ, શેઠ લલ્લુભાઈ કરમજીવદ અને ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ વગેરે તેમના સંચાલકો તરફથી ભવિષ્યની ઉન્નતિ માટે વિશેષ પ્રયાસો ચાલુ છે.

તીર્થરક્ષાના પ્રસંગમાં પણ તેમણે યથાશક્તિ ખારોટના ઝગડા પ્રસંગે ભાગ ભજવી તીર્થભક્તિ પ્રદર્શિત કરી હતી. અને એ દ્વારા આત્માનો વિકાસક્રમ (Evolution theory) સાધ્યો હતો.

એમના બે શિષ્યો, કે જેઓ પ્રાથમિક અવસ્થામાં ઝોર્ડિંગના વિદ્યાર્થીઓ હતા, તેઓ મુનિજીવનમાં તેમના શિષ્યો શ્રી દર્શનવિજયજી અને શ્રી જ્ઞાનવિજયજી તરીકે થયા પાછળથી મુનિ ન્યાયવિજયજીનો શ્રી દર્શનવિજયજીના શિષ્ય તરીકે ઉમેરો થયો. આ વર્તમાન વિદ્વાન ‘મુનિ-ત્રિપુટી’ પોતાના ગુરુએ ઉછેરેલા જૈન ગુરુકુલ રૂપી કલ્પવૃક્ષને તનમનથી પલ્લવિત રાખવા સતત પ્રયાસ સેવી રહી છે એમના ગુરુની પ્રતિકૃતિની સ્થાપના દ્વારા ચારિત્રમંદિર બનાવવાની અભિલાષા રાખે છે પ્રસ્તુત ગુરુકુલની ઉન્નતિનું અહર્નિશ ચિંતન કર્યો કરે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ તેઓ રચનાત્મક દષ્ટિબિન્દુવાળા (Constructive point of view)

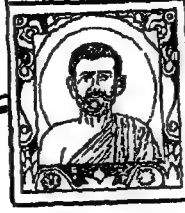
હોઈ, પ્રસ્તુત પ્રમગે માધુર્યમાન અને શ્રાવકમહાનુભાવ વધી ગયેલા કુમરમા ધર્મ નહિ નાખતા, ઉલટું તે કેવી રીતે શાન્ત થાય, તે માટે 'દેહસ્ત્રી-નલવાળી' અપીલો જણાવ પાડ્યું જાય છે

શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીના મમત્ર જીવન તરફ દૃષ્ટિપાત કરતા, ગૃહસ્થાવાસમા કુટુંબમાથી મુખર્થ વ્યાપાર અર્થે એઓશ્રી માદ્યમ કરીને ગયા એ બાળપણથી જ તેમની નિમ્મતવાળી પ્રકૃતિનું સૂચન હતું. એટલું જ નહિ પરંતુ સ્વકુટુંબી ૧૭ મનુષ્યો મુખર્થમા પ્લેગનો ભોગ થઈ મરણને શરણ થયા એ આઘાત પણ પ્રમુદ્દ દૃષ્ટ્યબળ વડે મદન કરી, મનારના બધનોને લાત મારી મોડની જીવંતોલી હીલિત થયા તેમને પણ પ્લેગ થયેલો, પરંતુ ચારિત્રમોડનીયના કથોપગમનો ઉદય ભવિષ્યમા નિયત હતો, જેથી જન્મ્યા અને વૃંદાવનગંગથી ગગિત થયા

એમનો જીવનપલટો આકસ્મિક ન હતો, પરંતુ દૃઢ-યના વૃંદાવનગંગથી વામિત થયો હતો એમનું દૃઢ્ય હોડા ઉતરીને અવલોકવું એ મારી મહિની બદાગનો નિષ્પત્તિ છે છતાં તેઓની મૂક શામનમેવા, જીવંત્યા વિગેરે તપામના એમના દૃઢ્યની વિશાળતાનો અવલોક જ્યાલ આવી શકે છે

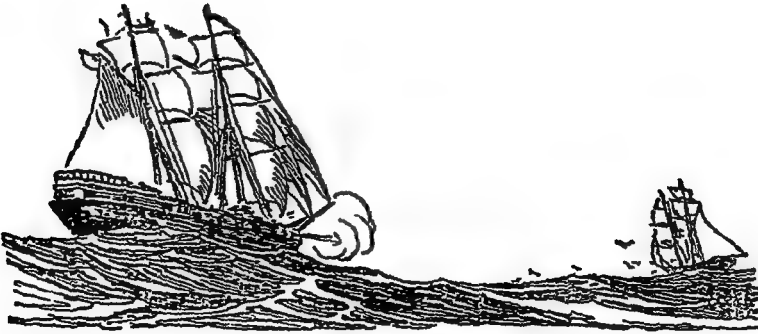
Life is sacrifice, life is sacrifice અર્થે જીવન એ મેવન છે જીવન એ સ્વાર્પણ છે એ ઉક્તિને તેઓશ્રીએ સાચું કરી બતાવી છે. બાકી જેની પ્રાપ્તિમા મનુષ્ય પોતાના જીવનની મક્કળતા અને કૃતાર્થતા મગજનો દોષ, તથા જેની અપ્રાપ્તિ કરતા પણ પ્રાણપાવ વધારે હાલ ગણતો દોષ તે તેના જીવનની ભાવના (Ideal) થઈ કહેવાય. એ ન્યાયે એમનું દૃઢ્ય પણ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ ઉચ્ચ જીવન વ્યતીત થયું છે એમને મર્વ-વિરતિ જીવનનું ઉચ્ચ માકર્ય પોતાની શક્તિઓના શ્રેષ્ઠ વ્યવહાર માધ્યમ છે, નહિ કે પોતાની કોઈ અથવા અન્યના દોષો શોધવામા

એમની માયેના વ્યક્તિ તરીકેના સામાન્ય પરિચયમાં જુ અન્યો દોષ એમનું સામગ્રીય જ્ઞાન કેવું અને કેટલું હતું તે અનુભવમય થયું નથી. કેમકે તેઓ અથવા વિદ્યારથી બેસેલા પુસ્તકો લખ્યા નથી પરંતુ જુદા કરતા દુરમ ચરિયાનું છે, એ એમણે ચારિત્ર જીવનમા પ્રગટ કરીને બતાવી આપ્યું છે એમને પોતાની આધ્યાત્મિક દૃઢ્ય મમત્ર (Life is sacrifice, life is sacrifice) કહેકરીના પ્રમગે મનુષ્ય અને પશુરૂપા એ એમના મહિમ મમ શુદ્ધ મન

પરાયણ જીવનની પીછાન કરાવે છે વિદ્યાર્થીઓના કલ્યાણ સબધમાં એમની ભાવના એવી જલ્દત હતી કે ઉગતા બાળકોનું ધાર્મિક જીવન ઉન્નત કરવા માટે એમને શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક કેળવણીની જરૂર છે એ એમણે અમલમાં મૂકીને કરી બતાવ્યું છે એમના વાવેલા બીજમાંથી ફળો તૈયાર થાય તે પૂર્વે તેઓશ્રીનો આત્મા સ ૧૯૭૪ માં લગભગ ૩૪ વર્ષની વયે ટૂંક પણ ઉન્નત જીવન પૂરું કરી આ સ્થુલ દેહમાંથી ચાલ્યો ગયો, એમનો અમર આત્મા સાધુજીવનને ઉચિત પડિતમૃત્યુ વડે શુભભાવનાના બળને સાથે લઈને દેવગતિમાં ગયેલ જ હશે, એમ માનવા આપણને એમના જીવનકેળાના રંગો પ્રેરે છે ઉદાત્ત, વિશાળ અને કલ્યાણકારી ભાવનાભર્યું એમનું ચારિત્રમય જીવન અન્યને દૃષ્ટાન્ત રૂપ હોઈ પોતાની સૌમ્ય પ્રભાથી વિરાજિત અને ચિશ્તમરણીય થઈ ગયેલું છે. અને જયતિ તેડધિક જન્મના જગત્ એ ઉડિત સાર્થક કરી રહેલું છે અસ્તુ

વિ. સં. ૧૯૮૮, આશ્વિન, પૂર્ણિમા

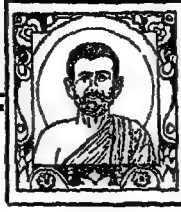
હોઈ, પ્રસ્તુત પ્રસંગે સાધુસમાજ અને શ્રાવકસમાજમાં વધી ગયેલા કુસપગા ધધન નહિ નાખતા, ઉલટું તે કેવી રીતે શાન્ત થાય, તે માટે 'રેડ્ડીગ્નલવાળી' અપીલો બહાર પાડ્યે જાય છે.

શ્રીમદ્ ચારિત્રવિજયજીના સમગ્ર જીવન તરફ દૃષ્ટિપાત કરતા, ગૃહસ્થાવાસમાં કચ્છમાંથી મુંબઈ વ્યાપાર અર્થે એઓશ્રી સાહમ કરીને ગયા એ બાળપણથી જ તેમની હિમ્મતવાળી પ્રકૃતિનું સૂચન હતું એટલું જ નહિ પરંતુ સ્વકુટુંબી ૧૭ મનુષ્યો મુંબઈમાં ખેડેગનો ભોગ થઈ મરણને શરણ થયા એ આઘાત પણ પ્રચંડ હૃદયબળ વડે સહન કરી, સમારના બધેનો લાત મારી મોહની જીર તોડી દીધીત થયા તેમને પણ ખેડેગ થયેલો, પરંતુ ચારિત્રમોહનીયના કથોપશમનો ઉચ્ચ ભવિષ્યમાં નિયત હતો, જેથી બચ્યા અને વૈરાગ્યરંગથી રંગિત થયા

એમનો જીવનપલટો આકસ્મિક ન હતો, પરંતુ હૃદયના વૈરાગ્યરંગથી વાસિત થયો હતો એમનું હૃદય ઊંડા ઉતરીને અવલોકવું એ મારી શક્તિની બહારનો વિષય છે છતાં તેઓની મૂક શામનમેવા, જીવદયા વિગેરે તપામતા એમના હૃદયની વિશાળતાનો અચ્છો ખ્યાલ આવી શકે છે

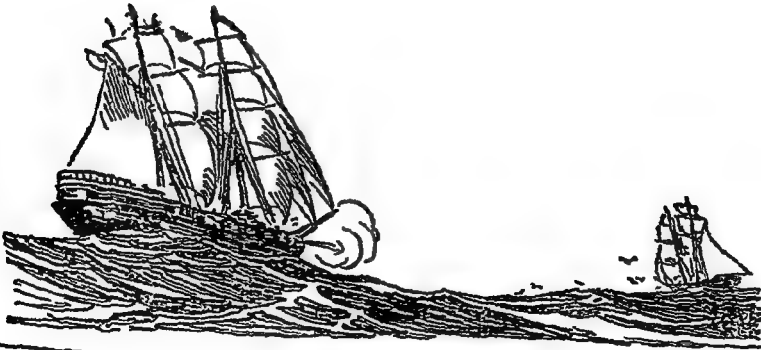
Life is service, life is sacrifice અર્થાત્ જીવન એ સેવન છે જીવન એ સ્વાર્પણ છે એ ઉક્તિને તેઓશ્રીએ સાર્થક કરી બતાવી છે. બાકી જેની પ્રાપ્તિમાં મનુષ્ય પોતાના જીવનની સફળતા અને કૃતાર્થતા મમજતો હોય, તથા જેની અપ્રાપ્તિ કરતા પણ પ્રાણપાપ વધારે ઇષ્ટ ગણતો હોય તે તેના જીવનની બાવના (Ideal) થઈ કહેવાય એ ન્યાયે એમનું દૂકું પણ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ ઉચ્ચ જીવન વ્યતીત થયું છે એમણે સર્વ-વિરતિ જીવનનું ઉચ્ચ માકલ્ય પોતાની શક્તિઓના શ્રેષ્ઠ વ્યયમાં માધ્યુ છે, નહિ કે પોતાની કીર્તિ અથવા અન્યના દોષો શોધવામાં.

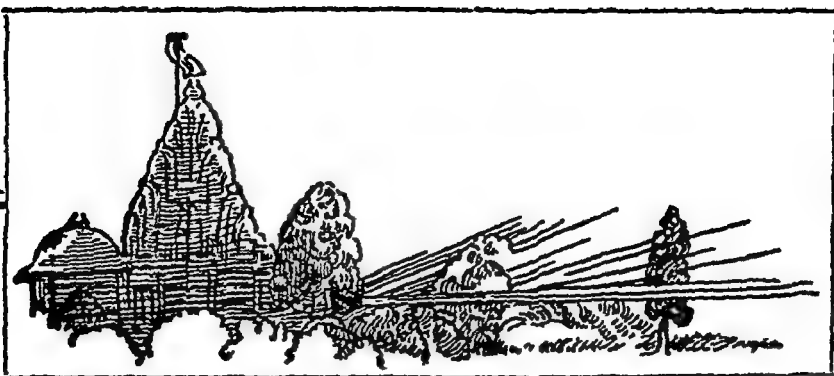
એમની સાથેના વ્યક્તિ તરીકેના મામાન્ય પરિચયમાં હું આવ્યો હતો એમનું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન કેવું અને કેટલું હતું તે અનુભવગમ્ય થયું નથી એમણે જેઓ અથવા વિદ્વાતાથી બનેલા પુસ્તકો લખ્યા નથી પરંતુ જુદા કરતાં હૃદય ચડિયાતું છે, એ એમણે ચારિત્ર જીવનમાં પ્રગટ રીતે બતાવી આપ્યું છે એવાને પોતાની આધ્યાત્મિક દ્રશ્ય સમજ (Inspired by the spiritual sense of duty) કટોકટીના પ્રસંગે મનુષ્ય અને પશુદયા એ એમના અદિમામય શુદ્ધ કર્તવ્ય

પરાયણ જીવનની પીછાન કરાવે છે વિદ્યાર્થીઓના કલ્યાણ સંબંધમાં એમની ભાવના એવી જવલત હતી કે ઉગતા બાળકોનું ધાર્મિક જીવન ઉત્તર કરવા માટે એમને શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક કેળવણીની જરૂર છે એ એમણે અમલમાં મૂકીને કરી બતાવ્યું છે એમના વાવેલા બીજમાંથી ફળો તૈયાર થાય તે પૂર્વે તેઓશ્રીનો આત્મા સ ૧૯૭૪ માં લગભગ ૩૪ વર્ષની વયે દૂક પણ ઉત્તર જીવન પુરુ કરી આ સ્થુલ દેહમાંથી આલ્યો ગયો, એમનો અમર આત્મા સાધુજીવનને ઉચિત પડિતમૃત્યુ વડે શુભભાવનાના બળને સાથે લઈને દેવગતિમાં ગયેલ જ હશે, એમ માનવા આપણને એમના જીવનકળાના રંગો પ્રેરે છે ઉદાત્ત, વિશાળ અને કલ્યાણકારી ભાવનાભર્યું એમનું ચારિત્રમય જીવન અન્યને દૃષ્ટાન્ત રૂપ હોઈ પોતાની સૌમ્ય પ્રભાથી વિરાજિત અને ચિરસ્મરણીય થઈ ગયેલું છે. અને જયતિ તેડધિકં જન્મના જગત્ એ ઉકિત સાર્થક કરી રહેલું છે અસ્તુ

વિ. સં. ૧૯૮૮, આશ્વિન, પૂર્ણિમા

જીવનના ચમત્કાર અને ચમત્કાર

લેખક-માસ્તર ઉમેશ્વર અમીચંદ, જેસર.

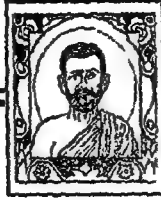
દરેક સામર્થ્યશાળી આત્મા માટે ધણે ભાગે અને છે તેમ, તેમની પાછળ એક ચમત્કારની દુનિયા જોવી થાય છે સામર્થ્ય હોય ત્યાં ચમત્કાર હોય જ, એવી એકાન્ત વ્યાપ્તિ ન હોવા છતાં, સસારના ધણા જીવો આ ચમત્કારમાં જ સામર્થ્ય નિહાળવાના રમિયા હોય છે, અને તે જ કારણે આજ સુધીમાં આવી દત્તકયાઓ શોકસાહિત્ય કે શોકકયાઓને નામે એકઠી કરી સમૃદ્ધિમાં આવી છે ઇતિહાસના પૃષ્ઠો પર ન આવેલી, અતિવાસી કે અતિ પરિચય ધરાવતા માનવીઓના ભોળા હૈયાઓમાં સધરાયેલી આ દત્તકયાઓ પણ ઇટલીક વાર ઇતિહાસ જોટલી જ આધારભૂત બને છે.

આ ચમત્કારની દુનિયાનો ઉદ્ભવ જીવનના અજળ એવા ચમત્કારામાંથી જ જન્મે છે અને એ જ આતર ચમત્કાર અને ચમત્કારને એક જ પ્રકૃષ્ણમાં મામેલ ગળવામાં આવે છે ન લેખક કે ન ચમત્કાર, એવા ભક્ત હૃદયને ઢાંચે ચીતગયેલ આ પ્રમગો પાઠોને જરૂર એ મહાપુરુષની વધુ પીછાન કગવવા મદદગાર નીવડશે.

અપાદક

ગુરુ મહારાજશ્રીને ઉ ચશોવિજયજી મહારાજશ્રી ઉપર અટલ શ્રદ્ધા હતી અને દરેક મકટની પ્રાથમિક ચેતવણી તેમના તરફથી મળતી, તેમ તેઓ માનતા ધણી વાર તેઓને સ્વપ્નમાં આવી નિર્ભય રહેવાનું કહી જતા અત્યાગે પણ શુરુકૃપના કાર્યકર્તાઓને એ વિશ્વાસ છે કે શુરુકૃપને કોઈ દિવ્ય મદદ છે.

પરંતુ, તેઓશ્રીમાં શામનમેશની ધગશ માથે વચનમિદ્ધિ પણ હતી મને માલમ્ છે કે ઉદ્ધા મસ્થાના મેનેજર જીવેશ્વર માધવજી દત્તા તેમના કમ થયા ધણી સમય વ્યતીત થયેલ. લગભગ આઠ દસ વર્ષ થયેલ પોતાને જ નાનપ્રાપ્તિ થવાની આગા છોટેલ એવામાં એક મમયે પોતે (એક એમમાં

જમાલના) બહાદુર બીલડીંગમા બગીચા તરફના એક ઓરડામા ઠેઠા નામુ લખતા હતા ચોપડા સામા પડેલા હતા. તેવામા આ મહાત્માએ એક નવ સુદર (ગદ્યક્રિયુ) કુતરાતુ બન્યુ દર્શાવી ઉજા મેનેજરને કહ્યુ, કે 'હૈ આ દીકરો ! દીકરો દીકરો શુ કરે છે જા । એને નવરાવી ધોવરાવી ચારી રીતે દ્રવ્ય પાળે, ને તેવુ પાલન કરજે' એમ થોડોક સમય સુધી કહ્યું ત્યારબાદ પોતાને ઘેર પશુ ગુરુદેવના વચનનો પ્રકાશ જણાવા લાગ્યો ને નવ માસે તેમને ઘેર પુત્રરત્ન પ્રાપ્ત થયુ. અત્યારે તે જ બાળક ઉજા સંસ્થામા અભ્યાસ કરે છે.

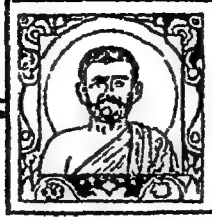
*

વિ. સ ૧૯૨૬મા બહાદુર બિલડીંગમા શ્રી ચ વિ જૈન પાઠશાળા સ્થાપી ત્યાર પછી તે પાઠશાળાની સ્થિતિ ડાહ્યમંડોળ થઈ ગઈ મેનેજરે સાંજે આવી ગુરુજીને કહ્યુ, કે આજે સીલીકમા કંઈ નથી રાત્રી વીતી ગઈ. સવારે ગુરુદેવે ઉઠતા સાથ જ કહ્યુ, કે 'ભાઈ આજેજ ફા ૧૮૧) તુ મનીઓરર આવશે. પ્રીકર કરીશ નહિ મનીઓરરર રવાના થઈ ચુક્યુ છે' બન્યુ પશુ એમ જ પોસ્ટમેન આવ્યો ને કહ્યુ કે આજે ફા ૧૮૧)તુ મનીઓરરર છે તેમ કહી ફા ગણી આપ્યા

*

ત્યારબાદ આ સંસ્થા સ્ટેશન પરના સામેના મકાનમા આવી ત્યારે પશુ મે નજરે લેખેલ છે કે એક વેળા આ સંસ્થા નાણા પ્રકરણમા ઘણી દુર્ગતિ સ્થિતિમા આવી અનેક કષ્ટો વેઠવા પડ્યા. એક રાત્રી પાઈની પશુ આવક નહી અને કીલીદાર આવી ગુરુ મહારાજને કહે કે 'સાહેબ ! હવે આપણી સંસ્થાને નામે-જાતે કેાઈ માંડે તેમ નથી કેાઈ ઉધારે માલ આપતું નથી, અને બબરમા ફૂપીયા બસો ચુકાવાના છે, અને લેણુદારો બુઝો પાડે છે. એક પાઈ પશુ સીલકમા નથી, બબરની લેવકદેવડના પૈસા કયાથી ચુકાવવા ?' ત્યારે મહારાજ સાહેબ તેને હી મત આપતા ને કહેતા કે "બા, ચિતા મત કર, કાલે બધું ઠીક થઈ જશે સત્યની પ્રવૃત્તિને કદી આંચ આવતી નથી' અને તે જ પ્રમાણે બન્યુ હોય.

જે સમયે આ સંસ્થા સુબઈ જનરલ કમીટીને હાથે સોંપી, તે સમયે એમ બનેલ કે આ સંસ્થાના મેનેજરને તથા પ ત્રિભુવનદાસભાઈને સુબઈ શ્રીચુત શેઠજી સાહેબ જીવણુદલાઈ ધરમચંદે કમીટીના બધારણ માટે બોલાવેલ તે વખતે નવુ બધારણ ઘડતા લગભગ કાઠક સમય થયેલ, ને સુબઈ

તરફથી પત્રવ્યવહાર પણ ખિલકુલ નહીં એવા સમયે બપોરના શુરુમહારાજશ્રી બધા બાળકોની વચમાં બેઠા હતા ત્યાં પોતે ઓચીતા બોલ્યા કે 'છોકરાઓ આજે કમીટીનું બધારણુ ઘડાઈ જવાનો તાર આવશે' ત્યાં બન્યું પણ એમ તે જ દિવસે સાજના ચાર વાગે સમાચાર મળ્યા કે કમીટી બધાઈ ગઈ છે એ સમયે સ્વપ્નમાં ખ્યાલ નહિ કે કાગળ પણ આવે !

*

શુરુમહારાજ સ્થાનકમાર્ગીના સાધુ હતા, ત્યારે તેમને અભરમાં એક રાત્રે સ્વપ્ન આવ્યું કે, પોતે મુંબઈમાં ગોડીલના મંદિરમાં ગયેલ છે. ત્યાં એક વિમાન આવ્યું જેની ઉપર બેસી દેવલોકમાં ચાલ્યા ગયા બસ, આ સ્વપ્નની રાત પૂરી થતા જ સવારે વડીલ સાધુને સ્વપ્ન કહી સભળાવ્યું વડીલે ઉત્તરમાં ટાલમ-ટુલ કરી, પણ શુરુજીએ મનમાં નક્કી કર્યું કે-આત્મ કલ્યાણ માટે જિનમૂર્તિ જરૂરી છે, એટલે બીજા દિવસથી જ સ્થાનકમાર્ગી સાધુના વેશમાં જ નૈન મંદિરમાં જવા આવવા માલ્યા પરિણામે આત્માને સત્ય જ્ઞાન થયું સવેગી માર્ગને સ્વીકાર કર્યો અને મહાન પ્રભાવિક થયા તેમના સ્વર્ગજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ હીપક સ્વસ્તિક વગેરે નિશાનીઓથી નિશ્ચિત છે.

વચન સિદ્ધિના તો અનેક અનુભવો થયેલ છે

એકવાર મોરબીના જૈને આવીને કહ્યું, કે 'મહારાજ ! તનતોડ મહેનત શા માટે કરો છો, એક સાધો ત્યાં તેર તૂટે એમ સંસ્થા કયા ચાલવાની છે ?' શુરુમહારાજે ઉત્તર આપ્યો કે 'મહાનુભાવ ! તને મારા શરીર માટે લાગી આવે છે, મને સંસ્થા માટે લાગી આવે છે તું કાયરીમાં લખી રાખજે કે આ મન્થાને અશ પણ નુકશાન થવાનું નથી' આ શબ્દોની સત્યતા આજે જગતભર છે

*

વિ સ ૧૯૬૬ ના જેઠ માસમાં પાલીતાણામાં હોનારત થઈ ત્યારે ગત્રે માતરે શુરુ મહારાજશ્રીને કહ્યું 'આ બાળકોનું શું કર્યો ? મહાન ધર્મી પડ્યો. બચવું પણ મુશ્કેલ છે ! ' શુરુમહારાજે તરત જ જણાવ્યું કે એક પણ વિદ્યાર્થીને નુકસાની થવાની નથી એની સહાય માટે પૂન્યપાદ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજી ઉભા છે બધાને જોરડામાં મુવાડી દો ' (આટલું હોવા છતાં વિદ્યાર્થીઓના રક્ષણ માટે સાકળો વગેરે સગવડો તૈયાર રાખી હતી.)

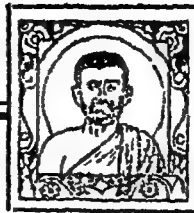
*

વિ સ ૧૯૭૧ માં પાલીતાણામાં પ્લેગ હતો. ગુરુમહારાજ તથા ઉક્ત સ્થા
શ્રી ટાણા સુકામે હતા. આચાર્ય તા ચૌદશની સવારે બિંદીને પાલીતાણા તરફ વિહાર
કર્યો મેનેજરે પુછ્યું કે 'આમ એકીલા કયા આવ્યા ?' ગુરુમહારાજે કહ્યું કે 'પાલી-
તાણામાં યાત્રાગુઓને ઠેરાનગતિ થઈ છે' એમ કહી પોતે પાલીતાણા આંખા અહીં
તપાસ કરી તો પાલીતાણામાં યાત્રિકોને યાત્રા માટે ન આવવા દેવાની નોટીસ
નીકળી ચુકી હતી તેમ આ. ક પેઢીના સુનીચે માત્ર પુનમે યાત્રિકોને આવવા દેવા
માટે યોગ્ય મહેનત કરેલ જે નિષ્ફળ ગઈ હતી ગુરુમહારાજે અત્રે આવતા જ પોલીસ
સુમ્રી નાથાલાલભાઈ તથા મેંજર સ્ટ્રાંગને મળી યાત્રિકો આવે, ગુરુકુળના મકાનમાં
ઉતરે, ગામમાં આંખા સિવાય બારોબાર રસ્તેથી યાત્રા કરી આવ્યા બાથ એવો
બહોળસ્ત કરાવ્યો.

*

વિ સ ૧૯૭૪ની સાલમાં આસો વદી ૨ ના દિને મહારાજે અગીયાકચ્છના સઘને
જોલાબંધો અને એકત્ર કરીને કહ્યું કે 'હવે હું આઠ દિવસને મહેમાન છું. તમે ગભરાશો
નહિ મારા શિષ્યોને મારા ગુરુ પાસે પહોચાડી દેશો' આ સમયે સુનિમહારાજ
શ્રી દર્શનવિજયજી તથા સુ મ. શ્રી જ્ઞાનવિજયજીને એન્ફલ્યુએન્સાનું ભેર હતું
સુનિ ન્યાયવિજયજી તદ્દરસ્ત હતા તેમણે કહ્યું 'સાહેબ! આપને કે થવાનું નથી'
ગુરુમહારાજે જણાવ્યું કે 'મહાત્માવા! તું બાળક છે, ન સમજે' બરાબર આસો
વદ ૬ ની રાત્રે એક વાગે સ્વર્ગપ્રયાણ કર્યું

આજ આસો વદ ૬ ના સવારે જુજથી ડો હલેરાય આવી પહોચેલ. તેજ
વખતે સુનિ ન્યાયવિજયજીને એપેડિક્સ ઉપકરણ ગુરુ મહારાજે હાકતરને કહ્યું કે પહેલા
ન્યાયવિજયજી પાસે બચ્ચો ત્યા જ તમેને સફળતા મળશે. ડોક્ટરે શ્રી ન્યાયવિજયજી
પાસે આવી શરીર તપાસી મોરફીયાતુ ઇન્જેક્શન આપ્યું પછી ગુરુમહારાજ પાસે
આંખા તેમજ શરીર તપાસ્યું દવા લેવા સૂચવ્યું ગુરુમહારાજે ઉત્તર આપ્યો કે
'એક દિવસ સાફ શા માટે વિલાયતી દવાથી દેહ બદ્ધ કરું! એ નહીં બને'
સઘને ગુરુમહારાજશ્રીનું આસો વદ બીજે કહેલ વચન ચાદ આંખુ અને દવા લેવા
માટે બહુ આગ્રહ કર્યો નહિ સઘને નક્કી કર્યું કે આજની રાત પસાર થઈ તો કાલે
ગુરુમહારાજને વિના દવાએ જ આરામ થનાર છે

આવા ઘણા ઘણા પ્રસંગો આવેલ ત્યારે મને પણ ચોક્કસ થતું કે આ મહાત્મા કેઈ અજબ ચમત્કારિક છે, નહીં તર આમ કેમ બને? ખરેખર શુદ્ધ વૈરાગ્ય, શાસનસેવાની ધગશ, શાસન પ્રત્યે પ્રેમ અને અલૌકિક શ્રદ્ધાના બળે તેઓ મહાત્મામાં વચનસિદ્ધિનો પ્રભાવ તો હોતો જ.

*

વિ. સં. ૧૯૬૮ ના ચોમાસામાં પાઠશાળા હયાળુ સુખડીયાના મકાનમાં હતી ગુરુજી પણ ત્યાં જ હતા એક દિવસે સાંજના પોલીસે આવી ગુરુ મહારાજને કહ્યું કે 'આપને કાલે ફાજદાર સાહેબે બોલાવ્યા છે.' ત્યારે ગુરુજીને લાગ્યું કે પાઠશાળા સળધીનું કંઈ કામકાજ હશે. ચાલ જઈ આવું ત્યાં ગયા અને કહ્યું કે શું કામ મને તેકાવેલ છે?

ફાજદારે હસીને કહ્યું— આ તમારા જૈન છે. ફરીયાદ કરે છે કે મને બુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજીએ મૂક મારી છે

ગુરુમહારાજે અટકાવ્યું કયું ને મૂક દેખાડવા સાથે કહ્યું કે, 'અત્યારે હું તો સાધુ છું એટલે કોઈને મારવાની પ્રતિજ્ઞા છે, પણ હું જો કોઈને આ સુધિ મારું તો તમારી પાસે ફરિયાદ આવવા અગર જીવતો જ રહેવા ન પામે. આ સિવાય બીજી મુઠમુઠ કંઈ હું જાણતો નથી !

*

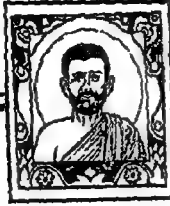
વિ. સં. ૧૯૬૯ માં એક બાઈએ આવી ગુરુમહારાજને કહ્યું કે, બાવા આ મહુલી કેટલા દિવસ ટકશે? (પાઠશાળા કયાં મુખી ચાલશે?) ગુરુદેવે હસમુખે ચહેરે જણાવ્યું કે આ મહુલીના પાયા શાસનપ્રેમ રૂપી મીસુ રેડી પાકા કરેલ છે, અર્થાત રીસુ પાચું છે આ બાવો દેહ બ્યાપી છે ને મહુલી બ્રહ્માંડ બ્યાપી છે તેની મુગધ હશેદિશામાં ફેલાશે જો મહુલી છે માટે અમર બનશે '

*

ગુરુ મહારાજને વિ. સં. ૧૯૬૯ માં છગાઉની યાત્રામાં પ્રદક્ષિણા કરતા પડી જવાથી છાતીનું દરદ લાગુ પડ્યું હતું દરદ ઠંડીમાં પીડા કરતું હતું એકવાર એવી તમિલત બગડી કે ૧૦૫ ડીગ્રી તાપ આવી ગયો. ડો. પદમશી અરદેશર તથા કનૈયાલાલ બાઈએ ત્રણ કલાક લિભા રહી ગુરુ મહારાજશ્રીને આરામ કયો ત્યારબાદ તેઓ ગુરુ મહારાજશ્રી પામે અવારનવાર આબ્યા જ કરતા એક વખત મેશન પગના મકાનમાં

આચાર્યવર્યા આ વિજય કમલસૂરીસ્વરજીના પ્રમુખપદે વડોદરા ખાતે મળેલ તથાગવ્યાધિપતિ
શ્રી મૂલચંદ્ર મહારાજ (સુકિતવિજયજી) ના સાધુસમુદાયના સભેલન વેળાની સમૃદ્ધચી.

પણ હો પદમશીભાઈ પોતાના પત્ની સાથે દર્શને આવેલ વાતાંલાપ ચાલતો હતો. ડોક્ટરે મળામા કહ્યું, કે 'માફ કરજો. આપ જેવા મહાત્માઓને પણ રોગ આવે છે. આપની દવા હું કરું કે આપ મારી દવા કરો?' 'શુર મહારાજશ્રીએ ટૂંકો કિતર પાળ્યો કે 'ભૂમિ ખેડૂત પાસેથી ધાન્યનું ફળ લે અને કણસહુ આપે, આ તો બહેર વ્યવહાર છે.'

*

એક વખતની વાત છે તેઓશ્રી પાઠશાળા માટે ઉપદેશ આપતા હતા ત્યાં એક શ્રાવકે બીડી સળગાવી અને બળજબો 'શુ આ સાધુ છે? છોકરા, છોકરા ને છોકરા! એને છોકરાનું શુ કામ છે? હું તો આવડે વહોરાનું પણ નહીં.'

શુરુએ કહ્યું — મારી પ્રત્યે અણગમો હોય તો રોટલીના ટુકડા ના આપતા! પણ આ બાળકોએ તમારું શુ બગાડ્યું? આ પછી તેને સુદર ઉપદેશ આપ્યો. શ્રાવકે હસતે સુખે પાઠશાળા માટે મદદ આપી.

પછી શ્રાવકે કહ્યું, કે 'સાહેબ વહોરવા પધારો.' શુરુએ હસીને કહ્યું કે 'તારી નહીં વહોરાવવાની પ્રતિજ્ઞા લાગી જશે' અને તેને ત્યાં વહોરવા પધાર્યાં.

*

શુરુ મહારાજ વિહાર કરતા એક વખત સામઝીયાળી ગામે ગયા છે દિવસ વ્યાખ્યાન વાચેલ નહિ, તેવા અરસામા એક સ્થાનકવાસી શ્રાવિકાએ કહ્યું, કે 'મહારાજ ભણે લાગે નાહ.'

શુરુ મહારાજે ત્રીજે દિવસે વ્યાખ્યાન આપ્યું અને સભામા ખેંટેલ શ્રાવક-શ્રાવિકાદિ સુધ્ધ બન્યા અને બોલવા લાગ્યા, કે 'આ તો પડિત છે, વિદ્વાન છે હવે આપણે સઘ એકઠો મળી, મહારાજને રહેવાની વિનંતિ કરો' તે સમયે સ્થાનકમાર્ગી બાઈ બોલી કે, 'અહો હો! મહારાજ ભણ્યા છે શુ કાઈ?'

મહારાજશ્રીએ કહ્યું, કે 'માણ! તમે ચોટા પરીક્ષક છો! હું તો કંઈ ભણ્યો નથી.'

*

સે ૧૯૭૩ માં એક જૂહસ્યે પોતાની ધર્મશાળામા પાઠશાળાની દીપ બધ કસે કર્મસંયોગે લોલાવાળી ધર્મશાળા પાસે શુરુએ મળ્યા પૂ દર્શનવિજયલ તથા પૂ સોનવિજયલ પાછળ જ હતા શુરુએ તેમની દાહી પકડી કહ્યું 'લાઈ! પાઠશાળાની દીપ કેમ બધ કરી છે?' તે લાઈ ગભરાઈને બોલ્યા 'અરે! આરિત્રવિજયલ!'

હું હું. મદદ બધ કરુ કે?' મહારાજશ્રી હાસ્યથી બોલ્યા - 'યાદ રાખજો! ચારિત્રને દોઢો માર! ખુલ્લે શીર તારી મનસુખ ઉભો છે તે સહન કરી લેશે. પણ સસ્થામા પથરા શા માટે રેડવો છો? ચારિત્રવિજય એ સહન નહીં જ કરે!' ત્યાર પછી એ ભાઈને બરાબર હૃદયમાં લાગી આવ્યું ને સસ્થાને મદદ આપવા તરત પોતાના ભક્તજનોને તાર કપોં ને કહેવરાવ્યું કે 'સસ્થા સારા પાયા ઉપર ચાલે છે-વિદ્યાથી' એ પણ ૪૦ થી ૫૦ છે માટે એ ખાતાને તાકીદથી મદદ ચાલુ કરી દેશો!'

*

એક વખત માળીયાનરેશે ગુરુમહારાજશ્રીને રાજમહેલે પધારવા નિમત્રણ કર્યું ગુરુમહારાજ સહશિષ્ય ત્યાં ગયા પ્રથમ તો તેમણે પોતાની પૂલ દેખાડી જેમા નિનેશ્વરદેવનો ફોટો વગેરે હતો પછી એક સ્થાન પર બેઠા રાજાએ એકવાર દીંબળમા કહ્યું, કે 'મને . . મોડું ભેલું ગમતું નથી!' ગુરુ મહારાજે કહ્યું 'તે આર્ય'મમા-જના સહોદર છે એટલે સ્વામીનારાયણને તેનું મોડું ભેલું ન જ ગમે!' પછી બીજી કેટલીક વાતચીત ચાલ્યા પછી ગુરુ મહારાજ ચાલ્યા ઉઠતા ઉઠતા રાજાજીએ ભુદ્ધિની તીક્ષ્ણતા બેવા માટે જ ફરી એ જ ઉચ્ચાર કર્યો 'મોડું ફીઠે ગમતું નથી.' ગુરુ મહારાજે હાસ્યથી કહ્યું કે—'મોડું બાધ્યું છતાય હું ગળીની વામ આવતી હશે! નામિકા શક્તિ તો તીવ્ર લાગે છે?' રાજાએ મીઠું હાસ્ય કર્યું ગુરુ મહારાજશ્રીના ચરણે સ્પર્શ કર્યો

*

વડાળા પાસેના ગામમા એક જૈન હતો જિન મૂર્તિનો કટ્ટો વિનાખી તેને એક શ્રાવકે વેસ્યાપુત્ર કહીને બોલાવ્યો ને આ ગ્રમડો ગુરુમહારાજ પાસે આવ્યો. ગુરુજીએ તે જૈનને પૂછ્યું — 'જાતાસૂત્રમા ક્રોધરીએ કહેલ જિનપૂજનો અધિકાર છે તો તે મૂર્તિ કોની હતી?' તેણે ઉત્તર આપ્યો, કે 'તે જિનની-કામદેવની' ત્યારે કહ્યું, કે 'જિન એટલે કામદેવ અને જૈન એટલે કામદેવનો પુત્ર વેસ્યાનો પુત્ર એ તમે તમારે મોટે જ સ્વીકાર કરો છો તો હવે ધ્યાન રાખ્યો કે, જિનના અર્થ તીર્થંકર જ કર્યો કે તમોને જૈન એટલે તીર્થંકરના પુત્ર કદી નો બોલાવવો. બસ જાઓ તમારો કંજીઓ પત્યો.'

*

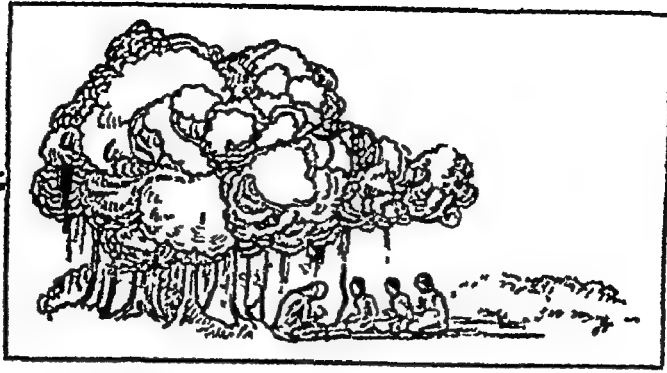
સ ૧૯૭૪ ના મહા માસમા મહારાજશ્રી લાકડીયા ગામે પધારતા તાકીદ-

યાના રાજ સાહેબ, ગુરુ મહારાજના વ્યાખ્યાનમાં હંમેશાં આવતા ઔદરેશી શ્રાવિકાઓએ પૂછ્યું, કે “મહારાજ સાહેબ, સાબે મોટું પડિક્કમણ કરાવશો?” ગુરુમહારાજે કહ્યું, કે ‘તમને પ્રતિક્રમણ કરાવવાની અમારા ગુરુ મહારાજની આજ્ઞા નથી’ શ્રાવિકાએ કહ્યું, કે, ‘પણ રોટલા તો અમારી પાસેથી હોવા છે ને!’ ત્યારે ગુરુમહારાજે હાસ્થમાં કહ્યું, કે ‘બહેન, રોટલી ચોપડેલી આપતી હોય તો, હુખખી આપને પણ અમારે તો ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણ છે’ આ ગામમાં ગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી ૬૦ ઘર જૈન થયેલ છે જેરાસર થઇ રહ્યું છે સામખીઆળીના શ્રાવકે મુનિ દર્શનવિજયજી તથા મુનિ જ્ઞાનવિજયજીની જે સ્થાનમાં દીક્ષા થયેલ તે આજી જેતર ગોચર કરેલ છે

આવી વચનસિદ્ધિ, નિર્ભીકતા ને વિનોદભર્યા મહાત્મા મળવા દુર્લભ જ છે. આ સેવાભાવી સતનો મને પૂરતો પરિચય હતો મને ખરેખર ધર્મનું ભાન કરાવી જ્ઞાનને રસ્તે દોરનાર એજ હતા એ પૂજ્ય ગુરુદેવના જેટલા શુભગુણ ઠરુ, તેટલા ઓછા જ છે. મહારાજશ્રીના અલૌકિક શુભો અને ઉજ્જવળ પ્રેમ યાદ આવતા હૃદય ભરાઇ જાય છે અતમા હુ ખરા અતઃકરણથી પ્રાર્થુ છું, કે એ અમરઆત્માને શાંતિ મળે! તેમના ત્રણ શિષ્ય (બાલપ્રદ્યાચારી ટ્રિપુટી) રત્નો શ્રીમાન્ મુનિ મહારાજ દર્શનવિજયજી, જ્ઞાનવિજયજી, ત્યાગવિજયજી વગેરે શાસનસેવામાં ઉજ્જવળ ફાળે. આખી ગુરુવર્યાના પથે ચાલી ગુરુજીની નામના વધારી રહ્યા છે, એ જાણી કયા જૈનને હૃદયમાં આનંદની ભરતી નહિ આવે?

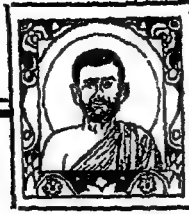
ગુરુકુળના સ્થાપક

લેખક : શ્રીચુત ઝવેરચંદ માધવજી મોદી

હાલમાં પાલીતાણા સ્ટેશન ઉપર હસ્તી ધરાવતા શ્રી યશોવિજયજી નેન ગુરુકુળના મુળ સ્થાપક મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી 'કચ્છી' એ નામથી પ્રસિદ્ધ છે એ મહારામા ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) મૂળચક્રજી મહારાજના સઘાડામા આચાર્ય વિજયકમલસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય જામનગરવાલા વિનયવિજયજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય હતા તેઓશ્રી અવત ૧૯૬૭ ની માસમા પાલીતાણામા આચાર્ય શ્રી વિજયમોહનમૂડીશ્વરજી મહારાજના માથે ચાતુર્માસ હતા તેમજો ચોમાસુ ઉતરતા જાનપથથીને દિવસે શ્રી યશોવિજયજી નેન મન્દૂત-પ્રાકૃત પાઠશાળાની સ્થાપના કરી તે ૪ વર્ષના કાગળ મહિના લગભગમા કચ્છમાગી આવેલ એક કચ્છી ડોમે શાહ નાથાભાઈ માડન તેના ૬-૭ વરસના બે છોકરા નામે લખમગી તથા વીરજીને લઈ પાલીતાણામા પોતાનુ ગુજરાન ચાલમે, તેમ ધારી આવેલો કચ્છી ડોમે નાથાભાઈ પોતાના બે છોકરાને લઈ ૬ મેમા ટલાડીએ યાત્રા કરવા જતો જયોઈ મૌતલાડીમા લાડુ જમતા આવે. માજના તો કોઈ કોઈ વખત ૪ જમવાનુ અને આજે મવાઈ તલાડીએ એક ઢે અગધો લાડુ મળે તો બીજે નિવે મવાઈ એટલે કે ચોવીસ કલાકને અતરે પાડુ નજીવુ જમવાનુ મળે આવી રીતે આ ડોમે તથા તેના બે બાળકો પોતાના દિવસો નિર્ગમન કરતા હતા

ઉપગત તલાડીશ્રી આવતા ગુડમોના દયા માગમા આવતા મોલ તેની પાંચ યાચના માટે પાછળ દોડતા આવે પાછપેમા લેને આવી રીતે ચોડાનિવમ ગુજરાન ચાલુ

એક વખત આવી રીતે તે ત્રણે જણ માનતા મહારાજશ્રીના જોવામા આવતા તેમના આત્માને મહાન મોડ થયો કે તેમના જન્મજાને દયારાત્રી પાસે મારવાનો વખત ?

આવી રીતે સાઠ વરસના ડોસાને પોતાના બે બાળકો સાથે ટપાઓની પાછળ ભાગતા જોઈ આ દયાળુ અને સમાજની દાઝવાળા મહાત્માનું હૃદય ચીરાઈ જતું હતું અને હંમેશા તે જ વિચારોમાં તેમનું મન સતત રહેતું હતું થોડા દિવસ 'આતું શું કરવું ?' આ વિચારમાં પસાર થયા બાદ, તેમને એક જ વિચાર આવ્યો, કે આ છોકરાઓને કોઈ પણ સ્થાનમાં દાખલ કરીએ તો ઠીક

આ વખતે હસ્તી ધરાવતું જૈન બાલાશ્રમ પોતાની બાલ્યાવસ્થામાં હતું તેમના કાર્યકર્તાઓને મહાત્માશ્રીએ કહેવરાવ્યું, કે આ બે જૈન બાળકોને તમારા હસ્તક ચાલતા બાલાશ્રમમાં દાખલ કરશો ? પણ તેમાં કાંઈ ન બની શક્યું મહાત્માશ્રીને ખૂબ લાગી આવ્યું

જ્યારે આ જૈનબાળકો કયાંય આશ્રય ન મેળવી શક્યા ત્યારે મહાત્માશ્રીને એક ચોર વિચાર ઉદ્ભવ્યો અને તેને તરત અમલમાં મૂક્યો તે એ કે—

કાશી જેવા ધામમાં સેકડો અન્નક્ષેત્રો અને પાઠશાળાઓ હોય છે તો જૈનોના આ મહાન તીર્થાધિરાજમાં એવી સ્થા કા ન હોય ? પાઠશાળા તો બરાબર ચાલે છે અને એની સાથે જ બોર્ડીંગ હાઉસ હોય તો બહોત લાભ થાય. આમ વિચારી વૈશાખ સુદ ત્રીજે પાઠશાળાની સાથે બોર્ડીંગની સ્થાપના કરાવી આ વખતે વિજયમોહનસુરિજી ત્યાં જ બિરાજતા હતા મદદને માટે તેમણે કપડવણજ એક આદમીને પત્ર લખીને મોકલ્યો. ત્યાંથી ૨૦૦ રૂા મળ્યા સ્થાનિક આવક પણ વધવા લાગી કામ આગળ ચાલ્યું

બાદમાં શ્રી ચશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા સાથે એક અનાથાશ્રમ પણ શરૂ કર્યું આમાં અલ્પબુદ્ધિના જૈન બાળકોને ઉદ્યોગ અને ધાર્મિક શિખવવામાં આવતું ઉદ્યોગોમાં શરૂઆતમાં ફોટોગ્રાફી, નાનું અને એલુમિનિયમ રાખેલું

બોર્ડીંગની શરૂઆતમાં શ્રી રણુશી દેવરાજની ધર્મશાળાના ધર્મનિષ્ઠ મુનિમજી શ્રીચુત મુળજીભાઈએ પણ સારી મદદ કરેલી બોર્ડીંગ સ્થપાયા પહેલાં પણ મહારાજશ્રીના કહેવાથી કરછી ડોસા અને એના બે છોકરાને પણ પોતાને રસોડે જ માંડતા હતા બોર્ડીંગ સ્થપાયા પછી તો એ છોકરાઓ એમાં જ રહીને લાલુવા લાગ્યા

ત્યાર બાદ આ સંસ્થાને પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજના ઉપદેશથી આગ્રવાલા શેઠ તેજકરજીજી આદમલજી નહાટા તથા શેઠ લક્ષ્મીચંદજી બેડ તરફથી માસિક રૂા ૩૦૦) ત્રણ વરસ સુધી મળવાનો પ્રબંધ થયો

અને સંસ્થાની કાર્યવાહક સ્થાનિક કમીટીની નીમણૂક કરવામા આવી જેમા શેઠ અમરચંદ્ર બેદ, શ્રી યુનીલાલ કાતુની, શ્રી મોહનલાલ મગનલાલ ઝવેરી વગેરે તથા ગામના આગેવાન ગૃહસ્થોની કમીટી નીમાઈ કારોબાર ધમધોકાર ચાલવા માલ્યો દિવસેદિવસે આ સંસ્થાની વધારે ને વધારે પ્રગતિ થવા લાગી

સંસ્થામા વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૫૦ ની આસપાસ થઈ ચૂકી હવે મોટા મકાનની ખાસ જરૂર પડી, કારણ કે આ વખતે ૭૫ માણસનો સમુદાય થઈ ચૂક્યો હતો આ વખતે મેનેજર તરીકે કામ કરતા પાલીતાણાના રહીશ મોદી ઝવેરચંદ્ર માધવજી નેમજ પડિત શ્રી ત્રિલોચનદાસ અમરચંદ્ર, આ બંને મહારાજશ્રીની બે ભૂલઓ હતી તેમણે વિચાર કર્યો, કે હવે આ સંસ્થાને સારામા સારુ સગવડતાવાળું મકાન બેઠકએ આ વખતે પાલીતાણામા પન્નાલાલ બાબુની ધર્મશાળા સામે શેઠ ઓસમાન જમાલવાળું બિલ્ડીંગ બગીચા સાથે વાર્ષિક રૂ. ૧૫૦૦ના ભાડાથી રાખવામા આવ્યું આ વખતે આ સંસ્થા પાસે બીલકુલ મૂડી હતી નહિ આવા મોટા ભાડાના મકાનનું સાહસ કર્યું તે પૂજ્ય મહારાજ સાહેબના વચનસિદ્ધિનો જ પ્રતાપ છે

આ સંસ્થાની સ્થાપના કરતી વખતે પૂજ્ય મહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજીએ વચનો ઉચ્ચારેલા 'આ સંસ્થા ભવિષ્યમા એક સારામા સારી, શુરુકુલના નામે પ્રસિદ્ધ સંસ્થા થશે' આ આગાહી-વાણીનો પ્રભાવ, દિવસે દિવસે વધારે ને વધારે દૃષ્ટિગોચર થતો ગયો દેખતા દેખતામા આ સંસ્થા જૈનશુરુકુલના રૂપમા હયાતીમા આવી

મહારાજશ્રીનું આત્મબળ એટલું બધું હતું, કે પોતે જે ધારે-ચીંતવે તે કરી શકતા હતા. સંસ્થાને માટે પોતે શાન્તિથી બાંધ પથ લેતા નહોતા પાણીની હોનારત થયા પછી, અહીંના રાજ્યમેનેજર મેજર સ્ટ્રોંગ સાહેબ પાસેથી, તેમને ઉપદેશ કરી, આ સંસ્થા માટે સ્ટેશન ઉપર ૬૬ વર્ષના પટે માત્ર આશરે રૂ. ૨૫ ના સાલિયાણાથી જમીન મેળવી એકસો વિદ્યાર્થીની સગવડતા થાય તેટલું સાદું મકાન બનાવ્યું

આ વખતે માત્ર સ્થાનિક કમિટી સાધારણ કામકાજ કરતી હતી હવે સંસ્થાનું 'પાકું' બધારણુ થાય તો સારું, આવા વિચારથી મહારાજશ્રીએ મુંબઈની કમીટીની નિમણૂક કરી જેમા નીચેના ગૃહસ્થોની નિમણૂક કરવામા આવી

૧ શેઠ હીરજી વેલાભાઈ ભણસી [કચ્છી]	૨ શેઠ લખમશી હીરજી મૈશરી
૩ ઝવેરી મોહનલાલ મગનલાલ	૪ શેઠ વેલસી પુનસી વકીલ
૫ શા મોહનલાલ દલીપદ દેસાઈ હાઈકોર્ટ પ્લીડર	૫ ડૉક્ટર (નપુનેશ્વરીવાળા) પુસીભાઈ હીરજી મૈશરી
- ૬ મોહનલાલજી લખમીચંદજી બેઠ વગેરે વગેરે

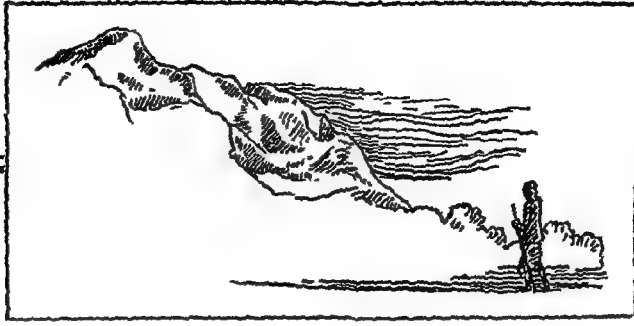
આવી રીતે મજકુર ગુરુકુળની છેલ્લી કમીટી નીચેના ગૃહસ્થોની નીમી
૧ શેઠ જીવણચંદ ધરમચંદ ઝવેરી ૨ શાહ લલ્લુભાઈ કરમચંદ દલાલ ૩ શેઠ
કેશરીચંદ ભાણુભાઈ હા શેઠ ફકીરચંદભાઈ ૪ શાહ હીરાલાલ સરૂપચંદ નાણાવટી
૫ ડૉક્ટર નાનચંદ કસ્તુરચંદ ૬ શાહ મોહનલાલ ખોડીદાસ વગેરે વગેરે
કમીટીઓ સુબંધ ખાતેની નીમી, તેમજ ભાવનગરની શાહ શુભાભચંદ આણુદંભ,
શાહ વલ્લભદાસ ત્રીલોચનદાસ ગાધી, શાહ ફતેહચંદભાઈ ભાઈચંદ વગેરે વગેરે
ગૃહસ્થોની કમીટી નીમી

પાલીતાણાની સ્થાનિક કમીટીઓની નીમણુક કરી મહારાજ શ્રી સ વત ૧૯૭૩મા
વિદ્યાથીઓ, મકાન, તેમજ સ્ટાફ વગેરે ગુરુકુળની હજારોની સીલકત સુબંધની
કમીટીને ભળાવી કચ્છમા ગયા.

કચ્છમા બે વખત ગયા અને બે વખત આવ્યા ત્રીજી વખતે કચ્છમા જઈ
પાલીતાણામા એક મોટા પાયા ઉપર નૈન કળાભુવન ખોલવા માટે ઉપદેશ કરી
પ્રથમ ૩૦ હજાર ફોરી ખર્ચ કરવાની કળુલાત લીધી ચાતુર્માસ ઉતરતા અહી
તરફ આવવા વિચાર થતો હતો એ અરસામા નૈનસનાજના કમનસીબે તબિયત
બગડવાથી તેઓશ્રીનો સ્વર્ગવાસ થયો.

પૂજ્ય મહાત્માશ્રી ચારિત્રવિજયજી (કચ્છી) મહારાજશ્રીએ આ સ્થાને
સારામા સારી ઠેકાટીએ મૂકી નૈન સમાજની સારામા સારી સેવા બળવી છે, એ
તેમણે કરેલા પ્રયાસથી સમજી શકાય છે. ખરેખર! મહારાજશ્રીએ પોતાની
દરકાર કયાં સિવાય તન-મનથી અનહદ શ્રમ ઉઠાવી આ સ્થાને પરિપૂર્ણ કરી
સુબંધના ગૃહસ્થોને સોંપી છે અને આજે તેણે ગુરુકુળ તરીકેનું નામ મથકુર છે તે
સહુ ઠોઈ ભેધ શકે છે

મોહીશેરી, પાલીતાણા

એ પુણ્યસ્મૃતિ !

લેખક મુનિરાજ શ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી

(યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીના પ્રશિષ્ય)

સ્વર્ગસ્થ મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી અને સ્વ યોગનિષ્ઠ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજી બંને પરસ્પર જીવનકાલમા ખૂબ જ સંકળાયેલા હતા અધ્યાત્મદષ્ટિ સૂરિજીએ આ મુનિરાજશ્રીમા શાસન સેવાની અપૂર્વ ધમસ અને તાકાત નિહાળ્યા હતા અને એવું જ કારણ છે કે તેઓએ જીવનભર મુનિરાજશ્રીને ચોતાન્ય કરી માન્યા હતા, બને તેટલી આપ આપી હતી અને વારવાર આગદશક બન્યા હતા આજે એ સમર્થ સૂરિજી હયાત હોત તો ? આ સ્મરણો કાષ્ઠ અનેરા ઉપર એ તેઓ આપી શકત પણ આજે તેઓ નથી તેમની ચિરંજીવ કીર્તિ ને સ્મૃતિ મેળવું છે છતાં આશ્વાસન એ વાતનું છે કે તેમના કુચોબ્ય અતેવાસી મુનિરાજ તેમની પાસેથી કીસેલા સ્મરણો આજે આપણને આપે છે એ પણ કયા આણુ સદ્ભાગ છે ?

સ પાઠક

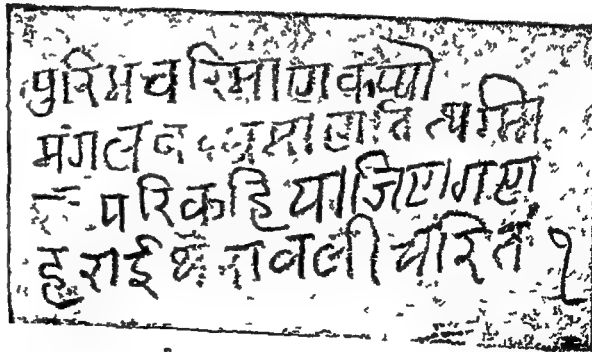
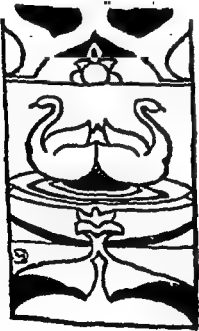
પરમ સેવાભાવી સ્વર્ગસ્થ મહાત્મા ચારિત્રવિજયજીના સ્મરણો અનેક વિધ તેજસ્વી રંગોથી રંગાયેલ દષ્ટિગોચર થાય છે સ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક ભૈનીના વસુ અને વગથી વિશાળ સ સારમા ગુરુકુળોની આદિ સ્થાપના કરનાર કૌઠ નિરભિમાની વીરપુરુષ હોય, તો મહાત્મા ચારિત્રવિજયજી જ દષ્ટિગોચર થાય છે

જીવનભર સમાજસેવા અને શાસનપ્રેમથી જેવું રક્ત સચાલિત થતું હોય એવા, પ્રાત કાલ અને સંધ્યા સમયે વિધાર્થીઓને પુત્ર તુલ્ય માની જ્ઞાન એરણ પર એમના ચારિત્રવું ઘડતર કરનાર કૌઠ મહાપરિશ્રમી મહાત્મા જોવાય તો સમજવું કે એ શ્રીમાન ચારિત્રવિજયજી મહારાજ છે

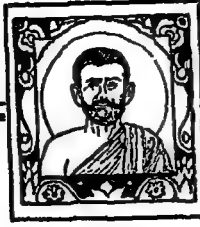
એવા પરમ આદર્શ સાધુ પુરુષ માટે શું લખી શકું ?

તારણ અને તપની મૂર્તિ
મુનિરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી-સંવેગી સાધુતા સ્વીકારી તે બેળા

સ્વર્ગસ્થના હરતાકરોમા એક મંગલગોક

નાની એવી વયે સ સારના સ પૂર્ણ સારાસારને એ પ્રત્યક્ષ કરે છે જ્યારે સ સારમોહના આકર્ષણો ઉભરાય એવી અવસ્થા, એવી કમાણી ને એવા સુયોગ હતા, ત્યારે તેઓ વૈરાગ્યવાસિત બને છે ! એમના પરાક્રમ પાસે ચમકેવનો પણ પરાજય થાય છે એ સ્થાનકમાર્ગી સાધુ બને છે

નાની વયે સુખપરથી હજી બાહ્યાવસ્થાની કુમાશ પણ પલટાઈ નહોતી, ત્યાં સત્ય ધર્મના રંગે રંગાય છે પોતે ધારણ કરેલ શ્રદ્ધા ડોલવા લાગે છે એક તરફ ભય ને બીજી તરફ સાહસ, એક તરફ ધમકી ને બીજી તરફ ધૈર્ય બુધ્ધે ચઢે છે સાપ કાચળી ઉતારે એમ એ વેષ તજી સ વેગી સાધુ બને છે.

વીશ વર્ષની યુવાન વયે તો એ પુરુષસિ હ કાશી તરફ વિદ્યાભ્યાસ માટે પ્રયાણ કરે છે બગાળ-પૂર્વદેશના પુનિત તીર્થસ્થળોની યાત્રા કરી આત્મકલ્યાણ સાથે પર-કલ્યાણ કરવા ભગવાન મહાવીરનો અહિં સારો જ ડોલ છે એ ચોતરફ ધૂમવા માંડે છે

અઠ્યાવીશ વર્ષની ઉંમરે એ મહાન શાસનસેવક સિદ્ધગિરિની પુનિત છાયામા સમાજોદ્ધારનો મહાન યજ્ઞ આરંભે છે — જાવિ ગુરુકુલના બીજ સરીખડી શ્રી યશો વિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા-ખોડીંગ સ્થાપે છે અનેક વિદ્વન્ વાદળોને ભેદી, અપમાનના વિષમ ખ્યાલાઓને અમૃત સમ ગણી, તેને હસતે સુખડે ગળી જઈ, આજ તુટે કે કાલ તુટે તેવા ભયકર પ્રસંગોમા પણ મેરની જેમ અડગ રહી જૈન શાસનના ઉદ્ધાર અર્થે એ સંસ્થાને ઉન્નતિના પથે ચઢાવે છે જૈન સમાજને પ્રથમ ગુરુકુલ અર્પણ કરે છે બેશક ગુરુકુલના મીઠા ફળો અને તેની ઉન્નતિ એવા તેઓશ્રી વધારે સમય જીવન્ત ન રહ્યા, પરંતુ ગુરુકુલ આટલી પ્રગતિ, ઉન્નતિ અને વિકાસ સાધી રહ્યું હોય તો એ બધો મહાત્મા શ્રી ચારિત્રવિજયજીના આત્મબોગનો જ પ્રતાપ છે—તેનું જ ફળ છે

પાલીતાણાના ભયકર જલપ્રલય સમયે જેમ જેમ મેલનું પાણી વધતું જતું હતું, તેમ તેમ શ્રીમદ્દના હૃદયસરમા દયાનું-કરુણાનું પુર વધતું જ જતું હતું તે સમયે અનેક નિરાધાર મનુષ્યોને અને અનાથ દીન પશુઓને બચાવી કરુણાના એ ધોધને સફલ બનાવ્યો હતો આવા નિરુપ્ત સેવાભાવી આત્માને ત્રિકાલ વદન હોજે !

શ્રીમદ્દ મારા ગુરુશ્રીના પરમ મિત્ર હતા કેસરિયાજીની યાત્રા કરવા સાથે ગયેલા તે વખતના ઘણા મધુર-મીઠા સ્મરણો મારા ગુરુશ્રી કહેતા આજે મારા ગુરુશ્રી હાજર હોત તો તે સ્મરણો કાવ્યમય ભાષામા આજેહુબ આલેખી શકત

સમાજમાં અનેક કલહો આજ સુધીમાં થયા છે તે બધામાં ચારિત્રવિજયજી મહારાજ અલગ જ રહ્યા છે. પોતાની અજબ વીજળિક શક્તિનો ઉપયોગ જૈન સત્તાનો સાચા શાસનસેવક બનાવવામાં, સમાજની-સઘની સેવામાં જ કર્યો છે. આવા નિરુપૃહી પરમ ત્યાગી મહાત્માઓનું સ્મરણ યુગોના યુગો સુધી અવિચલ-અખંડ રહેશે. અનેક જન્મમાં અને આજેમી ગયા-આદ્યા ગયા, પરંતુ શ્રી ચારિત્ર-વિજયજી મહારાજની પુણ્યસ્મૃતિ જૈનસમાજ હયાત હશે ત્યાં સુધી સદા પ્રકાશમાન રહેશે. એ અમર આત્માને અમર શાંતિ હો!

આજે જૈનશાસનમાં આવા ઉદારચરિત સાધુ પુરુષોની ઘણી જ જરૂર છે. જીવનમાં શાસનસેવા એ જ મુખ્ય મત્ર હોય, સમાજ હિતસાધના એ જ ધ્યેય હોય. કોઈ પણ જાતની ખટપટમાં પડ્યા સિવાય-કલહથી સદાય દૂર રહી નિરુપૃહવૃત્તિથી, નિરભિમાનપણે, મૂકલાવે તેઓશ્રીએ જે શાસનસેવા અને સમાજ-હિત સાધ્યા છે, એવા સેવાભાવી આત્માઓ અત્યારે પ્રગટે અને સમાજહિત સાધે, શાસન અને સઘસેવા બળવે તે બહુ જરૂરી છે.

આનંદમય જીવન બનાવનાર જ આનંદ માણી શકે છે, તેમજ ખીજના આનંદમય જીવન બનાવી શકે છે. શ્રી ચારિત્રવિજયજી ઉદાર ચરિત અને બહુ આનંદી હતા. ગુરુકુલના બાળકો-વિદ્યાર્થીઓ સાથે બહુ ઉદારતાથી વર્તતા અને તેમને વિનયી, વિનીત, સદાચારી, ઉદ્યમી અને પરમ પુરુષાર્થી બનાવનાર એવી સુદર રસુજી ભાષામાં ઉપદેશ આપતા-ટકોર પણ એવી કરતા, જેથી વિદ્યાર્થી આનંદથી હસતા હસતા સમજી જતા. વળી વિદ્વાનો-પડિતો સાથે બરાબર પડિતાઈભરી વાતો કરી જૈન-દર્શનનું રહસ્ય સમજાવતા બાળક સાથે બાળક જેવી વાતો કરી તત્ત્વ સમજાવતા અને પડિત-વિદ્વાનો સાથે ગહન વિષયમાં ઉતરી તત્ત્વ સમજાવતા, ગુરુકુલમાં તમે કોઈને જુઓ, તો સમજવું કે એ ચારિત્રવિજયજી મહારાજ જ છે એવા આત્માઓ આજે વિરલ છે. મહાત્મા શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજના અનેક શુભસ્મરણો મારા ગુરુ શ્રી કહેતા આજ એમાના આ જો શબ્દો રજૂ કર્યો છે.

ગુરુકુળવાસના ઉદ્ધારકો

લેખક મગનલાલ કપુરચંદ શેઠ

પુરમાત્મા મહાવીરનું શાસન અજોડ છે જેનું પ્રબલ કારણ તેમણે નિરૂપણ કરેલ સ્વાધ્યાય સિદ્ધાંત તથા જ્ઞાનની ભગૃતિ માટેની ગુરુકુળવાસની પ્રથા છે.

પૂર્વકાળમા હજારો જૈન મહર્ષિઓ ગુરુકુળની નિશ્રામા રહી જ્ઞાનપ્રાપ્તિ અને યાશિત્રની ઉભવવળતા સાધતા હતા. શ્રમણોપાસકો સિદ્ધપુત્રો પાસે જૈન તત્ત્વોનું ઠોઠન કરી પરમ શ્રાવક બનતા હતા. આ રીતે તે કાળે-તે સમયે જૈન સમાજ ઉન્નતિને શિખરે હતો. પરંતુ કૂર ભસ્મગ્રહ આ ઉત્કર્ષને દેખી શક્યો નહીં અને તેણે આ સુદર કલ્યાણમય માર્ગમા એક પછી એક અનેક રોડા ફેંક્યા.

શ્રી ગણેશાય નમઃ મા, પુણ્યમિત્ર રાજાએ જૈન તથા ઔદ્ધૃષાને દટકો માર્યો. તેણે જગતની સન્ન્યુષ એક જ આજ્ઞાપત્ર રજુ કર્યું કે મુનિનું માથું કાપી લાવનારને એક મુવર્ણ સુધા ધનમા ! આ મારો એટલો ભય કર હતો કે શાંતિમા ધર્મ માનનાર નિર્જીથોમા છિન્નભિન્નતા વ્યાપી ગઈ પુણ્યમિત્રે મૈત્ર્ય-કાલીન જૈન સ્થાપત્યોનો વિનાશ કર્યો જૈન મંદિરોમા વૈદિક શાળાઓ સ્થાપી.

વારવાર બારબાર ઢુકાલી પડી, જેણે નિર્જીથોના ગુરુકુળવાસને સકાને માટે દેશવટો અપાવ્યો. જૈનોના ત્રણ કાફલાઓ પડી ઉતર, પશ્ચિમ અને દક્ષિણમા ચાલ્યા ગયા. દક્ષિણને જૈન નિર્જીથસમાજ ગુરુ પરપરાના જ્ઞાનથી વચિત રહ્યો તેમા ગુરુકુળ પદ્ધતિ છુટી ગઈ જેથી તેમણે તો નક્કી કરી નાખ્યું કે હવે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના વચનોનો સગ્રહ રહ્યો નથી.

ઉત્તરીય તથા પશ્ચિમીય નિર્જીથોએ પુન ગુરુકુળ સ્થિતિને ઊભી કરી નિર્જીથ જ્ઞાનને સાચવી રાખ્યું. આ અરસામા ત્રણે સમુદાયોમા એવા સુધારા વધારા થઈ ગયેલ કે પુન શાસનનિર્માણની આવશ્યકતા લાગી અને શ્રીચંદ્રસૂરિના શિષ્ય

શ્રી સમતલદ્રસૂરિએ વનવાસ સ્વીકારી મહાન પ્રયત્ન કર્યો દરેક નિર્જાએ તેમને અપનાવ્યા થોડા વર્ષો સુધી ઠીક આદ્ય પશુ તેઓના સ્વર્ગગમન બાદ પાછી પૂર્વની સ્થિતિ ઊભી થવાથી આખરે નિષ્ફળતા નિવડી, સઘ લેદ થયો અને સ્વેતાબર દિગબરની શાખાઓ નીકળી બને શાખાઓએ શ્રી સમતલદ્રાચાર્યને સિત્ત સિત્ત દષ્ટિએ પૂજ્યા-માન્યા બાદમા ઉત્તરાપથ તથા પશ્ચિમ વિભાગના નિર્જાએ જિન આગમને લેખબદ્ધ કર્યા

વિક્રમની નવમી શતાબ્દીમા વળી ધર્મોદયતાનું મોજુ ફરી વળ્યું શ્રી શકરાચાર્યે પશુ રાજ્યાશ્રય નીચે જૈન મુનિઓના માનચ્છેદનું મહાત્મ્ય ગાયું જિન પ્રતિમાઓને ફેંકી કદ જિનભુવનમા શિવપિડીઓ બેસાડી. ઉપાશ્રયોમા વેદ-શાળાઓ સ્થાપી દક્ષિણમા શિવભક્ત સુદરપાડય રાજ્યે પશુ આ જ શાકરપદ્ધતિ અખત્યાર કરી પરિણામે જૈન સાધુઓમા રહી સહી શક્તિ પશુ નાશ પામી ગુરુકુળ પદ્ધતિ તો તદ્દન હુમપ્રાય બની ગઈ ત્યારે જૈનાચાર્યોએ પશુ સાધુઓના વિભાગ પાડી જુદા જુદા પ્રદેશો વહેચી ધર્મસ્થિતિ ટકાવવાનો જ માત્ર મુખ્ય ઉદ્દેશ રાખ્યો જે વિભાગો પાછળથી ૮૪ ગચ્છ તરીકે બહેર થયા

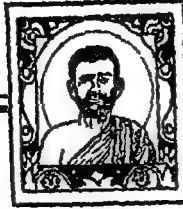
ક સ શ્રી હેમચદ્રસૂરિએ જૈન જ્ઞાનને સમૃદ્ધ બનાવવા મહાન જેહ્મત ઉઠાવી પશુ દેવ પ્રતિકુળ હતો મુસ્લીમ રાજ્યના પાયા પડ્યા, જેમા જૈન ધર્મ કે શિવધર્મ દરેકના શિર પર ખીલી ઠોકાણી જૈનધર્મમા વિશેષ મથન આદ્ય અને મુસ્લીમ રીતભાત તથા ભાવનાથી એક નવો જૈન પથ નીકળ્યો !

આ રીતે જૈનમા ગુરુકુળનું કે ગુરુકુળપદ્ધતિનું નામ નિશાન ન રહ્યું કે બધા શ્રમણો-શ્રમણીઓ જૈન તત્ત્વનું પાન કરી સચમ કૃતાર્થ કરી શકે

અતે આ દિશામા પૂજ્યપાદ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ સાહેબે દષ્ટિ ફેંકી તેઓ જન્મથી કચ્છના હતા સાહસ એ કચ્છના પાણીનું પરિપકવ ફળ છે

એ ૨૮ વર્ષના મહર્ષિએ જૈન મમાજમા જ્ઞાનમંદિરના દ્વાર ખોલ્યા એ સેવા ભાવી મહારમા ગુરુકુળની ઝખનામા હતા, આર્યસમાજીઓની ગુરુકુળ શૈલીને અનુભવી ચૂક્યા હતા કારીના ૩૬૦ અન્નક્ષેત્રો લેઈ આપ્યા હતા તેઓને લાગ્યું કે - પાત્રમા આરાના વિષમ અધકારમા જિનાગમ અને જિનજિન એ બે જ પ્રકાશમય જ્યોતિઓ છે પરમ પવિત્રભૂમિ સિદ્ધક્ષેત્રમા એક પ્રકાશ જાન્યવદ્યમાન છે બીજો પ્રકાશ કાં નહીં ? પાલીતાણા એ અિધક્ષેત્ર છે તે જ્ઞાનતીર્થ પશુ કેમ ન બને ?

ઇતર સમાજવાળાએ કાશીને મદિરાથી અને પાઠશાળાઓથી સમૃદ્ધ બનાવી છે. તેમ જૈનો સિંધવાગળને મિનાલયો સાથે જાનાલયોથી સમૃદ્ધ કરી ન બનાવે ? હાની જૈનકોમને એ કંઈ સુફેલ નથી

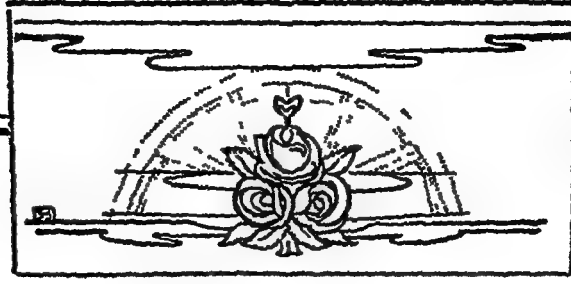
ખસ ! આ જ ભાવનાના ફળરૂપે એ પૂજ્ય મહર્ષિએ સ ૧૯૬૮ની જ્ઞાન જયંતીમા ગુરુકુળનું બીજ વાગ્યું હતું સુદતમા તેને ભાવે જેન ગુરુકુળ તરીકે બહેર કંથુ અને અતે શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ નામ આપી પોતાની ભાવનાને મૂર્તરૂપ આપ્યું

તે પુણ્યસ્થોત્ર મહાત્મા આજે હૈયાત નથી પણ તેમની આ જ્વલત કીર્તિ આપણી સન્મુખ ઊભી છે

તેઓએ શિશુવયમા પોતાની જન્મભૂમિમા વેરાન પ્રદેશમા એક વડ રાખ્યો, જે અત્યારે અનેક જીવોને શાંતિપ્રદાન કરી રહ્યો છે, તેમ જ આ જ્ઞાનવૃક્ષ પણ સમૃદ્ધ બની સમાજને ઉન્નતિના પથ તરફ દર્શાવી રહ્યું છે તેઓની ઉત્પાદકકળા કોઈ અજબ હતી મારી યાદ પ્રમાણે જૈનસમાજની સામાજિક ધાર્મિક બહેર સ્થાઓમા સૌથી પ્રાચીન “ જૈન ગુરુકુળ ” જ છે અને એ રીતે શ્રી ચારિત્રવિજયજીને આધુનિક ગુરુકુળવાસની પ્રથાને સજીવન કરનાર પ્રથમ જૈન શ્રમજી કહી શકીએ

તેઓશ્રી અનેકવાર ફરમાવતા હતા કે આવી જ્ઞાનસંસ્થાઓ સાધર્મિક વાતસલ્યનું જ અંગ છે સાધર્મિક વાતસલ્ય, પ્રભાવના, પારણા, અંતર વારણા, તપસ્વી શક્તિ, આયબીલ તપ, સેવા, સમ્મલક્રિત, જીવદયા વિગેરેમા દાતાઓની ફળ-દર્શન બુદ્ધિ હોય છે, પણ તેઓ ખાધને તેનો શું ઉપયોગ કરશે એ સર્વથા જોવાનું હોતું નથી આ જ રીતે આ સંસ્થાઓમા જ્ઞાનપ્રાપ્તિ, દર્શનશુદ્ધિ, ધર્મતત્ત્વવૃદ્ધિ ઇત્યાદિ મુખ્ય ઉદ્દેશો હોય છે તેથી પૂજ્યશ્રીએ આ જ્ઞાન પરબ ખોલીને શાશ્વતના ઉદ્ધારમા અમૂલ્ય ફાળો આપ્યો છે

જો કે તેમા હાલ શ્રમજીપાસકો માટે જ જ્ઞાનપ્રાપ્તિના સાધનો છે પણ સમાજ દુરદેશી બતલાવી તેના કાર્યવાહકોને ઉત્સાહિત કરી મેકઠો જૈન સાધુઓ તથા માધ્વીઓ બધા આવી જ્ઞાનપાન કરી શકે એવું ગુરુકુળ બનાવી ૨૦૦૦ વર્ષના પ્રાચીન વાતાવરણને પુનઃ પ્રકટાવે તો પૂજ્ય યુનિશ્રીની ભાવનાને અકવૃદ્ધિ બ્યાજ મહિત ન્યાય આપ્યો મનાય. શાસનદેવ દરેકને એ અતુલ શક્તિ અર્પે !

એ પ્રભુતાની પ્રતિમા

લેખક શ્રીયુત માધવસાલ નાગરદાસ દાકતર, સાણ્ણક.

એ સાધુ મહાત્માની ઉંમર બહુ નાની હતી, છતાં બહુ ઉદાર હતા તે યુવાન હતા, છતાં સાગરસમ ગભીર હતા નેત્રકમલો વિશાલ અને દૃઢતા સૂચક હતા, છતાં તેમનું હૃદય પુષ્પથી પણ વધુ કોમળ હતું બહારથી જોનારને બદામના છીલકા સમાન કઠોર લાસતા એ સાધુપુરુષ, પરિચિતોને બદામના મીઠા જેવા મીઠા અને મૃદુ હતા ખરે જ સાચી સાધુતા અને સચમનો સુઠર સગમ તેમનામા જોવાતો અહિંસા અને સત્યના તેઓ અખંડ પૂજારી હતા શત્રુ અને મિત્રને સમાનભાવે સત્કારતું-સન્માનતું ઉદારદિલ હતું. શાસનોદ્ધારની પરમ તમન્ના હતી વીરનો એક પણ અનુયાયી દીન, દુઃખી કે અનાથ ન રહે તે જોવા તેમનું હૃદય અને નેત્રો તલસતા હતા અખંડ પ્રહાર્યયું તેજ તેમના મુખમંડળ ઉપર તરવરતું હતું તેમનામા શાસનનું સૂત્ર અલાવવાની અપૂર્વ શક્તિ હતી, છતાં શાસનસેવક-સિપાઈ હોવામાં જ તેઓ ગૌરવ માનતા ઉપકાલીન અપૂર્વ તાજગી અને તનમનાટ તેમના જીવનમા હતો, છતાં સ્વચ્છ હતા કે અચળતા ન હતી! પ્રથમ દર્શને જ પ્રેક્ષકને આકર્ષે તેવાં લોહચુબક સમ તેમના નેત્રો હતા

હું એ દયામૂર્તિ સાધુપુરુષના પ્રથમ દર્શને જ આકર્ષાયો અને તેમના ઉદાર હૃદયમા એક પૂજારી તરીકે સ્થાન પામ્યો ખરેખર તેઓ મારા પૂજ્યપાદ હતા પૂજ્યપાદને લાયક હતા, છતાં તેમણે પૂજકને-પૂજનને કદીયે શામનનું સ્વરૂપ નથી આપ્યું પ્રેમભાવે હિતોપદેશ, સ્નેહભાવે મીઠા સૂચનો અને જોષપાઠો આપ્યા છે. તેઓ વિદ્વતામા બૃહસ્પતિ ન હતા છતાં તેમની વાણીમા અપૂર્વ બહુ બર્ણ હતું એમ કહું તો ચાલે! જ્યારે જ્યારે તેઓ વિદ્યાર્થીઓને ઉપદેશ આપવા

મેસતા, ત્યારે જાણે તેઓ ઉપદેશક નહિ પરંતુ વિદ્યાર્થીઓમાના જ એક હોય તેમ વિદ્યાર્થીઓનું હૃદય રણુ કરતા ઉપદેશ સામળી બલભલા ઉદ્ધંક વિદ્યાર્થીઓ પણ શાત થઈ જતા, અશ્ર પાડતા અને ખીજે દિવસે વિનથી ખની જતા ભેવાયા છે તેમની વાણીમા એવી અપૂર્વ શક્તિ-તાકાત હતી કે, અમડી દુટે પણ દમડી ન છુટે એવા કૃપણશિરામણી સદ્ગૃહસ્થો (૧) પાસેથી ચુરકુલ માટે વસુનો વરસાદ વરસાવતા ઘણાને યાદ છે ગમે તેવા કુરમા કુર શિકારીને, માસાહારીને જુએ કે તેઓશ્રીના હૃદયમા કળણાનો ઘોષ વહે અને તેની પાસે જઈ તેને શિકાર ને માસાહાર આજીવન છોડાવી દેતા. અનેક રજપુતો અને ઠાકોરો, અથેએ અને પારસી કે મુસલમાન અધિકારીઓને તથા પૂર્વદેશના અનેક ખગાળીખાણુઓને એમણે મૃદુ વાણીથી નિરામીપાહારી બનાવ્યા છે.

તેમણે દિગ્ગજ પડિતોની સભામાં વાદવિવાદ નથી ચલાવ્યો, છતાં જ્યારે જ્યારે પ્રસંગ આવ્યો છે, ત્યારે શુ આર્યસમાજ કે શુ મીશનરી, શુ સનાતની કે શુ મુલ્લાજી, દરેકની સાથે સમભાવે ચર્ચા કરી જૈન દર્શનના મૂલભૂત તરવો-હાઈ સમજાવી જૈન દર્શનના અવિરોધી બનાવી, તેમાના કંઈકને જૈન દર્શનના અનુશાળી બનાવ્યા છે તેમણે પોતાના ચિરજીવી યશસ્વી કાર્યોના બણગા નથી કુકાવ્યાં, તેમણે દેશ વિદેશમા પોતાનો યશોદુહંબી નથી વગડાવ્યો, છતાં તેમના શાસનો-પયોગી અને સમાજોપયોગી શુભ કાર્યો આજે પણ જૈનભાવે યશોગાથા ગાઈ રહેલ છે. તેઓશ્રીએ નિરાડબરપણે, નિસ્વાર્થભાવે, મૂકપણે તનમનથી શાસન સેવા બજાવી છે

ખરેખર તેમનામા ઉદાર મહાનુભાવતા, અપૂર્વ સાધુતા અને સુદરજાનશીલતા એ ત્રિવેણીનો સુદર સગમ થયો હતો. એ ત્રિવેણી સગમ જોઈ ભક્તિભાવે હૃદય અને મસ્તક અવનત થઈ તેમના ચરણાર્પિદમા જુકે છે તે મહાત્માનું નામ છે—સ્વર્ગસ્થ મહાત્મા શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ

એક સુભાગી પળે મારી અને તેમની મુલાકાત થઈ અને આજીવન હુ ભક્તિભાવે તેઓશ્રીના પ્રેમસૂત્રમા બધાયો જેમ સાગરમા મીઠા મહેરામણ પ્રાપ્ત થાય તેમ મને તેઓશ્રીના પરિચયથી લાભ થયો થોડા દિવસોનો સત્સંગ

પ્રસંગે સાધુઓએ સામેંયામા હાજરી આપવી, એ તેમના મનથી અવિચળ મનાતા હક સામે સખત વિરોધ ફાટી નીકળ્યો હતો, અને એ મહુની સામે શ્રી બુદ્ધેરાયણ અને શ્રી મૂલચંદ્ર મહારાજ જેવા પરમપ્રતાપી સાધુપુરુષો ક્રિયા અને તપ શીલતાની અનેરી ભાત પાડતા હતા.

સવેગી સાધુતાનો પ્રકાશ દિનદિન તપતો જતો હતો, અને એની સામે યતિસત્તાના પછડાટ ભયકર થતા જતા હતા. મૂર્તિભંગોનું પ્રાણલ્ય પણ હવે છેડેલી વિદાય લેતું હતું ને મદિરોની અશાંતના સામે આ પ્રતાપી સાધુઓનો પડકાર બહુ ઉઘ્ર હતો. ન્યારે પળળની ભૂમિને શુદ્ધ સાધુતાથી પરિચિત કરી, તપ અને તારુણ્યના તેજમાં ઝળહળતા શ્રી આત્માગમણ ગૂજરાતમાં પુનઃ પધારી શુરુસમાં પ્રતાપી, ગચ્છપતિ, વડીલ-બન્ધુ શ્રી મૂલચંદ્ર મહારાજની મેવામાં સાથે જ અમદાવાદ ચતુર્માસ રહ્યા હતા. શ્રી બુદ્ધેરાયણ અને શ્રી મૂળચંદ્ર મહારાજની સદ્ધર્મ પ્રરૂપણને એ જ વેગે આગળ ધપાવનાર શ્રી આત્મારામણે સાહિત્યનું નિર્માણ કરી બહુશ્રુતપણાની ગંગા વહેવડાવનાર ભગીરથનું પદ હામલ કરવા બીડું ઝડપ્યું હતું. મહર્ષિ દયાનંદ સામેના પડકારમાં અને ગૂજરાતને ચૂડ ભરાવી બેઠેલા કેટલાક અશાસ્ત્રીયબળો મામેનો તેમનો સામનો અપૂર્વ હતો. બધા તેન તડાગેનું પ્રથમ લીસ્ટ કબ્જા હો પીટર્મન પણ આ કાંગે શ્રી આત્મારામણની મુલાકાત લેતા હતા. આમ આવા પ્રતાપી મુનિપુ ગવોઢાગ સદ્ધર્મશીલતાનો પાયો ન્યારે નખાઈ ગયો હતો, ત્યારે શ્રી મોહનલાલ મહાગજ અંગ્રેજીમાં ગયા ગયા મુખ્યત્વે ક્ષેત્રને અપનાવી ધર્મક્ષેત્ર બનાવવાના શુભ સ્વપ્ના મેંથી રચ્યા હતા.

આની વેળાએ આવકવર્ગમાં અમદાવાદમાં નગરગેડ પ્રેમા ભાઈની હાક બોલતી તલમત પ્રતાપી સાધુઓ પાત્ર તેમની ધર્મ-આત્મા ઉચાપનાની દિગત ન કેળતા વગર પગથી માત્રી આવતી નગરગેડ શામલનેવાના અનેક નદરોની ઝળહળતી હતી. અમદાવાદમાં

તે કાળે—તે સમયે

તેમનું એકછત્રી સામ્રાજ્ય હતું કલકત્તાના રાજા જેવા રાયબદ્રીદાસજીની મહત્તા પણ ખંગાળના જૈન ઇતિહાસમાં ઓછી ન હતી, જ્યારે શેરસદ્દાના રાજા, અનેક ક્ષિત્રસૂક, કવિઓ અને અનેક જ્ઞાનસંસ્થાઓના સખી સહાયક શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદની સખાવતનો આંકડો કરોડ પર પહોંચ્યો હતો મુંબઈના શ્રીચુતવીરચંદ દીપચંદ જેવા અનેક જનસમાજમાં દાનની ગંગાનો પ્રવાહ ખરાબર વહેતો રાખી રહ્યા હતા.

જૈનસાહિત્યક્ષેત્રમાં પણ નવી ક્રાન્તિ આવતી હતી અનેક વિરોધના શમન પછી શિલાછાપના પુસ્તકોમાંથી નવા ખીખામાં પુસ્તકો છપાવવા શરૂ થયા હતા અને તેની પહેલ કરનાર કચ્છી લીમસિંહ માણેકને પ્રકાશક અને આજે આઠ આઠ વર્ષ વીતી ગયાં હતાં રાયબહાદુર ધનપતસિંહજીને આગમ પ્રકાશનનો પ્રારંભ કર્યો સાત વર્ષ વીત્યાં હતા આજે તો ‘પત્રવણી’ પ્રેસમાં છપાઈ રહ્યું હતું.

જૈન પત્રકારિત્વ તો બહુ બાહ્યાવસ્થામાં હતું અમદાવાદથી નીકળતા ‘જૈન દીવાકર’ ઉપરાંત ‘જૈન સુધારક’ પત્રો મહગતિએ પ્રગતિ કરી રહ્યા હતા જ્યારે ડાહ્યાભાઈ ધોળશા જેવા નાટ્યકાર, શાળામાં સંસ્કૃત શિખવતા ‘સ્વામીવાદ સુધા’ કાઠવાની તૈયારીમાં હતા સં ૧૯૩૯ માં ‘સાતવ્યસન ત્યાગાદિ પાચ નિયમોધારી ૧૧ સભ્યોની સ્થાપેલી’ જૈનધર્મ પ્રસારક સભાની ઉંમર એક વર્ષની હતી, ને એનું કાર્યક્ષેત્ર નિમિષે લખાવવા છપાવવામાં મર્યાદિત હતું.

અમેરિકામાં જૈનધર્મનો ડકો વગાડનાર અને સ્વામી વિવેકાનંદના કંઈક સમકક્ષ શ્રી વીરચંદ રાઘવજી આજે તો જન એસોસીએશન ઓફ ઇન્ડિયાનું મંત્રીપદ સભાળી રહ્યા હતા સાડાચાર લાખ શ્લોક પ્રમાણુના ‘અભિધાનરાજેન્દ્ર’ કોષના કર્તા વિજયરાજેન્દ્રસૂરિ મૂર્તિપૂજના પ્રચાર માટે કમર કસી રહ્યા હતા ચિદાનંદની મસ્તવાણી કેટલાયને મસ્ત કરતી વહી રહી હતી.

બુની કચ્છી વીરતા ને દાનશીલતાની યાદ આપનાર કચ્છ જાણીઆની દશા ઓસવાળ જ્ઞાતિનો નરસિંહ નાથા આજે કચ્છી

ઓસવાળ સમાજના તારણહાર તરીકે બધે ઓળખાતો હતો ઘેરથી લોટોદોરી લઈને આવેલ એણે મુળમાં આપબળે શ્રીમતાઈ મેળવી હતી પણ કચ્છીલાઈઓની હમદર્દી એ નહોતો ભૂલ્યો નોકરીએ કે ધધાએ આવનાર કચ્છીને એને ત્યાં હેતનો રાટલો ને ઓટલો મળતા ધધે કે નોકરીએ ન લાગે ત્યાં મુઘી એની સહાય ને આશરો રહેતા માડવીજંદરના કચ્છી જૈનોને મુળમાં સ્થાયી કરનાર એ સખીમર્દ જ હતો પાલીતાણાની ધર્મશાળા આજે પણ એની યાદ આપવા ઉભી છે

કચ્છ કોઠારાનો કેશવજી નાયક પણ મહામુત્સદ્દી ને ગાહ સોદાગર તરીકે પકાતો હતો. પાલીતાણા પર કેશવજી નાયકની ટૂંક બનાવનાર તેનો પુત્ર નરસિંહ કેશવજી પણ સખીપણામાં કંઈ ઉતરે તેમ નહોતો. આવા તો અનેક કચ્છી વીરો વેપારીપણામાં, મુસદ્દીવટમાં ને ઉદારતામાં પકાતા હતા

શ્રી આણુદળ કલ્યાણજીની મુખસિદ્ધ પેઢીનું બધાગણ બધાયા હજી ચાર વર્ષ જ વીત્યા હતા બ્યારે લોંચણીતીર્થ આઠ વર્ષની અવસ્થાનું હતું શત્રુજયનો પોકાર ધીરે ધીરે વધતો જતો હતો ને પદર હબારના આકડા વધવા ચાહતા હતા અને આ કારણે કેટલીયવાર છમકલા થવાનો પ્રસંગ બિલો થતો

આજના શ્રી વિજયનેમિસૂરિ, ગઈકાલના નવચુગપ્રવર્તક શ્રી વિજયધર્મસૂરિ એ વેળા મહુવાની શેરીઓમાં ધૂળે રમતા હશે, બ્યારે જૈન બહુગર નથ્યુમ છા વાતવાતમાં હાથચાલાકી બતાવી કેટલાયની પાઘડીઓ ઉડાવતો ફરતો હશે.

તાત્રિક બળ છેલ્લા કચ્છકારા લઈ રહ્યું હતું, છતાં હજી તેની ધીમો અસર સહુ પર હતી પચમહાજનની સત્તા પરિચમાકાશમાં ઉતરતી હતી છતાં હજી આધિપત્ય ચાલતું હતું સાધુતાના સન્કાષ્ણો ભોળા અને ભદ્રિક હતા શાસનસેવાની તમન્ના અને સ્વધર્મીના આદરસત્કારનો યુગ આચર્યો ન હતો

એવી તવાગીબની તેજશ્યામા આપણા કથાનાયકનો જન્મ થયો

વતન ને વંશ

ભલ ઘોડા કાઠી ભલા, પેની દઢ પહેરવેશ.
રાગ જદુવશરો, ઝો ડોલરિયો દેશ ।

હરતની ઘણી ઘણી અગવડો પામીને વીર બનેલો કચ્છ કદી
નકશામાં નિહાળ્યો છે ?

અરથી સમુદ્રનાં ઊંડાં જળની સપાટી પર એક વહાણ
અગર તુ'મડાની જેમ તરતો, એકલો, અચલ હિમાલય જેવો,
કચ્છ વાળેલા કોઈ ચોદા જેવો, ઇલાહિદો ઉભેલો, પાંચલાખની
વસ્તીવાળો એ પ્રદેશ નિહાળ્યો છે ?

હિંદના પશ્ચિમ કિનારે, કાઠિયાવાડને સામે કંઠે, અઢાર
વીસ માઇલ લાંબી ખાડીના પાણી ઝાળ'ગી વસતા એ પ્રદેશમાં—
જૂનું જ્ઞાન, જૂની દબ ને જૂની પદ્ધતિની લોખી વીરતાએ
વરેલી એ ભૂમિની મટોડીમાં—મટો પેદા થાય છે તેના ક્ષણકૂલ
વગરના, ખેર, ખોર ને ખાવળના કાંટા અંખરાવાળા વૃક્ષો
વચ્ચેથી પણ મહાનગીના, સાગરસમૃદ્ધિના, ફરિયાદ શૌર્યના,
એકવચનીપણના અને સ્વાર્થલુના ગેળી પડલા પડતા આબે પણ
સંભળાય છે. એના ખૂઠા માલસો આબે પણ કોઈ તવારીખકારને
થ ભાવી દે તેવી શૂરાતનની વાતો કરે છે સામાન્ય વાતચીતમાં
વચને ચઢી જનાર, એની પાછળ માથા ડુલ કરવાની અસ્મિતા

ઓસવાળ સમાજના તારણહાર તરીકે ગધે ઓળખાતો હતો. ઘેરથી લોટોહોરી લઈને આવેલ એણે મુંબઈમાં આપખણે શ્રીમતાઈ મેળવી હતી. પણ કચ્છીલાઈઓની હમદર્દી એ નહોતો ભૂલ્યો. નોકરીએ કે ધંધાએ આવનાર કચ્છીને એને ત્યાં હેતને શટલો ને ઓટલો મળતા. ધધે કે નોકરીએ ન લાગે ત્યાં મુધી એની સહાય ને આશરો રહેતા. માંડવીખંદરના કચ્છી જૈનોને મુંબઈમાં સ્થાયી કરનાર એ સખીમઈ જ હતો. પાલીતાણાની ધર્મશાળા આજે પણ એની યાદ આપવા ઉભી છે.

કચ્છ કોઠારાનો કેશવજી નાયક પણ મહામુત્સદી ને શાહ સેદાગર તરીકે પકાતો હતો. પાલીતાણા પર કેશવજી નાયકની ટૂંક બનાવનાર તેનો પુત્ર નરસિંહ કેશવજી પણ સખીપણામાં કઈ ઉતરે તેમ નહોતો. આવા તો અનેક કચ્છી વીરો વેપારીપણામાં, મુસદ્દીવટમાં ને ઉદારતામાં પકાતા હતા.

શ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની સુપ્રસિદ્ધ પેઢીનું ગધારણ બધાયા હજી ચાર વર્ષ જ વીત્યા હતા. જ્યારે સોયણીતીર્થ આઠ વર્ષની અવસ્થાનું હતું. શત્રુજયનો પોકાર ધીરે ધીરે વધતો જતો હતો ને પદર હબરના આકડા વધવા ચાહતા હતા. અને આ કારણે કેટલીયવાર છમકલા થવાનો પ્રસંગ બિલો થતો.

આજના શ્રી વિજયનેમિસૂરિ, ગઈકાલના નવયુગપ્રવર્તક શ્રી વિજયધર્મસૂરિ એ વેળા મહુવાની શેરીઓમાં ધૂળે રમતા હશે, જ્યારે જૈન જાડુગર નથુમજી વાતવાતમાં હાથચાલાકી બતાવી કેટલાયની પાઘડીઓ ઉડાવતો ફરતો હશે.

તાત્રિક બળ છેલ્લા ડચકારા લઈ ગયું હતું, છતાં હજી તેની ધીમી અસર મહુ પગ હતી. પચમહાજનની સત્તા પરિચિત્તાકાશમાં ઉતરતી હતી છતાં હજી આધિપત્ય ચાલતું હતું. સાધુતાના સંસ્કાર ભોળા અને ભટ્ટિક હતા. શાસનમેવાની તમન્ના અને સ્વધર્મીના આદગમત્કાગ્નેયુગ આથમ્યો ન હતો.

એવી તવાગીબની તેજબાયામાં આપણા કથાનાયકનો જન્મ થયો.

વતન ને વંશ

ભલ ધોડા કાઠી ભલા, પેની હક પહેરવેશ.
રાબ જુવુ શરો, ઓ ડોશરિયો દેશ !

હરતની ઘણી ઘણી અગવડો પામીને વીર બનેલો કચ્છ કદી
નકથામાં નિહાળ્યો છે ?

અરબી સમુદ્રનાં ઊંડાં જળની સપાટી પર એક વહાણ
અગર તુંબડાની જેમ તરતો, એકલો, અચલ હિમાલય જેવો,
કચ્છ વાળેલા કેઈ ચોદા જેવો, ઇલાહિદો ઉભેલો, પાચલાખની
વસ્તીવાળો એ પ્રદેશ નિહાળ્યો છે ?

હિંદના પશ્ચિમ કિનારે, કાકિયાવાડને સામે કઠિ, અઢાર
વીસ માઈલ લાંબી ખાડીના પાણી ઓળંગી વસતા એ પ્રદેશમાં—
જૂતું જ્ઞાન, જૂની હથ ને જૂની પદ્ધતિની ભોળી વીરતાએ
વરેલી એ ભૂમિની મટોડીમાં—મહોં પેદા થાય છે. તેના ફળફૂલ
વગરના, ખેર, ખોર ને ખાવળના કાંટા ઝાંખરાવાળા વૃક્ષો
વચ્ચેથી પશુ મહાનગીના, સાગરસમૃદ્ધિના, હરિયાઈ શૌર્યના,
એકવચનીપણના અને સ્વાર્પણના ગેળી પડધા પડતા આજે પશુ
સંભળાય છે. એના જૂઠા માલમે આજે પશુ કેઈ તવારીખકારને
થંભાવી દે તેવી શૂરાતનની વાતો કરે છે સામાન્ય વાતચીતમાં
વચને ચઢી જનાર, એની પાછળ માથા ડુલ કરવાની અસ્મિતા

લગ્નવના એ દેશ ! ન્યાના ભોળા ભલા જોડાવી પાછા દોષલ
જેવી રૂપસુદરીઓ ઝૂરતી આવે, જે દેશમાં કંતેમહમદ જેવ
વીગમદ પાડે ન્યા પ્રદક્ષત્રિય આજમશેઠ સુદ-૭ શિવજી
જેવા મુલતાનેમોદાગર નીપજે, ન્યાના જાનવી જગડશા
હુકાળથી પ્રજના ગદાણ માટે પેમાને પાણીના પૂરે રેલાવે,
ન્યાના લક્ષ્મીદામ કામદાર મુમદીપણના બોધપાઠ આપે
ન જોપમા જે ભૂમિનો એકેએક વિભાગ જવામદી, કનાગીરી ને
મમર્પણના મત્રોથી ગાળે છે, એવો, ભાપાની કશીય સમૃદ્ધિ
વગરનો, પાન્કાની ભાપાલિપિએ ભાખનારો કચ્છ, કચ્છો, કચ્પવાળો,
ખરણચરો છવા અમુલ્ય જવામદોની ભોમકા છે

એવો એ કચ્છ ! એના કહી પ્રદેશના પત્રી ગામમાં વીશા
જોસવાલનુ એક કુટુંબ વસતુ હતું સ્થિતિએ માધારજી અને
ધધે કૃષિકાર વગમતે વગમાદે જેતગેમા મહેનત કરનાર,
શિયાળો, ઉનાળો, ચોમાસુ બધું એક ભાવે ભેજ કરી મજરી
કરના એ કુટુંબ પૃથ્વીના પડને પગેવે ભીજવી પેટપાળજી
કરતુ. સગ્ગ ને સાડું બુદ્ધિબળ, દૃષ્ટી મિલકત, દૃઢ ખર્ગ, દૃઢ
જ્ઞાન ને દૃષ્ટી મહત્ત્વાકાંક્ષા ! સત્યની રૂઢ થયેલી મર્યાદાઓ ને
કોઈ માધુ પુરાણીએ મળાવાવેલી ધર્મ - મીમાઓ વગેરે ને
કુટુંબો જીવતા

એ ગામના વીશા જોમવાળોના ઘરેમા એક કુટુંબ
વેદાને નામે જોળખાય વધુ અધ્યાત્મ તન્ક ઝુંકેલા એ કાળમા
દેગનો કે લલિતો ઇતિહાસ ગળવામાય લતપ્રગશાનું પાપ
મનાયુ હશે, એટલે વેદા કુટુંબના પૂર્વજોનો ઇતિહાસ નો ઇર્ષ
ઉપલબ્ધ નથી, છતા પગપગથી એ કુટુંબના કર્મવીરપણાની
એક કથા આજ મુખી કહેવાતી આવી છે, જેમાશીય વગમત
વીગનાના ગમકાગનુ દર્શન અવન્ય માપડે છે

મુમગજોના ગજઅમલની એ વાત ! ને મળે જાદશાની
જીભ એ મળે ને જોમની ઇચ્છા એ જ ન્યાયાન્યાય ! દોષો
પગ અજુધારી ને અધારી આકૃત ઉતરી આવે નાની નાકન

વતન ને વશ

કોઈ એક ગામના એક ઝોસવાલને માથે ઉતરી. રાજ્યના સિપાઈઓ તેને બાદશાહસલામત પાસે ન્યાય કરાવવા મુશ્કેલ ઓધી લઈ ગયા.

‘કા તો હાથીના પગ તળે, કા તો કુતરાઓની રાક્ષસી દાંડો વચ્ચે, મરણ થાય તો જીવતો તેલમાં તળે ને ફિલ ચાહે તો ગરદન પશુ મારે!’ બાદશાહી જૂદમની અનેક ભૂતાવળો કેલી અનેકા ઝોસવાળ નરની આંખ સામે હાજર થઈ સોમાચ ઊભા કરનારી એ કલ્પનાઓ હતી. પણ ઝોસવાળ નરે ધૈર્ય રાખી બળ ને બુદ્ધિ અજમાવવાનો નિશ્ચય કર્યો.

સમીસાજની છેલ્લી સધ્યા અધકારના પઠા પાછળ સરવા લાગી અને ક્ષિતિજ પર ક્ષણજીવી ઘેરો લાલ પ્રકાશ ચમકી રહ્યો પેલા કેલી ઝોસવાળે સિપાઈઓને વિનંતિ કરી.

‘બાઈ! શૌચ જવાની તાકીદ થઈ છે!’

‘સાલા બનિયા!’ સિપાઈઓ કેવળ બ્યાપારી વૃત્તિવાળી બનિયાની લીલી ભાત પર હસ્યા હશે, પણ આ કામ તો ખરી તાકીદનું! એને કાઈ મુદત મરાય!

થોડો વિચાર કરી સિપાઈઓએ એને કાંડે મજબૂત રસ્તી બાધી શૌચથી નિવૃત્ત થવાની રજા આપી બારના માથોડા ઊંચા ડુંગથી ભરચક ખેતરમાં પેલો ઝોસવાલ ચાલ્યો ગયો. દોરડાનો એક છેડો સિપાઈઓના હાથમાં હતો.

રાત પડી ગઈ વખત પર વખત વીતતો ચાલ્યો, પણ શૌચ જવા ગયેલો બનિયો હજી ન આવ્યો.

‘બનિયા!’ દોરડું ખેંચતા સિપાઈઓએ બનિયાની ભાત પર કટાક્ષ કર્યો એમની રહેણીકરણીની ચર્ચા કરી પરસ્પર હસ્યા પણ પેલો બનિયો તો ન આવ્યો તે ન જ આવ્યો. થોડીવારમાં એ હાસ્ય શકામાં ફેરવાઈ ગયું તેઓ ખેતરમાં ગયા, દોરડાને એક ઓટો આચકો માર્યો, ને બારનો એક સાંઠો ખણખણ કરતો ડોલી ઉઠ્યો. બધે સિપાઈઓની મૂર્ખતા પર એ હાસ્ય કરતો ન હોય!

